PAY FOUNDATION
For Education & Development

NED NATIONAL ENDOWMENT FOR DEMOCRACY
SUPPORTING FREEDOM AROUND THE WORLD

له هەرێمی کوردستاندا

ئەزموونی دواخستنی هەڵبژاردن دەوڵەمەندترە لە ئەنجامدانی

راپۆرتی چاودێریی و هەڵسەنگاندنی
کارەکانی پەرلەمانی کوردستان

راپۆرتی حەڤدەهەم

٢٠٢٤

راپۆرتێکە سەبارەت بە دواخستنی هەڵبژاردنی خولی شەشەمی پەرلەمانی کوردستان و هۆکارەکانی

NATIONAL ENDOWMENT FOR DEMOCRACY
SUPPORTING FREEDOM AROUND THE WORLD

PAY FOUNDATION
For Education & Development

لە بڵاوکراوەکانی دامەزراوەی پەی بۆ پەروەردە و گەشەپێدان ژمارە (١٠٧)

راپۆرتی چاودێریی و هەڵسەنگاندنی کارەکانی پەرلەمانی کوردستان

لە هەرێمی کوردستاندا

ئەزموونی دواخستنی هەڵبژاردن دەوڵەمەندترە لە ئە نجامدانی

راپۆرتێکە سەبارەت بە دواخستنی هەڵبژاردنی خولی شەشەمی پەرلەمانی کوردستان و هۆکارەکانی

راپۆرتی حەڤدەهەم

٢٠٢٤

ستاف کار

سەرپەرشتیار و بەڕێوەبەری پرۆژە:

د. سەروەر عەبدولڕەحمان عومەر

ڕێکخەری پرۆژە:

محەممەد کەریم ئەحمەد

بەرپرسی بەشی کوردی ڕوانگەی پەی:

ئاریز دارا حەفید

بەرپرسی بەشی عەرەبی ڕوانگەی پەی:

میران حسین حەسەن

ژمێریاری پرۆژە:

ڕوانگە فایەق عەلی

چاودێری پرۆژە:

ڤیان محەمەد قەرەنی

چاودێری پرۆژە:

شۆخان مەحمود عەبدولمەجید

تۆماری داتا:

تروسکە سەروەر عەبدوڵلا

دیزاینەر:

باڤین سەروەر

★- دامەزراوەی پەی بۆ پەروەردەو گەشەپێدان (PAY):

-لە (٢٠١٣/١١/٢٦) بە فەرمی لە فەرمانگەی ڕێکخراوە ناحکومییەکانی هەرێمی کوردستان بە ژمارە (١٤٠٦) تۆمارکراوە.

-لە (٢٠٢٢/٢/٢٠) بە فەرمی لە فەرمانگەی ڕێکخراوە ناحکومییەکانی عیراق لە بەغدا بە ژمارە (٥١٨٦) تۆمارکراوە.

- لە (٢٠٢٤/٣/٥) لە فەرمانگەی ڕێکخراوە ناحکومییەکانی عیراقی فیدراڵ و لە (٢٠٢٤/٥/١٢) لە فەرمانگەی ڕێکخراوە ناحکومییەکانی هەرێمی کوردستانەوە ناوەکەی گۆڕاوە بۆ (دامەزراوەی پەی بۆ پەروەردە و گەشەپێدان).

★- پرۆژەی چاودێریی و هەڵسەنگاندنی کارەکانی پەرلەمانی کوردستان، لە خولی چواری پەرلەمانەوە بە هاوکاری سندوقی نیشتمانی بۆ پاڵپشتی دیموکراسی (NED)ی ئەمریکی دەستی پێ کردووە،

دامەزراوەی پەی بۆ پەروەردە و گەشەپێدان

ناونیشان: سلێمانی – شەقامی سالم- تەلاری شامیر

تەلەفۆن: 0096453320502 - 07701564576

ئیمەیڵ: payinstitute@gmail.com /sarwary74@yahoo.com

فەیسبوک: facebook.com/pay-institute

پێگەی ئەلکترۆنی: www.payinstitute.org

مافی بڵاوکردنەوەی ئەم ڕاپۆرتە پارێزراوە بۆ دامەزراوەی پەی بۆ پەروەردە و گەشەپێدان - ٢٠٢٤

ناوەرۆك

پێشەکی ٥
پەرلەمانی کوردستان ٨
خولەکانی هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان ٩
خولی یەکەم ٩
خولی دووەم ٩
خولی سێیەم ١٠
خولی چوارەم ١٠
خولی پێنجەم ١١
دواخستنەکانی هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان ١٢
١-یەکەم دواخستن ١٢
٢-دووەم دواخستن ١٢
٣-سێیەم دواخستن ١٢
٤-چوارەم دواخستن ١٢
٥- پێنجەم دواخستن ١٢
٦-شەشەم دواخستن ١٣
٨-هەشتەم دواخستن ١٣
٩-نۆیەم دواخستن ١٣
٧-حەوتەم دواخستن ١٣
١٠-دەیەم دواخستن ١٣
١١-یانزەهەم دواخستن ١٤
١٢-دووانزەهەم دواخستن ١٤
١٣-دواخستنێکی تریش قەرزارین بۆ سیانزەهەمین جار ١٤
خشتەی (١): درێژکردنەوەی تەمەنی خولەکانی پەرلەمان ١٥
خشتەی (٢): دواخستنەکانی هەڵبژاردن لە مەرسومەکانی سەرۆکی هەرێمدا ١٥
خولی پێنجەمی پەرلەمانی کوردستان ١٦
پەرلەمانی کوردستان ئێستا دەبوایە لە چ قۆناغێکدا بێت؟ ١٨
هۆکارەکانی دواخستنی هەڵبژاردن ١٩
یەکەم: هۆکارە رووکەشەکان ١٩
دووەم: هۆکارە حەقیقیەکان ٢٠
سەربوردەی تۆماری دەنگدەران لە هەرێمی کوردستان ٢١
لیژنەی بەدواداچوون لە خولی سێیەمی پەرلەماندا ٢٢
کۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردن و راپرسی هەرێم و بێدەنگیی خولەکانی چوار و پێنج ٢٤
هۆکارەکانی خەمساردی لایەنەکان لە پاك نەکردنەوەی تۆماری دەنگدەراندا ٢٦
سەربوردەی بڕیارەکەی دادگەی ئیتیحادی داهاتووی هەڵبژاردن ٢٧
ئە نجام ٣٢

راسپاردەکان ٣٣
پاشکۆی (١): یادداشتی (٣٩) پەرلەمانتار لە خولی سێیەمدا ٣٤
پاشکۆی (٢): بڕیاری پەرلەمان سەبارەت بە پێکهێنانی لیژنەی لێکۆلینەوە لە تۆماری دەنگدەران ٣٧
پاشکۆ: (٣): ڕا پۆرتی کۆتایی لیژنەی لێکۆڵینەوە لە زیادبوونی نایاسایی ژمارەی دەنگدەران ٣٨
پاشکۆی (٤): یاداشتی پەرلەمانتار سەبارەت بە پرسی تۆماری دەنگدەران ٤٧
پاشکۆی (٥): یاداشتی چەند پەرلەمانتارێك لە خولی چوارەمدا سەبارەت بە گرفتی تۆماری دەنگدەران ٤٨
پاشکۆی (٦): را پۆرتی ژمارە (٩)ی ئینستتیوتی پەی تایبەت بە پاك کردنەوەی تۆماری دەنگدەران ٥٠
پاشکۆی (٧): را پۆرتی ژمارە (٩)ی ئینستتیوتی پەی تایبەت بە پاك کردنەوەی تۆماری دەنگدەران ٥١
پاشکۆی (٨): را پۆرتی ژمارە (٩)ی ئینستتیوتی پەی تایبەت بە پاك کردنەوەی تۆماری دەنگدەران ٥٢
پاشکۆی (٩): یادداشتی ئینستتیوتی پەی کە ئاراستەی کۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەکانی عیراقی کردووە ٥٣
پاشکۆی (١٠): یادداشتی تانەی ئینستتیوتی پەی کە ئاراستەی کۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردنی کردووە ٥٤
پاشکۆی (١١): وەڵامی کۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردن و را پرسی بۆ ئەو تانەکەی ئینستتیوتی پەی ٥٨
پاشکۆی (١٢): سکاڵای دووەمی ئینستتیوتی پەی کە ئاراستەی کۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردنی هەرێمی کردبوو ٥٩
پاشکۆی (١٣): سکاڵای ئینستتیوتی پەی کە ئاراستەی دەستەی دادوەری هەڵبژاردنەکانی کردبوو ٧٢
پاشکۆی (١٤): نوسراوی دەستەی دادوەری هەڵبژاردنەکان بۆ سکاڵاکەی ئینستتیوتی پەی ٨٥
پاشکۆی (١٥): یادداشتی (١٨) ڕێکخراوی کۆمەڵی مەدەنی سەبارەت بە پێشێلکارییەکانی هەڵبژاردن ٨٦
پاشکۆی (١٦): یادداشتی (٤٢) ڕێکخراوی کۆمەڵی مەدەنی سەبارەت بە ئە نجامدانی هەڵبژاردنێکی پاك و بێگەرد ٩٠
پاشکۆی (١٧): یادداشتی زیاتر لە (٢٠٠) ڕێکخراو کەسایەتی سەبارەت بە ئە نجامدانی هەڵبژاردن لە کاتی خۆیدا ٩٣
پاشکۆی (١٨): یادداشتی ئینستتیوتی پەی بۆ پەرلەمانتاران سەبارەت بە بانگهێشتی کۆمسیۆنی هەڵبژاردن ١٠٢
پاشکۆی (١٩): سەردانی شاندێکی کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکانی هەرێم بۆ ئینستتیوتی پەی ١٠٤
پاشکۆی (٢٠): یادداشتی ئینستتیوتی پەی سەبارەت بە هەڵبژاردن لە وادەی خۆی ١٠٥
پاشکۆی (٢١): یادداشتی ئینستتیوتی پەی سەبارەت بە ئە نجامدانی هەڵبژاردن لە وادەی خۆیدا ١٠٧
پاشکۆی (٢٢): یادداشتی (٣٥) ڕێکخراوی کۆمەڵی بۆ سەرۆکایەتی کۆمار سەبارەت بە ڕێگریکردن لە ساختەکاری ١٠٨
پاشکۆی (٢٣): یادداشتی ئینستتیوتی پەی سەبارەت بە پێشێلکارییەکانی کۆمسیۆنی هەڵبژاردن و را پرسی هەرێم ١١١
پاشکۆی (٢٤): پەیامی ئینستتیوتی پەی لە (٣٠)ەمین ساڵیادی هەڵبژاردنی پەرلەماندا ١١٥
پاشکۆی (٢٥): یادداشتی ئینستتیوتی پەی بۆ جێنین پلاسخارت نێردەی نەتەوەیەکگرتووەکان لەعێراق ١١٩
پاشکۆی (٢٦): یادداشتی (٦) ڕێکخراوی کۆمەڵی مەدەنی سەبارەت بە ئە نجامدانی هەڵبژاردن لە وادەی خۆیدا ١٢١
پاشکۆی (٢٧): یادداشتی ئینستتیوتی پەی سەبارەت دواخستنی هەڵبژاردن ١٢٣
پاشکۆی (٢٨): یادداشتی ئینستتیوتی پەی سەبارەت مەترسییەکانی دواخستنی هەڵبژاردن ١٢٦
پاشکۆی (٢٩): پەیامی ئینستتیوتی پەی لە (٣١)ەمین ساڵیادی یەکەم هەڵبژاردنی پەرلەماندا ١٢٩
پاشکۆی (٣٠): نامەی ئینستتیوتی پەی بۆ سەرۆکایەتی و پەرلەمانتارانی خولی پێنجەمی پەرلەمان ١٣٣
پاشکۆی (٣١): یادداشتی ئینستتیوتی پەی سەبارەت بە وەرگرتنی موچەی نایاسایی ١٣٧
پاشکۆی (٣٢): یادداشتی ئینستتیوتی پەی سەبارەت بە بڕیارەکەی دادگەی ئیتیحادی ١٣٩
پاشکۆی بەڵام(٣٣): یادداشتی ئینستتیوتی بۆ سەرۆکی هەرێمی کوردستان ١٤٣
لە بڵاوکراوەکانی دامەزراوەی پەی بۆ پەروەردە و گەشە پێدان ١٤٦

پێشەکی

(٣٢) ساڵ لەمەوبەر، یەکەم پرۆسەی دیموکراسی لە هەرێمدا بەڕێوە چوو و خەڵکی کوردستان بە ئومێدەوە بۆ داهاتوویەکی گەش، بەرەو سندوقەکانی دەنگدان هەنگاویان نا. بەڵام بەداخەوە، بەتێپەڕ بوونی کات ئەم خەونە ئاڵو والایە کاڵ بوویەوە، ئەو دامەزراوە باڵایە ساڵ بە ساڵ لاوازتر، دەستەمۆتر و فەرامۆشکراوتر، رۆژ لەدوای رۆژ سست تر، لە ئەنجامدانی ئەرکە یاساییەکانی کۆڵەوارتر و لەگەڵ هەڵکشانی تەمەنیدا لە چاودێریی دەسەلاتی جێبەجێکردنیشدا بێ دەسەلاتتر بووە. خول لەدوای خول متمانەی لای دەنگدەرانی بەرەو نزمی چووە، بەلگەش بۆ ئەمە دابەزینی بەردەوامی رێژەی بەشداربووان و دەنگدەرانی و لەدەستدانی متمانەیەتی لای خەڵکی کوردستان.

بەپێی یاساو بڕیارە بەرکارەکان، پەرلەمانی کوردستان تاکە مەرجەعی سیاسی و دەستووریيە بۆ بڕیاردان لەسەر پرسە چارەنووسسازەکانی گەلی کوردستانی عێراق، بەڵام لەبری ئەوەی کۆکەرەوەی خەڵکی کوردستان و دامەزراوەی چارەسەری قەیرانەکان بێت، لە کۆتاییەکانی تەمەنی خولی پێنجەمدا ببوو بە دروستکەری قەیرانەکان، کە بە لاوازترین خول ئەژماردەکرێت، سەرباری بەرەو پێشەوە چوونی رەوتەکەو گۆڕانکارییەکانی سەردەم، لە ماوەی چوار ساڵی تەمەنیدا: کەمترین دانیشتنی ئەنجامداوە و کەمترین یاسای پەسەندکردووە، چاودێریی دەسەڵاتی جێبەجێکردنی نەکردووە، زۆرترین پێشێلکاریی پەیڕەوی و زۆرترین یاسا شکێنی کردووە، لە کۆی چوار دەستەی سەربەخۆ کە پەیوەندیدار بوونە پێیەوە یەکی سێ دانەیانی خستووە، نەیتوانیوە یاساکانی خۆی جێبەجێ بکات، بە نایاسایی و بێ پاساوی لۆژیکی تەمەنی خۆی درێژ کردەوەو هەرێمی خستە بۆشایی یاساییەوە، نەك هەر ئەمانە، بەڵکو قەیرانیان دروستدەکرد تا هەڵبژاردن نەکرێت.

لە ئێستادا پەرلەمانی کوردستان دەبوایە هەشت خولی بەڕێ بکردایەو خولی نۆیەمی دەستبەکار بوایە، بەڵام سەرباری ئەوەی تەنها پێنج خولی بەڕێکردووەو سێ خولی قەرزارە، واتە دووانزە ساڵ لە پاشە، کەچی هەڵبژاردنی خولی شەشەمیشی نادیارە و نازانرێت کەی دەکرێت. دەبوایە سەدان یاسای تۆکمەو سەردەمیانەی پەسەند بکردایەو بۆشایی یاسایی لەهەرێمدا نەهێشتایە، دەستورێکی سەردەمیانەی بۆ چەسپاندنی مافەکانی خەڵکی کوردستان ئامادە بکردایە. چاودێرێکی لێهاتوو و چاوکراوە بوایە لەهەمبەر دەسەڵاتی جێبەجێکردندا. کارێکی بکردایە کەلتوری کاری پەرلەمانی لە هەرێمدا پەرە پێبدابوایە، لە بایەخ و گرنگیی پەرلەمانی زیاتر بکردایە و لای خەڵکی کوردستان خۆشەویستی بکردایە. گومبەزی کۆکردنەوەی لایەنە سیاسیە ناکۆکەکان بوایەو هۆکاری پاراستنی باڵانسی نێوانیان بوایە لەپێناو بەردەوامیدان بە پرۆسەی ئاشتی و خزمەت. هەر بە راستی مەرجەعی خەڵکی کوردستان بوایە لە یەکلاکردنەوەی پرسە چارەنوسسازەکانیدا، بڕیاردەری هەنگاوەکانی سەرکردایەتی کوردستان بوایە لە چارەسەرکردنی قەیرانەکانی لەگەڵ عێراقی فیدراڵدا. بەڵام هیچ کام لەوانەی نەکرد، بووە هۆی ئەوەی هەڵبژاردن دوابخرێ، دادگەی ئیتیحادی بڕیار لە نایاسایی بوونی درێژکردنەوەی بدات و کارەکانی رابگرێت، نەك هەر ئەمە بەڵکو بڕیاری بەمەرجەع بوونیشی لێ بسەنێتەوە.

لە (٣٢) ساڵی رابردوودا پەرلەمان (٨) جار تەمەنی خۆی درێژکردۆتەوە، جگە لەمە (٤) مەرسومی سەرۆکی هەرێمیش کە وادەی هەڵبژاردنیان پێ دیاریکرابوو جێبەجێنەکران و دواخران، ئەوەتا ئێستا مەرسومی پێنجەم

دەردەچێت و ئەگەر رەوشەکە بەم شێوازە بەردەوامبێت، لەوەدەچێ سەرۆکی هەرێم ناچار بێت مەسومی شەشەمیش دەربکات.

هێزە سیاسییەکان بۆ دواخستنەکان هەمیشە پاساویان هێناوەتەوە، بەڵام پاساوەکان بنەمای لۆژیکیان نەبووە، چونکە هۆکاری سەرەکی ململانێ و دەستشکانەوەی نێوانیان و لەدەستدانی جەماوەریان بوو، هەربۆیەش بۆ مانەوەیان لەدەسەڵات هانایان بۆ دواخستن بردووە.

ئەگەر وانیە ! یەکێ لە پاساوەکانیان لە هەموو هەڵبژاردنەکاندا تۆماری دەنگدەران بووە بەناوی ئەوەی تۆمارەکە پاك نیەو لەسایەیدا گزی و ساختەکاری دەکرێت، ئەمە راستە کە تۆمارەکە پرە لە پۆخڵەوات، بەڵام پرسیار ئەوەیە بۆچی لە پێنج خولی رابردووی پەرلەماندا، بەو هەموو فراکسیۆن و دامەزراوانەی هەبوون، گوایە هەموویان نارازین لێی کەچی نە پاکیان کردەوە و نە هیچ هەنگاوێکیان لەپێناویا نا، ئێمە لە دامەزراوەی پەی کە رێکخراوێکی مەدەنیی سادەو ساکارین، لە دە ساڵی رابردوودا، هەمیشە جەختمان لەسەر ئەوە کردۆتەوە کە دەبێت ئەو تۆمارە پاك بکرێتەوە، لەم پێناوەشدا چەندین راپۆرتمان ئامادەکردووە، دەیان یادداشتمان داوە بە پەرلەمان و حکومەت و کۆمسیۆن و لایەنە سیاسییەکان، چەند وۆرکشۆپ و دیدارێکمان لەمبارەیەوە بۆ کەسانی پسپۆر نوێنەرانی لایەنەکان رێکخستووە، بەفەرمی تانەمان لە تۆمارەکەداوەو لە دادگا سکاڵامان تۆمار کردووە، کەچی لایەنە سیاسییەکان کە تەنها لە ساتی هەڵبژاردنەکاندا لێی نارازین، پەرلەمان و حکومەت و کۆمسیۆن و دەیان دامەزراووەی تریان بەدەستەوە بووە، هیچ کات هیچ هەولێکیان نەدا تا پاکی بکەنەوەو تۆمارێکی پوخت بۆ خەلکی کوردستان ئامادە بکەن کە ئەرکی سەر شانیان بوو.

کۆمسیۆنی هەڵبژاردنەکانی هەرێم کە پێنج لایەنە سیاسییەکەی (پارتی، یەکێتی، گۆڕان، یەکگرتوو و کۆمەڵ) پێکیان هێنابوو، ئەرکی دروستکردنی تۆمارێکی بێگەرد یەك لە ئەرکەکانیان بوو، نەك هەر نەیانکرد، بەڵکو هەر فراکسیۆنەکانیش بوون لە پەرلەمان کۆمسیۆنیان بەم دەردەبرد و چوار ساڵ بەنایاسایی گوزەری دەکرد و دواجار پەکیان خست. گەر بە گریمانە بلێین پارتی لەپێناو پاك نەکردنەوەی تۆماری دەنگدەران سور نەبووە لەسەر کاراکردنەوەی کۆمسیۆنەکە، ئەی چوار لایەنەکەی تر بۆچی هەوڵی پاککردنەوەیان نەدا! ؟ هەموو ئەمانە دەرخەری ئەوە بوون کە نەیاندەویست هەڵبژاردن لەوادەی خۆیدا بکرێت. ئەمەش سەلمێنەری ئەوەیە کە خودی لایەنە سیاسییەکان هیچ کامیان جددی نەبوون لە پاك کردنەوەی، چونکە ئەگەر پاك بکرێتەوە بیانوی دواخستنی هەڵبژاردنیان لەکیس دەچێت، کە باشترین پاساوە هەر کات دەستی بۆ ببەن!

ئێمە لە دامەزراوەی پەی زوو هەستمان بەو جولانە کردبوو کەمەبەستیان دواخستنی هەڵبژاردنە، هەر بۆیە شەش مانگ بەرلە بڕیارەکەیان خاتوو پلاسخارتی ناردەی نەتەوە یەکگرتووەکانمان لەم پێشهاتە مەترسیدارە ئاگادارکردبوویەوەو هۆشداریمان دابوو، داوامانکردبوو فشار بکرێت تا ململانێکان نەبنە مایەی ئەوەی پەنا بۆ درێژکردنەوەی ماوەی کاری دامەزراوەکان ببردرێت، تا لە پێشەکیدا گرفتەکان چارەسەر نەکرێن.

لێرەوە دەگەینە ئەو ئەنجامەی کە سەرکردایەتی سیاسیی کوردستان تا ئەمرۆشی لەگەڵدابێت نامۆیە بە کەلتوری دیموکراسی و هەڵبژاردن و رادەستکردنی دەسەڵات. هەر بۆیە هیچ کام لە پرۆسەی هەڵبژاردنەکان لە وادەی خۆیاندا ئەنجامنەدراون و لایەنە سیاسیەکان پەیوەست نەبوونە بە یاساوە و ئامادەی رادەستکردنی دەسەڵات نەبوون

و بەزەبری هێز و پارەو هاوکاریی دەوڵەتە دراوسێکان هەوڵی مانەوەیان لەدەسەڵاتداوە. ئەمەش بۆتە مایەی ئەوەی ئەزموونی پەرلەمانی لە هەرێمدا بە ستراتیجی حزبەکان، خول لە دوای خول بەرەو دواوە بگەڕێتەوە. لەبەرامبەریشدا هێزە بەناو ئۆپۆزسیۆنەکان ئەوەندەی هێزی کاردانەوە بوون هێزی ستراتیجی نەبوون، هەر بۆیەش خاوەنی ئەو پەیام و بەڵێنانەیان نەبوون کە لەوادەی هەڵبژاردنەکاندا بە جەماوەرەکەیان دەدا.

ئەو پاشاگەردانی و گەڕەلاوژەیەی لە هەرێمدا دەگوزەرێت، ئاسۆی بینینی لای تاکی کورد لێڵ کردووە، تا ئاستێك دۆست و دوژمنی لێتێکەڵ ئەبێت و سەرکەوتن و شکست لە یەك جیا ناکاتەوە. پارتی و یەکێتی، وەك دوو هێزی سەرەکی، لەبری پاراستنی شوناسی کورد و سەروەریی نیشتمان، خەریکی پاراستنی بەرژەوەندییە تایبەتییەکانی خۆیانن، دەبێ لەو راستیە بگەن، ئەو شێوازە حوکمرانیەی تا ئێستا لە هەرێمدا پەیرەویان کردووە شکستی خواردوە، بەردەوامبوون لەسەری هەم کۆتایی بە ئەزمونەکە دەهێنێت و هەم لەبەردەم مێژوودا تۆمەتبار دەبن بە لەباربردن و بەفیڕۆدانی خەبات و قوربانیدانی قۆناغێکی بزوتنەوەی رزگاریخوازی کوردستان، بۆ دەرباز بوون پێویستمان بە لێبوردەیی و بنیاتنانی سیستمێکی سەردەمیانەی نوێ هەیە، پێویستە ئەو مەترسیانەی ببنە هۆی راچڵەکینی سەرکردایەتی کوردستان و بیکەن بە دەرفەتێك بۆ دەرچوون لەو میحنەتانەی بەسەر خەڵکی کوردستان و ئەزمونەکەیاندا هێناوە. هەر لێرەوە داواکارین لە رێکخراوەکانی کۆمەلی مەدەنی، میدیاکاران، چالاکوانان، یاسا ناسان، پارێزەران، هەموومان بەیەکەوە ببینە گروپی فشار بۆ جێبەجێکردنی ئەو خواستە یاسایی و جەماوەرییە.

ناکرێ بانگەشەی دیموکراسیەت بکەین و هیچکام لە هەڵبژاردنەکانیش لە ساتی خۆیاندا ئەنجامنەدرێن و هەمیشە دوابخرێن، هەر جارەی بە بیانو و هۆکارێك، هەرجارەی لایەنێك بۆ سەپاندنی مەرجەکانی خۆی، پەکی پرۆسەکە بخات و هەرێم بخرێتە بۆشایی یاساییەوە، چونکە لە غیابی پەرلەمان و ئەنجومەنی پارێزگاکاندا، غیابی یاسا دێتەکایەوە، دامەزراوەکانی تریش پەکیان دەکەوێت و هەرێم زیانمەند دەبێت، بۆیە دەبێت ئەو دامەزراوانە کارا بکرێنەوە، جگە لەوەی هەرێم پێویستی بە شەرعیەتە، پێویستیشی بەو دامەزراوانە هەیە، جگە لەوەی هەڵبژاردن پێویستیەکی دیموکراسیە، دەستەبەری پاراستنی قەوارەکەشە، چونکە بە هەڵبژاردن جارێکی تر دامەزراوەکان نوێ دەبنەوەو دەستبەکار دەکەنەوە، بۆیە ئەگەر هەر هەنگاوێك دەگیرێتەبەر دەبێ لەپێناو دەستەبەری ئەمجارەی ئەنجامدانی هەڵبژاردندا بێت.

ئەگەر ئەم رەوشەی دەگوزەرێت بەردەوامبێت، تەواوی پرۆسەی سیاسی لە هەرێم و هاوڵاتیانی رووبەڕووی تەنگژەیەکی تر دەبنەوە، بەرەو تونێڵێك دەربردرێن کە کۆتاییەکەی نەك هەر ڕوون نیە، بەڵکو مەترسیداریشە، دوور نیە هەرێمی کوردستان بکەوێتە قەیرانێکی ترەوە کە چارەسەرکردنی ئەستەم بێت. لەبەر ئەوە چاکتر وایە هەوڵبدرێ دەرچەیەکی سیاسی و یاسایی بدۆزرێتەوە و هەرێم و خەڵکەکەی لەو تەنگژە پڕ مەترسیە دەرباز بکرێن، بەجۆرێك کەمترین زیانی لێ بکەوێتەوە.

دامەزراوەی پەی بۆ پەروەردەو گەشە پێدان

مایسی ٢٠٢٤

پەرلەمانی كوردستان

پاش شكستهێنانی گفتوگۆكانی نێوان بەرەی كوردستانی و ڕژێمی بەعس، لە ١٩٩١/١٠/٢٦ حكومەتی عێراق دەستی كرد بە كێشانەوەی دامودەزگا كارگێڕییەكانی لە ناوچەكانی كوردستان، ئەوەش بۆشاییەكی یاسایی و كارگێڕی درووست كرد، بەرەی كوردستانیش كە لەو كاتەدا لە حەوت حزب پێكهاتبوو، وەكوو دەسەڵاتی ناوچەكە لە ئاست ڕووبەڕووبوونەوەی ئەو تەنگژە سیاسی و ئیداری و یاساییەدا و لەپێناو بەڕێوەبردنی هەرێم و دانانی دەسەڵاتی یاسا، بیری لە دامەزراندنی سیستمێكی پەرلەمانی كردەوە لەڕێی ئەنجامدانی هەڵبژاردنێكی سەربەخۆی ئازاد و دیموكراتییەوە. بۆ ئەمەش سەركردایەتیی بەرەی كوردستانی لیژنەیەكی تایبەتی (١٥) كەسی لە دادوەر و پارێزەر و مافپەروەران و نوێنەرانی لایەنە سیاسییەكانی ناو بەرە پێكهێنا، ئەم لیژنەیە دوای چەند دانیشتنێك لە نێوان ١٩٩١/١٢/٢٣ تاوەكو ١٩٩٢/١/٢٨ پرۆژە یاسایەكیان پێشكەش بە سەركردایەتیی سیاسی بەرەی كوردستانی كرد، لە ڕۆژی ١٩٩١/٤/٢٨ لەلایەن بەرەی كوردستانییەوە بڕیاری لەسەر درا و بەناوی یاسای ژمارە (١)ی ساڵی ١٩٩٢ یاسای هەڵبژاردنەكانی ئەنجومەنی نیشتمانیی كوردستان ـ عێراق پەسەند كرا. ئەوە بوو یەكەم هەڵبژاردنی پەرلەمانی كوردستان لە ١٩٩٢/٥/١٩ ئەنجامدرا. كە تا ئێستا (١٩٩٢-٢٠٢٤) پەرلەمانی كوردستان پێنج خولی هەڵبژاردنی بەخۆوە بینیوە.

بەپێی پەیڕەوی ناوخۆی، پەرلەمانی كوردستان لە هەرێمدا، باڵاترین دەسەڵاتی یاسادانان و چاودێریكردنە، مەرجەعی سیاسی و یاساییە.

هەر بەپێی بڕیاری ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠٠٥ پەرلەمانی كوردستان، تاكە مەرجەعی سیاسی و دەستووری یە بۆ بڕیاردان لەسەر پرسە چارەنووسسازەكانی گەلی كوردستانی عیراق و لە دیاری كردنی پەیوەندی دەستووری لەگەڵ دەسەڵاتەكانی كۆماری عیراقی فیدراڵدا ودەبێ نوێنەرانی گەلی كوردستان لە كۆمەڵەی نیشتمانی عیراقی دا، لەكاتی خستنە ڕووی هەر حوكم و مادەیەك، كە پەیوەندی ڕاستەوخۆ، یان ناڕاستەوخۆی بە بەرژەوەندی گەلی كوردستانەوە هەبێت، لەكاتی داڕشتنی دەستووری هەمیشەیی عیراق دا، بگەڕێنەوە سەرپرس و ڕای پەرلەمانی كوردستان.

بەپێی پەیڕەو پەرلەمانی كوردستان چەند ئەرك و دەستەڵاتێكی هەیە كە بریتین لە:

١-دەرچوواندنی یاسا

٢-بڕیاردان لەسەر ڕێككەوتننامەكان و یەكلاكردنەوەی كێشەی چارەنووسیی گەلی كوردستان و دەسنیشانكردنی پەیوەندیی یاسایی لەگەڵ دەسەڵاتی فیدراڵ.

٣-ناولێنانی سەرۆكی وەزیرانی هەرێم و متمانەدان بە ئەنجوومەنی وەزیران و كێشانەوەی متمانە لێیان.

٤-پەسندكردنی بودجەی گشتیی و نەخشەكێشانی گەشەپێكردن و بڕیار لە سەردانیان.

٥-چاودێریكردنی دەسەڵاتی جێبەجێكردن.

خولەکانی هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان

خولی یەکەم:

خولی یەکەمی پەرلەمانی کوردستان لە (١٩٩٢/٥/١٩) هەڵبژاردنی بۆ کراو لە (١٩٩٢/٦/٤) یەکەم دانیشتنی خۆی ئەنجامدا، تا (٢٠٠٥/٦/٤) بەردەوام بوو، تەمەنی ئەم خولە (١٣ ساڵ) بوو، (٤) جار تەمەنی خۆی درێژ کردۆتەوە ماوەی (٩ ساڵ) لە تەمەنی یاسایی خۆی لایداوە. لەم خولەدا هەریەك لە (جەوهەر نامیق، ڕۆژ نوری شاوەیس و کەمال فوئاد) سەرۆکایەتی پەرلەمانیان کردووە، لە درێژایی تەمەنیدا (١٦٩) پەرلەمانتار ئەندامێتیان کردووە، لەو ماوەیەدا (١٧٢) یاسا و (١١٨) بڕیارە یاسای دەرکردووە.

سروشتی ئەم خولە ئەوە بوو کە یەکەم خولی هەڵبژاردن بوو، سەرکردایەتی کورد لە سەرەتادا ئەزموونی نەبوو، شەڕی ناوخۆی نێوان پارتی و یەکێتی هەبوو و دوو ئیدارەیی لێ کەوتەوە، دەستراکێشانی لەشکری بێگانە لەلایەن هێزە کوردییەکانەوە بووە مایەی ئەوەی لە ١٩٩٦/٨/٣١ سوپای عیراقی بچێتە ناو پەرلەمانەوەو گۆڕەپانی پەرلەمان وەك پارکی وەستانی تانك و زرێپۆشەکانی سوپای عیراق ببینرێت. دوای ڕێکەوتنامەی واشنتۆنی نێوان پارتی و یەکێتی ئەم خولەی پەرلەمان قۆناغێکی راگوزەر (خولی گواستنەوە)ی بەخۆوە بینی کە لە تشرینی یەکەمی ٢٠٠٢ەوە دەست پێدەکات تا (٢٠٠٥/٦/٤)، لەو ماوەیەدا بەپێی ڕێککەوتنەکەی نێوان پارتی و یەکێتی هەموو سێ مانگ جارێك (ڕۆژ نوری شاوەیس) لە پارتی دیموکراتی کوردستان و هەموو دوو مانگ جارێك (کەمال فوئاد) لە یەکێتی نیشتیمانی کوردستان سەرۆکایەتی پەرلەمانیان دەکرد.

خولی دووەم:

خولی دووەمی پەرلەمانی کوردستان لە (٢٠٠٥/١/٣٠) هەڵبژاردنی بۆ کراو لە (٢٠٠٥/٦/٤) یەکەم دانیشتنی خۆی ئەنجامدا، تا (٢٠٠٩/٨/٢٠) بەردەوام بوو، تەمەنی ئەم خولە (٤) ساڵ و (٢) مانگ و (١٦) ڕۆژ بوو، (١) جار تەمەنی خۆی درێژ کردۆتەوە بۆ ماوەی (دوو مانگ و شانزە ڕۆژ) لە تەمەنی یاسایی خۆی لایداوە. لەم خولەدا (عەدنان موفتی) سەرۆکایەتی پەرلەمانی کردووە، لە درێژایی تەمەنیدا (١١٤) پەرلەمانتار ئەندامێتیان کردووە، لەو ماوەیەدا (٨٨) یاسا و (١٥) بڕیارە یاسای دەرکردووە.

سروشتی ئەم خولە ئەوە بوو کە هەرێمی کوردستان لە کەشێکی ئارامدا بوو، لەئەنجامی پرۆسەی ئازادیدا ڕژێمی بەعس نەما بوو، لە هەڵبژاردنەکەدا سەرجەم لایەنە سیاسییەکان (جگە لە کۆمەڵی ئیسلامی و حزبی زەحمەتکێشان) بەیەك لیست بەشداری هەڵبژاردنەکەیان کردبوو، ئەم خولە لە ڕووی یاسادانانەوە بە چالاکترین خول دادەنرێت، هەر لەم خولەدا پرۆژەی دەستوری هەرێمی کوردستان ئامادە کرا، بەڵام دواتر بەهۆی ململانێی لایەنە سیاسییەکانەوە نەخرایە ڕاپرسییەوە.

خولی سێیەم:

خولی سێیەمی پەرلەمانی کوردستان لە (٢٠٠٩/٧/٢٥) هەڵبژاردنی بۆ کراو لە (٢٠٠٩/٨/٢٠) یەکەم دانیشتنی خۆی ئەنجامدا، تا (٢٠١٣/١١/٦) بەردەوام بوو، تەمەنی ئەم خولە (٤) ساڵ و (٢) مانگ و (١١) ڕۆژ بوو، دەبوایە یەکەم دانیشتنی خۆی لە (٢٠١٣/١١/١) ئەنجام بدات، بەڵام لەوادەی خۆی درەنگتر کۆبوویەوەو شەش ڕۆژ هەرێمی کوردستان لە بۆشایی یاساییدا بوو، (١) جار تەمەنی خۆی درێژ کردۆتەوە بۆ ماوەی (دوو مانگ و یانزە ڕۆژ) لە تەمەنی یاسایی خۆی لایداوە. لەم خولەدا هەریەك لە (کەمال کەرکوکی و ئەرسەلان بایز) سەرۆکایەتی پەرلەمانیان کردووە، لە درێژایی تەمەنیدا (١٢٤) پەرلەمانتار ئەندامێتیان کردووە، لەو ماوەیەدا (٧٦) یاسا و (٣) بڕیارە یاسای دەرکردووە.

سروشتی ئەم خولە ئەوە بوو کە سەرەتاکانی ئۆپۆزسیۆنێك سەری هەڵدا، کە بریتی بوون لە (بزوتنەوەی گۆڕان ٢٥ کورسی)، (یەکگرتووی ئیسلامی ٦ کورسی) و (کۆمەڵی ئیسلامی ٤ کورسی)، کە بەهەموویانەوە دەیکردە (٣٥) کورسی ئۆپۆزسیۆن، هەر ئەمەش بوو کە خولی سێیەم جیابکاتەوە لە خولەکانی پێشووی کە گەرموگوڕییەکی زیاتری بە کاری پەرلەمانی بەخشی بوو.

خولی چوارەم:

خولی چوارەمی پەرلەمانی کوردستان لە (٢٠١٣/٩/٢١) هەڵبژاردنی بۆ کراو لە (٢٠١٣/١١/٦) یەکەم دانیشتنی خۆی ئەنجامدا، تا (٢٠١٨/١١/٦) بەردەوام بوو، تەمەنی ئەم خولە (٥) ساڵ و (٥) ڕۆژ بوو، (١) جار تەمەنی خۆی درێژ کردۆتەوە بۆ ماوەی (یەك ساڵ و پێنج ڕۆژ) لە تەمەنی یاسایی خۆی لایداوە. لەم خولەدا (یوسف محەمەد سادق) سەرۆکی پەرلەمان بوو، بەڵام لە (٢٠١٥/١٠/١٢) لەلایەن پارتی دیموکراتی کوردستانەوە ڕێگری لێکراو ماوەی (دوو ساڵ) پەرلەمان داخرا، لە (٢٠١٧/٩/١٥) دووبارە پەرلەمان بەبێ (یوسف محەمەد)ی سەرۆکی پەرلەمان دەستی بەکارەکانی کردەوە، (جەعفەر ئیمنیکی) کە جێگری سەرۆکی پەرلەمان بوو سەرۆکایەتی پەرلەمانی دەکرد و (بێگەرد دڵشاد) وەك سکرتێری پەرلەمان، لە درێژایی تەمەنیدا (١١٩) پەرلەمانتار ئەندامێتیان کردووە، لەو ماوەیەدا (٣١) یاسا و (٨) بڕیارە یاسای دەرکردووە.

سروشتی ئەم خولە ئەوە بوو کە سەرۆکایەتی لەلایەن بزوتنەوەی گۆڕانەوە دەکراو ئەوەی سەرۆکی پەرلەمان بوو (یوسف محەمەد) گەنجێکی تازە بوو و جیاواز لە سەرۆکەکانی پێشووتر کە هەمیشە ئەندامانی مەکتەبی سیاسیی پارتی یا یەکێتی بوون، لەم خولەدا گرفتی بەسەرچوونی ماوەی یاسایی سەرۆکی هەرێم سەری هەڵدا، هەر ئەمەش بووە مایەی ئەوەی ململانێ لەنێوان زۆرینەی هێزە سیاسییەکانی ناو پەرلەمان لەلایەك و پارتی دیموکراتی کوردستان لەلایەکی ترەوە دروست ببێت، ئەنجامی ئەوەی لێکەوتەوە کە لە (٢٠١٥/١٠/١٢) لەلایەن پارتی دیموکراتی کوردستانەوە ڕێگە لە (یوسف محەمەد) بگیرێت لە بازگەی پردێ ڕێگەیان پێنەدا بچێتە پەرلەمان لەهەولێر، هەر ئەمەش وایکرد بۆ ماوەی دوو ساڵ پەرلەمان پەکی بخرێت و تا تەواو بوونی خولەکەش پەرلەمان بێ سەرۆك بمێنێتەوە.

سروشتێکی تری ئەوە بوو کە هەر لەماوەی ئەم خولەدا پرۆسەی ریفراندۆم لە (٢٠١٧/٧/٢٥) ئەنجامدرا و دەرەنجامەکانی کاریگەریان لەسەر پرۆسەی سیاسیی هەرێم و پەرلەمان هەبوو، ئەمە وایکرد سەرۆکی هەرێم (مەسعود بارزانی) دەستبەرداری پۆستەکەی بوو و لە (٢٠١٧/١٠/٢٩) دەستی لەکار کێشایەوەو دەسەڵاتەکانی بەیاسایەك بەسەر هەریەك لە سەرۆکایەتییەکانی (ئەنجومەنی وەزیران، پەرلەمان و ئەنجومەنی دادوەری)دا دابەشکرا.

خولی پێنجەم:

خولی پێنجەمی پەرلەمانی کوردستان لە (٢٠١٨/٩/٣٠) هەڵبژاردنی بۆ کراو لە (٢٠١٨/١١/٦) یەکەم دانیشتنی خۆی ئەنجامدا، دەبوایە تا (٢٠٢٢/١١/٦) بەردەوام بێت، بەڵام تەمەنی خۆی درێژ کردەوە و دواتر لەلایەن دادگەی ئیتیحادییەوە درێژکردنەوەکەی بە نایاسایی دانراو خولەکە پەکی کەوت، تەمەنی ئەم خولە (٤) ساڵ و (٦) مانگ و (١٣) رۆژ بوو، (١) جار تەمەنی خۆی درێژ کردۆتەوە بۆ ماوەی (یەك ساڵ و شەش مانگ)، لە تەمەنی یاسایی خۆی لایداوە. لەم خولەدا هەریەك لە (ڤالا فەرید و رێواز فایەق) سەرۆکایەتی پەرلەمانیان کردووە، لە درێژایی تەمەنیدا (١٢٣) پەرلەمانتار ئەندامێتیان کردووە، لەو ماوەیەدا (٤٤) یاسا و (٥) بڕیارە یاسای دەرکردووە.

سروشتی ئەم خولە ئەوە بوو کە (جگە لە جولانەوەی نەوەی نوێ) هیچ ئۆپۆزسیۆنێکی تر لە پەرلەماندا نەبوو، جیا لە خولەکانی پێشوو کۆمسیۆنی هەرێم لە بری عیراق هەڵبژاردنەکەی ئەنجامدا بوو، بەڵام لە درێژەی تەمەنیدا نەك هەر بە ئەرکەکانی خۆی هەڵنەستا بەڵکو زۆرترین پێشێلکاری یاسایی ئەنجامدا، نەیتوانی یاسای هەڵبژاردن هەموار بکات، تۆمارێکی دەنگدەرانی پوخت دروست بکات، کۆمسیۆنی هەڵبژاردن کە چوار ساڵ بوو بەنایاسایی بەڕێوە دەچوو نەیتوانی کارای بکاتەوە، نەیانتوانی ئامادەکاری بکەن بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردن لە وادەی خۆیدا، هەر بۆیەش بەبێ هیچ پاساوێکی لۆژیکی تەمەنی خۆیان درێژ کردەوە.

دواخستنەكانی هەڵبژاردنی پەرلەمانی كوردستان

هۆكاری جیاوازی تەمەنی خولەكانیش بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە كە بەهۆی ململانێی نێوان پارتە سیاسیەكانەوە هەڵبژاردن لەكاتی خۆیدا ئەنجامنەدراوەو هەمیشە خولەكانی پەرلەمان تەمەنی خۆیان درێژ كردۆتەوە، هەر وەك لەو خشتەی خوارەوەدا دەردەكەوێت كە پەرلەمان لەماوەی تەمەنیدا (٨) جار تەمەنی خۆی درێژ كردۆتەوە، لە خولی یەكەمدا چوار جار و لە هەر چوار خولەكەی تریشدا هەریەكەو جارێك تەمەنی خۆیان درێژ كردۆتەوە، بۆ زانیاری زیاتر بڕوانە خشتەی (١).

١- یەكەم دواخستن:

لە ڕۆژی (١٩٩٥/٧/٢٥) لە دانیشتنی نائاسایی خۆیدا لە گوندی (دارەبەن)ی هەولێر بەپێی یاسای ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٥) لە خولی یەكەمدا بە سەرۆكایەتی (جەوهەر نامیق) پەرلەمانی كوردستان هەڵبژاردنی دواخست و بە پاساوی شەڕی ناوخۆ بۆ ماوەی (یەك ساڵ) تەمەنی خۆی درێژكردەوە.

٢- دووەم دواخستن:

لە ڕۆژی (١٩٩٦/٦/٣) لە دانیشتنی نائاسایی خۆیدا لە مەیدانی ئازەڵان لە نێوان (شاوەیس و مەلائۆمەر) بەپێی یاسای ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٦) لە خولی یەكەمدا بە سەرۆكایەتی (جەوهەر نامیق) پەرلەمانی كوردستان هەڵبژاردنی دواخست و بە پاساوی شەڕی ناوخۆ بۆ ماوەی (سێ مانگ) تەمەنی خۆی درێژكردەوە.

٣- سێیەم دواخستن:

لە ڕۆژی (١٩٩٦/٩/٣) بەپێی یاسای ژمارە (٢) ی ساڵی (١٩٩٦) لە دانیشتنی نائاسایی خۆیدا لە خولی یەكەمدا بە سەرۆكایەتی (جەوهەر نامیق) پەرلەمانی كوردستان هەڵبژاردنی دواخست و بە پاساوی شەڕی ناوخۆ (كە تەنها پارتی و پێكهاتەكان و چەند ئەندامێكی كەمی یەكێتی لەپەرلەمان ئامادە بوون) بۆ ماوەی (دوو ساڵ) تەمەنی خۆی درێژكردەوە.

٤- چوارەم دواخستن:

لە ڕۆژی (١٩٩٨/٤/١٤) بەپێی یاسای ژمارە (٢) ی ساڵی (١٩٩٨) لە خولی یەكەمدا بە سەرۆكایەتی (جەوهەر نامیق) پەرلەمانی كوردستان هەڵبژاردنی دواخست و بە پاساوی شەڕی ناوخۆ بۆ ماوەیەكی نادیار (تا هەڵبژاردنی خولی تازەی پەرلەمان) تەمەنی خۆی درێژكردەوە.

٥- پێنجەم دواخستن:

لە ڕۆژی (٢٠٠٩/٥/١٣) بەپێی بڕیاری ژمارە (٦) ی ساڵی (٢٠٠٩) لە خولی دووەمدا بە سەرۆكایەتی (عەدنان موفتی) پەرلەمانی كوردستان هەڵبژاردنی دواخست و بە بیانوی هۆكاری تەكنیكی بۆ ماوەیەكی نادیار (تا هەڵبژاردنی خولی تازەی پەرلەمان) تەمەنی خۆی درێژكردەوە كە (٤) ساڵ و (٢) مانگ و (١٦) ڕۆژی خایاند.

٦- شەشەم دواخستن:

لە رۆژی (٢٠١٣/٦/٣٠) بەپێی یاسای ژمارە (١٨) ی ساڵی (٢٠١٣) لە خولی سێیەمدا بە سەرۆکایەتی (ئەرسەلان باین) پەرلەمانی کوردستان هەڵبژاردنی دواخست و بە بیانووی هۆکاری تەکنیکی تا بۆشایی یاسایی دروستنەبێت بۆ ماوەی (دوو مانگ و یانزە رۆژ) تەمەنی خۆی درێژکردەوە.

٧- حەوتەم دواخستن:

لە رۆژی (٢٠١٧/١٠/٢٤) بەپێی یاسای ژمارە (١) ی ساڵی (٢٠١٧) لە خولی چوارەمدا بە سەرۆکایەتی (جەعفەر ئیمنیکی) پەرلەمانی کوردستان هەڵبژاردنی دواخست بە بیانوی ناهەمواری ئەو رەوشە سیاسییەی لە هەرێمدا هاتبوویە کایەوە لەئەنجامی پرۆسەی ریفراندۆم و نەبوونی تۆمارێکی دەنگدەرانی پێویست، بۆ ماوەی (یەك ساڵ و پێنج رۆژ) تەمەنی خۆی درێژکردەوە.

٨- هەشتەم دواخستن:

رۆژی (٢٠٢٢/٢/٢٤) سەرۆکی هەرێم لە مەرسومێکدا رۆژی (٢٠٢٢/١٠/١)ی دیاریکرد بۆ هەڵبژاردنی خولی شەشەمی پەرلەمان. بەڵام لە رۆژی (٢٠٢٢/١٠/٩) بەپێی یاسای ژمارە (١٢) ی ساڵی (٢٠٢٢) لە خولی پێنجەمدا بە سەرۆکایەتی (رێواز فایەق) پەرلەمانی کوردستان هەڵبژاردنی دواخست و بە بیانووی رێگری کردن لە دروستبوونی بۆشایی یاسایی، گەرەنتیکردنی پاراستنی بەرژەوەندییە گشتییەکان، تەواوکردنی رێکسازییە یاسایی و کارگێڕی و هونەرییەکانی ئەنجامدانی هەڵبژاردنی، دەستەبەرکردنی تۆماری بایۆمەتری پاك و بێگەرد و رەخساندنی ژینگەیەکی سیاسی لەبار بۆ هێنانەدی یەکڕیزی و کۆدەنگی نیشتیمانی، بۆ ماوەی (یەك ساڵ و چوار مانگ) تەمەنی خۆی درێژکردەوە.

٩- نۆیەم دواخستن:

رۆژی (٢٠٢٣/٣/٢٦) سەرۆکی هەرێم لە مەرسومێکی تردا رۆژی (٢٠٢٣/١١/١٨)ی دیاریکرد بۆ هەڵبژاردنی خولی شەشەمی پەرلەمان. بەڵام بەهۆی بڕیاری دادگەی فیدراڵی کە لە ٢٠٢٣/٥/٣٠ دەرچوو و درێژکردنەوەی پەرلەمانی کوردستانی بە نادەستوری دانا و هەموو ئەو کارانەش کە پەرلەمان لەدوای وادەی درێژکردنەوەیدا کردبوونی پوچەڵی کردنەوە، بەمەش کۆمسیۆنی هەرێم کە لە ٢٠٢٣/٣/٢٢) کارا کرابوویەوە بە پوچەڵ دانرا، بەمەش ئەم وادەیەش هەڵبژاردن نەکرا. بۆ زانیاری زیاتر بروانە خشتەی (٢).

١٠- دەیەم دواخستن:

رۆژی (٢٠٢٣/٨/٣) سەرۆکی هەرێم لە مەرسومێکی تردا رۆژی (٢٠٢٤/٢/٢٥)ی دیاریکرد بۆ هەڵبژاردنی خولی شەشەمی پەرلەمان. بیانووی ئەم دواخستنە ئەوە بوو کە پێشتر بەهۆی ململانێی لایەنە سیاسیەکانەوە پرۆسەی سیاسی پەکی کەوتبوو، ئەمجارە گوایە سەرۆکایەتی هەرێم دوای راوێژ و گفتوگۆ لەگەڵ سەرجەم لایەنە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستان، گەشتنە ئەو ئەنجامەی ئەم مێژووە دیاری بکەن بۆ هەڵبژاردن، هەرچەندە وتەبێژی سەرۆکایەتیی هەرێم (دڵشاد شەهاب) ئاماژەی بەوەکرد، کە هەموو لایەنەکان لەسەر ئەنجامدانی هەڵبژاردن لەو رۆژەدا یەکدەنگن. هەروەها ئەوەشی دووپات کردەوە کە بە ئەگەرێکی زۆرەوە ئەمە دواهەمین مەرسومە بۆ

دیاریکردنی وادەی هەڵبژاردن لە هەرێم، پێویستە لایەنەکان بە زووی بگەنە ڕێککەوتن لەسەر ئەو ڕێککەوتە، بەڵام دیسانەوە لایەنە سیاسییەکان نەگەیشتنە ڕێکەوتن و دیسانەوە هەڵبژاردن لەم وادەیەدا نەکرا.

١١- یانزەهەم دواخستن:

ڕۆژی (٢٠٢٤/٣/٣) سەرۆکی هەرێم لە مەرسومێکی تردا ڕۆژی (٢٠٢٤/٦/١٠)ی دیاریکرد بۆ هەڵبژاردنی خولی شەشەمی پەرلەمان. بەپێی فەرمانەکە هەموو لایەنە پەیوەندیدارەکان پابەند دەبن بە ئەنجامدانی کاری پێویست بۆ هاوکاری و هەماهەنگی لەگەڵ کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان بۆ جێبەجێکردنی فەرمانەکە، بەڵام دیسانەوە بەهۆی بایکۆتی پارتی دیموکراتی کوردستانەوە هەڵبژاردنەکە ئەنجامنادرێت.

١٢- دووانزەهەم دواخستن:

دیسانەوە لەو مێژووەی دیاریکراوە (٢٠٢٤/٦/١٠) هەڵبژاردن ئەنجام نادرێت، بەگوێرەی نووسراوێکی کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکانی عێراق کە ڕۆژی ٢٨ی ئایاری ٢٠٢٤ بە واژۆی عومەر ئەحمەد سەرۆکی ئەنجوومەنی کۆمسیاران، ئاڕاستەی سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان کراوە. تیایدا ئاماژە بەوە دراوە، کە بەهۆی ئەو فەرمانە وەلائییەی دادگای باڵای فیدراڵیی عێراق، بەدوای سکاڵاکەی مەسرور بارزانی سەرۆك وەزیرانی هەرێمی کوردستان دەریکرد و بەهۆیەوە سەرجەم ڕێکارە تەکنیکی و داراییەکانی تایبەت بە بەڕێوەچوونی هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان ڕاگیران، ئەوەش کاریگەری لەسەر کارەکانی کۆمسیۆن کردووە بۆ بەڕێوەبردنی هەڵبژاردنەکە لەکاتی دیاریکراودا. لەو ڕوانگەیەوە، کۆمسیۆن داوای لە سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان کردووە، بە مەرسوومێکی تایبەت ڕۆژێك بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان دیاری بکات. هەر لەو نووسراوەدا، کۆمسیۆن پێشنازی کردووە، کە ڕۆژی ٥ی ئەیلوولی ٢٠٢٤ بۆ بەڕێوەچوونی هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان لەلایەن سەرۆکی هەرێمی کوردستانەوە دیاری بکرێت.

١٣- دواخستنێکی تریش قەرزارین بۆ سیانزەهەمین جار:

سەرباری ئەوەی بڕیارە هەڵبژاردن بۆ مانگی ئەیلول یا تشرینی دووەمی ساڵی ٢٠٢٤ دوابخرێت، بەڵام ئەگەر ڕەوشەکە بەم شێوازە بەڕێوە بچێت، لەوە ناچێت لەو وادەیەشدا هەڵبژاردن ئەنجامبدرێت کە هێشتا دیارینەکراوەو بە فەرمی ڕانەگەیەنراوە، ئەگەر هەیە جارێکی تریش دوابخرێت بۆ ساڵی ٢٠٢٥ تا لەگەڵ هەڵبژاردنی ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق بەیەکەوە ئەنجام بدرێت.

خشتەی (١)

درێژکردنەوەی تەمەنی خولەکانی پەرلەمان

ز	دواخستن	خولی پەرلەمان	مێژووی دواخستن	یاسا یا بڕیاری دواخستن	ماوەی دواخستن
١.	یەکەم دواخستن	خولی یەکەم	١٩٩٥/٧/٢٥	یاسای ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٥)	(١) ساڵ
٢.	دووەم دواخستن	خولی یەکەم	١٩٩٦/٦/٣	یاسای ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٦)	سێ مانگ
٣.	سێیەم دواخستن	خولی یەکەم	١٩٩٦/٩/٣	یاسای ژمارە (٢) ی ساڵی (١٩٩٦)	دوو ساڵ
٤.	چوارەم دواخستن	خولی یەکەم	١٩٩٨/٤/١٤	یاسای ژمارە (٢) ی ساڵی (١٩٩٨)	تا هەڵبژاردنی خولی تازە
٥.	پێنجەم دواخستن	خولی دووەم	٢٠٠٩/٥/١٣	بڕیاری ژمارە (٦) ی ساڵی (٢٠٠٩)	(٢) مانگ و (١٦) ڕۆژ
٦.	شەشەم دواخستن	خولی سێیەم	٢٠١٣/٦/٣٠	یاسای ژمارە (١٨) ی ساڵی (٢٠١٣)	دوو مانگ و یانزە ڕۆژ
٧.	حەوتەم دواخستن	خولی چوارەم	٢٠١٧/١٠/٢٤	یاسای ژمارە (١) ی ساڵی (٢٠١٧)	یەك ساڵ و پێنج ڕۆژ
٨.	هەشتەم دواخستن	خولی پێنجەم	٢٠٢٢/١٠/٩	یاسای ژمارە (١٢) ی ساڵی (٢٠٢٢)	یەك ساڵ و چوار مانگ

خشتەی (٢)

دواخستنەکانی هەڵبژاردن لە مەرسومەکانی سەرۆکی هەرێمدا

ز	مێژووی ڕاگەیاندنی مەرسوم	ڕۆژی دەستنیشانکراو بۆ هەڵبژاردن
١.	٢٠٧/٧/١٩	٢٠١٧/١١/١
٢.	٢٠٢٢/٢/٢٤	٢٠٢٢/١٠/١
٣.	٢٠٢٣/٣/٢٦	٢٠٢٣/١١/١٨
٤.	٢٠٢٣/٨/٣	٢٠٢٤/٢/٢٥
٥.	٢٠٢٤/٣/٣	٢٠٢٤/٦/١٠
٦.	پێشبینی دەکرێ لە کۆتایی مایسی ٢٠٢٤ دەربچێت	پێشبینی دەکرێ مانگی (٩) یا (١٠) دەستنیشان بکرێ
٧.	پێشبینی دەکرێ مانگی (٩) یا (١٠) ی ٢٠٢٤ دەربچێت	پێشبینی دەکرێ هەڵبژاردن بخرێتە ساڵی ٢٠٢٥ لەگەڵ ئە نجومەنی نوێنەرانی عێراق

خولی پێنجەمی پەرلەمانی کوردستان

خولی پێنجەمی پەرلەمانی کوردستان، بە لاوازترین خولی دادەنرێت، دیارە هۆکار گەلێك بوونە مایەی ئەوەی سەرەنجامی بەو رۆژگارە بگات، لەوانە: نەبوونی ئیرادەیەك بۆ گۆرانکاری ئەرێنی لای هێزە سیاسیە بالادەستەکان و خواستیان بۆ بەردەوامیی مانەوەیان لە دەسەلات، سەرهەلدانی ئۆپۆزسیۆنێکی هەناسە کورتی پۆپۆلیستکە نەیتوانی گۆرانکاری بکات و لە ئاستی ئەو پەیامانەیدابێت کە هەلّی گرتبوو، لاوازی کاندیدانی حزبەکان بۆ پەرلەمان، لاوازی و دەستەمۆیی و بەرژەوەندپەرستیی سەرۆکایەتیەکەی، هەموو ئەمانە بوونە مایەی ئەوەی رۆژ بە رۆژ کاری پەرلەمانی بەرەو دواوە بگەرێتەوە.

ئەوەتا خولی پێنجەمی پەرلەمان سەرباری بەرەو پێشەوە چوونی رەوتەکەو گۆرانکارییەکانی سەردەم، لە ماوەی چوار سالّی تەمەنیدا:

– کەمترین یاسای دەرکردووە.
– زۆرترین هەلّەو کەموکوری لەو یاسایانەدا هەیە کە پەسەندی کردوون.
– کەمترین دانیشتنی ئەنجامداوە.
– کەمترین بریارە یاسای پێویستی دەرکردووە.
– هیچ یاسایەکی بودجەی پەسەند نەکردووە.
– کەمترین چاودێریی دەسەلاتی جێبەجێکردنی کردووە.
– زۆرترین پێشێلکاریی پەیرەوی کردووە.
– زۆرترین یاسا شکێنی کردووە لەکاتێکدا یاساکان خۆیشی دەریکردوون.
– لە کۆی چوار دەستەی سەربەخۆ کە پەیوەندیدار بوونە پێیەوە یەکی سێ دانەیانی خستووە بەوەی نەیتوانیوە یاساکانی خۆی جێبەجێ بکات.
– بە نایاسایی تەمەنی خۆی درێژ کردەوەو لەئەنجامدا هەرێمی خستە بۆشایی یاساییەوە.
– ماوەی چوار سالّ نەیتوانی هیچ هەنگاوێك بنێت بۆ دروستکردنی تۆمارێکی دەنگدەرانی بێ خەوش، یا هیچنا ئەو تۆمارەی هەیە پاکی بکاتەوە.

نەك هەر ئەمانە، بەلّکو قەیرانیان دروستدەکرد تا هەلّبژاردن نەکرێت، ئەگەر وا نیە بە دانپیانانی خودی سەرۆکی پەرلەمان پەیوەندییەکانی سەرۆکایەتی هەرێم و ئەنجومەنی وەزیران لەگەل سەرۆکایەتی پەرلەماندا زۆر باش بووە، فراکسیۆنەکانی پارتی و یەکێتی لە هیچ پرسێکدا ناکۆك نەبوون، ئەی بۆچی لەکۆتاییدا ناکۆك بوون و گەیشتە ئاستێك ناکۆکییەکە سەری کێشا بۆ ئەوەی بەیەکەوە تەمەنی پەرلەمانیان درێژکردەوە، ئایا ئامانجی ئەم ناکۆکییە سیناریۆیەك نەبوو تا هەلّبژاردن نەکرێ؟

کاتێکیش لەئەنجامی درێژکردنەوەی تەمەنی پەرلەماندابریارکەی دادگەی ئیتیحادی دەرچوو بە نەهێشتنی خولی پێنجەمی پەرلەمان، سەرۆکایەتی پەرلەمان هیچ هەلّوێستێکی لە بەرامبەر ئەو بریارە چارەنوسسازە دەرنەبری، کە کۆتایی بەتەمەنی خولەکەی هێناو! نە قبولّی کردووەو نە رەتی کردۆتەوە! سەرۆکایەتی پەرلەمان و فراکسیۆنەکان کەوتبوونە سوری متبوونەوە و بێدەنگیان هەلّبژارد، کە شەرمێکی سیاسیی گەورە بوو، ئەگەر دادگا غەدری

لێکردبوون دەبوایە رەتی بکەنەوە، ئەگەر غەدریش نەبوو دەبوایە بەفەرمی پێشوازی لێبکەن و رێکارەکانیان دەست پێبکردایە، کەچی بێدەنگیان هەڵبژارد و بەردەوامبوون لەسەر دەوام و وەرگرتنی ئیمتیازاتەکانیان. سەرۆکی پەرلەمان تا دوا چرکە دەیویست لەناو پەرلەمانێکی نایاسایی ماوە بەسەرچووی بێ ئیش درێژە بە کارەکانی بدات، تا ئەو کاتەی فراکسیۆنی پارتی دیموکراتی کوردستان تاک لایەنانە لە (٢٠٢٣/٦/٢٦) دەستیان لەکار کێشایەوەو بەمەش سەرۆکی پەرلەمان ناچار بوو دوای (٣٣) رۆژ لە دەرچوونی بڕیارەکە لە (٢٠٢٣/٧/٢) بە بێدەنگی پەرلەمانی جێهێشت و ماڵئاوایی لە فەرمانبەرانی پەرلەمان بکات و بەمەش کۆتایی بە سیناریۆکە هات.

سەرباری هەموو ئەمانە، لەبەرامبەردا ئەندامانی خولی پێنجەم و سەرۆکایەتیەکەی جگە لەوەی زۆرترین پێشێلکاری یاساییان کردووە، لەڕووی ماددیەوە زۆرترین سودمەند بوونە تا ئاستی ئەوەی بەنایاسایی داهاتی هەرێمیان بەهەدەرداوەو بۆ بەرژەوەندی خۆیان بەکاریان هێناوە، ئەوەتا دوای تەواو بوونی تەمەنی یاساییان ماوەی هەشت مانگ بەنایاسایی موچەی پەرلەمانتاریان وەرگرتووە. تا ئێستاشی لەگەڵدابێت (کە ساڵێك و شەش مانگە پەرلەمانی کوردستان لە رووی یاساییەوە نەماوە) کەچی زۆرینەی ئەندامەکانی لە خانوو و شوققەکانی پەرلەماندا نیشتەجێن و چۆلیان نەکردووە، ئەندامانی دەستەی سەرۆکایەتی تا ئێستاش چەندین ئۆتۆمبێل و مومتەلەکاتی پەرلەمانیان لایەو بەکاری دەهێنن خانوو و شوقەکانیان چۆل نەکردوەو رادەستیان نەکردۆتەوە.

پەرلەمانی كوردستان ئێستا دەبوایە لە چ قۆناغێكدا بێت؟

لە ئێستادا پەرلەمانی كوردستان كە تەمەنی (٣٢) ساڵە، ئێستا دەبوایە هەشت خولی بەڕێ كردبێت و لەم مانگەدا هەڵبژاردن بۆ خولی نۆیەمی بكرێت، بەڵام سەرباری ئەوەی تەنها پێنج خولی بەڕێكردووەو سێ خوڵ قەرزارە، واتە دووانزە ساڵ لە پاشە، لە بری ئەوەی لە ئێستادا هەڵبژاردن بۆ خولی نۆیەمی بكرێت، كەچی هەڵبژاردنی خولی شەشەمیشی نادیارە و نازانرێت كەی دەكرێت.

دەبوایە سەدان یاسای تۆكمەو سەردەمیانەی پەسەند بكردایەو بۆشایی یاسایی لەهەرێمدا نەبوایە، یاسا كۆنەكانی هەموار بكردایەتەوە و لەگەڵ گۆڕانكارییەكانی سەردەمدا بیگونجاندنایە.

دەبوایە دەستورێكی سەردەمیانەی بۆ چەسپاندنی مافەكانی خەڵكی كوردستان پەسەند بكردایە.

دەبوایە چاودێرێكی لێهاتوو و چاوكراوە بوایە لەهەمبەر دەسەڵاتی جێبەجێكردندا.

دەبوایە كارێكی بكردایە كولتوری كاری پەرلەمانی لە هەرێمدا پەرە پێبدابوایە، لە بایەخ و گرنگیی پەرلەمانی زیاتر بكردایە و لای خەڵكی كوردستان خۆشەویستی بكردایە.

دەبوایە گومبەزی كۆكردنەوەی لایەنە سیاسیە ناكۆكەكان بوایەو هۆكاری پاراستنی باڵانسی نێوانیان بوایە لەپێناو بەردەوامیدان بە پرۆسەی ئاشتی و خزمەت.

دەبوایە بە راستی مەرجەعی خەڵكی كوردستان بوایە لە یەكلاكردنەوەی پرسە چارەنوسسازەكانیدا، بڕیاردەری هەنگاوەكانی سەركردایەتی كوردستان بوایە لە چارەسەركردنی قەیرانەكانی لەگەڵ عیراقی فیدراڵدا.

دەبوایە پارێزەری مافەكانی خەڵكی هەرێم بوایە لە هێنانەكایەی خۆشگوزەرانی بۆیان و فەراهەمكردنی كەشێكی ئارام لە كوردستانێكی ئاوەداندا.

كە هیچ كام لەوانەی نەكرد، بووە هۆی ئەوەی هەڵبژاردن دوابخرێ، بووە هۆی ئەوەی دادگەی ئیتیحادی بڕیار لە نایاسایی بوونی درێژكردنەوەی بدات و كارەكانی رابگرێت، بووە هۆی ئەوەی دادگە بڕیاری بەمەرجەع بوونی لێ بسەنێتەوە، بووە هۆی ئەوەی تێڕوانینی هاووڵاتیان لەسەری بگۆڕێت بەوەی لە بری ئەوەی پەرلەمانتار بە پارێزەری مافی خەڵك و دژەگەندەڵی بناسرێت، كەچی وەك بەرژەوەند پەرست بناسرێن چونكە ببونە پارێزەری ئیمتیازاتەكانی خۆیان و بەنایاسایی موچەیان وەردەگرت.

نەك نەبوونە مایەی ئەوەی مولك و ماڵی گشتی وەربگرنەوە، موڵكی گشتیان لەپێناو بەرژەوەندی شەخسی خۆیان بەكار هێناو تا ئەم ساتەش سود لە مولكی گشتی دەبینن لەپێناو بەرژەوەندی خۆیان.

هۆكارەكانی دواخستنی هەڵبژاردن

یەكەم: هۆكارە رووكەشەكان:

پەرلەمانی كوردستان دوابەدوای ئەوەی بەهۆكاری نەگەیشتنە سازانی هێزە سیاسیەكان لەلایەك و لاوازی و بێ ئیرادەیی خۆیەوە نەیتوانی نەخشەرێگایەك بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردن دابنێت و بەڕوو سوری تەمەنی خولەكەی خۆی كۆتاپێبێنێ، ئەوە بوو لە (٢٠٢٢/١٠/٩) بڕیاری درێژكردنەوەی تەمەنی خۆی بۆ ساڵێك و شەش مانگدا، بۆ درێژكردنەوەكە چەند بیانوێكی هێناوەتەوە، كە لە هۆكارەكانی دەرچوونی یاساكەدا هاتبوو، وەك:

١-رێگری كردن لە دروستبوونی بۆشایی یاسایی.

٢-گەرەنتیكردنی پاراستنی بەرژەوەندییە گشتییەكان.

٣-تەواوكردنی رێكسازییە یاسایی و كارگێڕی و هونەرییەكانی ئەنجامدانی هەڵبژاردنی.

٤-دەستەبەركردنی تۆماری بایۆمەتری پاك و بێگەرد.

٥-رەخساندنی ژینگەیەكی سیاسی لەبار بۆ هێنانەدی یەكڕیزی و كۆدەنگی نیشتیمانی.

بەڵام لەراستیدا هۆكارە راستەقینەكانی درێژكردنەوەكە لەوكاتەدا هیچ كام لەو بیانوانە نەبوون كە لە یاساكەدا ریزكرابوون، چونكە ئەو بیانوانەی هێنرابوونەوە دەرەنجام بوون نەك هۆكار.

ئەوەبوو بینیمان دوای درێژكردنەوەی تەمەنیشی، پەرلەمان هیچ كام لەو ئەركانەی جێبەجێنەكرد، نە رێگری كرد لە دروستبوونی بۆشایی یاسایی، نە گەرەنتی پاراستنی بەرژەوەندییە گشتییەكانی پێكرا، نە رێكسازییە یاسایی و كارگێڕی و هونەرییەكانی ئەنجامدانی هەڵبژاردنی تەواو كرد، نە تۆمارێكی بایۆمەتری پاك و بێگەردی دەستەبەر كردو نە هیچ ژینگەیەكی سیاسی لەباری رەخساند بۆ هێنانەدی یەكڕیزی و كۆدەنگی نیشتیمانی. بەپێچەوانەوە نەك هەر ئەوانەی نەكرد بەڵكو دەستەی سەرۆكایەتی ماوەیەكی زۆر دانیشتنە ئاساییەكانیشیان پەكخست.

ئەوەتا لە (٢٠٢٢/١٠/٩) كە بڕیاری درێژكردنەوەی تەمەنی خۆیاندا، ئەگەر بەراستیان بوو بۆ ئەو ئامانجانە تەمەنی خۆیان درێژكردبوویەوە كە لە هۆكارە پێویستییەكانی یاساكەدا هاتبوون، دەبوایە بە چڕی كۆببوونەوە بكەن و پرۆژە یاسا ئامادە بكەن و هەوڵی سازانی نێوان لایەنە سیاسیەكان بدەن و كۆمسیۆنیان كارا بكردایەتەوەو هەوڵی پاك كردنەوەی تۆماری دەنگدەرانیان بدابوایە، بێگومان هەموو ئەمانە پێویستیان بە دانیشتنی پەرلەمان هەیە، بەڵام سەرۆكایەتی نەك هەر ئەوەی نەكرد بەڵكو پەكی دانیشتنەكانی خست و لەو ماوەیەدا (٢٠٢٢/١٠/٩-٢٠٢٣/٥/٣٠) كە نزیكەی حەوت مانگە، لەبەر زەرورەتی بابەتەكە دەبوایە پشووی وەرنەگرتایە و بەردەوامبوایە لەسەر كارەكانی، بەمەش بەپێی پەیڕەو و لە حاڵەتی ئاساییدا پێویست بوو (١٠١) دانیشتنەی پەرلەمان ئەنجامبدات، كەچی ئەوان تەنها (٨) دانیشتنیان ئەنجامداوە كە بە هەموو دانیشتنەكان (20:31) بیست كاتژمێر و سی و یەك خولەكی خایاندووەو هیچ كام لە كۆبوونەوەكانیش پەیوەندیان بەو بابەتانەوە نەبووە كە تەمەنی پەرلەمانی لەسەر درێژكرابوویە.

هەرچەندە ئەو كاتە لە گوتاری سیاسی هیچ كام لە لایەنەكاندا ئەوە نەدەبینرا دژی ئەنجامدانی هەڵبژاردن بن، بەڵام لە هەمان كاتدا لە كردارییاندا هیچ هەنگاوێكی جددییان نەنا بۆ ئەنجامدانی پرۆسەكە. بۆیە ئەوانەی بەرپرسیاری سەرەكیی هاتنەكایەی ئەم رەوشەن، پەرلەمانی كوردستان و سەرجەم لایەنە سیاسیەكانن، هەریەكەو بەپێی

قورسایی خۆیان ئۆباڵە مێژووییەکەیان دەکەوێتە ئەستۆ. چونکە ئەوەی لەو ماوەیەدا گوزەراوە، لە بەڕێوەچوونی کۆمیدیایەکی سیاسی بترازێ هیچی تر نەبوو! کە هەردوو لایەنی سەرەکیی پارتی و یەکێتی لێی بەرپرسیارن! ئەگەر وانیە:

١-بۆچی بەر لە درێژکردنەوەی تەمەنی پەرلەمان بە سازان چارەسەری گرفت و ناکۆکییەکانیان نەکرد؟ تا ماوەی درێژکراوە تەنها بۆ کارە تەکنیکییەکانی کۆمسیۆن بوایە بەمەبەستی هەڵبژاردن.

٢-بۆچی پەرلەمان لە چوار ساڵی تەمەنیدا هیچ هەنگاوێکی نەنا بۆ کاراکردنەوەی کۆمسیۆن؟ هیچنا راستەوخۆ دوای درێژکردنەوەی تەمەنی خۆی کۆمسیۆنی کارا نەکردەوە؟ چونکە نەنگییەکی گەورەیە بۆ پەرلەمان و لایەنە سەرەکیەکانی نوێنەریان لەو کۆمسیۆنەدا هەیە کە ماوەی چوار ساڵ بەنایاسایی بەڕێوەی دەچوو!

٣-بۆچی لە چوار ساڵی تەمەنیدا نە پەرلەمان و نە هیچکام لە لایەنەکان بەبێ جیاوازی، هیچ هەنگاوێکیان نەنا بەمەبەستی دروستکردنی تۆمارێکی بایۆمەتریی پاك و بێگەرد؟ کەچی لەکاتی بەسەرچوودا باسی لێوە دەکەن؟

٤-بۆچی پەرلەمان ئەو ماوە زۆرەی لەبەردەم بوو کاری نەکرد لەسەر سازانی لایەنەکان بۆ هەمواری یاسای هەڵبژاردن تا بەم شێوەیە بە چارەسەرنەکراوی نەمێنێتەوە؟

٥-ئەگەر دوو لایەنە سەرەکییەکە مەبەستیان ئەنجامدانی هەڵبژاردن بوو! بۆچی ئەو هەموو کاتەیان لەبەردەست بوو بەفیڕۆیانداو ڕێکارەکانیان دەستنیشان نەکرد و هەنگاویان بۆ نەنا؟

بۆ ئەوەی هیچیتر هەڵبژاردن دوانەخرێت و لەوە زیاتر ئەزمونی هەرێم لەبەر چاوی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی و دۆستەکانی لەکەدارتر نەبێت، پێویستە: پارتی و یەکێتی بەتایبەت و لایەنەکانی تر بەگشتی، لەزووترین کاتدا کۆبوونەوەیەکی لوتکە بکەن بۆ پێداچوونەوە بەکۆی پرسە ناکۆکەکان و سازانی لەسەر بکەن. بەپێی یاساو ستانداری نێودەوڵەتی، هەڵسوکەوت لەگەڵ پرسی پێکهاتەکاندا بکرێت و لە کێشمەکێشمی بەکارهێنان و ئیستیغلالکردن دوور بخرێنەوە.

ئەگەر ئەمانە نەکرێن، سەرباری ئەو هەموو قەیرانە ناوخۆیی و دەرەکییانەی هەن، بەدڵنیاییەوە بارودۆخێکی نائاسایی تر رووبەڕووی هەرێم دەبێتەوە، بەمەش ئۆباڵی شکستەکان و لێپرسراویەتیی مێژوویان دەکەوێتە ئەستۆ.

دووەم: هۆکارە حەقیقیەکان:

هۆکارە هەقیقییەکانی دواخستنی هەڵبژاردن بریتی بوون لە:

١-خراپی رەوشی جەماوەریی لایەنە سیاسییە سەرەکییەکان.

٢-ترسی لایەنە سیاسیەکان لە هەڵبژاردن کە دەنگ و کورسیەکانیان کەم بێتەوە.

٣-ململانێی ناتەندروستی لایەنە سیاسیەکان و باوەڕ نەبوونیان بە دەستاودەستکردنی دەسەڵات.

٤-دەست تێخستنی دەوڵەتە هەرێمییەکان لە کاروباری سیاسی هەرێمی کوردستان.

٥-خراپی دۆخی ئابوری هاولاتیان و تورەبوونیان لە حزبە دەسەلاتدارەکان.

سەربوردەی تۆماری دەنگدەران لە هەرێمی کوردستان

یەکێك لەپایە سەرەکیەکانی هەموو هەڵبژاردنێکی ئازاد و بێگەرد، بوونی تۆمارێکی دەنگدەرانی پوختە، کە بریتییە لەو بەڵگەنامەیەی ئاماری دەنگدەران لەخۆ دەگرێت و ناوەکانی بەزنجیرە تیادا تۆمار دەکرێت، سەرەڕای ناوی بنەماڵەو ناوی دایك و مێژووی لەدایکبوون و شوێنی نیشتەجێبوونیشی تێدا دیاری دەکرێت. بەبێ ئەم تۆمارە ناکرێ باس لە هەڵبژاردنێکی ئازاد و دیموکراسیانە بکرێت. بۆیە پێویستە هاولاتیان بتوانن بەیەکسانی و بەپێی رێ و شوێنە بڕیار لێدراوەکان و پێوەرە نێودەوڵەتیەکان ناویان تۆمار بکرێت و بەشداری هەڵبژاردنەکان بکەن، هەر وەك لە جاڕنامەی مافی مرۆڤ، و پەیماننامەی نێودەولەتی بۆ مافە مەدەنی و سیاسییەکان، و جاڕنامەی نێودەوڵەتی تایبەت بە پێوەرەکانی هەڵبژاردنی ئازاد و پاك و دوور لە هەر جۆرە جیاکارییەکدا هاتووە. لەهەمان کاتدا دەبێت مافی تانە لێدانیشیان بۆ فەراهەم کرابێت، لەکاتێکدا ئەگەر بەهەر هۆکارێکەوە بێت رێگایان لێگیرابێت لە تۆمارکردنی ناوەکانیان و بێبەشکرابن لە بەشداریکردن لەهەڵبژاردن.

لەهەڵبژاردنەکانی پێشووتری هەرێمی کوردستاندا هەمیشە تۆماری دەنگدەران لەنێوان قەوارە سیاسیەکاندا جێگەی مشتومڕ و خاڵی ناکۆکی بووە، چونکە تا ئێستا نەتوانراوە ئەم پرسە وا رێکبخرێت کە لەئاستی داواکاری قەوارە سیاسیەکاندا بێت و جێگەی متمانەیان بێت. نەك هەر ئەمە بەڵکو تۆماری دەنگدەران هەمیشە بیانوێك بووە هەر جارەی لای یەکێك لە هێزە سیاسییەکان کە وەك پاساوێك پەنایان بۆ بردووە تا هەڵبژاردنی پێ دوابخەن. بەگێڕانەی مێژووی سەربوردەی تۆماری دەنگدەران لە هەرێمدا ئەو راستیەمان بۆ دەسەلمێنرێت.

لە هەڵبژاردنی خولی یەکەمی پەرلەماندا لە ١٩٩٢/٥/١٩ کە بەرەی کوردستانی ئەنجامیدا، بەپێی یاسای ژمارە (١)ی ساڵی ١٩٩٢ ی هەڵبژاردنی کوردستان "هەموو هاولاتیەکی هەرێمی کوردستان مافی دەنگدانی هەبوو، بەمەرجێك هاولاتی کوردستانی عێراق بێت و تەمەنی (١٨) ساڵی تەواو کردبێت".

لەبەر ئەوەی لەو سەردەمەدا هیچ تۆمارێکی دەنگدەران نەبوو، هەر بۆیە هەموو هاولاتیەك مەرجە یاساییەکەی تیادا بووایە دەیتوانی بچێتە بنکەکانی دەنگدان و دەنگ بدات، بۆ ئەوەی کەسی دەنگدەر زیاد لەجارێك دەنگ نەدات و رێگە لەساختەکاری بگیرێت، وێرای ئەوەی بە مەرەکەبێك پەنجەی رەنگ دەکرا، ئەو پێناسەیەی هاولاتی دەنگدەر پێی بوو (احوال مدنی) کونێکی لێ دەکرا تا دووبارە دەنگ نەداتەوە. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا گزی و ساختەکاری کراو لایەنە سیاسییەکان یەکتریان تۆمەتبار دەکرد و بەڵگەکانیان لە دژی یەکتری دەخستە روو.

هەڵبژاردنی خولی دووەم لەرۆژی ٣٠ کانوونی دووەمی ساڵی ٢٠٠٥ ئەنجامدرا، کە هاوکات بوو لەگەڵ هەڵبژاردنەکانی ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق و هەڵبژاردنی ئەنجومەنی پارێزگاکان. ئەمە یەکەمین هەڵبژاردنی گشتی بوو کەدوای رووخانی رژێمی بەعس لەکوردستان و عێراق ئەنجام درا. لەم هەڵبژاردنەدا دانیشتوانی کوردستان جیا لەدانیشتوانی ناوچەکانی تری عێراق لەیەك کاتدا دەنگیان بۆ هەڵبژاردنی سێ ئەنجومەنی جیادا، ئەوانیش: پەرلەمانی کوردستان، کەلەسنووری پارێزگاکانی (سلێمانی، هەولێرو دهۆك) ئەنجامدرا، هەڵبژاردنی ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق و ئەنجومەنی پارێزگاکان.

ئەم هەڵبژاردنە بەسیستمی (نوێنەرایەتی رێژەیی) بەڕێوەچوو. کە (٢,٢٩٠,٧٣٦) کەس لەدانیشتوانی هەرێمی کوردستان مافی دەنگدانیان هەبوو و تیایدا (١,٧٥٣,٩١٩) کەس بەشداریان لەپرۆسەکەدا کرد کەدەکاتە رێژەی (٧٥.٦٪)ی سەرجەم دانیشتوانی هەرێم.

لیژنەی بەدواداچوون لە خولی سێیەمی پەرلەماندا

لە هەڵبژاردنی خولی سێیەمدا کە لە ٢٠٠٩/٧/٢٥ ئەنجامدرا، ئەم خولە جیاوازبوو لەخولەکانی تر، بەوەی ئۆپۆزسیۆن سەری هەڵداو چووە پەرلەمانەوە، لەهەرێم (٢,٤٠١,٧٩٥) کەس مافی دەنگدانیان هەبوو، لەو ژمارەیە (١,٨٧٦,١٩٦) کەس بەشدارییان لەدەنگدانەکەدا کرد کە دەیکردە رێژەی (٧٨,١٪) سەرجەم دەنگدەرانی هەرێم.

لەم خولەدا بەهۆی گومانی لایەنە سیاسییەکان لەتۆماری دەنگدەران و بوونی ژمارەیەکی زۆری ناوی ساختە لەتۆمارەکە، پەرلەمانتاران لەیاداشتێکدا کە ئاراستەی سەرۆکایەتی پەرلەمانیان کردبوو و (٣٩) ئیمزای بەسەرەوە بوو داوای پاککردنەوەی تۆمارەکەیان دەکرد،[١] لەئەنجامدا لەمانگی تەمموزی ٢٠١٣ دا بە بڕیاری ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠١٣ی پەرلەمان لە (٢٠١٣/٧/٧) لیژنەیەك پێکهات لەنوێنەرانی فراکسیۆنە جیاجیاکان بەمەبەستی لێکۆڵینەوە لەو مەسەلەیە،[٢] لیژنەکە دووای دوو مانگ کارکردن لەسەر دۆسیەکە و کۆبوونەوە و بەدواداچوون لەگەڵ لایەنە

---

(١) یادداشتەکە لە مانگی حوزەیرانی ٢٠١٣ لەلایەن پەرلەمانتار (گۆران ئازاد)ەوە ئامادەکرابوو و نوسرابوویەوە، ئەو ئەندامانەی واژۆیان کردبوو بریتی بوون لە: گۆران ئازاد محمد (یەکێتی)، د.دانا سعید سوفی (یەکێتی)، کاردۆ محمد پیرداود (گۆڕان)، قادر احمد سمایل (یەکێتی)، گەشە دارا حەفید (یەکێتی)، حمە سعید حمە علی (یەکگرتوو)، د.سەروەر عبدالرحمن عمر (یەکێتی)، رازاو محمود فرج (یەکێتی)، خلیل عوسمان حمدامین (یەکێتی)، کوێستان محمد عبداللە (گۆڕان)، شەونم محمد غریب (یەکێتی)، عمر عبدالعزیز (یەکگرتوو)، ناسك توفیق عبدالکریم (یەکگرتوو)، سەرگول رەزا حسن (کۆمەڵ)، هاوراز شێخ ئەحمەد (یەکگرتوو)، بەیان ئەحمەد بەرواری (یەکگرتوو)، عەبدوللای مەلا نوری (گۆڕان)، لوقمان سلێمان (گۆڕان)، پەیام ئەحمەد (گۆڕان)، عەزیمە نجم الدین حسن (گۆڕان)، عەدنان عوسمان (گۆڕان)، فرمان عزەدین مەحمود (گۆڕان)، ڤیان عبدالرحیم عبدالله (گۆڕان)، نەریمان عبداللە قادر (گۆڕان)، شیرزاد عەبدولحافز شەریف (گۆڕان)، سیوەیل عوسمان ئەحمەد (گۆڕان)، سەرهەنگ فەرەج محمد (گۆڕان)، رێباز فتاح محمود (گۆڕان)، پەیمان عبدالکریم عبدالقادر (گۆڕان)، نیشتمان مورشید (یەکێتی)، شۆڕش سەید مجید (یەکێتی)، هاژە سلێمان مستەفا (شیوعی)، تارا عبدالرزاق (یەکێتی)، پێشەوا تۆفیق مغدید (گۆڕان)، د.سەباح محمد بەرزنجی (کۆمەڵ)، فازل حسن اسماعیل (زەحمەتکێشان)، ئاشتی عزیز صالح (گۆڕان)، پەیمان عزەددین (گۆڕان)، ***بۆ زانیاری زیاتر بڕوانە پاشکۆی ژمارە (١).***

(٢) ئەندامانی لێژنەکە پێکهاتبوون لە:

١-سالم تۆما کاکۆ، لە لیستی پێکهاتەی کریستیان، سەرۆك.

٢-ئامینا زکری سعید، فراکسیۆنی پارتی، ئەندام.

٣-گەشە دارا جەلال، فراکسیۆنی یەکێتی، ئەندام.

٤-عومەر سدیق محمد، لە فراکسیۆنی پارتی، ئەندام.

٥-یشار نجم الدین نورالدین، لیستی تورکمان، ئەندام.

٦-د.سەروەر عبدالرحمن عمر، فراکسیۆنی یەکێتی، ئەندام.

٧-د.ئەحمەد ئیبراهیم وەرتی، فراکسیۆنی بزوتنەوەی ئیسلامی، ئەندام.

٨-د.سەباح محمد نجیب، فراکسیۆنی کۆمەڵی ئیسلامی، ئەندام.

٩-ئاهەنگ عارف رەئوف، فراکسیۆنی گۆڕان، ئەندام.

بۆ زانیاری زیاتر بڕوانە پاشکۆی ژمارە (٢).

پەیوەندیدارەکانی وەك: (کۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردن، وەزارەتەکانی ناوخۆ و بازرگانی و تەندروستی) راپۆرتی خۆیان بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان نوسییەوە و تیایدا داواکرابوو کە ئەم تۆمارە سەدان هەزار ناوی مردوو و دووبارەو ساختەی تیایەو دەبێت پاك بکرێتەوە، بەپێی یاسا دەبوایە پەرلەمان کۆبوونەوە لەسەر ئەم راپۆرتە بکات و دووای خوێندنەوەی راسپاردەکانی بخرێتە دەنگدانەوە کە ئاخۆ ئەم تۆمارە پێویستە پاك بکرێتەوە یان نا؟ بەڵام بەهۆی بارودۆخی سیاسیی ئەوکاتە و گرژی و ململانێی لایەنە سیاسییەکان، سەرۆکایەتی پەرلەمانی ئەو کاتە کەمتەرخەمیی کرد و گوێی لە راسپاردەکانی لیژنەکە نەگرت و راپۆرتەکەی پشتگوێ خست و کۆبوونەوەکەی ئەنجام نەدا. لە ئەنجامدا هەڵبژاردنی خولی چوارەمی پەرلەمانی کوردستان بەهەمان تۆماری پڕ لە ساختەکاری بەڕێوە چوو، ئەو تۆمارەی کە بەپێی راپۆرتی لیژنەپەرلەمانیەکە سەدان هەزار لە ناوی مردوو و دووبارە و کەسانی دەرەوەی هەرێم خزێنرابوونە ناویەوە. ئەمەش بووە مایەی ئەوەی کە ئەو جۆرە لە ساختەکارییە بە یاسایی بکرێت. (٣)

وێڕای گزیی و ساختەکارییەکان لە هەڵبژاردنەکاندا کە شاراوە نەبوون، هەم حزبە سیاسییەکان و هەم رێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی کە چاودێر بوون دەستنیشانیان کردبوون و لەو سەردەمدا باسیان لێوە کرد، تۆماری دەنگدەرانیش بەشێکی سەرەکی و هۆکارێکی ساختەکارییەکە بوو.

بەکورتی تۆماری دەنگدەرانی هەرێمی کوردستان پڕە لە خەوش و کەموکوڕی و شیاو نیە بۆ هەڵبژاردنی پاك و بێگەرد، لێرەدا کەموکوڕییەکان لە چەند خاڵێکدا چڕ دەکەینەوە:

١- تا ئێستا ئامارێکی ورد لەبەردەستدا نیەو نازانرێت هەم ژمارەی دانیشتووانی هەرێم چەندەو هەم چەند کەس مافی دەنگدانی هەیە تا ناوی لە تۆماری دەنگدەراندا تۆمار بکرێت. هەر بۆ ئەم مەبەستەش ژمارەی جیاجیا هەیە.

٢- تۆماری دەنگدەران لە هەرێم پشتی بە فۆرمی کۆمپانیای خۆراك بەستووە، ئەم فۆرمەش لەساڵی ١٩٩٦ ەوە دروستکراوە، ئەو کەسانەی مردوون لە ساڵی ١٩٩٦ ەوە دەگمەن نەبێت ناویان لە تۆمارەکە نەسراوەتەوە.

٣- ئەو کەسانەی دانیشتووی ناوچە کوردستانیەکانی دەرەوەی هەرێم بوون و پێشتر لە هەرێم نیشتەجێ بوون بەڵام دواتر لەئەنجامی رێکارەکانی مادەی (١٤٠) گەڕاونەتەوە ناوچەکانی خۆیان وەك پارێزگاکانی (کەرکوك، موسڵ، سەلاحەدین، دیالە و قەزای مەخمور) سەرباری ئەوەی ناویان لە تۆماری ناوچەکانی خۆیان هەیە لە تۆماری هەرێمی کوردستانیشدا ناویان هەر ماوەو نەسراوەتەوە.

٤- کاتێك وردبینی لە تۆمارەکە دەکرێت ژمارەیەکی زۆر ناوی دووبارەو سێ بارەی تیایە.

٥- ژمارەیەك لە کوردانی باکور (تورکیا) و رۆژئاوا (سوریا) و رۆژهەڵات (ئێران) فۆرمی خۆراکیان بۆ دروستکراوە، ئەوانەی لەهەرێمدا نیشتەجێن و بەپێی یاسا ئیقامەیان هەیەو رەگەزنامەیان وەرگرتووە ئاساییە، بەڵام بەشێکیان بەساختە ناسنامەی باری شارستانیان بۆ دروستکراوەو (تعداد الفرعی)یان بۆ کراوەو ناویان خزێنراوەتە نێو تۆماری دەنگدەرانەوە کە لەراستیدا مافی دەنگدانیان نیە.

٦- دەنگدەرانی تایبەت (لە هێزەکانی ناوخۆ و ئاسایش و پێشمەرگە) کە ژمارەیان بە سەدان هەزار دەخەملێنرێت بەشێکیان دوو جار ناویان تۆمار کراوە، هەم لیستی تایبەت بەخۆیان (تۆماری دەنگدەرانی تایبەت) دا هەیە و هەم لە تۆمارە گشتیەکەش ناویان نەسڕاوەتەوەو دووجار دەنگ دەدەن.

---

(٣) ***بۆ دەقی راپۆرتی لیژنەکە کە پێشکەشی پەرلەمانیان کرد، بڕوانە پاشکۆی (٣).***

کۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردن و راپرسی هەرێم و بێدەنگیی خولەکانی چوار و پێنجی پەرلەمان

لە مادەی (٣)ی یاسای ژمارە (٤)ی ساڵی ٢٠١٤ دا هاتووە: "کۆمسیۆن دەستەیەکی پیشەیی سەربەخۆ و بێلایەنە و خاوەن کەسایەتی مەعنەویی خۆیەتی و ملکەچە بۆ چاودێریی پەرلەمان و بەرپرسیاریشە لەبەرامبەریدا".

کەواتە تەنها پەرلەمان بۆی هەیە لەکاتی سەرپێچی و کەمتەرخەمی و بوونی کەموکوڕیدا بەدواداچوون بۆ کارەکانی بکات و لێپێچینەوە لەگەڵ کۆمسیۆن بکات، وە کۆمسیۆنیش تەنها بەرامبەر پەرلەماندا بەرپرسیارە. بەڵام ئەوەی تێبینی دەکرێت خودی کۆمسیۆن نەیتوانیوە بەکارەکانی خۆی هەڵسێت، یاخود کەمتەرخەم بووە، یا سەرپێچی کردووە، یا ناراستەوخۆ ریگری لێ کراوە، جگە لە هەوڵی چەند پەرلەمانتارێك کە یادداشتیان پێشکەشکردو بەدواداچوونیان کرد،[٤] بەلام پەرلەمان هیچ لێپێچینەوەو بەدواداچوونێکی بۆ نەکردووە.

لە کاتێکدا لەکۆتایی خولی پێشووتریدا پەرلەمان لیژنەی لێکۆلینەوەی سەبارەت بە تۆماری دەنگدەران دروست کردبوو، سەرباری ئەوەی لیژنەکە کارەکانی خۆی ئەنجامدا، بەڵام بەبیانووی نەبوونی کات و نزیکبوونەوەی وادەی هەڵبژاردن هیچ هەنگاوێك نەنرا، کەچی خولەکانی دواتر (چوارەم و پێنجەم) بەهەمان شێوەی پێشوو هەوڵی پاك کردنەوەی تۆمارەکەیان نەدا، داوایان لە کۆمسیۆن نەکرد تۆمارەکە پاك بکەنەوە، لێپێچینەوەیان لەگەڵدا نەکردن، پەرلەمان نەك بەئەرکی خۆی هەڵنەسا بەڵکو گوێی لەو ئەندام پەرلەمانانەش نەگرت کە یاداشت و بەڵگەی پێویستیان ئاراستەی سەرۆکایەتیەکەی کردبوو.

سەردەمانێك (لە خولی سێیەمی پەرلەماندا) کە پەرلەمان و پەرلەمانتاران کاریان لەسەر بابەتی پاك کردنەوەی تۆماری دەنگدەران کردووە کە خاوەنی کۆمسیۆنی خۆمان نەبووین و ئەرکەکە لەسەر کۆمسیۆنی هەڵبژاردنەکانی عیراق بوو. بەڵام کاتێك کۆمسیۆنێکی تایبەت بە هەڵبژاردن و راپرسی هەرێم لە ساڵی ٢٠١٥ دروستکرا، دامەزراوەیەك بوو هەموو لایەنە سیاسیە سەرەکییەکانی (پارتی، یەکێتی، گۆڕان، یەکگرتوو و کۆمەڵ)ی تیادابوو، کۆمسیارەکان برابەش لەنێوان ئەم حزبانەدا دابەشکرابوون، بەڵام ئەوەی جێگەی تێڕامانە لەم قۆناغەدا نە هێزە سیاسییەکان نوێنەرانی خۆیان راسپارد تا لە کۆمسیۆنەکەدا کار لەسەر ئەم پرسە بکەن و نە پەرلەمان وەك ئەرکی چاودێری خۆی بەدواداچوونی کرد و کاری لەسەر پاك کردنەوەی تۆمارەکە کرد. نەمانبینی هیچ کام لەو حزبانەی قسە لەسەر خراپی

---

(٤) بەپێی زانیاریی ئێمە پەرلەمانتار (گەشە دارا حەفید) لە رۆژی (٢٠١٥/٦/١٥) یاداشتێکی (١٢٠) لاپەڕەیی پشت ئەستور بە کۆمەڵێك بەڵگەو دەکۆمێنت داوە بەسەرۆکی پەرلەمان بەمەبەستی بەدواداچوون و کارکردن لەسەر پاك کردنەوەی تۆماری دەنگدەران، بەڵام کاری لەسەر نەکرا، هەرچەندە لەرۆژی (٢٠١٥/٧/١) بە ئیمزای جێگری سەرۆکی پەرلەمان یاداشتەکە ئاراستەی لیژنەی کاروباری پەرلەمان و کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و راپرسی کراوە، بەڵام هیچ ئەنجامێکی نەبوو، ناوبراو هەمان نوسراوی بەیاداشتی جەختکردنەوەوە لە (٢٠١٧/٧/١٩) ئاراستەی پەرلەمان کردۆتەوە، بەڵام دیسانەوە وەك جاری پێشوو بێ ئەنجام بوو. هەروەها لەهەمان مێژوو نوسراوی ئاراستەی کۆمسیۆنی هەڵبژاردن و وەزارەتەکانی (تەندروستی، بازرگانی، پێشمەرگە و ناوخۆ) کردۆتەوە، بەڵام هیچ کام لەو وەزارەتانە وەڵامیان نەداوەتەوە. هەروەها لە ٢٠١٧/١١/٢٩ بۆ جاری سێیەم لەرێگەی پەرلەمانەوە نوسراوی ئاراستەی کۆمسیۆن و سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتە پەیوەندیدارەکان کردۆتەوە، بەڵام وەڵام نەدراوەتەوە. هەروەها لە رۆژی ٢٩ ٨/ ٢٠١٧ شاندێکی پەرلەمان کە پێکهاتبوو لە پەرلەمانتاران: (ئەبوبەکر هەڵەدنی، گەشە دارا حەفید، بێستون فایەق، سۆران عومەر، عەلی حەمەساڵح، ساڵح فەقێ، د.پەری ساڵح، د.شوان قەڵادزێی، د.شێرکۆ حەمەئەمین)، سەردانی کۆمسیۆنیان کرد و لە رۆژی ٢٠١٧/٩/٦ لەبارەی سەردان و بەدواداچوونەکەیانەوە یاداشتێکیان پێشکەش بە سەرۆکایەتی پەرلەمان کردووە، بێئەوەی هەوڵەکەی ئەوانیش هیچی لێ سەوز ببێت. بۆ ئەم مەبەستە بروانە پاشکۆکانی ژمارە (٤) و (٥).

تۆماری دەنگدەران دەکەن، ڕۆژێك لە ڕۆژان نوێنەرەکانیان یادداشتێك، بەیانێك، یا فشارێك بکەن لەناو کۆمسیۆندا بۆ پاك کردنەوەی تۆماری دەنگدەران، جگە لەوە ڕۆژێك نەمانبینی لە پەرلەمان، لیژنەکان، یا سەرۆکایەتیەکەی یا ئەندامان دانیشتنێك یا ڕاپۆرتێك لەسەر تۆماری دەنگدەران بکەن. کاتێك ئەم بێدەنگیەی هێزە سیاسیەکان و سەرۆکایەتی پەرلەمان و فراکسیۆن و لیژنەکان و پەرلەمانتاران دەبینین، پرسیاری ئەوە دێتە کایەوە چۆن و لەبەر چی بیانویان لەسەر تۆماری دەنگدەران هەیە ! ؟ ئەگەر پەرلەمان و کۆمسیۆن و لایەنە سیاسیەکان ئەو کارە نەکەن، کێ بیکات و چۆن دەبێن بە خاوەنی تۆمارێکی پاك وەك داوای دەکەن ! ؟

ئەمەش سەلمێنەری ئەوەیە کە خودی لایەنە سیاسییەکان هیچ کامیان جددی نین لە پاك کردنەوەی تۆمارەکە، چونکە ئەگەر پاك بکرێتەوە بیانوی دواخستنی هەڵبژاردنیان لەکیس دەچێت، کە باشترین پاساوە هەر کات دەستی بۆ ببەن کەس ناتوانێ بڵێ وانیە !

هێزە سیاسیەکان خۆیان نایانەوێت تۆمارەکە پاك بکرێتەوە، چونکە باشترین پاساوی دواخستنی هەڵبژاردنیان لەکیس دەچێ! بە بەڵگەی ئەوەی ئەوەتا لە هەموو خولەکاندا ئەم بیانووە هێنراوەتەوە بەڵام لە هیچکامیاندا کاریان لەسەر پاك کردنەوەی نەکردووە.

کۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردن و ڕاپرسی لە هەرێمدا کە ساڵی ٢٠١٥ بەپێی یاسای ژمارە (٤)ی ساڵی ٢٠١٤ دامەزراوە و کۆمسیارەکانی لە ٢٠١٤/١٢/٣ دەستبەکار بوونە، لە ماوەی نۆ ساڵی ڕابردوودا ئەم کۆمسیۆنە تەنها دوو پرۆسەی هەڵبژاردنی ئەنجامداوە، یەکەمیان پرۆسەی ریفراندۆم لە ٢٠١٧ و دووەمیشیان هەڵبژاردنی خولی پێنجەم بوو لە ساڵی ٢٠١٨، کە لە هەردوو پرۆسەدا کۆمسیۆنی هەڵبژاردن و ڕاپرسی هەرێم هیچ تۆمارێکی تایبەت بەخۆی نەبووەو لەسەر وێنەیەکی کۆپیی تۆماری کۆمسیۆنی هەڵبژاردنەکانی عیراق کاری کردووە کە بەنافەرمی وەدەستی خستبوو!

هەر دوور نەڕۆین یەکێك لەو بیانوانەی لەساڵی ٢٠٢٢ و ٢٠٢٣ کە یەکێتی نیشتمانی کوردستان وەك مەرج دایناببوو بۆ بەشداری هەڵبژاردن، پاك کردنەوەی تۆماری دەنگدەران بوو، هەر ئەمەش ڕەنگی دایەوە لەو سکاڵایەی لە دادگەی فیدراڵی تۆماری کرد کە یەکێك لە خاڵەکانی بوو، کە بووە مایەی ئەوەی چەند جارێك هەڵبژاردن دوابخرێت.

دواتریش کە بڕیاری دادگەی ئیتیحادی دەرچوو سەبارەت بە یاسای هەڵبژاردن و ئەنجامدانی پرۆسەکەو ئەرکەکە بە کۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەکانی عیراق سپێردرا، ئەمجارەیان یەکێك لە بیانووەکانی پارتی دیموکراتی کوردستان پۆخڵی و خراپی تۆمارەکە بوو کە پێی وابوو ژمارەیەکی زۆر لە دەنگدەرانی ئەو پەنجەمۆریان ناخوێنرێتەوەو بێبەش دەکرێن لە مافی دەنگدان و ئەوەبوو بەو بیانووە بایکۆتی هەڵبژاردنی کرد و لەئەنجامدا هەڵبژاردن دواخرا.

بۆیە لێرەدا دەتوانین بڵێین بەرپرسی یەکەم لەئاست ئەم پێشێلکارییە پەرلەمانی کوردستانە بە تەوجیهی لایەنە سیاسییەکان، چونکە تاکە دەزگایە کە بەپێی یاسا بتوانێت لێپێچینەوە لەکۆمسیۆن بکات و حکومەت و دام و دەزگا فەرمیە پەیوەندارەکان بکات و مولزەمیان بکات لەدابینکردنی پێداویستیەکاندا هاوکاریی کۆمسیۆن بکەن و کارئاسانیی بۆ بکەن. بەڵام پەرلەمان بە کاری خۆی هەڵنەستاو ئەرکەکانی خۆی لەم بوارەدا جێبەجێ نەکرد.

جگە لە پەرلەمان، لایەنە سیاسییەکانیش سەرباری ئەوەی ڕاستیەکانیان دەزانی و بەڵگەو دۆکیۆمێنتەکانی ساختەکاریی تۆمارەکەیان لەبەردەستدابوو، کەچی لەکاتی پێویستدا هیچ هەوڵێکی پاك کردنەوەی تۆمارەکەیان نەداو بێدەنگ بوون لەئاستیدا، بەدرێژایی چوار ساڵ و پێنج ساڵی تەمەنی پەرلەمان هیچ هەنگاوێکیان نەنا، خەمسارد بوون لەهەمبەر کەموکوڕی و کارە نایاساییەکانی تۆمارەکەدا. تەنها لەوادەی بەرلە ئەنجامدانی هەڵبژاردن بیریان دەکەوێتەوە تا وەك کارتێك بەکاری بێنن بۆ دەسکەوتنی پۆستی زیاتر و سەپاندنی مەرجەکانیان.

هۆکارەکانی خەمساردی لایەنەکان لە پاك نەکردنەوەی تۆماری دەنگدەراندا

ئەم هەڵوێستانەی لایەنە سیاسییەکان بۆ چەند هۆکارێك دەگەڕێتەوە:

١–لەوە دەچێت هەندێك لەحزبە سیاسییە باڵادەستەکان ئەم ناڕوونیەو بوونی ئەم ژمارە زۆرەی ناوی ساختەو مردوو و دووبارەیە لەبەرژەوەندییاندا بێت و لەکاتی هەڵبژاردندا بەکاری بێنن!

٢–پاك کردنەوەی تۆماری دەنگدەران کاتی پێویستە، لەکاتی ئاساییدا کاریان لەسەر نەکردووەو لەئێستاشدا بەبیانووی دواخستنی هەڵبژاردن بۆ ئەوەی ئۆباڵەکەی نەکەوێتە ئەستۆیان، هەندێك لەحزبەکان جۆرێك لە موزایەدە دەکەن کە گوایە رێگەنادەن هەڵبژاردن دووا بکەوێت!

جگە لەم خاڵانە هۆکارێکی لۆژیکی تر نیە کە هیچ کام لە حزبە سیاسییەکان هەوڵوێستێکیان بەدی ناکرێت. ئەمە لەکاتێکدا کەرازی بوون بەهەڵبژاردن بەم تۆماری دەنگدەرانە بەیاسایی کردنی گزی و ساختەکارییەو ئۆباڵەکەشی لە ئەستۆی هەموو ئەو حزبانەیە کە پێی رازین و چەسپاندنی ئەم تۆمارە پڕ لە پۆخڵەواتەیە کەسیستەمی سیاسیی هەرێم و دامودەزگا فەرمی و شەرعیەکانی لەسەر بنیات دەنرێت.

ئەگەر وانیە بۆچی لە خولی سێیەمی پەرلەماندا (٢٠١٣) کاتێك لیژنەیەکی پەرلەمانی بۆ ئەم مەسەلەیە پێکهات، بڕیاری لیژنەکەو راسپاردەکانی لە راپۆرتێکدا ئاراستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان کرا، ئەوکاتە سەرۆکایەتی بەدەست پارتی و یەکێتیەوە بوو، هەردوو حزب هاوهەڵوێست ئامادەنەبوون کۆبوونەوەی پەرلەمانی لەسەر بکەن و راپۆرتەکە بخەنە دەنگدانەوە! ئەگەر وا نیە بۆچی هەمان کات حزبەکانی گۆڕان و کۆمەڵ و یەکگرتوو بێدەنگیان هەڵبژارد و هیچ هەڵوێستێکیان لەسەر ئەم هەموو ساختەکارییەی تۆماری دەنگدەران نەبوو!

ئەگەر وانیە بۆچی لەخولەکانی چوارەم و پێنجەمی پەرلەماندا کە (١٠)ساڵیان لەبەردەستدابوو، نە سەرۆکایەتی پەرلەمان و نە هیچکام لە فراکسیۆنەکان هەوڵی پاك کردنەوەیان نەدا و یاداشتێکیان ئاراستەی لایەنە بەرپرس و پەیوەندیدارەکان نەکرد!

ئەگەر وانیە بۆچی لەماوەی کابینەی هەشتەمدا ئەو حزبانە هەموویان لەحکومەتدابوون، لەکابینەی نۆیەم هەرسێ لایەنی پارتی و یەکێتی و گۆڕان لە حکومەتدا بوون، دەیانتوانی ئەم ئەرکە جێبەجێ بکەن، بەڵام نەیانکرد.

ئەگەر وانیەو حزبەکان کەمتەرخەم نین، خۆ هەر پێنج حزب (پارتی، یەکێتی، گۆڕان، کۆمەڵ و یەکگرتوو) نوێنەریان لە کۆمسیۆن هەیەو کۆمسیۆنەکە سەربەخۆ نیە بەڵکو سەربەخۆیانە! چ رۆژێك بانگی نوێنەرەکانیان کرد لەکۆمسیۆن بۆ ئەوەی ئەم تۆمارە پاك بکەنەوەو لەرێگەی خۆیانەوە فشار دروست بکەن! مەگەر وەڵامی رەخنەکان لەسەر بێلایەن بوونی کۆمسیۆن ئەوە نەبوو کە لایەنەکان خۆیان راستەوخۆ لەرێگەی کادرەکانیانەوە ئەرکی ئەنجامدانی هەڵبژاردنی پاك بگرنە ئەستۆ! بێگومان بەرپرسیارییەتی ئەم رەوشە نایاساییە لەئەستۆی هەر پێنج حزبە بەپێی سەنگ و قورساییان و هیچ کامیان لێی بەدەر نین.

هەر بۆ وەبیر خستنەوە ئێمە لە دامەزراوەی پەی لە ماوەی دە ساڵی رابردوودا چەندین راپۆرت و یادداشتمان داوە بە سەرۆکایەتی هەرێم و پەرلەمان و لایەنە سیاسییەکان، تەنانەت تا ئەو ئاستەی وەك دامەزراوەکەمان بەفەرمی لە کۆمسیۆنی هەڵبژاردن و راپرسی تانەمان لە تۆمارەکەدا، لە دەستەی دادوەریی هەڵبژاردنەکان سکاڵامان تۆمار کرد و بەڵگەو دۆکیۆمێنتەکانمان خستە بەر دەستیان،جگە لەمانە چەندین کۆنفرانس و وۆرکشۆپ و دیدارمان بە ئامادەبوونی لایەنە پەیوەندیدارەکان ئەنجامداوە، بەڵام هەمووی بێ ئەنجام بوو، نە لایەنە سیاسیەکان گوێیان گرت و نە پەرلەمان و کۆمسیۆن و لایەنە پەیوەندیدارەکانیش کاریان لەسەر کرد. [٥]

(٥) بۆ زانیاری زیاتر بڕوانە پاشکۆکانی ژمارە (٤) تا ژمارە (٣٠) کە هەوڵەکانی دامەزراوەی پەی لەم بوارەدا دەخاتە روو.

سەربوردەی بڕیارەکەی دادگەی ئیتیحادی و داهاتووی هەڵبژاردن

هەڵبـژاردنی خـولی شەشـەمی پەرلـەمانی کوردسـتان دەبـوو لـە ڕۆژی (٢٠٢٢/١٠/١) بەڕێوەبچێت، بـەڵام بـەهۆی ناکۆکییەکانی پارتی و یەکێتی لەسەر چۆنیەتی هەمواری یاسای هەڵبژاردن و کاراکردنـەوەی کۆمسیۆنی هەڵبـژاردن و راپرسی کوردستان، هەڵبژاردنەکەی لەوادەی خۆی دواخست.

دواکەواتنی هەڵبژاردن لەوادەی خۆی، نێچیرڤان بارزانی سـەرۆکی هـەرێمی ناچـارکرد، بـۆ جـاری دووەم مـەرسـوم دەربکات و وادەیەکی تر بۆ هەڵبژاردن دیاری بکات، بەمەش کۆتاییەکانی ئازاری ٢٠٢٣ مەرسومی دووەمـی دەرکـردو ڕۆژی ٩ی تشرینی یەکەمی ٢٠٢٢ی بۆ سازدانی هەڵبژاردن دەستنیشان کرد، لەماوەی مانگی ئازار بۆ تشرینی یەکـەم، لایەنـە سیاسـییەکانی هـەرێم (بەتایبـەتی پـارتیو یـەکێتی) لـە بارەگـای سـەرۆکایەتی هـەرێم بـۆ ڕێککـەوتن لەسـەر ئەنجامدانی هەڵبژاردن ناو زنجیرەیەك کۆبونەوەیان کرد، بەڵام نەگەیشتنە هیچ ئەنجامێك.

یەکێك لەخاڵە سەرەکییەکانی ناکۆکی لەنێوان پارتیو یەکێتیی کورسی (کۆتـا)ی پێکهاتـەکان بـوو، لـە سـەرەتای گفتوگۆکانـەوە، یـەکێتی داوای دەکـرد هەڵبـژاردنی کوردسـتان هاوشـێوەی هەڵبـژاردنی پەرلـەمانی عێـراق کـە ٢٠٢١ بەڕێوەچوو، بەشێوازی (فرە بازنەیی) بکرێت، چونکە یەکێتی و چەند لایەنێکی تر پێیان وابوو شێوازی (یەك بازنەیی) ئەوەی بۆ پارتی فەراهەمکردووە زۆرینەی پەرلەمانی هەبێت و لەشـێوازی (فـرە بازنـەیی)دا دەنگـەکان دابەشـدەبن و پارتی ناتوانێت زۆرینەی پەرلەمانی بە قەبارەی پێشتر وەدەستبخات، پارتی لەسەر ئەم داواکارییە قایـل بـوو، بـەڵام هاوکات لەگەڵ فرە بازنەییدا، یەکێتیی داوای دەکرد کورسی (کۆتـا)ی پێکهاتـەکانیش بەسـەر بازنـەکانی هەڵبژاردنـدا دابەش بکرێت، (٢ بۆ ٤) کورسی لە کۆی (١١) کورسیی پێکهاتەکان بخرێتە سنوری پارێزگای سلێمانی، لەسـەر ئەمـە لەگـەڵ پـارتی نەگەیشـتنە ڕێککـەوتن، بەوهۆیەشـەوە هەڵبـژاردن دواکـەوت و مەرسـومی یەکـەمی نێچـیرڤان بـارزانی هەڵوەشایەوە.

بەهۆی شکستی دانوستانەکانەوە، نێچیرڤان بارزانی بەناچاری مەرسومی دووەمی بۆ سازدانی هەڵبژاردن لـە ڕۆژی ١٨ی تشرینی دووەمی ٢٠٢٣دا دەرکرد. بەڵام ناکۆکی پـارتی و یـەکێتیی هـەر بـەردەوام بـوو، پەرلـەمانیش نـەیتوانی یاسای هەڵبژاردن هەموار بکاتەوەو کۆمسیۆنی هەڵبژاردنی کوردستان کارابکاتـەوە، شکسـتی دانوسـتانەکان سـەریان کێشا بۆ هەڵوەشاندنەوەی درێژکردنەوەی تەمەنی پەرلەمانی کوردسـتان بـەبڕیارێکی دادگـای فیـدراڵی لـە ڕۆژی ٣٠ی ئایاری ٢٠٢٣دا. لەئەنجامدا سەبارەت بە (یاسای هەڵبژاردن) چەند سکاڵایەك ئاراستەی دادگەی ئیتیحادی کران، دوای تاوتوێکردن و بەڕێوەچوونی چەندین دانیشتن، لە ڕۆژی (٢٠٢٤/٢/٢١)دا دادگای ئیتیحادی بڕیاری خۆی لـەبارەی ئـەو سکاڵایەوە دەرکرد کە (یەکێتیی نیشتمانی کوردستان) لەسـەر سـەرۆکی پەرلـەمانی کوردسـتان، سـەرۆکی هـەرێم و سەرۆك وەزیرانی هەرێم تۆماریکردبوو. سکاڵاکار داوای لە دادگای فیدراڵی کردبوو حوکم بدات بـە نادەسـتوری بـوونی ماددەکانی (١، ٩، ١٥، ٢٢، ٣٦)ی یاسای ژمارە (١)ی ساڵی ١٩٩٢ی هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستانی هـەموارکراو، کە تایبەت بوون بە: ژمارەی ئەندامانی پەرلەمان، کورسی کۆتاکان، بازنەی هەڵبژاردن، تۆماری دەنگدەران و لیسـتی پاڵێوراوان. لە ئەنجامدا لـە گـرنگترین بڕیارەکـانی دادگـەی ئیتیحـادی بـریتی بـوون لەمانـەی خـوارەوە، کـە دەکرێـت هەندێکیان بە تەکنیکی و ئەوانەی تریش بە سیاسین پۆلێن بکرێن:

١- تانە لە ماددەی (١) ی یاساکە دراوە کەتیایدا هاتبوو "پەرلەمانی کوردستان لە ١١١ ئەندام پێکدێت"، سکاڵاکار نوسیویە هیچ پێوەێك نیە بۆ دانانی کورسیەکان، بۆ ئەمەش پشتی بە برگەی (١)ی ماددەی (٤٩)ی دەستوری عیراق بەستووە کە هاوشێوەی ئەنجومەنی نوێنەران بێت: "یەك کورسی بۆ سەد هەزار کەس لە دانیشتوان". لەئەنجامدا دادگە بڕیاریدا بە کەمکردنەوەی ڕێژەی کورسیەکان بۆ (١٠٠) کورسی، لەکاتێکدا دیار نیە ئاخۆ دادگەی ئیتیحادیش لەکەمکردنەوەی کورسیەکان پشتی بە چ پێوەرێك بەستووە! ئەگەر بەپێی دەستور بوایە هەر سەد هەزار کەس لە دانیشتوان کورسییەکی بۆ دەستنیشان بکرایە، دەبوایە بکرێت بە (٦١) کورسی گشتی، چونکە بەپێی دوا ئاماری بەڕێوەبەرێتی گشتی ڕەگەزنامەی هەرێم ژمارەی دانیشتوانی هەرێم بریتییە لە (٦١٠٣٢٧٤) کەس.

٢- تانە لە مادەی (٩) ی یاساکە دراوە سەبارەت بە گۆڕینی جوگرافیای هەڵبژاردنی هەرێم لە یەك بازنەییەوە بۆ فرە بازنەیی، کە لە چوار بازنە کەمتر نەبێت، ئەم خاڵەشیان کارێکی بەجێیەو بەهۆیەوە نوێنەرایەتی ناوچەکان باشتر بەرجەستە دەبێت و بواری گزی و ساختەکاریش کەمتر دەبێتەوە. بەڵام ئەو چوار بازنەییەی لەلایەن دادگەی ئیتیحادیەوە هێنرایە کایەوە، دەکرا لە پەرلەمانی کوردستانیش بکرێت، لەکاتێکدا هەموو لایەنەکان رازی بوون لەسەری.

٣- تانە لە مادەی (١٥) ی یاساکە دراوە سەبارەت بە پێداچوونەوەو ڕێکخستنی تۆماری دەنگدەران، ئەمەیان کارێکی یاسایی و لەجێیەو جێگەی دەستخۆشیە، ساڵانێکە دەبوایە خودی پەرلەمان و حکومەتی هەرێم پێی هەڵسن. لەکاتێکدا ئامادەکردنی تۆمارێکی پاك و بێگەرد ئەرکی کۆمسیۆنی هەڵبژاردن و راپرسی هەرێمە، ئەو کۆمسیۆنە لە ساڵی (٢٠١٥) دروستبووە، تەنها یەك راپرسی و یەك هەڵبژاردنی ئەنجامداوە، هەردووکیانی بە تۆماری دەنگدەرانی کۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەکانی عیراق کردووە، بە تەکلیف وەری گرتووە، لەکاتێکدا (٩) کۆمسیاری بە پلە وەکیل وەزیر و (١٢) بەڕێوەبەری گشتی و (٥١٨) فەرمانبەری هەیە، ماوەی (٩) ساڵە مانگانە نزیکەی (٩٠٠) ملیۆن دیناری وەك موچەی نەسریە بۆ خەرج دەکرێت، کەچی تا ئێستاشی لەگەڵدابێت نەتوانراوە تۆمارێکی دەنگدەرانی بێگەرد دروستبکەن، کە ئەو کاتە کۆمسیۆنەکە هیچ کێشەیەکی یاسایی و سیاسی نەبوو، پرسیار ئەوەیە کۆمسیۆنێك کە نوێنەری لایەنی سکاڵاکاری تیادایە، بودجەو توانای مرۆییان هەبووە، بۆچی لەو ماوە دوور و درێژەدا هیچ کارێکیان لەسەر ئەو تۆمارە نەکرد؟ کەچی ئێستا ئەو داوایە لە بەغدا دەکەن؟ ئەوە چ باوەڕ بوونێکە بە کۆمسیۆنی هەڵبژاردنەکانی کوردستان و چ بەهەدەردانێکی داهاتی هەرێمە؟

٤- تانە لە مادەی (٢٢) ی یاساکە دراوە سەبارەت بە نادەستوری دانانی لیستی هەڵبژاردن کە ڕێگە بە لیستی تاکەکەسیش بدات، بە مەرجی پاراستنی ڕێژەی ژنان. لایەنە سیاسییەکان دەیانتوانی لە پەرلەمانی کوردستاندا کار لەسەر ئەو بابەتە بکەن.

٥- تانە لە مادەی (٣٦) ی یاساکە دراوە سەبارەت کورسی کۆتاکان، سکاڵاکار داوای دابەشکردنی کورسی کۆتاکانی کردووە بەسەر پارێزگاکاندا، بەڵام دادگا بڕیاریدا بە لابردنی هەر (١١) کورسی کۆتا. بەپێی بڕیارەکە بوونی کورسی کۆتا نادەستورییە، ئەمەش لەگەڵ دەستور و یاسا و واقیعدا وێك نایەتەوە، بەتایبەتی کۆتای مەسیحییەکان، چونکە لەلایەك سیانزە ساڵ بەر لە دەرکردنی دەستوری هەمیشەیی عیراق کۆتای مەسیحییەکان لە ساڵی ١٩٩٢ ەوە

لەپەرلەمانی کوردستاندا هەبووە و لە مادەی (١٤١) ی دەستوریشدا هاتووە: "کارکردن بەو یاسایانەی کە لە هەرێمی کوردستان لە ساڵی ١٩٩٢ ەوە دەرکراوە بەردەوام دەبێت، بەهەمان شێوە ئەو بڕیارانەش کارپێکراون کە لە حکومەتی هەرێمی کوردستان دراون – لەوانەش بڕیارەکانی دادگا و گرێبەستەکان، بە مەرجێك پێچەوانەی دەستوور نەبێت". لەلایەکی تریشەوە بەپێی یاسای ئەنجومەنی نوێنەرانی عیراق، (٩) کورسی کۆتا لە ئەنجومەنەکەدا هەیە، کە پێنج لەوانە بۆ مەسیحییەکان تەرخان کراوە، بەمەش ئەو پرسیارە دێتەکایەوە: ئاخۆ نادەستوریبوونی کۆتای مەسیحییەکان لەکوێدایە؟ دادگای فیدراڵی ئەگەر سیستەمی کۆتای کوردستان بە پێچەوانەی دەستوری عێراق دەزانێ، دەبوایە پێشتر کۆتا لەعێراقدا هەڵوەشێنێتەوە، ئینجا بڕیار لەسەر نادەستوری بوونی کۆتا لە کوردستان بدات. کە بڕیارەکەیشی دەرکرد، دەبوایە ئەلتەرناتیڤێکی بۆ ماڤ پێکهاتەکان پێشنیاز بکردایە و ڕەچاوی کێشە سیاسی، کولتوری، کۆمەڵایەتی و ئاینییەکانی کردبایە، بە جۆرێك چارەسەری یاسایی بکردایە بەبێ ئەوەی مافەکانیان بەیەکجاری فەرامۆش بکات. لەلایەکی ترەوە دەبوایە سکاڵاکاران ئەوەیان بە ئەگەر وەربگرتایە لەکاتی هەڵوەشاندنەوەی کورسی کۆتاکاندا کاریگەری لەسەر پرسی بەیەکەوە ژیان دەبێت کە چەندین ساڵە لە هەرێمدا بەرقەرارە، کاریگەری لەسەر دۆخی شاری کەرکوك دەبێت کە شاری بەیەکەوە ژیانەو کورد تیایدا زۆرینەیە و خواستی سەرکردایەتی کوردستانە کە بگەڕێنرێتەوە سەر هەرێم. ئەو شەڕەی لە بەغدا کردیان دەکرا لە کوردستان بیانکردایە، ئەو لایەنانەی ملیان نەدەدا کورسی پێکهاتەکان دابەش بکرێ، سەری کێشا بۆ نەهێشتنی یەکجارەکی کورسیەکان وەدەرنانیان لە پەرلەمانی کوردستان. ئەگەر لە کوردستان چارەسەر بکرابوایە و لە دوو پارێزگەدا چڕ نەکرابونایەوە سەری نەدەکێشا بۆ ئەوەی ڕەت بکرێنەوەو نەمێنن.

٦– جگە لەمانە دادگا بڕیاری لە نادەستوریبوونی برگەی (٢) لە مادەی (٥٦) یاساکە داوە، کە پەرلەمان دەسەڵاتی بڕیاردانی لە پرسە چارەنوس سازەکانی خەڵکی کوردستاندا نەبێت. لەکاتێکدا ئەم بابەتە لە داواکەدا نەهاتووە، بەپێی ئەمە دەبێت بڕیاری ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠٠٥ی پەرلەمانیش هەڵبوەشێنرێتەوە کە تیایدا هاتووە" پەرلەمانی کوردستان تاکە مەرجەعی سیاسی و دەستووری یە بۆ بڕیاردان لەسەر پرسە چارەنووسسازەکانی گەلی کوردستانی عیراق". بەپێی ئەم بڕیارە بێت ئیتر لەمەودوا دامەزراوەی پەرلەمان لەبایەخی کەمتریش دەبێتەوەو هیچیتر مەرجەعی خەڵکی کوردستان نابێت! لەکاتێکدا خەباتی سیاسی بەشێکی گەورەی لایەنە سیاسییەکان لە هەرێمدا ئەوە بووە پەرلەمانی کوردستان ببێت بە مەرجەعی باڵا، بۆ نمونە لە پرسەکانی تایبەت بە سەرۆکایەتی هەرێم، دەستور، پەیوەندییەکانی نێوان هەرێم و فیدراڵ و چەندانی تر لەژێر سەقفی پەرلەماندا یەکلایی بکرێنەوە. لەهەمووشی گرنگتر هەمیشە زۆرینەی پەرلەمان و سەرۆکایەتییەکەی لای ئەو هێزانە بووە کە پارتی نەبوون، چونکە سەرۆکایەتی حکومەت لای پارتی و پەرلەمانیش لای لایەنەکانی تر بووە. لە ئێستادا کە مەرجەعیەتی باڵا لە پەرلەمانی کوردستان وەردەگیرێتەوە، ئەو هێز و لایەن و کەسایەتیە سیاسی و ڕۆشنبیرانەی چەندین ساڵە شەڕی ئەوەیان دەکرد پەرلەمان مەرجەعی باڵای چارەسەرکردنی پرسە چارەنوسسازەکان بێت، لانی کەم بەپێی بانگەشەکانی ڕابردوویان، دەبوو ئەگەر ئیدانەی ماددەکانی تریش ناکەن، ئیدانەی ئەو ماددەیەیان بکردایەو بهاتنایەتە دەنگ، چونکە گورزەکە بەر ئەوانە کەوتووە، کەچی جگە لەوەی سەبەبکارن، بێدەنگیشن.

یەکێتی نیشتمانی کوردستان کە بانگەشەی بەمەرجەع کردنی پەرلەمانی دەکرد، بەم کاتێك لەئەنجامی سکاڵاکەی ئـەوەوە دادگـەی ئیتیحـادی برگـەی دووەی مـاددەی (٥٦)ی یاسـای ژمـارە (١)ی سـاڵی ١٩٩٢ ی هەڵوەشـاندەوەو مەرجەعبوونی لە پەرلەانی کوردستان وەرگرتەوە، یەکێتی بێدەنگ بوو!

بزوتنەوەی گۆڕان و یەکگرتووی ئیسلامی و کۆمەڵی دادگەری و نەوەی نوێ و هەموو ئەو هێزو لایەنانەی کە خیـان بە ئۆپۆزسیۆن دەزانی و داوای ئەوەیان دەکرد بەپێی یاسا پەرلەمان دەبێ مرجەعی باڵای خەڵکی کوردستان بێـت و بۆ هەموو پرسە چارەنوسسازەکان بۆی بگەڕێنەوە، بەم لەئاست هەڵوەشاندنەوەی ئەو ماددەیەو وەرگرتنـەوەی ئـەم مەرجەعبوونەی پەرلەماندا بێدەنگیان هەڵبژارد!

پارتی دیموکراتی کوردستان کە بانگەشەی نەتەوەیی بوون و پاراستنی قەوارەی هەرێم دەکات، کاتێك لەئەنجامی بڕیارەکـەی دادگـەی ئیتیحادیـدا پەرلـەمانی کوردسـتان بچـوك کرایـەوەو کۆمـەڵێك دەسـەڵاتی لێسـەنرایەوە و مەرجەعبوونی پێ ڕەوانەبینرا بۆ خەڵکی کوردستان، پارتیش هاوشێوەی هێزەکانی تر بێدەنگ بـوو، لەکاتێکدا چـوو بۆ دادگا (ئەو دادگایەی بە مەحکەمەی سەورەی نـاودەبرد)، سـکاڵای تۆمـارکرد بـۆ هەنـدێك بابـەتی لاوەکیـی تـر کـە بەراورد ناکرێن لەگەڵ پرسی بە مەرجەعبوونی پەرلەمان، کەچی لەسەر ئـەم بابەتـە هـیچ دەنگێکیـان لـێ نەبیسـترا و هیچ هەڵوێستێکیان لێ نەبینرا!

ئێمـە وەك دامـەزراوەی پـەی لەسـەرەتاوە لـە یادداشـتێکماندا رامانگەیانـد کـە دادگـا بێیـەن نیـەو لەبەشـێك لـە بڕیارەکانیدا نایاسایی و سیاسـی بڕیاریـداوە، لـە جـاری یەکەمیـدا لەبەرژەوەنـدی بەرەیـەك بڕیاریـدا بـۆ ئەنجامـدانی هەڵبژاردن، دواتر بەپێچەوانەوە لە بەرژەوەندی بەرەی دواخستنی هەڵبژاردن بڕیاریداوە، رێك پێچـەوانەی بڕیارەکـەی پێشووی و لەسەر سـکایەکی سـەرۆکی حکومـەت رێکارەکـانی هەڵبـژاردنی راگـرت! ئەمـە لەکاتێکـدا بـەپێی مـاددەی (٩٤)ی دەستور بڕیارەکانی دادگەی ئیتیحادی (بات) پابەند کـارن و قـابیلی تانـەو پێداچـوونەوە نـین و تـەنها دەبـێ جێبەجێ بکرێن، چجای هەڵوەشانەوەیان هەڵوەشاندنەوەیان! ئەمەش سەلمێنەری ئەوەیە کە نە لـە جـاری یەکـەم و نە لەجاری دووەمدا دادگەی ئیتیحادی بێلایەن نەبوو.

هەرچەندە لە سەرەتادا پارتی دادگەی ئیتیحادی بە (دادگەی سەورەی سەردەمی رژێمی بەعس دەچـواند)، بـەڵام لە (٢٠٢٤/٤/٦) مەسـرور بـارزانی سـەرۆکی حکومـەت و جێگـری سـەرۆکی پـارتی لـە دادگەکـەدا سـکاڵایەکی لـە دژی کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان تۆمارکرد، بە سەرپێچیکردنی برگـەکانی دەسـتووری عێـراق تۆمـەتباری کردن و داوای کرد دادگاکـە بڕیـارێکی بەپەلـە دەربکـات بـۆ راگرتنی ئەنجامـدانی هەڵبـژاردنی پەرلـەمانی کوردسـتان تاوەکوکاتی یەکلاییکردنەوەی سکاڵاکەی. لە سکاڵاکەیدا دەڵێت: "کۆمیسیۆن لە دابەشکردنی هەرێمی کوردسـتان بـۆ چوار بازنەی هەڵبژاردن، سەرپێچی دەستوور و بڕیارەکانی دادگای فیدراڵی کردووە، چونکە لە دابەشـکردنی ژمـارەی کورسـیی بازنـەکان، پشـتی بـە ژمـارەی دەنگـدەران بەسـتووە نـەوەك ژمـارەی دانیشـتووانی ئـەو بازنانـە، ئەمـەش پێچەوانەی دەقـی مـاددەی ٤٩ی دەسـتووری عێراقـە". هـەر لـە سـکاڵاکەی سـەرۆکی حکومەتـدا هـاتبوو: "مـاددەی تانەلێگیراو سەرپێچی برگەکانی دەستووری کردووە، کە تیایـدا هـاتووە رەچـاوی نوێنەرایـەتی تـەواوی پێکهاتـەکانی گەل بکرێت"، دەشڵێت "راستە ئەم برگەیە بۆ ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراقە، بـەڵام بنەمایەکـە دەسـتوور پەسـەندی

کردووه و پێویستی نوێنەرایەتی پێکهاتەکانە لە تەواوی دەسەڵاتەکانی یاسادانانن، بۆیە پێویستبوو کۆمیسیۆن ڕەچاوی هاوسەنگی بکات، بە دیاریکراوی تایبەت بە پێکهاتەکانی تورکمان و مەسیحی".

لەبەرامبەر ئەوەدا لە ڕۆژی (٢٠٢٤/٥/٧) دادگەی ئیتیحادی لەوەڵامی سکاڵاکەی مەسرور بارزانی سەرۆکی حکومەتی هەرێم، فەرمانێکی بەپەلەی "وەلائی" دەرکرد بەمەبەستی ڕاگرتنی جێبەجێکردنی برگەی (دووەم)ی ماددەی (٢) لەسیستمی تۆمارکردنو پەسەندکردنی لیستی کاندیدەکانی هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (٧)ی ساڵی ٢٠٢٤، کە تێیدا هاتوە: "پەرلەمان لە(١٠٠) کورسی پێکدێت کە بەسەر ئەم بازنانەی هەڵبژاردندا دابەشکراون: پارێزگای هەولێر ٣٤ کورسی، سلێمانی ٣٨ کورسی، دهۆك ٢٥ کورسیو هەڵەبجە ٣ کورسی".

دادگای ئیتیحادی لەنوسراوەکەیدا کە واژۆی سەرۆکی داداگاکەی لەسەرە ئاماژە بەوەکراوە، تائەوکاتەی سکاڵاکەی سەرۆك وەزیرانی هەرێم یەکلایی دەکرێتەوە، جێبەجێکردنی برگەکە ڕادەگیرێت ئەمەش بەمەبەستی دورکەوتنەوە لەدەرئەنجامەکانی جێبەجێکردنی کە لەداهاتودا چارەسەرکردنی قورس دەبێت. لە فەرمانەکەیدا دادگای ئیتیحادی، کۆمیسیۆنی پابەند کرد بۆ گۆڕانکاری لە دابەشکردنی کورسییەکانی پەرلەمانی کوردستان، کە فەرمانەکە ڕاستەوخۆ کاریگەری لەسەر دواخستنی هەڵبژاردنەکە دەبێت. بەمەش دادگای ئیتیحادی سیستمی تۆمارکردنی لیستی کاندیدەکانو پەسەندکردنیانی ڕاگرت تاوەکو یەکلاکردنەوەی سکاڵاکە.

هەرچەندە دواتر سەبارەت بە سکالاکەی مەسرور بارزانی، دادگەی ئیتیحادی لە دانیشتنی ڕۆژی (٢٠٢٤/٥/٢١) خۆیدا سکالاکەی لەسەر هەڵبژاردن و ڕاگرتنی کارەکانی کۆمسیۆن ڕەت کردەوە. کە لە بنچینەدا مەبەستی بارزانی لەم سکالایەی ڕاگرتنی هەڵبژاردن بوو و ئامانجەکەیشی پێکا. چونکە هاوکاتی ئەم بڕیارە لەلایەن دەستەی دادوەری کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکانی عێراقەوە بڕیارێکی تر دەرچوو و پێنج کورسی کۆتا بۆ پەرلەمانی کوردستان گەڕێندرایەوە، کە لە چوارچێوەی (١٠٠) کورسیی پەرلەمانی کوردستان (٩٥) کورسیی گشتی، (٥) کورسی بۆ پێکهاتەکانی هەرێمی کوردستان تەرخاندەکرێت و کۆمسیۆنی بەم بڕیارە پابەند کرد. بڕیارەکەش لەسەر سکاڵایەکی (یوسف یەعقوب مەتا) سەرۆکی حزبی یەکێتی بەیت نەهرێن بووە کەداوای کردووە ماف بۆ پێکهاتەکان بگەڕێندرێتەوە. بەپێی ناوەڕۆکی بڕیارەکە، کورسی پێکهاتەکان بەسەر بازنەکانی هەڵبژاردن دابەشدەکرێت و دابەشبوونی کورسییەکانیش بەمشێوەیە دەبێت: دوو کورسی بۆ بازنەی هەولێر ، دوو کورسی بۆ بازنەی سلێمانی، یەك کورسیش بۆ بازنەی دهۆك. بەپێی ئەمەش دەرەنجام دەبێ کۆمسیۆن بڕیاری دواخستنی هەڵبژاردن بدات و ڕاییگەیەنێت کە ناتوانێت لە وادەی دیاریکراودا هەڵبژاردن ئەنجامبدات چونکە کاتی لەبەردەست نەماوە بۆ کورسی کۆتاکان لیستەکان تۆمار بکات و ناوی کاندیدان وەربگرێت، هەر بۆیە هەڵبژاردنەکە دوادەخرێت.

بەمەش نێچیرڤان بارزانی سەرۆکی هەرێم دیسانەوە ناچار دەبێت مەرسومی پێشووی هاوشێوەی مەرسومەکانی پێشووتر هەڵبوەشێنێتەوەو مەسومی (پێنجەم) دەربکات و وادەیەکی نوێ تر دەستنیشان بکات بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردنی خولی شەشەمی پەرلەمان کە وا پێشبینی دەکرێت مانگی (٩) یا (١٠) ئەمساڵ بێت، هەرچەندە لەوە ناچێ لەو وادەنوێیەشدا کە هێشتا دەستنیشان نەکراوە هەڵبژاردن بکرێت و پێدەچێ سەرۆکی هەرێم مەرسومێکی تریش قەرزار بێت!

ئه نجام

١- سەرکردایەتی سیاسیی کوردستان تا ئەمڕۆشی لەگەڵدابێت نامۆیە بە کەلتوری دیموکراسی و هەڵبژاردن و رادەستکردنی دەسەڵات.

٢- پرۆسەی هەڵبژاردنەکان لە هەرێمدا هیچ کامیان لە وادەی خۆیاندا ئەنجامنەدراون و لایەنە سیاسیەکان پەیوەست نین بە یاساوە.

٣- ئەزموونی پەرلەمانی لە هەرێمدا بە ستراتیجی حزبەکان، خول لە دوای خول بەرەو دواوە گەڕاوەتەوە.

٤- هێزە سیاسییە باڵادەستەکان ئامادەی رادەستکردنی دەسەڵات نین و بەزەبری هێز و پارەو هاوکاریی دەوڵەتە دراوسێکان دەیانەوێت لەدەسەڵاتدا بمێننەوە.

٥- هێزە بەناو ئۆپۆزسیۆنەکان پێگەیشتوو نین و هەناسە کورتن، هێزی ستراتیجی نەبوون بەڵکو هێزی کاردانەوەی بوون، هەر بۆیەش خاوەنی ئەو پەیام و بەڵێنانەیان نەبوون کە لەوادەی هەڵبژاردنەکاندا بە جەماوەرەکەیان داوە.

٦- تۆماری دەنگدەران هەمیشە بیانوێک بووە بۆ هێزە سیاسییەکان و وەك پاساوێك هەڵبژاردنیان پێ دواخستووە.

٧- هەر جارەی یەکێك لە هێزە سیاسیەکانی (پارتی) و (یەکێتی) بە بیانوی جیاجیاوە پەکی پرۆسەی هەڵبژاردنیان خستووە.

٨- لە زۆرینەی هەڵبژاردنەکاندا دوو هێزە سەرەکییەکە لەپێناو وەدەستهێنانی زۆرترین کورسی هەوڵی ساختەکاریان داوە.

٩- فشاری هێزە نێودەوڵەتییەکان تەنها روکەش بووە بۆ درێژەدان بەو دەسەڵاتەی هەیە لەپێناو پاراستنی بەرژەوەندییەکانی خۆیان.

راسپاردەکان

١- ڕێککەوتنێکی سیاسیی لوتکەی هێزە سیاسییەکانی کوردستان بکرێت لەسەر دەستنیشانکردنی وادەیەکی گونجاو بۆ هەڵبژاردن لە زووترین کاتدا.

٢- لەو ماوەیەدا تۆمارێکی دەنگدەرانی پوخت ئامادە بکرێت و لەناوی ساختەو دووبارەو مردوو پاك بکرێتەوە.

٣- گرفتی کورسی کۆتاکان بە ڕێککەوتن چارەسەر بکرێت بە جۆرێك لە خزمەتی خودی پێکهاتەکاندا بێت، نەك پرۆسەی دابەشکاری و بەکارهێنانیان لەپێناو بەرژەوەندی لایەنە دەسەلاتدارەکان.

٤- لایەنە سیاسیەکان دوور لە بەرژەوەندی تایبەتی و ئەقڵیەتی پۆپۆلیستی، کاندیدی بەهێز دەستنیشان بکەن بۆ پەرلەمان، بە لەبەرچاوگرتنی بڕیاربەدەستە باڵاکانیان.

٥- گێڕانەوەی شکۆ و بڕیار بۆ دامەزراوەی پەرلەمان و بەفیعلی کردنی بە مەرجەعی باڵای سیاسی و یاسایی خەڵکی کوردستان تا لە پرسە چارەنوسسازەکاندا ڕۆڵی هەبێت.

٦- ڕێککەوتنێکی یەکلاکەرەوە بکرێ لەسەر چارەنوسی کسیۆنی هەلـژاردن و راپرسی ەرێم، ئەگەر هێزە سیاسییەکان باوەڕیان بەو کۆمسیۆە هەیە، دەبێ لەدوای هەڵبژاردنی خولی شەشەم، یەکەم کاری پەرلەمان کاراکردنەوەو ڕێکخستنەوەی کۆمسیۆنی هەڵبژاردن و راپرسی بێت تا جارێکی تر گرفت بۆ هەڵبژاردن دروست نەبێت. خۆ ئەگەر باوەڕیشیان پێی نیەو بە لاوازی دەزانن و پێیانوایە کۆمسیۆنی هەڵبژاردنەکانی عیراق هەڵبژاردنیان بۆ بەڕێوە ببات، ئەوە هیچی تر ناکرێت ئە کۆمسیۆنە بمێنێ و مانگانە لەسەر حیسابی خەڵکی کوردستان چەندا ملیار دیناری لێ خەرج بکرێت.

پاشکۆی (١)

یادداشتی (٣٩) پەرلەمانتار لە خولی سێیەمدا کە داوای پاک کردنەوەی تۆماری دەنگدەران دەکەن

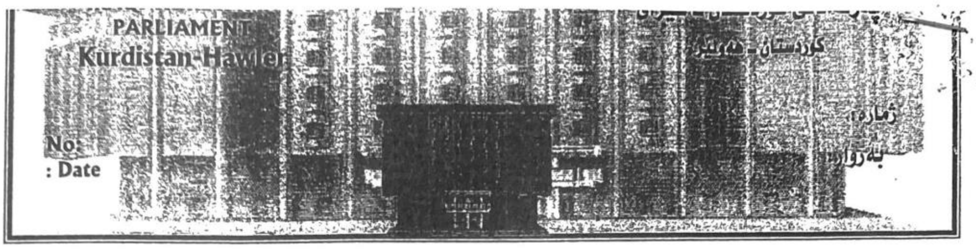

بەڕێزان/ سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان.

بابەت/ خستنەڕوی بەڵگە لە سەر زیادبونی ئاماری دانیشتوان و دەنگدەرانی پارێزگاکانی هەرێمی کوردستان بەشێوەیەکی گوماناوی.

سڵاو و ڕێز...

دوای ئەوەی لە مانگی ڕابردودا ژمارەیەك پەرلەمانتار پشت بەستن بە مادەکانی (٤٧ و ٤٨و ٤٩و ٥٠) لە پەیڕەوەی ناوخۆی پەرلەمان داوای پێکهێنانی لیژنەی لێکۆڵینەوەی پەرلەمانیمان کرد لە سەر زیاد بونی ئاماری دانیشتوان و دەنگدەرانی هەرێمی کوردستان بە شێوەیەکی گوماناوی، لە بەرامبەردا لە لایەن سەرۆکایەتی پەرلەمانەوە بە زارەکی داوامان لێ کرا بۆ ئەو مەبەستە بەڵگە پێشکەش بکەین.

لە سەر بنەمای داواکاریەکەی بەڕێزتان بۆ پێشکەشکردنی بەڵگەکان، هاوپێچ لە گەڵ ئەم نوسراوەدا بەڵگەکانمان دەخەینە ڕوو..

هاوکات جارێکی دیکە داوا دەکەینەوە پەلە بکرێت لە پێکهێنانی لیژنەی لێکۆڵینەوەکە لە لایەن پەرلەمانەوە، وە جەخت لە سەر ئەوە دەکەینەوە پێویستە پێش هەڵبژاردنەکان ئاماری ڕاست و دروستی دانیشتوان و دەنگدەرانی هەرێمی کوردستان ساغ بکرێتەوەو بسەلمێنرێت، لە پێناو ڕێگری لە ساختەکاری و ئەنجامدانی هەڵبژاردنێکی پاك و بێگەرد.

هاوپێچ بەڵگەکان:

یەکەم: پێشکەشکردنی (CD) ناوی زیاد لە (٩٤) هەزار کەس کە ناوەکانیان لە لیستی دەنگدەرانی دانیشتوانی هەردوو شاری هەولێر و دهۆك دووبارە بووەتەوە، لە کاتێکدا پێشتر ئەمانە لە چوارچێوەی مادەی (١٤٠) فۆرمی خۆراك و نفوسیان گەڕێنراوەتەوە بۆ کەکوك و موسڵ.

دووەم: وێنەی فۆرمی خۆراك کە بۆ کوردانی ڕۆژئاوا دروستکراوە.

سێیەم: بەڵگە لە سەر ئەوەی خەڵکانێك لە دامودەزگاكانی هەرێمی كوردستان دامەزرێنراون كە [redacted] رەگەزنامەی ولاتانی دیكەیان هەیە (واتە هەر لە ئەسڵدا هاوڵاتی هەرێمی كوردستان نین).

چوارەم: خستنە رووی پێناسەی كەسی بۆ دانیشتوانی هەندێك لە گوندانەكانی سنور، كە ناسنامە و فۆرمی خۆراك بۆ دانیشتوانەكەی دروست كراوە لە گەڵ ناوی هەندێك لە گوندەكان لەوانە(بیسكان، گرانە، رزێ، كەلیوك..).

[redacted]

پێنجەم [redacted]: بەڵگەی تریش...

ناو واژۆی ئەندامانی پەرلەمان:

١- گوڵزار ئازاد محمد
٢- دانا سعید صوفی
٣- كاردۆ محمد پیرداود
٤- هاوڕێ احمد ساڵح
٥- گەشە دارا حفید
٦- محمد سعید احمد علی
٧- سروە عبدالرحمن
٨- رازاو محمود فرج
٩- خلیل عثمان حمد
١٠- سۆزان شهاب نوری
١- شیرین كریم
١- عمر عبدالعزیز
١- ئاسك تۆفیق عبدالكریم
١- گوڵ رضا حسن
١- هاوار شیخ احمد
١- بیان احمد بەعاری
١- عەبدوڵڵای مەلا نوری
- لقمان اسماعیل ...

- عطيه نجم الدين حسن
- عدنان عوسمان
- خليل عثمان محمد امين
- فرمان عزالدين محمود
- ڤيان عبدالرحيم
- نورعباس عبدالله قادر
- شيرزاد عبدالحافظ شريف
- اسمعيل عمر اسعد
- هوشنگ فرج حمه
- د. ريباز فتاح محمود
- پيمان عبدالكريم عبدالقادر
- نيشتمان فرشيد
- شورش حسن احمد
- هالە سليمان مصطفى
- تارا عبدالرزاق
- پێشەوا توفيق مغديد
- دلشاد حسين
- صباح محمد نجيب نجمي
- فاضل حسن اسماعيل
- ئاشنا عزيز صالح
- پەيمان عزالدين

پاشکۆی (٢)

بڕیاری ژماره (١)ی ساڵی ٢٠١٣ ی پەرلەمانی کوردستان سەبارەت بە پێکهێنانی لیژنەی لێکۆڵینەوە لە تۆماری دەنگدەران

بڕیار ژماره (١)ی ساڵی ٢٠١٣

بڕیاری سەرۆکایەتی پەرلەمان

پشت بەستن بە حوکمی برگە (ب) لە مادده/٤٨ لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (١)ی ساڵی/١٩٩٢ی هەموارکراو و پشت بەستن بەو داخوازییەی کە لەلایەن ژمارە یەك لە ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشکەش کراوە بۆ لێکۆڵینەوە لەسەر ئەوەی لەم دواییە لەسەر زیادەی نایاسایی ژمارەی دەنگدەران لە هەرێم روویداوە، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان لە لە ڕێکەوتی ٢٠١٣/٧/٧ بڕیاری دا لیژنەیەکی لێکۆڵینەوە بۆ مەبەستی ناوبراو بەم شێوەیەی خوارەوە پێك بێت، بەمەرجێك ئەرکەکەی لە ماوەی پانزدە ڕۆژی دەرچوونی ئەم بڕیارەوە ئەنجام بدات.

١- سالم توما کاکو — سەرۆك.
٢- ئامینە زکری سعید — ئەندام.
٣- گەشە دار جلال — ئەندام.
٤- عمر صدیق محمد — ئەندام.
٥- یشار نجم الدین نورالدین — ئەندام.
٦- سەروەر عبدالرحمن عمر — ئەندام.
٧- احمد ابراهیم ورتێ — ئەندام.
٨- صباح محمد نجیب — ئەندام
٩- ئاهەنگ عارف رؤوف — ئەندام

د. حسن محمد سورە
جێگری سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان - عێراق

د. ارسلان بایز اسماعیل
سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پاشکۆ: (٣)

ڕاپۆرتی کۆتایی لیژنەی لێکۆڵینەوە لە زیادبوونی نایاسایی ژمارەی دەنگدەران لە هەرێمی کوردستان

پاڵپشت بە بڕیاری ژمارە (١) ی سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان لە ڕێکەوتی ٢٠١٣/٧/٧ بە پێکهێنانی لیژنەی لێکۆڵینەوە لە زیادبوونی نائاسایی ژمارەی دەنگدەرانی هەرێم لەسەر داواکاری (٣٩) پەرلەمانتار سەبارەت بە تۆماری دەنگدەران، لیژنە ڕۆژی دووشەممە ٢٠١٣/٧/٨ کاتژمێر ١١ ی پێش نیوەڕۆ یەکەمین کۆبوونەوەی خۆی ئەنجامدا بە مەبەستی دانانی میکانیزمی کارکردنی لیژنە و چەند بڕیارێکی دا:.

١ – دەست نیشانکردنی بەڕێز (د. احمد وەرتی) وەکو بڕیاردەری لیژنە.

٢ – سەردان و کۆبوونە لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان.

٣ – وەرگرتنی ڕەزامەندی سەرۆکایەتی پەرلەمان بە پێدانی دەسەڵات بە لیژنە بۆ ئاراستەکردنی نوسراو و یاداشت (کە دواتر ئەو ڕەزامەندیە وەرگیرا)(کۆنووسی ژمارە ١).

* ڕاپۆرتی لیژنە لەم بەشانەی خوارەوە پێك دێت:.

١ –سەردان و کۆبوونەوەی لیژنە.

٢ – بەڵگەنامە و نوسراوی ڕەسمی لایەنە پەیوەندیدارەکان.

٣ – دەرەنجامەکان.

٤ - ڕاسپاردەکان

بەشی یەکەم / کۆبوونەوە و سەردانەکان:.

<u>کۆبوونەوە و سەردانی دەستەی باڵای هەڵبژاردنەکانی هەرێم:.</u>

١ – ڕۆژی دووشەممە ٢٠١٣/٧/٨ کاتژمێر (٢) ی پاش نیوەڕۆ لیژنە میوانداری بەڕێز (عەلی قادر) بەڕێوەبەری گشتی دەستە و بەڕێز (د . مازن عبدالقادر خضر و بەهێز طلعت علی) ی کرد (کۆنووسی ژمارە ٢).

<u>سەردانی دەستەی هەڵبژاردنەکانی هەرێم:.</u>

ڕۆژی سێ شەممە ٢٠١٣/٧/٩ کاتژمێر (١١) ی پێش نیوەڕۆ لیژنە (سەرۆك و ئەندامانی) سەردانی دەستەی باڵای هەڵبژاردنەکانی هەرێمی کرد و لە لایەن بەڕێز (عەلی قادر) بەڕێوەبەری گشتی دەستە پێشوازیمان لێکرا، سەرەتا بەڕێزیان کورتە باسێکی لە کاری کۆمسیۆن باس کرد و دواتر هەندێك لە بەشەکانی دەستەمان بەسەر کردەوە لە نزیکەوە لە بەڕێوەچوونی کارەکانی دەستەمان بینی و پاشان لیژنە کۆبوونەوەی لەگەڵ بەڕێزیان و چەند بەرپرسێکی دیکەی دەستە ئەنجامدا و ئەمانەی خوارەوە باسکران، بەڕێز (عەلی قادر) لەسەرەتای قسەکانیدا گوتی ئەوەی ئەمڕۆ من دەیڵێم تەنها ڕوونکردنەوەیە و وەڵامی ڕەسمی کۆمسیۆن نیە، پاشان بەڕێزیان دەربارەی هەندێ لە پرسیارەکانی لیژنە بەم شێوەیە وەڵامی دایەوە. (کۆنووسی ژمارە ٣)

زاراوەكان

١ - كۆمسیۆن/ كۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەكان بەپیاسای ژمارە ١١ ی ساڵی ٢٠٠٧ دامەزراوە و تەنها لەبەرامبەر ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق بەرپرسیارە.

كۆمسیۆن پێك دێت لە:

أ- ئەنجومەنی كۆمسیاران.

ب- بەڕێوەبردنی هەڵبژاردن.

٢ - تۆماری سەرەتایی دەنگدەران/ تۆماری ناوی دەنگدەرانە بۆ مەبەستی نوێكردنەوەی ناوی دەنگدەران بەكاردەهێنرێت، لە كاتی ئەنجامدانی هەڵبژاردنەكان پشتی پێ نابەسترێت.

٣ - تۆماری كۆتایی دەنگدەران/ ئەم تۆمارە دروست دەبێت لە پاش ئەنجامدانی پرۆسەی نوێكردنەوە و سكاڵا و تانە لێدان و شیكردنەوەی داتاكان و ئامادەكردنی تۆمارەكە بەشێوەی (pdf) و لەدوای ئەوە هیچ گۆڕانكاری لەسەر ناكرێت و بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردنەكان پشتی پێ دەبەسترێت.

پ/ ئەو ژمارەو ئامارە جیاوازانەی كە لە لایەن هەندێك لە بەرپرسان و كارمەندانی كۆمسیۆن باسیان لێ دەكرێ، ڕاتان بەرامبەر ئەمە چییە ؟

عەلی قادر: تەنها ئەو ژمارە و ئامارانەی كە لە لایەن ئەنجومەنی كۆمسیۆنەوە بڵاودەكرێتەوە ڕەسمین و جێگەی متمانەن، هەر ژمارەیەكی تر لە لایەن هەر بەرپرسی ئۆفیس یان كارمەندێكەوە بڵاو بكرێتەوە پشتی پێ نابەسرێت بۆ هیچ كردارێك.

پ/ لە پرۆسەی نوێكردنەوەی تۆماری دەنگدەران چەند كەس سەردانی بنكەكانی كردووە و بە چ مەبەستێك بووە؟

عەلی قادر:

٥٥٦٩٧٠ كەس سەردانی بنكەكانی كۆمسیۆنی كردووە.

٨٥٤٦٢ كەس بە مەبەستی گواستنەوە لە بنكەیەك بۆ بنكەیەكی تر سەردانی كردووە.

٨٦٠٠ كەس بە مەبەستی ڕاستكردنەوەی زانیارییەكان.

٤٤٠ كەس بە مەبەستی سڕینەوەی ناوێك كە مردووە.

دەربارەی دەنگدەری تایبەت وتیان (١٧٦.٣٤١) ناویان لە (وەزارەتی ناوخۆ و ئاسایش و وەزارەتی پێشمەرگە و كاروباری كۆمەڵایەتی) بۆ هاتووە، وە هەر كەسێك ناوی لە تۆماری دەنگدەران نەبێت ئەوا ناویان ناخرێتە ناو تۆماری دەنگدەرانی تایبەت.

كۆبوونەوە لەگەڵ وەزارەتی تەندروستی:.

ڕۆژی چوارشەممە ٢٠١٣/٧/١٠ كاتژمێر ٢ی پاش نیوەڕۆ لیژنە لەگەڵ بەڕێز د. ڕێكەوت وەزیری تەندروستی بە ئامادەبوونی بەڕێوەبەری بەشی ئاماری وەزارەت خاتوو (ابتهال كورگیس) كۆبووەوە، لیژنە بە دیاریكراوی پرسیاری لەسەر ژمارە و ناوی لە دایك بوان و مردوان هەبوو.

بەڕێز وەزیری تەندروستی ئامار و ناوی لە دایكبوونی هەر سێ پارێزگاكەی خستە بەردەستی لیژنە و هەر بە ئامادەبوونی لیژنە نوێنەری كۆمیسۆنی باڵای هەڵبژاردنەكان بەڕێز (ئاری) ژمارە و ناوی سیانی مردوانی ساڵی ٢٠١٠ و ٢٠١١ و ٢٠١٢ و ٢٠١٣ ی وەرگرت. (كۆنووسی ژمارە ٤).

ژمارەی مردوان بەپێ ی پارێزگا

الاعوام	اربيل	دهوك	السليمانية	المجموع
2001	2265	1198	5231	8694
2002	2240	1297	5987	9524
2003	2500	2500	6730	11730
2004	3069	2987	6023	12079
2005	2820	2541	6432	11793
2006	3082	3510	6480	13072
2007	3365	3211	7057	13633
2008	3275	4957	6898	15130
2009	3495	5972	7084	16551
2010	4333	5359	7040	16732
2011	4997	6706	8275	19978
2012	8077	7037	8671	23785
2013	3283	1260	1341	5884

احصائية باعداد الولادات وحسب المحافظة

الاعوام	المحافظات			
	اربيل	دهوك	سليمانيه	مجموع
1997	30312	21357	32252	83921
1998	33860	28536	34625	97021
1999	39685	26381	40122	106188
2000	33647	20924	38225	92796
2001	43583	26481	44269	114333
2002	41978	22662	30155	94795
2003	41506	25332	31702	98540
2004	42030	31143	41259	114432
2005	36873	36361	38902	112136
2006	40590	37605	41667	119862
2007	39764	40596	42472	122832
2008	40406	40867	41572	122845
2009	45813	46931	48734	141478
2010	46316	45146	48566	140028
2011	46652	48687	59779	155118
2012	43890	50833	50461	145184

لە كۆتـايی بـەڕێز (د. ڕێكـەوت) وەزیـری تەندروسـتی ئاماژەی بـەوەكرد كـە ڕێـژەی منـداڵبوون و مردنـی هـەرێم بـە ئاسایی دەبینین.

سەردانی بەڕێوەبەرایەتی گشتی ڕەگەزنامەی هەرێم:

ڕۆژی پێنج شەممە ٢٠١٣/٧/١١ لیژنە سەردانی بەڕێوەبەرایەتی گشتی ڕەگەزنامـەی هـەرێمی كـردو لەگـەڵ بـەڕێز (لیـوا نزار) بەڕێوەبەری گشتی ڕەگەزنامـەی هـەرێم كۆبـووەوە و ئـەو پرسـیار و بەدواداچونانەی لیژنـە هـەیبوو بـەم شـێوەیە وەڵامی دایەوە.

بۆ وردەكاری نوسـراوی بەڕێوەبەرایـەتی گشـتی ڕەگەزنامـەی هـەرێم ژمـارە (١١١٩١) لـە ٢٠١٣/٧/٢٢ وێنەیـەكی هاوپێچـە لەگەڵ ڕاپۆرت.

پ/ سەرژمێری لقی (تعداد فرعی) لە كوردستان كراوە و بە چ یاسایەك كراوە ؟

لیوا نزار: لە دوای ڕاپەڕین و كشانەوەی دەزگا ئیدارییەكانی حكومەتی ناوەندی ئەو كات، حكومەتی هەرێم وەكو واقع حـاڵ چـەند جارێك سـەرژمێری لقی كـردووە و بـەپێ ی یاسای ژمـارە ٦٥ ی عێراقـی سـاڵی ١٩٧٢ ، بـە فـەرمانی وەزیـری ناوخۆی هەرێمی كوردستان بووە، وە سەرژمێری لقی لە هەرێم لە ساڵی (٢٠٠٠) بەدواوە نەكراوە.

پ/ ئایا ڕەگەزنامە بە کەس دراوە؟ لە چ کاتێك بووە ؟ حکومەتی فیدراڵی چۆن مامەڵە لەگەڵ ئەم کارەی هەرێمی کوردستان دەکات؟

لیوا نزار: لە ساڵی ١٩٩٢ تا ٢٠٠٨ لە لایەن هەر دوو ئیدارەی هەرێم (هەولێر، سلێمانی) (٢٩٠٥) دوو هەزار و نۆ سەد و پێنج ڕەگەزنامە بە هاوڵاتی غەیرە عێراقی دراوە، (٢١٣٦) دوو هەزار و سەدو سی وشەش ڕەگەزنامە لەلایەن ئیدارەی سلێمانی و (٧٦٩) حەوت سەدو شەست ونۆ ڕەگەزنامە لەلایەن ئیدارەی هەولێر دراون بە غەیرە عێراقی، بەڵام لە دوای ساڵی ٢٠٠٨ دەسەڵاتی پێدانی ڕەگەزنامە تەنها لەلایەن وەزیری ناوخۆی فیدراڵی جێ بەجێ دەکرێت، بۆ بەڕێکردنی کاری ئەو (٢٩٠٥) کەسە یاداشتی لێکگەیشتن لە نێوان حکومەتی فیدراڵ و حکومەتی هەرێم هەیە، بە مەبەستی پەسندکردنی ئەو رەگەزنامە عێراقیەی کە دراوە بەو کەسانە بەڵام تا ئێستا پەسند نەکراوە کە دەبێ بەپێ ی ئەم مەرجانە بێت:

١ – بەڕێگەی شەرعی هاتبێتە کوردستان.

٢ – داهاتی گونجاوی هەبێت.

٣ – ئەو ماوەیە هیچ داوایەکی یاسایی لەسەر تۆمار نەکرابێت.

پ/ لەسەر چ بنەمایەك بەڵگەنامەی نیشتەجێبوون (ئیقامە) دەدرێت بە ئاوارەی کوردستانی سوریا؟

لیوا نزار: هەر کەسێك داوای ئیقامە بکات پێویستە لە تۆماری un ناونووس کرابێت و بەڵگەنامەی هەبێت.

پ/ لە نێو ئەو بەڵگەنامانەی کە داوا دەکرێت بۆ ڕەگەزنامە، کۆبۆنی خۆراك یان کارتی زانیاری پشتی پێ دەبەسترێت ؟

لیوا نزار: چەند بەڵگەنامەیەك داوا دەکرێن بۆ ڕەگەزنامە، یەکێك لەو بەڵگەنامانە کارتی زانیارییە و کۆبۆنی خۆراك وەکو بەڵگەنامە لەلای فەرمانگەی ڕەگەزنامە بەکارناهێنرێت.

پ/ بۆ پاراستنی ناسنامە و تۆماری هاوڵاتیانی کوردستان چی کراوە ؟

لیوا نزار: لە بەڕێوەبەرایەتی ڕەگەزنامەی هەرێم لە ناو چوار هارد دیسك تۆمار و ناسنامەی هەموو خەڵکی کوردستان پارێزراوە و کەس ناتوانێت هیچ زیاد و کەمی لێ بکات، لە ساڵی ٢٠٠٧ ئەم پرۆسەیە ئەنجامدراوە. (کۆنووسی ژمارە ٥) .

کۆبوونەوە لەگەڵ بەڕێوەبەری فەرمانگەی دروستکردنی کۆبۆنی خۆراك (هەولێر، سلێمانی، دهۆك):.

رۆژی دووشەممە ٢٠١٣/٧/١٥ کاتژمێر ١١ی پێش نیوەڕۆ لیژنە لەگەڵ هەریەك لە بەڕێزان (نەوزاد صابر) بەڕێوەبەری دابەشکردنی خۆراك و بەڕێز (دارا دزەیی) بەڕێوەبەری ڕێکخستنی پسولەی خۆراك لە هەولێر و خاتوو (بەیان أحمد) بەڕێوەبەری ڕێکخستنی پسولەی خۆراك لە سلێمانی و بەڕێز (حسین عبدالخالق) بەڕێوەبەری ڕێکخستنی پسولەی خۆراك لە دهۆك لە تەلاری پەرلەمانی کوردستان کۆبووەوە، لە کۆبوونەوەکەدا لیژنە ئەم پرسیارانەی خستەڕوو دەربارەی پسولەی خۆراك.

پ/ ڕێکاری ڕێکخستنی پسولەی خۆراك چۆنە ؟

وەڵام /

١- هاوڵاتی هەڵگری ناسنامەی باری شارستانی بێت.

٢- هاوڵاتی دانیشتووی هەرێمی کوردستان بێت .

٣- هاوڵاتی داواکار خاوەنی پسولەی خۆراك نەبێت و ئەمەش لە ڕێگەی کۆمپیوتەر و زانیارییەکانی فەرمانگە پشت ڕاستدەکرێتەوە.

٤- هاوڵاتی داواکار پێویستە لەبەردەم لیژنەی جەرد و ژماردن ئامادە بێت.

٥- پشتگیری موختارو سەرۆکی یەکەی ئیداری پێ بێت.

پ/ چۆن ناوی مردوو لە پسولەی خۆراك دەسڕێتەوە ؟

وەڵام /

١- کەس و کاری هاوڵاتی مردوو خۆیان زانیاری بدەن.

٢- لە ڕێگەی بەیان وەفات.

٣- لە ڕێگەی زانیاری بەڕێوەبەرایەتی نەخۆشخانەکان.

پ/ هاوڵاتیانی ئاوارەی ئێران و سوریا و تورکیا چۆن مامەڵەیان لەگەڵ دەکرێت ؟

ئەوانەی پەنابەرن و لە کوردستان لە دەرەوەی کەمپەکانی (un) دەژین، خۆراکیان پێ دەدرێت بەڵام لە تۆماری خۆراك ڕەمز و نیشانە لە سەر ناوەکانیان هەیە و بە عێراقی ناونوس ناکرێن، بۆیە ناتوانن بەشداری هەڵبژاردن بکەن چونکە ناویان لە تۆماری دەنگدەران نییە.

پاش ئەوەی لیژنە داوای ژمارە و لیستی ناوی غیرە عراقی کرد ، فەرمانگەی دروستکردنی پسولەی سلێمانی ژمارە و لیستی ناوەکانی ناردوە، بەڵام هەولێر و دهۆك تەنها ژمارەکەیان ناردووە.

پ/ سیستەم و ڕێنمایی بەڕێوەچوونی کاروباری فەرمانگەکانی ڕێکخستن و دابەشکردنی خۆراك لە هەرێم وەك یەکن ؟

وەڵام /

١ - دابەشکردنی خۆراك و پسولەی خۆراك لە ساڵانی نەوەدەکانەوە کاری لەسەر دەکرێت، بۆیە تا ئێستاش حکومەتی فیدراڵ زۆربەی فەرمان و ڕێنماییەکانی ڕاستەوخۆ بۆ فەرمانگەی پارێزگاکان دەنێرێت نەك بۆ وەزارەتی بازرگانی هەرێم هەرچەندە لە نێوان هەردوو وەزارەت هەماهەنگی و پەیوەندی هەیە.

٢- لە هەمان کاتدا وەزارەتی بازرگانی هەرێم لەگەڵ فەرمانگەی پسولە و دابەشکردنی خۆراك لە پارێزگاکانی هەرێم ڕاستەوخۆ مامەڵەدەکات.

٣– فەرمانگەکانی دروستکردنی پسولە و دابەشکردنی خۆراك لە هەرێم بۆ بەڕێوەبردنی کاروبارەکانیان جۆرێك لە سەربەخۆییان هەیە.

پ/ گواستنەوەی پسولەی خۆراك لە نێوان پارێزگاكانی هەرێم و ناوچە كوردستانیەكانی دەرەوەی هەرێم (ماددەی ١٤٠) چۆنە ؟

وەڵام /

پاش ئەوەی برێك پارە خەرج دەكرا بۆ گەڕانەوەی خەڵكی ناوچەكانی ماددەی ١٤٠، ژمارەیەك لە هاوڵاتی دانیشتوی هەر سێ پارێزگای (هەولێر، سلێمانی، دهۆك) بە هۆی ئەم پرۆسەیە پسولەی خۆراكیان گواستەوە بۆ ناوچە كوردستانیەكانی دەرەوەی هەرێم، دواتریش بە فەرمانی حكومەتی هەرێمی كوردستان گـــەڕانەوەی پسولەی خۆراكی ئەو هاوڵاتیانە بۆ هەرێم قەدەغە كراو ئێمەش پێوەی پابەند بووین.

★ لە هاوپێچەكەدا نوسراوی فەرمی فەرمانگەكانی خۆراك لە هەرسێ پارێزگادا بە ژمارە و ئامار خراوەتە ڕوو. (كۆنووسی ژمارە ٦)

كۆبوونەوەی لیژنە لەگەڵ كۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەكان:.

سەعات (١١) ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی سێ شەممە ٢٠١٣/٧/١٦ لیژنەكەمان لەگەڵ وەفدی كۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەكانی عێراقدا كۆبۆوە كە پێكهاتبوون لە بەڕێزان (سەربەست مصطفى) سەرۆكی ئەنجومەنی كۆمسیاران و (میقداد حسن صالح) سەرۆكی ئیدارەی هەڵبژاردن و (سیروان احمد رەشید) ئەندامی ئەنجومەن كە بۆ وەڵامدانەوەی پەرلەمانی كوردستان و لیژنەكە سەبارەت بە زیادبوونی نائاسایی ژمارەی دەنگدەرانی هەرێم سەردانی پەرلەمانیان كردبوو. كۆبوونەوەكە ماوەی زیاتر لە (٢) دوو سەعات و نیوی خایاند و ئەندامانی لیژنە پرسیارەكانیان لەسەر دەنگۆ و گومانەكان لەسەر زیادبوونی ژمارەی نائاسایی دەنگدەران و ناوی دووبارە و لێكچوو و چۆنیەتی تۆماری نوێی دەنگدەران و سڕینەوەی مردوان ئاراستەی ئەندامانی وەفدەكە كرد. ئەندامانی وەفدی كۆمسیۆن ڕوونكردنەوەی خۆیان دا سەبارەت بەو گومان و دەنگۆیانە و ڕێكار و ڕێ و شوێنەكانی كۆمسیۆن و مامەڵە كردنیان لەگەڵ ئەو مەسەلانەدا و بڕیاریاندا كە زانیاری زیاتر بنێرن بۆ پەرلەمان، سەبارەت بە (٩٤٠٠٠) دەنگی دووبارە وتیان تەنیا (٦٤٥) ناو تا ئێستا دووبارە هەیە و میكانیزمی سڕینەوەی پێویستە بە هەماهەنگی بێت لەگەڵ وەزارەتی بازرگانی عێراق.

ئێمە وەك لیژنە بەڕەسمی سیدی ناوەكانمان ئاراستە كردوون و چاوەڕێین وەڵاممان بدەنەوە. دەربارەی ژمارەی مردوان بەپێ ی ئاماری تەندروستی هەرێمی كوردستان لە هەرێمدا لە ساڵی (٢٠٠٩ – ٢٠١٣) (٨٢,٩٣٠) كەسە بەڵام تا ئێستا (٤٤٠) كەس ناوی سڕاوەتەوە لە تۆماری دەنگدەران كە لە ئەنجامی سەردانی كەس و كاریان بۆ بنكەكانی هەڵبژاردن سڕاوەتەوە و پێمان دراوە. وە میكانیزمی سڕینەوەی ئەو داتایەی پێویستە بۆ سڕینەوەی ناوی مردوان لە تۆماری دەنگدەران لەناو فۆڕمی شهادەی وەفاتی هەرێمدا بە تەواوی بوونی نییە وەك ئەو ئالیەتەی كە لە بەغداد بەكاردێت بۆ سڕینەوەی مردووەكان بە پێ ی وتەی (مقداد حسن صالح) سەرۆكی دائیرەی ئینتیخابی.

سەبارەت بە پێدانی ڕەگەزنامەی عێراقی وتیان یاداشتی لێكگەیشتن هەیە لە نێوان وەزیری ناوخۆی عێراق و هەرێم لەسەر پەسند كردنی ڕەگەزنامەی عێراقی بەو كەسانەی كراوە كە ژمارەیان (٢٩٠٥) كەسە. چونكە تۆماری ئێستا تۆمارێكی سەرەتاییە و پشتی پی نابەسترێت بۆ هەڵبژاردن تا تەواوبوونی تۆماری دەنگدەران، وەفۆڕمی نوێ لە وەزارەتی بازرگانی وەرنەگیراوە دوای (٢٠٠٧) و موالیدەكان ئۆتۆماتیكی زیاد دەبن هەر كەسێك تەمەنی بگاتە (١٨) ساڵ. وە هیچ فۆڕمێكی تازە بۆ هاووڵاتیانی بیانی وەرنەگیراوە، پرسیار كرا كەسێ داتای جیاواز لە لایەن كۆمسیۆن لە هەولێر دراوە بە لایەنە سیاسیەكان، وتیان ئەو داتایانە ڕەسمی نین، سەبارەت بە زیادبوونی ئێستای ژمارەی دەنگدەرانی هەرێمیش پێیان

وابوو كە زيادبوونێكی ئاساييە و نائاسايی نيەبەپێ ی نوسراوی فەرمی كۆمسيۆن ئێستا ژمارەی دەنگدەر لە پارێزگای هەولێر (٩٩١.٩٦٠) دەنگدەرە، بەڵام لە ليژنەوە پێيان ڕاگەيەنرا كە نزيكەی هەشت هەزار كەس زياتر نوسراوە و كۆمسيۆن بەلێنيداندا بە دواداچون بكەن و بە رەسمی وەڵامان بدەنەوە. لە بارەی دەنگدەرانی تايبەتيش وتيان ليژنەيەكی تايبەت پێكهاتووە بۆ دروستكردنی تۆماری دەنگدەرانی تايبەت بە هەماهەنگی لەگەڵ لايەنە پەيوەنديدارەكان (وەزارەتی ناوخۆ / پێشمەرگە/ ئاسايش) ، ئەوەی پەيوەنديداريشە بە گواستنەوەی ناوی دەنگدەران لە نێوان خودی يەك پارێزگادا شتێكی ئاساييە و گۆڕانكاری ناوخۆييە.

★ **ژمارەی دەنگدەران لە پارێزگاكانی هەرێمی كوردستان بۆ نوێ كردنەوە:.**

المحافظة	عدد الناخبين/٢٠٠٨	عدد الناخبين/٢٠٠٩	عدد الناخبين/٢٠١٠	عدد الناخبين الحالى
دهوك	٥٠٧٧٩٣	٥٦١٨٤٩	٥٦٠٨٢٠	٦٥١.٣٦٨
اربيل	٨٥٢١٨١	٨٩٨٧٣٥	٩٢٠٠٦٧	٩٩١.٩٦٠
سليمانيه	١٠٢٦٨٨٧	١٠٥٨٢٠٩	١١٠٣٠٩٢	١.١٩٥.٩٦١
المجموع	٢٣٨٦٨٦١	٢٥١٨٧٩٣	٢٥٨٣٩٧٩	٢٨٠٣٢٨٩

★ **ليستی ژمارەی دەنگدەری تايبەت:.**

وەزارەت يان دەزگا	هەولێر + دهۆك	سلێمانی	كـــۆ
ئاسايش	٨٣١٤	٨٥٥٥	١٦٨٦٩
ناوخۆ	١٨٥٦٠	٢٦١٠٦	٤٤٦٦٦
وەزارەتی پێشمەرگە			٨٥٠١٦
وەزارەتی بەرگری عێراقی			٩٣٤
پاسەوانی حدود			٦٣٢٨
وەزارەتی كار			٢٣٧
كۆی گشتی			١٥٤٠٥٠

بەشی دووەم / هاوپێچ

بەلگە نامە و نوسراوی ڕەسمی لایەنە پەیوەندیدارەکان بریتین لەمانەی خوارەوە:.

١ – ئاماری مردووان لە هەرێمی کوردستان لە ساڵی (٢٠٠١ – تاوەکو مایسی ٢٠١٣).

٢ - ناوی مردووان لە هەرێمی کوردستان لە ساڵی (٢٠١١ – تاوەکو مایسی ٢٠١٣).

٣ – ئاماری لە دایکبووان لە هەرێمی کوردستان لە ساڵی (١٩٩٧ – ٢٠١٣).

٤ – نوسراوی بەڕێوەبەرێتی گشتی ڕەگەزنامەی هەرێم بە ژمارە (١١١٩١) لە ٢٠١٣/٧/٢٢.

٥ – ژمارەی دەنگدەرانی تایبەتی ناوخۆ کە لە وەزارەتی ناوخۆ وەرگیراوە.

٦ – نوسراوی بەڕێوەبەرایەتی پسولەی خۆراکی سلێمانی ژمارە (٧٥٧٣) لە ٢٠١٣/٧/٢١

٧ – نوسراوی بەڕێوەبەرایەتی پسولەی خۆراکی دهۆك لە ٢٠١٣/٧/٢١

٨ – نوسراوی بەڕێوەبەرایەتی پسولەی خۆراکی هەولێر لە ٢٠١٣/٧/٢١

٩ – نوسراوی کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان ژمارە خ/ لە ١٩٢٥/١٣ لە ٢٠١٣/٧/١٨

١٠ – ئیمەیڵی (سەربەست مستەفا) سەرۆکی ئەنجومەنی کۆمسیاران سەبارەت بە ژمارەی ناوی لێکچوو لە نێوان پارێزگاکانی (سەلاحەددین ، دیالە ، کەرکوك) و پارێزگای سلێمانی.

١١- ژمارەیەك نوسراو کە فەرمانگەی ڕەگەزنامەی سلێمانی بۆ خەڵکی غەیرە عێراقی کردووە بۆ وەرگرتنی ڕەگەزنامەی عێراقی .

١٢ – ژمارەیەك نوسراو و بەلگەنامە کە بەڕێز (د. سەروەر عبدالرحمن ، گەشە دارا) پێشکەشی لیژنەیان کردووە.

١٣ – نوسراوی بەڕێوەبەرایەتی گشتی کاروباری شارستانی ژمارە (١٠٥٥٠) لە ٢٠١٣/٧/٨

١٤ – کۆنووس و نوسراوکانی لیژنە.

بەشی سێ یەم: دەرەنجامەکان:

لیژنە لە ئاکامی لێکۆڵینەوەکانی دا گەیشتە ئەم دەرەنجامانەی خوارەوە:

١ – کۆمسیۆن باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان تەنیا زانیاری پێویستی (٤٤٠) کەسی مردووی لایە بۆ سڕینەوە کە کەس و کاریان سەردانی بنکەکانی نوێکردنەوەی تۆماری دەنگدەرانیان کردووە، بۆ سڕینەوەی ناوەکانیان لە کاتێکدا ژمارەی مردووان بە پێی ئاماری وەزارەتی تەندروستی هەرێم (٨٢.٩٣٠) کەسە لەساڵی (٢٠٠٩) تا مانگی (٥) ی (٢٠١٣) مردوون. وە بەپێی هەمان ئامار لە ساڵی (٢٠٠١-٢٠٠٨) ژمارەی مردووان (٩٥.٦٥٥) کەسە.

٢ – لەسەر ئاستی عێراق و هەرێمی کوردستان ناوی لێکچوو زۆرە و بەپێ ی نووسراوی کۆمسیۆن لە تۆماری دەنگدەران (١.٨٢٨.٦٩١)ناوی لێکچوو لەسەر ئاستی عیراق هەیە، وەبەپێی گوتەی کۆمسیۆنیش ئەو (٩٤٠٠٠) ناوەی (٣٩)پەرلەمانتارەکە بەسیدی و لەڕێگەی یادداشتێکەوە پێشکەشیان کردبوو لە نیوان پارێزگەکانی (هەولیر/دهۆك) لەگەل (موسل/کەرکوك)، لەگەل ژمارەی (٨٠.٤٨٧) کەس کە بەڕێز سەربەست ئامێدی لە ٢٠١٣/٧/٢١ بە ئیمەیل بۆ لیژنەی ناردووە لەنێوان پارێزگاکانی (سلێمانی) لەگەل (کەرکوك/تکریت/دیالە)، کۆمسیۆن بەناوی لێکچویان دادەنێت.

٣–ناوی دووبارە لە تۆماری دەنگدەرانی هەرێم دا هەیە، و بەپێ ی گوتەی خودی کۆمسیۆنیش لە کۆبوونەوەی (٧/١٦) لەگەڵ لیژنە ناوی (٦٤٥) دەنگدەر دووبارەیە و تا تۆماری دەنگدەرانیش لە قۆناغی شیکردنەوە تەواو دەبێت ئەگەری زیادبوونیش هەیە.

٤- نەبوونی میکانیزمی گونجاو و پێویست لە نێوان دەستەی هەڵبژاردنەکانی هەرێم و لایەنە پەیوەندیدارەکانی هەرێم بۆ نوێکردنەوەی تۆماری دەنگدەران.

بەشی چوارەم: ڕاسپاردەکان:

لیژنە ئەم ڕاسپاردانەی خوارەوەی هەیە:

١ – چارەسەرکردنی ناوی لێکچوو.

٢ – سڕینەوەی ناوی دووبارە.

٣ – سڕینەوەی ناوی مردووان.

٤ – ئەنجامدانی سەرژمێری گشتی لە عێراق.

٥ – دانانی میکانیزمی گونجاو بۆ کارکردنی وەزارەتەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان بە گۆڕینەوەی زانیاری تەواو بە مەبەستی نوێکردنەوە و بوونی تۆماری دەنگدەرانی پاک.

٦ – دانانی میکانیزمێکی گونجاو بە هەماهەنگی لەنێوان سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان و کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان بۆ ووردبینی کردن و سڕینەوەی ناوی ئەوکەسانەی کە مافی دەنگدانیان نییە (مردوو و دووبارە)، وە ئەنجامدانی هەڵبژاردنەکان بە پێی پێوەرە نێو دەوڵەتیەکان.

٧ – پەیڕەوکردنی سیستەمی ئەلیکترۆنی لە ئەنجامدانی پرۆسەی هەڵبژاردنەکاندا.

٨ – بەڕێزان (د. سەروەر عبدالرحمن، ئاهەنگ عارف، د. صباح محمد، گەشە دارا) لەگەڵ درێژکردنەوەی ماوەی کاری لیژنەکەدان تا ئەو کاتەی لیستی تۆماری دەنگدەران دەکرێت بە (PDF)، و بەراوردی ئەو گۆڕانکاریانە بکرێت.

(د.صباح بەرزنجی لەگەل درێژکردنەوەی ماوەی کاری لیژنەکەبوو و پێشتر لەکۆبوونەوەی رەسمیدا بە ئامادەبوونی سەرجەم ئەندامان (ئاهەنگ عارف)ی تخویل کرد لەجیاتی خۆی).

٩ – بەدواداچوون بکرێت بۆ سەرژمێری لقی (تعداد فرعی)و پێدانی ڕەگەزنامە لە ساڵی ١٩٩٢ تا ئێستا و وردەکایەکانی ڕەوانەی پەرلەمان بکرێت.

لەگەڵ ڕێزماندا ...

یشار نجم الدین نورالدین
ئەندام

سەروەر عبدالرحمن عمر
٢٠١٣/٧/٢٤
ئەندام

ئاهەنگ عارف رؤوف
٢٠١٣/٧/٢٤
ئەندام

آمنة زكري سعيد
٢٠١٣/٧/٢٤
ئەندام

گەشە دارا جلال
ئەندام

عمر صديق محمد
٢٠١٣/٧/٢٤
ئەندام

د. صباح محمد نجيب
٢٠١٣/٧/٢٤
ئەندام

أحمد إبراهيم وەرتی
بڕیاردەری لیژنە
٢٠١٣/٧/٢٤

سالم توما کاکو
سەرۆکی لیژنە
٢٠١٣/٧/٢٤

١٣

پاشکۆی (٤)

یاداشتی پەرلەمانتار (گەشە دارا حەفید) لە خولی چوارەمدا کە پێشکەشی پەرلەمانی کردووە سەبارەت بە پرسی تۆماری دەنگدەران

Iraqi Kurdistan parliament
Kurdistan – Erbil

NO:
DATE:

پەرلەمانی کوردستان - عیراق
کوردستان - هەولێر
ژمارە:
رۆژ: 2015/6/15

پەرلەمانی کوردستان - عیراق
ژمارە: ٣١١٩
بەروار:
بەڕێوەبەرایەتی کاروباری پەرلەمان

بۆ / بەڕێز سەرۆکایەتیی پەرلەمانی کوردستان

ب / تۆماری دەنگدەرانی هەرێمی کوردستان

پاش سلاو رێز...

تۆماری دەنگدەران لە هەرێمی کوردستاندا پڕە لە گرفت، لە ناوی دووبارەو چەند بارەو نەکوژانەوەی ناوی مردوان و بەجۆرێك کە جێگەی پشت پێبەستن نیە بۆ هەڵبژاردنەکان و بەردەوام جێگەی تانەو تەشەری لایەنە سیاسیەکانیش بووە، هەر ئەمەش وای کردووە کە لەکاتی هەڵبژاردنەکاندا رێگە بۆ گزی و ساختەکاری خۆش بکرێت.

لەپێناو پاك کردنەوەی ئەم تۆمارەدا لە خولی رابردوودا بە بڕیاری ژمارە (1)ی سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان لە 2013/7/7 لیژنەیەکی لێکۆڵینەوە لە (9) ئەندامی پەرلەمان لە لیستە جیاجیاکان پێکهات و دوای لێکۆڵینەوەی ورد و بەدواداچوون و دانیشتن لەگەڵ لایەن و دامودەزگا پەیوەندارەکان، راپۆرتی خۆیان پێشکەش بە سەرۆکایەتی پەرلەمان کرد، بەڵام بەداخەوە هیچ کارێك بە راپۆرتەکە نەکرا. کە بەپێی دەکۆمێنتەکانی ئەوکاتە زیاتر لە (95.000) مردوو ناویان لە تۆماری دەنگدەراندا نەسراوەتەوە، ئەمە جگە لەوەی بەپێی دەکۆمێنتەکان دەیان هەزار کەس ناویان دووبارەو سێبارەو تەنانەت هەیە بیست بارەش بۆتەوە.

ئێستاش کە کۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردن و راپرسی بەپێی یاسای ژمارە (4)ی ساڵی 2014ی پەرلەمانی کوردستان دروستبووە، چەند هەڵبژاردنێکیشمان لەبەردەمدایە، بۆیە داواکارم یەکەم کارێك کە کۆمسیۆن بیکات و هەنگاوی بۆ بنێت پاك کردنەوەی تۆماری دەنگدەران بێت لەو هەموو ناڕێکییە دەربازی بکات بۆ ئەوەی بتوانێت سەرپەرشتی هەڵبژاردنەکان بە شێوەیەکی رێکوپێك بکات و دوور بێت لە گومان و گزی و ساختەکاری.

بۆ ئەم مەبەستە داواکارم لیژنەیەکی پەرلەمانی بۆ بەدواداچوون و لێکۆڵینەوە لە تۆماری دەنگدەران پێکبێت و کۆمسیۆنیش لەلایەن پەرلەمانەوە بە فەرمی رابسپێردرێت کە ئەم کارە جێبەجێ بکات.

لەگەڵ رێزدا

هاوپێچ:

1- بڕیاری ژمارە (1)ی سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان لە 2013/7/7، سەبارەت بە پێکهێنانی لیژنەی لێکۆڵینەوە لە زیادبوونی نائاسایی ژمارەی دەنگدەرانی هەرێم.

2- راپۆرتی کۆتایی لیژنەی لێکۆڵینەوە لە زیادبوونی نائاسایی ژمارەی دەنگدەرانی هەرێم.

3- لەو نوسراوانەی لە خولی رابردوودا پەرلەمان ئاراستەی کۆمسیۆنی کردووە بۆ هەمان مەبەست.

4- لەو نوسراوانەی لە خولی رابردوودا کۆمسیۆن ئاراستەی پەرلەمانی کردووە بۆ هەمان مەبەست.

5- کۆمەڵێك دەکۆمێنتی پەیوەندیداری دام و دەزگاکان و بەڕێوەبەرایەتی پسولەی خۆراکی پارێزگاکانی هەرێم و وەزارەتی تەندروستی.

گەشە دارا حەفید
ئەندامی پەرلەمانی کوردستان

وێنەیەکی ئاراستەی لیژنەی کاروباری پەرلەمان و کۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردن و راپرسی بکرێت.

[illegible]

پاشکۆی (٥)

یاداشتی چەند پەرلەمانتارێك لە خولی چوارەمدا بۆ سەرۆكی پەرلەمانی كوردستان دوای ئەوەی سەردانی كۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردن و راپرسیان كردبوو سەبارەت بە گرفت و پێداویستیەكانی كۆمسیۆن و تۆماری دەنگدەران

بەڕێز/ سەرۆكی پەرلەمانی كوردستان

بابەت/ سەردانی كۆمسیۆن

بەڕێزان، دوای ئەوەی رۆژی ٢٠١٧/٨/٢٢ بەئامادەبونی سكرتێری پەرلەمانی كوردستان و پەرلەمانتارانی فراكسیۆنەكانی (گۆران، یەكێتی، یەكگرتو، كۆمەڵ) و سەرۆكی رێكخراوی پەی، لەبارەی تۆماری دەنگدەران وكارەكانی كۆمسیۆنی هەڵبژاردنەوە، كۆبونەوەیكی راوێژكاری ئەنجامدرا، لەبارەی تۆماری دەنگدەران و كارەكانی كۆمسیۆنەوە، لەو كۆبونەوەیەدا، چەند بریارێك درا:

١_ تائەوكاتەی بەپێی مادەی ٤٨ پەیرەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان لیژنەیەكی پەرلەمانی دروست دەكرێت، بەشێوەیەكی نافەرمی ئەم پەرلەمانتارانە سەردانی فەرمانگەی سلێمانی كۆمسیۆن و كۆمسیۆنی سەربەخۆی هەڵبژاردنەكان، لە هەولێر بكەن و لەوبارەوە، چالاكی و فشارەكانیان دەست پێ بكەن و لەگەڵ فراكسیۆنەكانی تریش پەیوەندی بكرێت.

٢_ سەرۆكی پەرلەمان و سكرتیری پەرلەمان، لە گەڵ سەرۆكی فراكسیۆنەكان، لەو بارەوە و بەمەبستی دروستكردنی لیژنەی پەرلەمانی راوێژبكەن.

٣_ هەر فراكسیۆنێك تیمێك، لەناو خۆیدا دروست بكات ولەوبارەوە دەست بەكاربێت .

٤_یاداشتێك، لە پەرلەمانەوە، بەپێی مادەی ٦ یاسای ژمارە ٤ سالی ٢٠١٤ كۆمسیۆن، بۆ كۆمسیۆن بنوسرێت، كە بەپێی مادەی ٦ ئەركی ئەوانە تۆمارێكی نوێ دابمەزرینن یان تۆماری دەنگدەران پاكبكەنەوە.

بەڕێزان، ئێمەی پەرلەمانتارانی فراكسیۆنەكانی ئامادەبوی كۆبونەوەكە، رۆژی ٥شەممە ٢٠١٧/٨/٢٤ سەردانی فەرمانگەی سلێمانی كۆمسیۆنمان كردو پاشان سەردانی بنكەیەكی نوێكردنەوەی تۆماری دەنگدەرانمان كرد، لە ئامادەیی ئەحمەدی خانی كوران، كەئامادەكاریان، بۆ ریفراندۆم دەكرد، بەپێی زانیارییەكانمان، تا كاتژمێر ٢٠:١٢ نیوەڕۆ، كە ئێمە سەردانمانكردن، تەنیا یەك كەس سەردانی كردبون.

بەپێی قسەكانی بەڕێوەبەری فەرمانگەی سلێمانی و لێپرسراوی بەشەكانی فەرمانگەكە، كە ئامادەی كۆبونەوەكە بون، كارەكانی كۆمسیۆن، لە لایەنی كارگێری و دارایی و فەرمانبەر و نەبونی كۆگاوپاسەوانەوە كەموكورتی زۆریان هەیە.

هەرلەو كۆبونەوەیەدا، بەڕێوەبەری فەرمانگەی سلێمانی وتی: بەشیوەیەكی كرداری هەڵبژاردن، لە ٢٠١٧/١١/١ ئەستەمە بكرێت، ئەگەر رۆژانە ٢٤ كاژێر كاربكەن، ئینجا ٧٥ رۆژیان پێویستە.

بەڕێزان، پاشان رۆژی ٣شەممە ٢٠١٧/٨/٢٩ سەردانی كۆمسیۆنی سەربەخۆی هەڵبژاردن و راپرسیمان، لە هەولێر كردولەگەڵ ئەنجومەنی كۆمسیاران كۆبوینەوە. تەوەری كۆبونەوەكە، لەبارەی كارەكانی كۆمسیۆن بەگشتی، تۆماری دەنگدەران، ئامادەكاری، بۆ ریفراندۆم، لە هەرێم و ناوچە دابڕینرا وەكان، ئامادەكاری بۆ هەڵبژاردنەكانی خولی پێنجەمی پەرلەمانی كوردستان و سەرۆكی هەرێم وزۆربابەتی تری پەیوەندیدار، بەكارەكانی كۆمسیۆن و دامەزراندنی فەرمانبەران. پوختەی كۆبونەوەكەمان، لەگەل ئەنجومەنی كۆمسیاران بەمجۆرەبو:

١_ حكومەت هاوكاریان نەبوە وزۆر درەنگ دەستیان كارەكانیان كردوەو هەیكەلی كۆمسیۆنەكەیان پێكهێناوە.

٢_ پەكخستنی پەرلەمانی كوردستان كاریگەری راستەوخۆی، لەسەر كارەكانیان هەبوە، بۆنمونە، بوجەی كۆمسیۆن، لەپەرلەمانەوە پەسەند بكرێت، بەلام حكومەت خۆی دایدەنێت، پێویستە، وەەك ئەنجومەنی دادوەری بوجەی سەربەخۆیان هەبێت.

٣_ ریفراندۆم، لە ناوچە كوردستانییەكانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێم دەكرێت و دەبێت ئیدارەی ئەو ناوچانە بەنوسراوی فەرمی داوابكەن، لەو ناوچانە ئۆفیسەكانی مادەی ١٤٠ بەكاردێنن، هەرچەندە تا ٢٠١٧/٩/٢٩ هیچ ئامادەكارییەك نەكرابو، نایشارنەوە، ریفراندۆم كێشەی یاسایی هەیە.

٤_ تائێستا ٨ هەشت راپۆرتی وەرزیان، بۆ پەرلەمان ناردوە.، یەكەم راپۆرت، لە ٢٠١٦/٤/١ نێردراوە.

٥_ ١١ یازدە پەیرەوی هەڵبژاردن ئامادەكراوە.بیان ناكەن.

٦_لایەنە پەیوەندیدارەكان هاوكاریان ناكەن، بۆنمونە، لە ٢٠١٧/٧/١٥ نوسراویان، بۆ وەزارەتەكانی تەندروستی و ناوخۆ و ئەنجومەنی ئاسایش كردوە، لە بارەی كارەكانی تۆماری دەنگدەران، تا ئێستا وەڵامیان نەداونەتەوە.

٧_ داوایان كرد، پەرلەمان هاوكار و چاودێریان بێت.

٨_ لەبارەی ڕیفراندۆمەوە، ڕای جیاوازیان تێدایە، هەندێکیان دەڵێن پێویستی بە یاسا نییە و ئێمە فەرمانی سەرۆکایەتی هەرێمان جێبەجێکردوە و هاوکات سەرۆکای پەرلەمانیش نوسراوی فەرمی بۆ ناردوین.

٩_ بەکارەکانیاندا، لەوە ناچێت، هەڵبژاردن، لە کاتی خۆیدا بکریت.

پەیوەست، بە تۆماری دەنگدەران، کە شادەماری پرۆسەی هەڵبژاردنە، بەم جۆرەیە: کۆمسیاران دانیان نا، بەهەمو ئەو بەڵگەو ئامارانەی تۆمار دەنگدەران، کە ئەندامانی پەرلەمان خستیانە رو، کە پڕە، لە ناووی مردوو، دوبارە، تۆماری نایاسایی، کەسانی غەیری هاوڵاتی کوردستان.

١_ تۆماری دەنگدەران ساڵی ٢٠٠٧ لەسەربنەمای فۆرمی خۆراك دانراوە و زۆر خراپە، بەڵام چاریان نییە، بۆ دانانی تۆمارێکی نوێ یان پاککردنەوەی پێویستیان، بە (ستاف، بوجە، ئامار)هەیە، کە ئامار دەسەڵاتی حکومەتی ناوەدییە و بابەتیکی سیاسییەو نایانەوێت بکرێت، بەڵام هەرێم دەتوانێت، بەیاسایە، لەپەرمانی کوردستانەوە ئاماری مرۆیی بکات، بۆ خۆی بکات.

چونکە، تۆمارەکە ناوی دوبارە، مردو، سوری و بەنلادیشی و زۆر ناوی تریشی تێدایە.

٢_ داتای جیاواز لەبارەی ژمارەی دەنگدەرانەوە هەیە، کۆمسێۆن دەڵێت: هەمو کوردستان بە ناوچە دابڕێنراوەکانەوە ٥٧٠٠٠٠٠ پێنج ملێۆن و حەوت سەد هەزار کەسە، بەبێ ناوچە دابڕێنراوەکان ٣٦٠٠٠٠٠ سێ ملێۆن و شەش سەد هەزار دەنگدەرە.

٣_ پێویستە ئاماری وەزارەتی بازرگانی بەغدایان دەست بکەوێت، یان داتای کارتی نیشتمانی بکەنە بنەمای دانان و نوێکردنەوەی تۆماری دەنگدەران.

٤_ئەم تۆماری دەنگدەرانەی ئێستا تەنیا بۆ ڕیفراندۆمە و بۆ هەڵبژاردنەکانی پەرلەمان و سەرۆکی هەرێم تۆماری نوێ دەبێت.

٥_ لایەنە سیاسییەکان دەتوانن، لەماوەی نوێکردنەوەی تۆماری دەنگدەران سکاڵا بکەن وئەو لیستانەی لایانە، لەسەر ناوی دوبارە ومردو بابەتی تر، بیدەنە کۆمسێۆن، تا لە تۆمارەکەدا بیسڕێتەوە، دەبێت لایەنەکان هاوکاربن.

٦_ تۆماری دەنگدەران، لە راستیدا ئەرکی دەوڵەتە، دەبێت ئەو داتا ئامادەکات، وەك تورکیا. ئەمە بەمجۆرە و لەم دۆخەی ئێستادا بەکۆمسێۆن ناکرێت.

٧_ ٧٠ حەفتا هەزار کارمەند، بۆ ئەو مەبەستە و کارەکانی هەڵبژاردن، بەکاتی و گرێبەست دادەمەزرێنن.نەوەی

٨_ لەگەل کۆمپانیایەکی ئەمریکی گرێبەستیان کردوە، بۆ هێنانی سندوقی ئەلکترۆنی، بۆ جیاکردنەوەو ئەژمارکردنی دەنگەکان بەئەلکترۆنی و دواتر بەستنەوەی بەیەکتریەوە، واتە کۆکردنەوەی فۆرمی زانیاری دەنگدانەکان، TALI Center دیارە ئەمە چارەسەر بەشێکی زۆر تەزویر دەکات.

بەڵام بەگشتی هەڵبژاردن، بەو تۆماری دەنگدەرانەی ئێستا دەستەبەری هەڵبژاردنێکی پاك و بێ خەوش و کەموکوری ناکات و جیاوازییەکی زۆر، لە نێوان داتاکاندا هەیە و نزیکەی ٣٠٠ سێ سەد هەزار دەنگ جیاوازی و دوبارە و مردو .....، هەیە، پێویستە ئەو تۆمارە یان خاوێنبکرێتەوە یان تۆمارێکی نوێ دابنرێت، کە لەمادەی ٦ یاسای ژمارە ٤ سالی ٢٠١٤ کۆمسێۆندا هاتوە.

لەگەڵ ڕێزدا

٢٠١٧/٩/٦

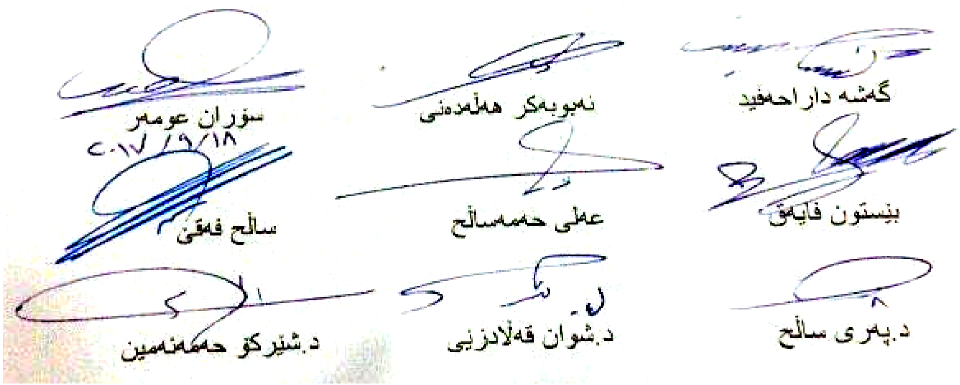

تێبینی: کۆمەڵێك هەڵەی زمانەوانی چاپ لە یاداشتەکەدا هەیە، ئێمە دەسکاریمان نەکرد و وەك ئەمانەتێك وەك خۆی دامانناوەتەوە، هەڵەکان لەلایەن ئێمەوە نەکراوە بەڵکو هەڵەی خودی نوسەرانی یاداشتەکەیە. (ستافی ئینستیتۆتی پەی).

پاشکۆی (٦)

راپۆرتی ژمارە (٩)ی دامەزراوەی پەی تایبەت بە پاك كردنەوەی تۆماری دەنگدەران بە زمانی كوردی

پاشکۆی (٧)

ڕاپۆرتی ژمارە (٩)ی دامەزراوەی پەی تایبەت بە پاک کردنەوەی تۆماری دەنگدەران بە زمانی عەرەبی

پاشکۆی (٨)

راپۆرتی ژمارە (٩)ی دامەزراوەی پەی تایبەت بە پاک کردنەوەی تۆماری دەنگدەران بە زمانی ئینگلیزی

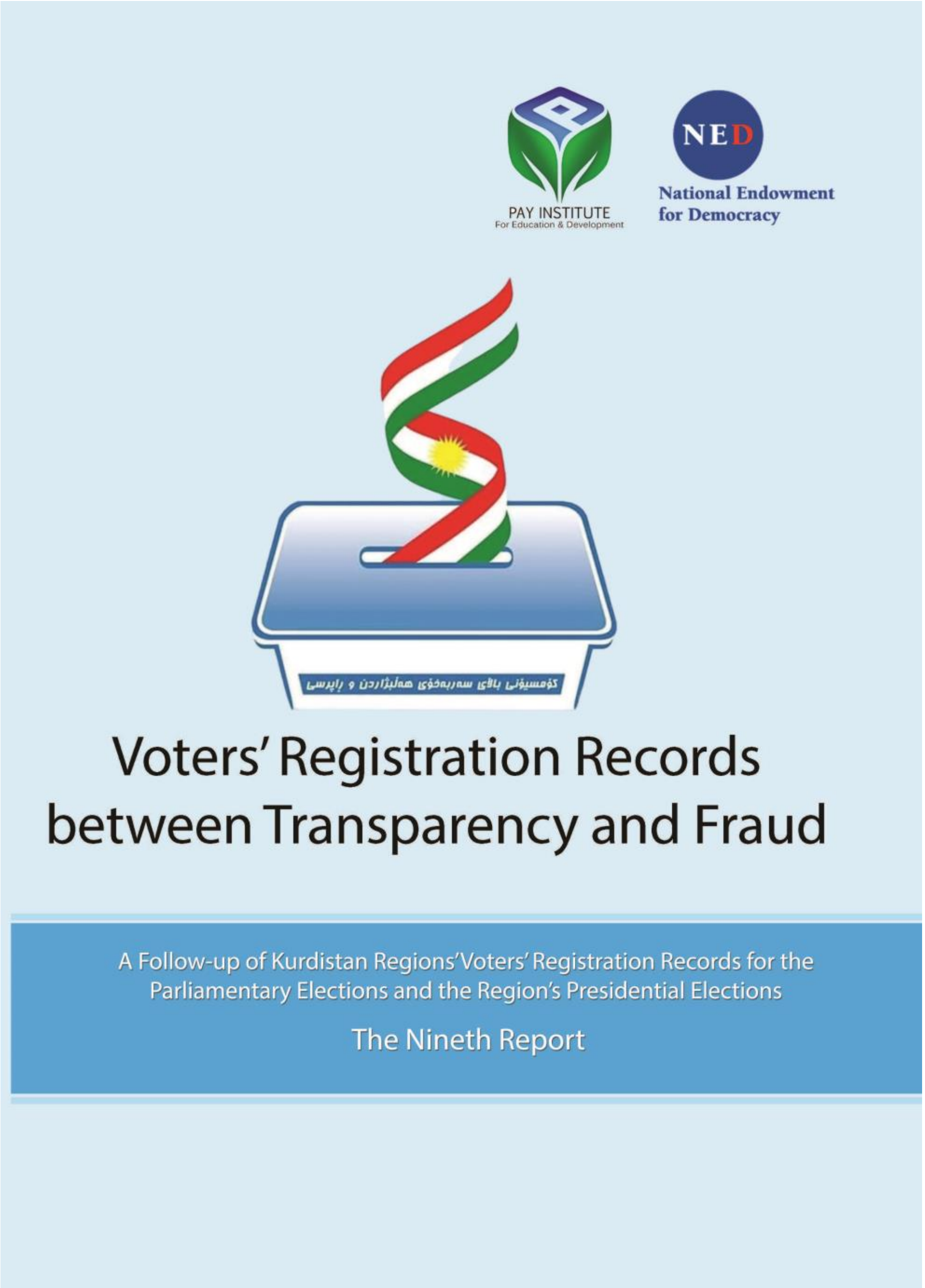

پاشکۆی (٩)

یادداشتی دامەزراوەی پەی کە ئاراستەی کۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەکانی عیراقی کردووە

ژمارە: ١٢	رۆژ: ٢٠١٨/١/١٠

الى السادة/ رئيس و اعضاء مجلس المفوضين للمفوضية العليا المستقلة للانتخابات المحترمون

الموضوع: تقرير سجل الناخبين مابين النقاء والاحتيال

بعد التحية

ان سجل الناخبين في اقليم كردستان والذي تم الحصول عليه من قبلكم يعاني من مشاكل كثيرة واستنادا الى التحقيقات التي قمنا باجرائها فانها تضم مئات الاف حالات الوفيات والاسماء المكررة والمزيفة والمشكوك فيها وان ذلك ستؤثر على مصداقية الانتخابات في اقليم كردستان وستؤدي الى عدم ثقة المواطن بعملية الانتخابات وعملية التداول السلمي للسلطة وستبرز العديد من التساؤلات حول التجربة الديمقراطية في اقليم كردستان.

ولمعرفة المزيد من التفاصيل سنقوم بارفاق تقرير سجل الناخبين (بين النقاء والاحتيال) والتي قامت منظمتنا باعدادها باللغات الكردية والعربية والانكليزية بهدف الاطلاع عليها، ونطالبكم كمفوضية العليا المستقلة للانتخابات في العراق بمتابعة هذا الموضوع بشكل جدي وان يتم الاشارة اليها في اجتماع مجلس المفوضين.

د.سەروەر عبدالرحمن عمر

رئيس معهد پەی للتربية والتنمية

٢٠١٨/١/١٠

یادداشتی تانەی دامەزراوەی پەی کە ئاراستەی کۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردن و را پرسی هەرێمی کردووە

ژمارە:٦٥	ڕۆژ: ٢٠١٨/٠٨/١٦

بەڕێز/ کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و را پرسی
بابەت / تانە لە تۆماری دەنگدەران

بەپێی برگەکانی بەشی چوارەم لەپەیڕەوی ژمارە(١) ی ساڵی(٢٠١٨) کە (پەیڕەوی ئامادەکردن و نوێکردنەوەی تۆماری دەنگدەران و خستنەڕوی تانەکان بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان)، ڕێکخراوەکان بۆیان هەیە بەدواداچوون بکەن بۆ تۆماری دەنگدەران و لەپێناو دڵنیابوون لە راستی و دروستی ئەو زانیاریانەی خراونەتەڕوو، و مافی ئەوەیان هەیە چاودێری پرۆسەی نوێکردنەوە و خستەڕووی تۆماری دەنگدەران بکەن. لەم پێناوەندا ئێمە وەك (ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردە و گەشەپێدان) ئەم یاداشتەتان ئاراستە دەکەین:

یەکەم: سەرنجە گشتیەکان لەسەر کۆمسیۆن:

١. بەنوسراوی ژمارە(٦٣ لە ٢٠١٨/٠٧/٢٢) داوامان لە کۆمسیۆن کرد وێنەیەك لە تۆمارەکەمان بە (EXEL) بخەنە بەردەست بە مەبەستی بەدواداچوون، بە داخەوە کۆمسیۆن تەنها بە (PDF) وێنەیەکی پێداین.

٢. پێویست بوو کۆمسیۆن وێنەیەك لە تۆمارەکە بە شێوەیەی (EXEL) بخاتە بەردەست سەرجەم قەوارەکان بۆ بەدواداچوون، بەڵام نەیانکرد.

٣. نەخستنە بەردەستی تۆمار بە(EXEL) چ بۆ بەردەستی قەوارەکان چ بۆ ڕێکخراوەکان گومان لەبەرامبەر ئەم تۆمارە درووست دەکات، چونکە ئاشکرایە کە بەدواداچوون بۆ تۆمارێك کە(2.985.948) دەنگدەری تیابێت بۆ بەراوردی (ناو، ژمارەی کۆبۆن، ژمارەی دەنگدەر، ساڵی لەدایکبوون) و زانیارییەکانی تر لەسەر فایلیکی (PDF) بۆ ئەوەیە کە کاری لەسەر نەکرێت .

٤. بەپێی یاساو بەپێی ئەو بەلێنانەش کە چ بە نوسراو و چ لە کۆبوونەوەکانی پەرلەماندا کۆمسیۆن بەلێنی بە پەرلەمان و پەرلەمانتاران دابوو کە وێنەیەك لە تۆمارەکە بە (CD) بخاتە بەردەستیان بەمەبەستی بەدواداچوون، بەڵام تا ئێستاش کۆمسیۆن ئەم تۆمارەی بۆ پەرلەمان نەناردووەو پەرلەمانتاران بەدەستیان نەگەیشتووە !

دووەم: سەرەنجەکان لەسەر تۆمارەکە:

کۆمسیۆن پروپاگەندەی ئەوە دەکات گوایە تۆمارەکەی پاك کردۆتەوە و تۆمارێکی تازەی بەپشت بەستن بەفۆرمی خۆراك درووست کردووە، بەڵام بەپێی بەدواداچوونی ئێمە تۆمارەکە پاك نەکراوەتەوە، بەپێی ئەم بەڵگانە:

١.   ئێمە وەك ئینستتیوتی پەی لە (٢٠١٨/٠١/٠٧) راپۆرتێكی تایبەتمان لەسەر تۆماری دەنگدەران بڵاوكۆتەوە و پێشكەشی كۆمسیۆنیشمان كرد، بەپێی راپۆرتەكە نزیكەی (٩٠٠،٠٠٠)هەزار ناوی (دووبارە، مردوو، ساختە، و گوماناوی) لەتۆمارەكە هەبوو، ئەوەبوو كۆمسیۆن وازی لەم تۆمارە هێناو تۆمارێكی تازەی هێناوەتە كایەوە . كۆمسیۆن رایگەیاند كە (٢٠٨،٠٠٠) هەزار ناویان لەو تۆمارە سڕیوەتەوە، بەبێ ئەوەی روونی بكەنەوە كە ئەو ناوانەی سڕیویانەتەوە كێن و چین و هۆكاری سڕینەوەیان چییە !

٢.   بەپێی راپۆرتەكەی ئینستتیوتی پەی كە پشتی بەبەڵگە و داتاكانی خودی هەردوو كۆمسیۆن عێراق و هەرێم بەستبوو، ئەو تۆمارە هەرێم كاری پێ دەكرد (٢٧٥٤٢٣) دووسەد و حەفتاو پێنج هەزار و چوارسەد و بیست و سێ دەنگدەری كەمتر بوو لەو تۆمارەی كە عیراق كاری پێدەكرد، ئەمە لەكاتێكدا سەرچاوەی هەردوو تۆماریش كۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەكانی عێراق بوو، بەبێ ئەوەی كەس بزانێت ئەو ناوە زیادانە چین. هەرچەندە تا ئێستاشی لەگەڵدابێت داتاو ژمارەی جیاجیا لەلایەن كۆمسیۆنەوە بڵاو دەكرێنەوەو داتایەكی جێگیر نیە كە بەتەواوی متمانەی لەسەر بكرێت، بەڵام ئێمە بەپێی بەدواداچوون و ئەو داتایانەی لەكۆمسیۆنمان وەرگرتووە ئەم خشتەی خوارەوەمان ئامادەكرد كە رێژەی جیاوازیەكانمان بۆ دەردەخات، داواكارین كۆمسیۆن رونكردنەوەمان پێ بدات.

خشتەی بەراوردی تۆمارە كۆنەكەی هەرێم لەگەڵ تۆمارەكەی عیراقدا ٢٠١٧

پارێزگا	داتای بایۆمەتری عێراق	داتای كۆمسیۆنی كوردستان	جیاوازی
سلێمانی و هەڵەبجە	1.241.954	1.343.521	101.567
هەولێر	1.041.837	1.147.123	105.286
دهۆك	688.127	756.697	68.570
كۆی گشتی	2.971.918	3.247.341	275.423

خشتەی بەراوردی تۆمارە تازەكەی هەرێم (٢٠١٨) لەگەڵ داتای بایۆمەتری عیراقدا (٢٠١٧)

پارێزگا	داتای بایۆمەتری عێراق ٢٠١٧	داتای كۆمسیۆنی كوردستان ٢٠١٧	داتای كۆمسیۆنی كوردستان ٢٠١٨	جیاوازی
سلێمانی و هەڵەبجە	1.241.954	1.343.521	1.285.834	+43.880
هەولێر	1.041.837	1.147.123	1.101.785	59.948+
دهۆك	688.127	756.697	534.253	_153.874
دەنگدەری سەروی ٩٠ ساڵ	–	–	24.335	24.335
دەنگدەری بێ بنكە	–	–	7.541	7.541
دەنگدەری سڕكراوی لێكچوو	–	–	32.200	32.200
كۆی گشتی	2.971.918	3.247.341	2.985.948	+14.030

٣.   بەپێی داتاكان وەزارەتی تەندرووستی (٢١٨٩٥٦) لەو ماوەیەدا (٢٠٠١-٢٠١٧) مروون، ئەمە جگە لە مردوانی ساڵانی (١٩٩٦-٢٠٠١) ناوەكانیان دەست نەكەوتوون و لەو ژمارەیەدا نیە بەڵام كۆمسیۆن بەپێی راگەیاندنی خۆی نزیكەی تەنها (١٤٠٠) هەزارو چوارسەد ناوی مردووی سڕیوەتەوە !

ژمارەی مردوان بە پێ ی پارێزگا لە سالانی ٢٠٠١- ٢٠١٧				
سالّ	هەولێر	دهۆك	سلێمانی	كۆی گشتی
2001	2265	1198	5231	8694
2002	2240	1297	5987	9524
2003	2500	2500	6730	11730
2004	3069	2987	6023	12079
2005	2820	2541	6432	11793
2006	3082	3510	6480	13072
2007	3365	3211	7057	13633
2008	3275	4957	6898	15130
2009	3495	5972	7084	16551
2010	4333	5359	7040	16732
2011	4997	6706	8275	19978
2012	8077	7037	8671	23785
2013	3283	1260	1341	5884
2014	4105	1678	2900	8683
2015	3450	4463	925	8838
2016	5725	6135	4674	16534
2017	2861	1785	1670	6316
كۆی گشتی	62.942	62.596	93.409	218.956

٤. ئەو کەسانەی دانیشتووی ناوچە کوردستانیەکانی دەرەوەی هەرێم بوون و پێشتر لە هەرێم نیشتەجێ بوون بەڵام دواتر لەئەنجامی ڕێکارەکانی مادەی (١٤٠) گەڕاونەتەوە ناوچەکانی خۆیان وەك پارێزگاکانی (کەرکوك، موسڵ، سەلاحەدین، دیالە و قەزای مەخمور) سەرباری ئەوەی ناویان لە تۆماری ناوچەکانی خۆیان هەیە لە تۆماری هەرێمی کوردستانیشدا ناویان هەر ماوەو نەسراوەتەوە کە ئەمانەش بەسەدان هەزار مەزەندە دەکرێن.

٥. ژمارەیەك لە کوردانی باکور (تورکیا) و ڕۆژئاوا (سوریا) و ڕۆژهەڵات (ئێران) فۆرمی خۆراکیان بۆ دروستکراوە، ئەوانەی لەهەرێمدا نیشتەجێن و بەپێی یاسا ڕەگەزنامەیان وەرگرتووە ئاساییە، بەڵام بەشێکیان بەساختە ناسنامەی باری شارستانیان بۆ دروستکراوەو (تعداد الفرعی)یان بۆ کراوەو ناویان خزێنراوەتە نێو تۆماری دەنگدەرانەوە کە لەڕاستیدا مافی دەنگدانیان نیە.

٦. ناوی دووبارەی ناوخۆ و گوماناوی لە تۆمارەکەدا نەسراوەتەوە. کاتێك وردبینی لە تۆمارەکە دەکرێت ژمارەیەکی زۆر ناوی دووبارەی تیایە، هەرچەندە کۆمسیۆن پێی وایە ئەم ناوانە لەیەکچوون نەك دووبارە، بەڵام لەڕاستیدا ناوەکان بەهەموو پێوەرەکانی (ناوی سیانی، ساڵ و شوێنی لەدایکبوون، کۆدی پارێزگاو کۆدی دەنگدانیشەوە) وەکو یەکن.

٧.   تا ئێستاش تۆماری دەنگدەرانی تایبەت، کە نیزکەی (١٨٤،٠٠٠) هەزار کەسە ڕێکنەخراوە و لەتۆمارە گشتیەکە جیانەکراوەتەوە. ئەمە لە کاتێکدا لە هەڵبژاردنەکانی ڕابردوو بەشێك لەوانە دووجار دەنگیانداوە، هەم لەکاتی دەنگدانی تایبەت و هەم لەکاتی دەنگدانی گشتی دا .

٨.   لە بەشی دووەمی پەیڕەوی ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠١٨ ی (پەیڕەوی ئامادەکردن و نوێکردنەوەی تۆماری دەنگدەران و خستنەڕووی تانەکان بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان-عێراق)دا لە برگەی (٣)ی لێهاتوویی دەنگدەردا هاتووە: دەنگدەر دەبێ (**تەمەنی هەژدە ساڵی تەواو کردبێت لەرۆژی دەنگداندا**)، واتە بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمان تا مێژووی ٢٠٠٠/٩/٣٠ دەتوانن دەنگ بدەن، بەڵام لەو تۆمارەدا سەرجەم لەدایکبووانی ساڵی (٢٠٠٠) داخل کراون و بۆ هەمووشیان رۆژی لەدایکبونیان (٢٠٠٠) دانراوە، ئەمە لەکاتێکدا دوورە لە ڕاستیەوە! مەبەستیش لەوەیە کە ئەوانەی لە مانگەکانی (١٠-١١-١٢ ی ساڵی ٢٠٠٠) لەدایکبون بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمان تەمەنیان نەگەیشتۆتە ١٨ ساڵ و ناکرێ ناویان لە تۆماری دەنگدەراندا بێت و بەشداری دەنگدان بکەن.

٩.   لەو تۆمارەدا پشت بە فۆرمی خۆراك بەستراوە، ئەمە لەکاتێکدا چەندین خێزان لە فۆرمێك زیاتریان هەیە.

١٠.   ناوی تێکەڵ و پێکەڵ لە تۆمارەکەدا هەیە، فۆرمی خۆراك هەیە ناوی وەهمی چۆتە سەر بەبێ ئەوەی ئەو ناوانە لەو خێزانەدا بونیان هەبێت.

لەبەر ئەم خاڵانەی سەرەوە پێمان وایە ئەم تۆمارە پاکنەکراوەتەوە و گومانی دەنگدەران و قەوارەکان و ڕێکخراوەکان نارەوێنێتەوە . تاکە ڕێگەش بۆ ڕەواندنەوەی گومان و بەدواداچوون و دڵنیابوونمان پێدانی تۆمارەکەیە بە شێوەی (EXEL).

لەگەڵ ڕێزدا

د. سەروەر عبدالرحمن عمر

سەرۆکی ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردەو گەشە پێدان

٢٠١٨/٠٨/١٦

پاشكۆی (١١)

وەڵامی كۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردن و راپرسی هەرێم بۆ ئەو تانەیەی ئینستتیوتی پەی كە لە تۆماری دەنگدەرانی دابوو

هەرێمی کوردستان عێراق
کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و راپرسی
ئەنجومەنی کۆمسیاران

اقليم كوردستان العراق
المفوضية العليا المستقلة للانتخابات والاستفتاء
مجلس المفوضين

Kurdistan Region - Iraq
The Independent High Elections and Referendum Commission
Board of Commissioners

بریار
سكالاَو تانەی رێكخراوی ناوخۆی ئەنیستتوی پەی بۆ پەروەردەو گەشە پێدان

پالیشت بە برگەی (٤) لە مادەدەی (٦) وە برگەی (٢) ی مادەی (٩) لە یاسای كۆمسیۆنی بالآی هەلبژاردن و راپرسی ژمارە (٤) سالی ٢٠١٤ و مادەی ٣١ لە یاسای هەلبژاردنی پەرلەمانی كوردستان ژمارە (١) سالی ١٩٩٢ هەموار كراو ئەنجومەنی كۆمسیاران دەسەلاتی چارەسەركردن و یەكلایكردنەوەی ئەو سكالاو ناكۆییانەی هەیە كە لە ئەنجامی خۆ ئامادەكردن و جێبەجێ كردنی هەلبژاردن و راپرسیە گشتیەكان دێنە ئاراوە). ئەنجومەنی كۆمسیاران سەیری گشت ئەو سكالایانەی كرد كە پێشكەش كرابوون لە تۆماری دەنگدەران لە ماوەی نوێكردنەوەی تۆماری دەنگدەران لە رێكەوتی (١١/٧/٢١٠٨) تا (١٨/٨/٢٠١٨) سكالایەكە لە لایەن رێكخراوی نیوەخۆی (ئەنیستتوی پەی بۆ پەروەردەو گەشەپێدان) ئەنجومەنی كۆمسیاران لە رۆژی چوار شەممە رێكەوتی ٢٩/٨/٢٠١٨ سكالایەكەی بەم شێوەیەی خوارەوەی یەكلایی كردەوە :

ئەو سكالایەی كە ئەم رێكخراوە پێشكەشی كۆمسیونی كردووە رەت دەكرێتەوە بەهۆی ئەوەی كە مافی تانەدانی نیە لە تۆماری دەنگدەران بەپێی پەیرەوی ئامادەكردن و نوێكردنەوەی تۆماری دەنگدەران و خستنە رووی تانەكان ژمارە (١) سالی ٢٠١٨ كە لە خالی (٣) لە بەشی پێنجەمی پەیرەوەكە كە باسی تانەدان لە تۆماری دەنگدەران دەكات تێدا هاتووە (دەنگدەران و بریكارانی قەوارە سیاسیەكان بۆیان هەیە تانەی نووسراو پێشكەش بكەن بەگوێرەی ئەو فۆرمەی بۆ ئەم مەبەستە دیاریكراوە ....) . بۆیە چاودێرانی ناوخۆیی و نیودەولەتی تەنها مافی ئەوەیان هەیە كە چاودێری پرۆسەی نوێكردنەوە و خستنە رووی تۆماری دەنگدەران بكەن بەپێی خالی (٣) لە بەشی چوارەمی پەیرەوی ئامادەكرن و نوێكردنەوەی تۆماری دەنگدەران هاتووە كە (چاودیرانی ناوخۆیی و نیودەولەتی و راگەیاندكاران و بریكارە قەوارە سیاسیەكان مافی ئەوەیان هەیە چاودێری پرۆسەی نویكردنەوە و خستنە رووی تۆماری دەنگدەران بكەن) .

ئەنجومەنی كۆمسیاران
٢٩/٨/٢٠١٨

پاشکۆی (١٢)

سکاڵای دووەمی دامەزراوەی پەی کە ئاراستەی کۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردن و راپرسی هەرێمی کردبوو

ژمارە: ٦٩ **رۆژ: ٢٠١٨/٩/٣**

بەڕێز/ ئەنجومەنی کۆمسیاران لە کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و راپرسی

بابەت/ تانەدان لە بڕیاری ئەنجومەنی کۆمسیاران لە کۆبوونەوەی رۆژی چوارشەمە ٢٠١٨/٨/٢٩

پاش سلاو و رێز...

لە وەڵامی یاداشتی تانەو سکاڵای رێکخراوەکەمان کە بە ژمارە (٦٥) لە ٢٠١٨/٨/١٦ ئاراستەی بەڕێزتانمان کردبوو، سەبارەت بە خراپی و ناپوختی تۆماری دەنگدەران، کە رێژەیەکی یەکجار زۆر ناوی مردوو و دووبارەو ساختە و گوماناوی تیایەو پاك نەکراوەتەوە، لە کۆبوونەوەی رۆژی ٢٠١٨/٨/٢٩ ئەنجومەنی کۆمسیاران بە بڕیارێك تانەکەماتانی رەت کردەوە بە بیانوی ئەوەی کە ئێمە وەك رێکخراو بۆمان نیە تانە لە تۆمارەکە بدەین، ئەمە لە کاتێکدا:

١-خودی کۆمسیۆن لە رۆژی (٢٠١٨/٧/١٨) بەفەرمی بانگهێشتی رێکخراوەکانی کردبوو کە ئێمەش یەکێك لەو رێکخراوانە بووین، لە رۆژی (٢٠١٨/٧/٢٢) لەبارەگای کۆمسیۆن کۆبووینەوەو خودی کۆمسیاران داوایان لێکردین کە هاوکارییان بکەین لە پاك کردنەوەی تۆماری دەنگدەران.

٢-بە نوسراوی فەرمی رێکخراوەکەمان لە (٢٠١٨/٧/٢٠) داوای تۆمارەکەمان لە کۆمسیۆن کردووە بە شێوازی (EXEL) تاکو هاوکاریان بین بۆ پاك کردنەوەی ، بەڵام کۆمسیۆن ئامادە نەبوو بە (EXEL) نە بە ئێمەو نە بە هیچ رێکخراو و قەوارەیەکیشی بدات و دواتر بە (PDF) وێنەیەکیان پێداین بۆ هەمان مەبەست.

٣-خۆ ئەگەر ئێمە وەك رێکخراو (وەك کۆمسیۆن دەڵێت) بۆشمان نەبێت تانە لەو تۆمارە بدەین بە فەرمی، بەڵام ئەو راستیانەی ئێمە بەبەڵگەوە خستومانەتە روو، تا چەند کۆمسیۆن کاری لەسەر کردووە؟ بۆ ئەوەی تۆمارەکە پاك بکاتەوە.

سەرنجە گشتیەکان لەسەر تۆماری دەنگدەران:

کۆمسیۆن پروپاگەندەی ئەوە دەکات گوایە تۆمارەکەی پاك کردۆتەوە و تۆمارێکی تازەی بەپشت بەستن بەفۆرمی خۆراك درووست کردووە، بەڵام بەپێی بەدواداچوونی ئێمە تۆمارەکە پاك نەکراوەتەوە، بەپێی ئەم بەڵگانە:

١- لە تۆماری دەنگدەراندا ناوی کوردانی رۆژئاوا (سوریا) کە فۆرمی خۆراکیان هەیەو ناویان خزێنراوەتە نێو تۆمارەکەوە، نەسڕاونەتەوە، ئەمانە چەند نمونەیەکن:

کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و راپرسی

ژمارەی فۆرمی خۆراك: ژمارەی فۆرمی خۆراك بنووسە
پارتێزگا: پارێزگا هەڵبژێرە...
ساڵی لەدایکبوون: ساڵی لەدایکبوون بنووسە
ناو: ناوی خۆت بنووسە
ناوی باوک: ناوی باوکت بنووسە
ناوی باپیر: ناوی باپیرت بنووسە

گەڕان

بۆ دۆزینەوەی ناونیشانی بنکەکانی نوێکردنەوەی تۆماری دەنگدەران.
لەخوارەوە کلیك لە ناوی پارێزگاکەت بکە.

هەولێر | دهۆک | سلێمانی | هەڵەبجە

ووشەیەک بنووسە بۆ گەڕان لەناو ئەم داتایانەی خوارەوە

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
50952853	4207063	شيخة شكري ابراهيم	1954	هەولێر	121306	متوسطة زوێر للبنات	بحركة
50952854	4207063	شفان يونس الدواد	1986	هەولێر	121306	متوسطة زوێر للبنات	بحركة
50952855	4207063	دلوفان مراد الداود	1981	هەولێر	121306	متوسطة زوێر للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
50952856	4207064	دلبرين يونس الداود	1981	هەولێر	121306	متوسطة زوێر للبنات	بحركة
50952857	4207064	ستير عيسى محمد	1988	هەولێر	121306	متوسطة زوێر للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
50954418	4207068	سفوك سينو وليكا	1960	هەولێر	121306	متوسطة زوێر للبنات	بحركة
50954419	4207068	رقية سليمان اسماعيل	1974	هەولێر	121306	متوسطة زوێر للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
50954442	4207071	فهد عيسى برو	1965	هەولێر	121306	متوسطة زوێر للبنات	بحركة
50954443	4207071	جليلة يونس الدواد	1965	هەولێر	121306	متوسطة زوێر للبنات	بحركة
50954444	4207071	جيان فهد عيسى	1995	هەولێر	121306	متوسطة زوێر للبنات	بحركة
50954445	4207071	محمد فهد عيسى	1997	هەولێر	121306	متوسطة زوێر للبنات	بحركة
50954446	4207071	هيفين فهد عيسى	1999	هەولێر	121306	متوسطة زوێر للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
50954448	4207072	اكرم شيخموسى محو	1978	هەولێر	121306	متوسطة زوێر للبنات	بحركة
50954449	4207072	فيان فهد برو	1991	هەولێر	121306	متوسطة زوێر للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
50954466	4207073	بدران مجيد حسين	1971	هەولێر	121306	متوسطة زوێر للبنات	بحركة
50954467	4207073	ستير يونس الداود	1974	هەولێر	121306	متوسطة زوێر للبنات	بحركة
50954468	4207073	الماظ بدران مجيد	1998	هەولێر	121306	متوسطة زوێر للبنات	بحركة
50954469	4207073	جوان بدران مجيد	2000	هەولێر	121306	متوسطة زوێر للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
50954769	4211404	لورفان قهرمان وليكا	1988	هەولێر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954770	4211404	غدير محمود صوان	1988	هەولێر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954771	4211404	سالار قهرمان وليكا	1997	هەولێر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
50954772	4211405	محمد احمد علي	1988	هەولێر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954773	4211405	رونية عبدالرحمن شلال	1986	هەولێر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
51359998	4203252	محمد بوزان مصطفى	1982	هەولێر	122001	اعدادية بيجان للبنين	شاويس بيرزين
51359999	4203252	عيدة مصطفى محمود	1989	هەولێر	122001	اعدادية بيجان للبنين	شاويس بيرزين

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
50954456	4207074	جلال حجى ابراهيم	1971	هەولێر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954457	4207074	زليخة محمد خانجيدر	1973	هەولێر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954458	4207074	سوار جلال حجى	1993	هەولێر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954459	4207074	هفال جلال حجى	1990	هەولێر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954460	4207074	روزا جلال حجى	1993	هەولێر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954461	4207074	ريناس جلال حجى	1999	هەولێر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954465	4207074	حجى جلال حجى	1998	هەولێر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
50900334	1303251	وهاب احمد يوسفي	1968	هەولێر	121302	منوسطه ثاشتي المختلطه	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
50954775	4211406	ادريس خليل هسام	1987	هەولێر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954776	4211406	بيريفان عبدالله يوسف	1988	هەولێر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
50954781	4211408	مروان محمد مسى	1981	هەولێر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954782	4211408	نيروز مامد احمد	1981	هەولێر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954787	4211408	حيش محمد مسى	1990	هەولێر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
50632459	4211409	احمد علي عكاش	1967	هەولێر	320904	اعدادية ازادي للبنين	سيداوة(3)
50632460	4211409	راضية يوسف احمد	1977	هەولێر	320904	اعدادية ازادي للبنين	سيداوة(3)

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
50954789	4211410	شاهين نوري احمد	1983	هەولێر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954790	4211410	سميرة عبدالوهاب حمو	1983	هەولێر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
50954794	4211411	جوان علي حمو	1986	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954795	4211411	اوميد حسين حمدو	1985	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
51373728	4211421	مهند محمد بتش	1981	هەولیر	122003	مدرسة بيمان الاساسية	شاويس بيرزين
51373729	4211421	نازنين حسن اليوسف	1985	هەولیر	122003	مدرسة بيمان الاساسية	شاويس بيرزين

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
50954805	4211417	رمضان سليمان رمضان	1957	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954806	4211417	هدية موسى علي	1961	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954807	4211417	محمد رمضان سليمان	2000	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
50954808	4211418	خالد عبدالرحمن علو	1979	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954809	4211418	اواز محمد علي	1987	هەولیر	221403	اعدادية جمة دويز للبنين	خبات(2)

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
50954816	4211420	عدنان حجي حجابراهيم	1974	هەولیر	121301	مدرسة بحركەي هاوجرخ	بحركة
50954817	4211420	غالية مسلم حاجابراهيم	1975	هەولیر	121301	مدرسة بحركەي هاوجرخ	بحركة
50954819	4211420	فلك عدنان حجي	2000	هەولیر	121301	مدرسة بحركەي هاوجرخ	بحركة
50954820	4211420	محمد عدنان حجي	1998	هەولیر	121301	مدرسة بحركەي هاوجرخ	بحركة
50954825	4211420	ملك عدنان حجي	1999	هەولیر	121301	مدرسة بحركەي هاوجرخ	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
50954762	4211423	رعد عيسى محمد	1975	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954763	4211423	شريفة محمد موسى	1977	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954764	4211423	روبين رعد عيسى	2000	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
50955755	4215163	فاضل حمو محي	1971	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50955756	4215163	مدينة مصطفى حمى	1978	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50955757	4215163	برفين فاضل حمو	1997	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50955758	4215163	محمد فاضل حمو	1999	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50955759	4215163	عدلة فاضل حمو	2000	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
50955720	4215166	حسين حسن اليوسف	1983	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50955721	4215166	جفين شاهين العمر	1990	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
50648103	4215172	وليد محمد نوربراهيم	1968	هەولير	320904	اعدادية ازادي للبنين	سيداوة(3)
50648104	4215172	شيرين بركل محمد	1977	هەولير	320904	اعدادية ازادي للبنين	سيداوة(3)

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
50955690	4215173	جهاد حسين الخليل	1971	هەولير	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50955691	4215173	فلك عبدالمجيد خليل	1977	هەولير	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50955692	4215173	محمد جهاد حسين	1998	هەولير	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة

٢- لە تۆماری دەنگدەراندا ناوی كوردانی باكور (توركیا) كە فۆرمی خۆراكیان هەیەو ناویان خزێنراوەتە نێو تۆمارەكەوە، نەسڕاونەتەوە، ئەمانە چەند نمونەیەكن:

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
51458570	2300919	جامی فقو شمدين	1955	هەولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458571	2300919	نديمخان فتاح علي	1965	هەولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458572	2300919	مريم جامی فقو	1989	هەولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458573	2300919	دلخواز جامی فقو	1991	هەولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458574	2300919	صابر جامی فقو	1991	هەولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458575	2300919	بارتی جامی فقو	1993	هەولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458576	2300919	روزهات جامی فقو	1998	هەولير	122309	مدرسة جالاك الاساسية المختلطة	حرير وباتاس
51458577	2300919	جيلان جامی فقو	1999	هەولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458578	2300919	دلكش جامی فقو	2000	هەولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
51458541	2300913	اسميخان خليل عثمان	1960	هەولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458542	2300913	شاكر فقو دلستان	1989	هەولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458543	2300913	كول فقو دلستان	1992	هەولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458544	2300913	مكريم فقو دلستان	1992	هەولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
51458549	2300916	انور عمر بيشو	1961	هەولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458550	2300916	زينب بيرو بيشو	1964	هەولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458551	2300916	نازدار انور عمر	2000	هەولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایک بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51458559	2300918	تەتەر بابیر شقلی	1970	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458560	2300918	منديفة حاجي ميرخان	1976	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458561	2300918	معريفة تەتەر بابير	1991	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458562	2300918	غريبة تەتەر بابير	1992	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458563	2300918	شكريا تەتەر بابير	1998	هەولیر	122309	مدرسة جالاك الاساسية المختلطة	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایک بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51458585	2300921	جمال كمال عبدالله	1969	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458586	2300921	بريزاد جلبي كوو	1958	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458587	2300921	نزليخان جمال كمال	1992	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458588	2300921	مسعود جمال كمال	1995	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458589	2300921	بيدرنك جمال كمال	1998	هەولیر	122302	مدرسة شبول الاساسية المختلطة	حرير وباتاس
51458590	2300921	ولات جمال كمال	2000	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایک بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51458605	2300925	زينب بنيامى عزيز	1975	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458606	2300925	حيدر بنيامى عزيز	1988	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایک بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51458633	2300934	طاهر احمد احمد	1979	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458634	2300934	نادية عمر ايشو	1980	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458635	2300934	قدرية طاهر احمد	1995	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458636	2300934	نيركز طاهر احمد	1999	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایک بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51458673	2300941	كليك احمد بشو	1950	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایک بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51458643	2300935	زهرا حاجي جندى	1945	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458644	2300935	جعفر عثمان عثمان	1969	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458645	2300935	الفا عثمان عثمان	1971	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458646	2300935	صبيحة عثمان عثمان	1975	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458647	2300935	محمدصالح عثمان عثمان	1975	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458648	2300935	تحسين عثمان عثمان	1985	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایک بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51458657	2300938	فتاح عمر بشو	1974	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458658	2300938	رحيمة جبار محمد	1975	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458659	2300938	مولود فتاح عمر	1991	هەولیر	122309	مدرسة جالاك الاساسية المختلطة	حرير وباتاس
51458660	2300938	عبدالهادى فتاح عمر	1999	هەولیر	122309	مدرسة جالاك الاساسية المختلطة	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆڕمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51458701	2300946	مالك حاجي فقو	1988	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458702	2300946	شرين فتاح علي	1984	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458703	2300946	جيمن مالك حاجي	2000	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆڕمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51458739	2300955	مهاجر عثمان عثمان	1973	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458740	2300955	ريعان كمال عبدالله	1975	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458741	2300955	سيهان مهاجر عثمان	1992	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458742	2300955	جيهان مهاجر عثمان	1993	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458743	2300955	مراى مهاجر عثمان	1997	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458744	2300955	جيلان مهاجر عثمان	2000	هەولیر	122309	مدرسة جالاك الاساسية المختلطة	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆڕمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51458749	2300956	فراح عمر بشو	1975	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458750	2300956	ذكية احمد احمد	1980	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458751	2300956	فرياد نادر عمر	1999	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆڕمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51458757	2300957	نورالدين بخشي خضر	1975	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458758	2300957	زهراء خضر عبدالله	1973	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458759	2300957	ازين نورالدين بخشي	1998	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458760	2300957	عبدالغفور نورالدين بخشي	1999	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆڕمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51458764	2300958	نوروز بخشي خضر	1978	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458765	2300958	فيروز ابراهيم محمد	1974	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458766	2300958	عوني نوروز بخشي	1999	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458767	2300958	بروين نوروز بخشي	2000	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆڕمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51502901	4055294	ئادەم خدر احمد	1992	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51502902	4055294	سەهەر مصباح صالح	1993	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆڕمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51489751	7070246	سفرى كرم بابير	1982	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51489752	7070246	بريشان جمال كمال	1988	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆڕمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51481430	9010292	احمد تتر بابیر	1998	هەولیر	122301	اعدادیة خانزاد للبنات	حریر وباتاس
51481431	9010292	تازیا کرم بابیر	1983	هەولیر	122301	اعدادیة خانزاد للبنات	حریر وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆڕمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51495935	9855152	تمر بابیر شاقلي	1978	هەولیر	122309	مدرسة جالاك الاساسية المختلطة	حریر وباتاس
51495936	9855152	صافية رمضان هنر	1984	هەولیر	122309	مدرسة جالاك الاساسية المختلطة	حریر وباتاس
51495937	9855152	ئايشي تمر بابير	1999	هەولیر	122309	مدرسة جالاك الاساسية المختلطة	حریر وباتاس
51495938	9855152	زليخا تمر بابير	2000	هەولیر	122301	اعدادیة خانزاد للبنات	حریر وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆڕمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51501090	9883872	شاهين احمد احمد	1980	هەولیر	122309	مدرسة جالاك الاساسية المختلطة	حریر وباتاس
51501091	9883872	نازيفا سليمان ميرزا	1988	هەولیر	122309	مدرسة جالاك الاساسية المختلطة	حریر وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆڕمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51495940	9855153	مەمەد بابير شاقلي	1962	هەولیر	122309	مدرسة جالاك الاساسية المختلطة	حریر وباتاس
51495941	9855153	شكرناز احمد محمد	1978	هەولیر	122309	مدرسة جالاك الاساسية المختلطة	حریر وباتاس
51495942	9855153	درسن مەمەد بابير	1993	هەولیر	122301	اعدادیة خانزاد للبنات	حریر وباتاس
51495943	9855153	كوستان مەمەد بابير	1994	هەولیر	122301	اعدادیة خانزاد للبنات	حریر وباتاس
51495944	9855153	ارهان مەمەد بابير	1996	هەولیر	122301	اعدادیة خانزاد للبنات	حریر وباتاس
51495945	9855153	زيلان مەمەد بابير	1997	هەولیر	122301	اعدادیة خانزاد للبنات	حریر وباتاس
51495946	9855153	محمد مەمەد بابير	1999	هەولیر	122309	مدرسة جالاك الاساسية المختلطة	حریر وباتاس
51495947	9855153	ئەڤين مەمەد بابير	2000	هەولیر	122301	اعدادیة خانزاد للبنات	حریر وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆڕمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51496362	9856039	جبلي مكائيل حمان	1963	هەولیر	122301	اعدادیة خانزاد للبنات	حریر وباتاس
51496363	9856039	صديقا لشكري حجو	1968	هەولیر	122301	اعدادیة خانزاد للبنات	حریر وباتاس
51496364	9856039	شريف جبلي مكائيل	1999	هەولیر	122301	اعدادیة خانزاد للبنات	حریر وباتاس
51496365	9856039	محمد جبلي مكائيل	1997	هەولیر	122301	اعدادیة خانزاد للبنات	حریر وباتاس
51496366	9856039	اسلام جبلي مكائيل	1995	هەولیر	122301	اعدادیة خانزاد للبنات	حریر وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆڕمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار	
51497832	9867761	زكيا حسين عبدالله	1959	هەولیر	122301	اعدادیة خانزاد للبنات	حریر وباتاس	
51497834	9867761	مسعود حسين رشيد	1989	هەولیر	122301	اعدادیة خانزاد للبنات	حریر وباتاس	سڕکراوە
51497835	9867761	اسيل حسين رشيد	1991	هەولیر	122301	اعدادیة خانزاد للبنات	حریر وباتاس	
51497836	9867761	اديب حسين رشيد	1994	هەولیر	122301	اعدادیة خانزاد للبنات	حریر وباتاس	سڕکراوە
51497837	9867761	مزكين حسين رشيد	1997	هەولیر	122301	اعدادیة خانزاد للبنات	حریر وباتاس	سڕکراوە

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51500982	9883839	زكي حميد احمد	1983	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51500983	9883839	عائشة خضر عبداللّه	1986	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51501025	9883851	حسين جامي فقو	1980	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51501026	9883851	فاطمة ستارخان فتاح	1986	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51497838	9867763	جبرائيل ميكائيل حمو	1958	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51497839	9867763	نوري كمال دينو	1962	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51497840	9867763	ناظيمة جبرائيل ميكائيل	1988	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51497841	9867763	مرز جبرائيل ميكائيل	1981	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51497842	9867763	علي جبرائيل ميكائيل	1991	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51497843	9867763	نرمين جبرائيل ميكائيل	1994	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51497844	9867763	ولي جبرائيل ميكائيل	1996	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51501083	9883870	عيماد سليمان ميرزا	1986	هەولێر	122309	مدرسة جالاك الاساسية المختلطة	حرير وباتاس
51501084	9883870	حميدة احمد احمد	1988	هەولێر	122309	مدرسة جالاك الاساسية المختلطة	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51501087	9883871	صادر جامي فقو	1986	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51501088	9883871	ملك صديق خليل	1988	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

٣- لە تۆماری دەنگدەراندا ناوی کوردانی ڕۆژهەلات (ئیران) کە فۆرمی خۆراکیان هەیەو ناویان خزێنراوەتە نێو تۆمارەکەوە، نەسڕاونەتەوە.

٤- لە تۆماری دەنگدەراندا ناوی مردوان کە بەپێی داتاکانی وەزارەتی تەندروستی تەنها لە سالانی (٢٠٠٠-٢٠١٧) نزیکەی (٢١٨٩٥٦) کەس دەبێت و گوایە ئەوانەی دەنگدان دەیانگرێتەوە بە پێی تەمەن (١٢٥٣١٧) کەسن، ئەمە جگە لەوانەی کە لەسالانی (١٩٩٦-٢٠٠٠) مردوون لە هەرێم کە نازانرێت چەند کەسن، ئەگەر کەسێك لەو ماوەیەدا مردبێت و تەمەنی تەنها یەك مانگ بوبێت و تەنها ناوی خرابێتە فۆرمی خۆراکەوە ئەوە ئێستا وەك دەنگدەر ئەژمار دەکرێت، هەروەها جگە لەوانەی لەسالّی (٢٠١٨)دا مردوون، ناویان لەفۆرمی خۆراکدا ماوەو نەسڕاوەتەوەو بەمەش ئۆتۆماتیکی ناویان لە تۆمارەکەدا هەیە، بەپێی داتای کۆمسیۆن تەنها (١٩٠٨) دەنگدەر ناویان لە تۆمارەکە دەرهێنراوە، ئایا کۆمسیۆن وەلامی چیە بۆ ئەو ژمارە زۆرەی مردوان کە ناویان لە تۆمارەکەدا هەیەو زەمانەت چیە کە لەکاتی دەنگداندا ئەو ناوانە بەمەبەستی ساختەکاری دەنگیان لەجیاتی نادرێت؟

کە ئەمە خشتەی ژمارەی مردوانە بەپێی ساڵ لەلایەن وەزارەتی تەندروستیەوە:

ژمارەی مردوان بە پێی پارێزگا لە ساڵانی ٢٠٠١- ٢٠١٧				
ساڵ	هەولێر	دهۆک	سلێمانی	کۆی گشتی
2001	2265	1198	5231	8694
2002	2240	1297	5987	9524
2003	2500	2500	6730	11730
2004	3069	2987	6023	12079
2005	2820	2541	6432	11793
2006	3082	3510	6480	13072
2007	3365	3211	7057	13633
2008	3275	4957	6898	15130
2009	3495	5972	7084	16551
2010	4333	5359	7040	16732
2011	4997	6706	8275	19978
2012	8077	7037	8671	23785
2013	3283	1260	1341	5884
2014	4105	1678	2900	8683
2015	3450	4463	925	8838
2016	5725	6135	4674	16534
2017	2861	1785	1670	6316
کۆی گشتی	62.942	62.596	93.409	218.956

٥- لە تۆماری دەنگدەراندا ناوی ئەو هاوڵاتیانە نەسڕاوەتەوە کە لە هەرێمەوە گەڕاونەتەوە بۆ ناوچە کوردستانیەکانی دەرەوەی هەرێم، کە بەپێی مادەی (١٤٠) بۆ شارەکانی (موسل، قەزای مەخمور، کەرکوك، خانەقین و دیالە و سەلاحەدین و ناوچەکانی تر) گەڕاونەتەوە. ئەوانە بەپێی فۆرمی خۆراك ناویان لەنێو تۆمارەکەدا ماوەو نەسڕاونەتەوە.

٦- لە بەشی دووەمی پەیڕەوی ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠١٨ ی (پەیڕەوی ئامادەکردن و نوێکردنەوەی تۆماری دەنگدەران و خستنەڕووی تانەکان بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان-عێراق)دا لە برگەی (٣)ی لێهاتوویی دەنگدەردا هاتووە: دەنگدەر دەبێ (**تەمەنی هەژدە ساڵی تەواو کردبێت لەرۆژی دەنگداندا**)، واتە بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمان تا مێژووی ٢٠٠٠/٩/٣٠ دەتوانن دەنگ بدەن، بەڵام لەو تۆمارەدا سەرجەم لەدایکبووانی ساڵی (٢٠٠٠) داخل کراون و بۆ هەموشیان رۆژی لەدایکبونیان (٢٠٠٠) دانراوە، ئەمە لەکاتێکدا دوورە لە راستیەوە! مەبەستیش لەوەیە کە ئەوانەی لە مانگەکانی (١٠-١١-١٢ ی ساڵی ٢٠٠٠) لەدایکبون بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمان تەمەنیان نەگەیشتۆتە ١٨ ساڵ و ناکرێ ناویان لە تۆماری دەنگدەراندا بێت و بەشداری دەنگدان بکەن.

٧–تا ئێستاش تۆماری دەنگدەرانی تایبەت، کە نیزکەی (١٨٤،٠٠٠) هەزار کەسە ڕێکنەخراوە و لەتۆمارە گشتیەکە جیانەکراوەتەوە. ئەمە لە کاتێکدا لە هەڵبژاردنەکانی ڕابردوو بەشێك لەوانە دووجار دەنگیانداوە، هەم لەکاتی دەنگدانی تایبەت و هەم لەکاتی دەنگدانی گشتی دا .

٨–ناوی دووبارەی ناوخۆ و گوماناوی لە تۆمارەکەدا نەسڕاوەتەوە. کاتێك وردبینی لە تۆمارەکە دەکرێت ژمارەیەکی زۆر ناوی دووبارەی تیایە، هەرچەندە کۆمسیۆن پێی وایە ئەم ناوانە لەیەکچوون نەك دووبارە، بەڵام لەڕاستیدا ناوەکان بەهەموو پێوەرەکانی (ناوی سیانی، ساڵ و شوێنی لەدایکبوون، کۆدی پارێزگاو کۆدی دەنگدانیشەوە) وەکو یەکن.

٩–ژمارەیەکی زۆر لە فۆرمی خۆراك ناوی ئەندامەکانی یەك ناوە، ئەمەش دەیسەلمێنێ کە ئەم فۆرمانە وەهمین و تەنها بەمەبەستی تر دروستکراون، چونکە فۆرمی خۆراك لەسەر بنچینەی ناو و ژمارەی ئەندامانی خێزان دروستکراوەو دەبێت ناوەکان یەك بگرنەوە، بەڵام لەم فۆرمانەدا بەم جۆرە نیە، ئاخۆ لەچ خێزانێکدا هەیە چەند ناوێك دووبارە ببنەوەو چەند ئەندامێکی خێزان یەك ناویان هەبێت! ؟ یاخود ئەندامانی خێزان هیچ کامیان ناوی باوك و باپیریان یەك نەگرێتەوە! ؟ ئەمەش چەند نمونەیەکە:

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
61017587	6507011	فرزاد قادر محمود	1978	سلیمانی	126510	ثانوية ڕۆنکێن للبنات	مركزالمدينة - 5
61017588	6507011	فرزاد شریف عمر	1972	سلیمانی	126510	ثانوية ڕۆنکێن للبنات	مركزالمدينة - 5
61017589	6507011	فرزاد ابوبكر فرهاد	1974	سلیمانی	126510	ثانوية ڕۆنکێن للبنات	مركزالمدينة - 5
61017590	6507011	فرزين امير احمد	1974	سلیمانی	126510	ثانوية ڕۆنکێن للبنات	مركزالمدينة - 5
61017591	6507011	فاروق اسماعيل عبدالله	1976	سلیمانی	126510	ثانوية ڕۆنکێن للبنات	مركزالمدينة - 5

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
61017617	6507019	كاوة خليل عبدالله	1973	سلیمانی	126510	ثانوية ڕۆنکێن للبنات	مركزالمدينة - 5
61017618	6507019	كاوة مسعود صابر	1973	سلیمانی	126510	ثانوية ڕۆنکێن للبنات	مركزالمدينة - 5
61017619	6507019	كاظم اسعد قادر	1975	سلیمانی	126510	ثانوية ڕۆنکێن للبنات	مركزالمدينة - 5
61017620	6507019	كاوة نجمالدين محمد	1976	سلیمانی	126510	ثانوية ڕۆنکێن للبنات	مركزالمدينة - 5
61017621	6507019	كاميز حسن كريم	1977	سلیمانی	126510	ثانوية ڕۆنکێن للبنات	مركزالمدينة - 5

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار	
61017592	6507012	فرزاد نبی فيضالله	1979	سلیمانی	126510	ثانوية ڕۆنکێن للبنات	مركزالمدينة - 5	
61017593	6507012	هيشو فريدون عمر	1985	سلیمانی	126510	ثانوية ڕۆنکێن للبنات	مركزالمدينة - 5	
61017594	6507012	فريشتة محمد احمد	1980	سلیمانی	126510	ثانوية ڕۆنکێن للبنات	مركزالمدينة - 5	
61017595	6507012	شوان محمد اسماعيل	1980	سلیمانی	126510	ثانوية ڕۆنکێن للبنات	مركزالمدينة - 5	سڕکراوە
61017596	6507012	شيروان عزت يونس	1977	سلیمانی	126510	ثانوية ڕۆنکێن للبنات	مركزالمدينة - 5	

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار	
61017627	6507021	كاوة محمد احمد	1978	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	5 - مركزالمدينة	سڕکراوە
61017628	6507021	شهين علي حسن	1981	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	5 - مركزالمدينة	
61017629	6507021	ويدا حسن محمدخان	1976	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	5 - مركزالمدينة	
61017630	6507021	علي محمد ويس	1980	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	5 - مركزالمدينة	
61017631	6507021	نبى محمود قادر	1974	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	5 - مركزالمدينة	
61017632	6507021	خبات علي اكبر	1980	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	5 - مركزالمدينة	

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار	
61017686	6507033	محمد قادر كريم	1975	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	5 - مركزالمدينة	سڕکراوە
61017687	6507033	سمر حاجي رسول	1975	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	5 - مركزالمدينة	
61017688	6507033	محمود اكرم كاميل	1977	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	5 - مركزالمدينة	
61017689	6507033	محىالدين نجمالدين علي	1977	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	5 - مركزالمدينة	
61017690	6507033	محمد سهراب امين	1977	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	5 - مركزالمدينة	

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار	
61017664	6507029	محمد حامد سعيد	1977	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	5 - مركزالمدينة	
61017665	6507029	محمد مسعود سعدون	1973	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	5 - مركزالمدينة	
61017666	6507029	محمد مراد رسول	1974	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	5 - مركزالمدينة	
61017667	6507029	محمد محمود منصور	1974	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	5 - مركزالمدينة	سڕکراوە
61017668	6507029	محمد كريم قادر	1978	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	5 - مركزالمدينة	سڕکراوە

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
61017681	6507032	محمد عابد رسول	1973	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	5 - مركزالمدينة
61017682	6507032	مهدى عبداللّه رسول	1960	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	5 - مركزالمدينة
61017683	6507032	محمد محمود رسول	1973	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	5 - مركزالمدينة
61017684	6507032	منو جير سيروان	1973	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	5 - مركزالمدينة
61017685	6507032	محمد امير كرم	1974	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	5 - مركزالمدينة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
61017695	6507035	مسعود محمد علي	1971	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	5 - مركزالمدينة
61017696	6507035	مينا قوباد اسعد	1969	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	5 - مركزالمدينة
61017697	6507035	معصومة سعيد قادر	1972	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	5 - مركزالمدينة
61017698	6507035	محمد قادر نوري	1973	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	5 - مركزالمدينة
61017699	6507035	منصور غالب ناصر	1974	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	5 - مركزالمدينة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
61017659	6507028	محمد جعفر قادر	1971	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	مركزالمدينة - 5
61017660	6507028	محمد مسعود رحيم	1972	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	مركزالمدينة - 5
61017661	6507028	منصور مراد شريف	1975	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	مركزالمدينة - 5
61017662	6507028	مهران عمر قادر	1975	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	مركزالمدينة - 5
61017663	6507028	ميعتبا علي حسن	1976	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	مركزالمدينة - 5

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
61017676	6507031	محمد رضا سعيد	1976	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	مركزالمدينة - 5
61017677	6507031	مهداد احمد محمود	1975	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	مركزالمدينة - 5
61017678	6507031	محمد صديق فرهاد	1976	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	مركزالمدينة - 5
61017679	6507031	مكائيل رامي سيروان	1979	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	مركزالمدينة - 5
61017680	6507031	منصور سعيد اسعد	1979	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	مركزالمدينة - 5

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
61017196	6506923	احمد مصطفى عمر	1975	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	مركزالمدينة - 5
61017197	6506923	سهيلة فرزاد بهزاد	1973	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	مركزالمدينة - 5
61017198	6506923	سالار ناصر احمد	1973	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	مركزالمدينة - 5
61017199	6506923	سهيلة قادر غغ	1974	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	مركزالمدينة - 5
61017200	6506923	سردار جعفر رسول	1974	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	مركزالمدينة - 5

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
61017277	6506941	جمشيد عمر كريم	1974	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	مركزالمدينة - 5
61017278	6506941	جمال امير حمد	1973	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	مركزالمدينة - 5
61017279	6506941	جمال احمد نادر	1974	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	مركزالمدينة - 5
61017280	6506941	جمال كاميل حسن	1975	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	مركزالمدينة - 5
61017281	6506941	جمال قادر ابوبكر	1978	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	مركزالمدينة - 5

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
61017353	6506957	خليل علي مظفر	1980	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	مركزالمدينة - 5
61017354	6506957	خبات اسعد مصطفى	1974	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	مركزالمدينة - 5
61017355	6506957	خليل حسين قادر	1974	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	مركزالمدينة - 5
61017356	6506957	خليل رضا ناصر	1974	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	مركزالمدينة - 5
61017357	6506957	حسين قادر جليل	1974	سليماني	126510	ثانوية ڕەنكين للبنات	مركزالمدينة - 5

هاوپێچ: بەشێك لە بەلگەكان

د.سەروەر عبدالرحمن عمر

سەرۆكی ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردەو گەشە پێدان

٢٠١٨/٩/٣

پاشکۆی (١٣)
سکاڵای دامەزراوەی پەی کە ئاراستەی دەستەی دادوەری هەڵبژاردنەکانی کردبوو

ژمارە: ٦٨	ڕۆژ: ٢٠١٨/٩/٣

بەڕێز/ دەستەی دادوەری هەڵبژاردنەکان

بابەت/ تانەدان لە بڕیاری ئەنجومەنی کۆمسیاران لە کۆبوونەوەی ڕۆژی چوارشەمە ٢٠١٨/٨/٢٩

لایەنی تانە لێدەر/ ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەرەو گەشە پێدان
لایەنی تانە لێدراو/ ئەنجومەنی کۆمسیاران لە کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و ڕا پرسی
بڕیاری تانە لێدراو/ بڕیاری سکالاو تانەی ڕێکخراوی ناوخۆی ئەنستتیوتی پەی بۆ پەروەردەو گەشە پێدان لە کۆبوونەوەی ڕۆژی ٢٠١٨/٨/٢٩

پاش سلاو و ڕێز...

لە وەلامی یاداشتی تانەو سکالای ڕێکخراوەکەمان کە بە ژمارە (٦٥) لە ٢٠١٨/٨/١٦ ئاراستەی کۆمسیۆنی سەربەخۆی هەڵبژاردن و ڕاپرسیمان کردبوو، سەبارەت بە خراپی و ناپوختی تۆماری دەنگدەران، کە ڕێژەیەکی یەکجار زۆر ناوی مردوو و دووبارەو ساختە و گوماناوی تیایەو پاك نەکراوەتەوە، لە کۆبوونەوەی ڕۆژی ٢٠١٨/٨/٢٩ ئەنجومەنی کۆمسیاران بە بڕیارێك تانەکەمانی ڕەت کردەوە بە بیانوی ئەوەی کە ئێمە وەك ڕێکخراو بۆمان نیە تانە لە تۆمارەکە بدەین، ئەمە لە کاتێکدا:

١-خودی کۆمسیۆن لە ڕۆژی (٢٠١٨/٧/١٨) بەفەرمی بانگهێشتی ڕێکخراوەکانی کردبوو کە ئێمەش یەکێك لەو ڕێکخراوانە بووین، لە ڕۆژی (٢٠١٨/٧/٢٢) لەبارەگای کۆمسیۆن کۆبووینەوەو خودی کۆمسیاران داوایان لێکردین کە هاوکارییان بکەین لە پاك کردنەوەی تۆماری دەنگدەران.

٢-بە نوسراوی فەرمی ڕێکخراوەکەمان لە (٢٠١٨/٧/٢٠) داوای تۆمارەکەمان لە کۆمسیۆن کردووە بە شێوازی (EXEL) تاکو هاوکاریان بین بۆ پاك کردنەوەی ، بەلاّم کۆمسیۆن ئامادە نەبوو بە (EXEL) نە بە ئێمەو نە بە هیچ ڕێکخراو و قەوارەیەکیشی بدات و دواتر بە (PDF) وێنەیەکیان پێداین بۆ هەمان مەبەست.

٣-خۆ ئەگەر ئێمە وەك ڕێکخراو (وەك کۆمسیۆن دەیلێت) بۆشمان نەبێت تانە لەو تۆمارە بدەین بە فەرمی، بەلاّم ئەو ڕاستیانەی ئێمە بەبەلگەوە خستومانەتە ڕوو، تا چەند کۆمسیۆن کاری لەسەر کردووە؟ بۆ ئەوەی تۆمارەکە پاك بکاتەوە.

سەرنجە گشتیەكان لەسەر تۆماری دەنگدەران:

كۆمسیۆن پروپاگەندەی ئەوە دەكات گوایە تۆمارەكەی پاك كردۆتەوە و تۆمارێكی تازەی بەپشت بەستن بەفۆرمی خۆراك درووست كردووە، بەڵام بەپێی بەدواداچوونی ئێمە تۆمارەكە پاك نەكراوەتەوە، بەپێی ئەم بەڵگانە:

١-لە تۆماری دەنگدەراندا ناوی كوردانی رۆژئاوا (سوریا) كە فۆرمی خۆراكیان هەیەو ناویان خزێنراوەتە نێو تۆمارەكەوە، نەسڕاونەتەوە، ئەمانە چەند نمونەیەكن:

كۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و راپرسی

ژمارەی فۆرمی خۆراك: ژمارەی فۆرمی خۆراك بنووسە
پارێزگا: پارێزگا هەڵبژێرە...
ساڵی لەدایكبوون: ساڵی لەدایكبوون بنووسە
ناو: ناوی خۆت بنووسە
ناوی باوك: ناوی باوكت بنووسە
ناوی باپیر: ناوی باپیرت بنووسە

گەڕان

بۆ دۆزینەوەی ناونیشانی بنكەكانی نوێكردنەوەی تۆماری دەنگدەران.
لەخوارەوە كلیك لە ناوی پارێزگاكەت بكە.

هەولێر | دهۆك | سلێمانی | هەڵەبجە

ووشەیەك بنووسە بۆ گەڕان لەناو ئەم داتایانەی خوارەوە

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
50952853	4207063	شیخة شكری ابراهیم	1954	هەولێر	121306	متوسطة زاوا للبنات	بحركة
50952854	4207063	شفان یونس الداود	1986	هەولێر	121306	متوسطة زاوا للبنات	بحركة
50952855	4207063	دلوفان مراد الداود	1981	هەولێر	121306	متوسطة زاوا للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
50900334	1303251	وهاب احمد یوسفی	1968	هەولێر	121302	منوسطة ئاشتی المختلطة	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
51359998	4203252	محمد بوزان مصطفی	1982	هەولێر	122001	اعدادیة بیجان للبنین	شاویس بیرزین
51359999	4203252	عیدة مصطفی محمود	1989	هەولێر	122001	اعدادیة بیجان للبنین	شاویس بیرزین

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
50952856	4207064	دلبرین یونس الداود	1981	هەولێر	121306	متوسطة زاوا للبنات	بحركة
50952857	4207064	ستیر عیسی محمد	1988	هەولێر	121306	متوسطة زاوا للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
50954418	4207068	سفوك سینو الیكا	1960	هەولێر	121306	متوسطة زاوا للبنات	بحركة
50954419	4207068	رقیة سلیمان اسماعیل	1974	هەولێر	121306	متوسطة زاوا للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
50954442	4207071	فهد عيسى برو	1965	هەولير	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954443	4207071	جليلة يونس الداود	1965	هەولير	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954444	4207071	جيان فهد عيسى	1995	هەولير	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954445	4207071	محمد فهد عيسى	1997	هەولير	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954446	4207071	هيفين فهد عيسى	1999	هەولير	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
50954448	4207072	اكرم شيخموس محو	1978	هەولير	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954449	4207072	فيان فهد برو	1991	هەولير	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
50954466	4207073	بدران مجيد حسين	1971	هەولير	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954467	4207073	ستير يونس الداود	1974	هەولير	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954468	4207073	الماظ بدران مجيد	1998	هەولير	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954469	4207073	جوان بدران مجيد	2000	هەولير	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
50954769	4211404	لورفان قهرمان وليكا	1988	هەولير	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954770	4211404	غدير محمود صوان	1988	هەولير	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954771	4211404	سالار قهرمان وليكا	1997	هەولير	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
50954772	4211405	محمد احمد علي	1988	هەولير	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954773	4211405	رونية عبدالرحمن شلاش	1986	هەولير	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
50954456	4207074	جلال حجى ابراهيم	1971	هەولير	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954457	4207074	زليخة محمد خانحيدر	1973	هەولير	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954458	4207074	سوار جلال حجى	1993	هەولير	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954459	4207074	هفال جلال حجى	1990	هەولير	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954460	4207074	روزا جلال حجى	1993	هەولير	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954461	4207074	ريناس جلال حجى	1999	هەولير	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954465	4207074	حجى جلال حجى	1998	هەولير	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
50954775	4211406	ادريس خليل هسام	1987	هەولير	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954776	4211406	بيريفان عبدالله يوسف	1988	هەولير	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
50954781	4211408	مروان محمد مسى	1981	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954782	4211408	نيروز مامد احمد	1981	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954787	4211408	حبش محمد مسى	1990	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
50632459	4211409	احمد علي عكاش	1967	هەولیر	320904	اعدادية ازادي للبنين	سيداوة(3)
50632460	4211409	راضية يوسف احمد	1977	هەولیر	320904	اعدادية ازادي للبنين	سيداوة(3)

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
50954789	4211410	شاهين نوري احمد	1983	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954790	4211410	سميرة عبدالوهاب حمو	1983	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
50954794	4211411	جوان علي حمو	1986	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954795	4211411	اوميد حسين حمدو	1985	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51373728	4211421	مهند محمد بتش	1981	هەولیر	122003	مدرسة بيمان الاساسية	شاويس بيرزين
51373729	4211421	نازنين حسن اليوسف	1985	هەولیر	122003	مدرسة بيمان الاساسية	شاويس بيرزين

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
50954805	4211417	رمضان سليمان رمضان	1957	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954806	4211417	هدية موسى علي	1961	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954807	4211417	محمد رمضان سليمان	2000	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
50954808	4211418	خالد عبدالرحمن علو	1979	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954809	4211418	اواز محمد علي	1987	هەولیر	221403	اعدادية جمة دوبز للبنين	خبات(2)

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
50954816	4211420	عدنان حجى حجابراهيم	1974	هەولیر	121301	مدرسة بحركةي هاوجرخ	بحركة
50954817	4211420	غالية مسلم حاجابراهيم	1975	هەولیر	121301	مدرسة بحركةي هاوجرخ	بحركة
50954819	4211420	فلك عدنان حجى	2000	هەولیر	121301	مدرسة بحركةي هاوجرخ	بحركة
50954820	4211420	محمد عدنان حجى	1998	هەولیر	121301	مدرسة بحركةي هاوجرخ	بحركة
50954825	4211420	ملك عدنان حجى	1999	هەولیر	121301	مدرسة بحركةي هاوجرخ	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
50954762	4211423	رعد عيسى محمد	1975	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954763	4211423	شريفة محمد موسى	1977	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50954764	4211423	روبين رعد عيسى	2000	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
50955755	4215163	فاضل حمو محي	1971	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50955756	4215163	مدينة مصطفى حمى	1978	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50955757	4215163	برفين فاضل حمو	1997	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50955758	4215163	محمد فاضل حمو	1999	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50955759	4215163	عدلة فاضل حمو	2000	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
50955720	4215166	حسين حسن اليوسف	1983	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50955721	4215166	جفين شاهين العمر	1990	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
50648103	4215172	وليد محمد نورابراهيم	1968	هەولیر	320904	اعدادية ازادي للبنين	سيداوة(3)
50648104	4215172	شيرين بركل محمد	1977	هەولیر	320904	اعدادية ازادي للبنين	سيداوة(3)

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
50955690	4215173	جهاد حسين الخليل	1971	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50955691	4215173	فلك عبدالمجيد خليل	1977	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة
50955692	4215173	محمد جهاد حسين	1998	هەولیر	121306	متوسطة راويز للبنات	بحركة

٢- لە تۆماری دەنگدەراندا ناوی کوردانی باکور (تورکیا) کە فۆرمی خۆراکیان هەیەو ناویان خزێنراوەتە نێو تۆمارەکەوە، نەسڕاونەتەوە، ئەمانە چەند نمونەیەکن:

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51458570	2300919	جامى فقو شمدين	1955	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458571	2300919	نديمخان فتاح علي	1965	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458572	2300919	مريم جامى فقو	1989	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458573	2300919	دلخواز جامى فقو	1991	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458574	2300919	صابر جامى فقو	1991	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458575	2300919	بارتى جامى فقو	1993	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458576	2300919	روزهات جامي فقو	1998	هەولیر	122309	مدرسة جالاك الاساسية المختلطة	حرير وباتاس
51458577	2300919	جيلان جامى فقو	1999	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458578	2300919	دلكش جامى فقو	2000	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51458541	2300913	اسميخان خليل عثمان	1960	هەولیر	122301	اعدادية خازاد للبنات	حرير وباتاس
51458542	2300913	شاكر فقو دلستان	1989	هەولیر	122301	اعدادية خازاد للبنات	حرير وباتاس
51458543	2300913	كول فقو دلستان	1992	هەولیر	122301	اعدادية خازاد للبنات	حرير وباتاس
51458544	2300913	مكريم فقو دلستان	1992	هەولیر	122301	اعدادية خازاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایک بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51458549	2300916	انور عمر بيشو	1961	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458550	2300916	زينب بيرو بيشو	1964	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458551	2300916	نازدار انور عمر	2000	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایک بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51458559	2300918	تةتةر بابير شقلى	1970	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458560	2300918	منديفة حاجي ميرخان	1976	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458561	2300918	معريفة تةتةر بابير	1991	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458562	2300918	غريبة تةتةر بابير	1992	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458563	2300918	شكريا تةتةر بابير	1998	هەولیر	122309	مدرسة جالاك الاساسية المختلطة	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایک بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51458585	2300921	جمال كمال عبدالله	1969	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458586	2300921	بريزاد جلبى كوو	1958	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458587	2300921	نزليخان جمال كمال	1992	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458588	2300921	مسعود جمال كمال	1995	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458589	2300921	بيدرنك جمال كمال	1998	هەولیر	122302	مدرسة شبول الاساسية المختلطة	حرير وباتاس
51458590	2300921	ولات جمال كمال	2000	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایک بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51458605	2300925	زينب بنيامى عزيز	1975	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458606	2300925	حيدر بنيامى عزيز	1988	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایک بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51458633	2300934	طاهر احمد احمد	1979	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458634	2300934	نادية عمر ايشو	1980	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458635	2300934	قدرية طاهر احمد	1995	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458636	2300934	نيركز طاهر احمد	1999	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایک بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51458673	2300941	كليك احمد بشو	1950	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایک بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51458643	2300935	زهرا حاجي جندى	1945	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458644	2300935	جعفر عثمان عثمان	1969	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458645	2300935	الفا عثمان عثمان	1971	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458646	2300935	صبيحة عثمان عثمان	1975	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458647	2300935	محمدصالح عثمان عثمان	1975	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458648	2300935	تحسين عثمان عثمان	1985	هەولیر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایک بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51458657	2300938	فتاح عمر بشو	1974	هةولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458658	2300938	رحيمة جبار محمد	1975	هةولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458659	2300938	مولود فتاح عمر	1991	هةولير	122309	مدرسة جالاك الاساسية المختلطة	حرير وباتاس
51458660	2300938	عبدالهادى فتاح عمر	1999	هةولير	122309	مدرسة جالاك الاساسية المختلطة	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایک بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51458701	2300946	مالك حاجي فقو	1988	هةولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458702	2300946	شرين فتاح علي	1984	هةولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458703	2300946	جيمن مالك حاجي	2000	هةولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایک بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51458739	2300955	مهاجر عثمان عثمان	1973	هةولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458740	2300955	ريعان كمال عبدالله	1975	هةولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458741	2300955	سيهان مهاجر عثمان	1992	هةولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458742	2300955	جيهان مهاجر عثمان	1993	هةولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458743	2300955	مراري مهاجر عثمان	1997	هةولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458744	2300955	جيلان مهاجر عثمان	2000	هةولير	122309	مدرسة جالاك الاساسية المختلطة	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایک بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51458749	2300956	فراح عمر بشو	1975	هةولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458750	2300956	ذكية احمد احمد	1980	هةولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458751	2300956	فرياد نادر عمر	1999	هةولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایک بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51458757	2300957	نورالدين بخشي خضر	1975	هةولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458758	2300957	زهراء خضر عبدالله	1973	هةولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458759	2300957	ازين نورالدين بخشي	1998	هةولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458760	2300957	عبدالغفور نورالدين بخشي	1999	هةولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایک بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51458764	2300958	نوروز بخشى خضر	1978	هةولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458765	2300958	فيروز ابراهيم محمد	1974	هةولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458766	2300958	عونى نوروز بخشى	1999	هةولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51458767	2300958	بروين نوروز بخشى	2000	هةولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایک بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51502901	4055294	ئادةم خدر احمد	1992	هةولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51502902	4055294	سةهةر مصباح صالح	1993	هةولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایک بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51489751	7070246	سفرى كرم بابير	1982	هەولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51489752	7070246	بريشان جمال كمال	1988	هەولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایک بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51481430	9010292	احمد تتر بابير	1998	هەولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51481431	9010292	تازيا كرم بابير	1983	هەولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایک بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51495935	9855152	تمر بابير شاقلي	1978	هەولير	122309	مدرسة جالاك الاساسية المختلطة	حرير وباتاس
51495936	9855152	صافية رمضان هنر	1984	هەولير	122309	مدرسة جالاك الاساسية المختلطة	حرير وباتاس
51495937	9855152	ئايشي تمر بابير	1999	هەولير	122309	مدرسة جالاك الاساسية المختلطة	حرير وباتاس
51495938	9855152	زليخا تمر بابير	2000	هەولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایک بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51501090	9883872	شاهين احمد احمد	1980	هەولير	122309	مدرسة جالاك الاساسية المختلطة	حرير وباتاس
51501091	9883872	نازيفا سليمان ميرزا	1988	هەولير	122309	مدرسة جالاك الاساسية المختلطة	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایک بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51495940	9855153	مەمەد بابير شاقلي	1962	هەولير	122309	مدرسة جالاك الاساسية المختلطة	حرير وباتاس
51495941	9855153	شكرناز احمد محمد	1978	هەولير	122309	مدرسة جالاك الاساسية المختلطة	حرير وباتاس
51495942	9855153	درسن مەمەد بابير	1993	هەولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51495943	9855153	كوستان مەمەد بابير	1994	هەولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51495944	9855153	ارهان مەمەد بابير	1996	هەولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51495945	9855153	زيلان مەمەد بابير	1997	هەولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51495946	9855153	محمد مەمەد بابير	1999	هەولير	122309	مدرسة جالاك الاساسية المختلطة	حرير وباتاس
51495947	9855153	ئەفين مەمەد بابير	2000	هەولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایک بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51496362	9856039	جبلي مكائيل حمان	1963	هەولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51496363	9856039	صديقا لشكري حجو	1968	هەولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51496364	9856039	شريف جبلي مكائيل	1999	هەولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51496365	9856039	محمد جبلي مكائيل	1997	هەولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51496366	9856039	اسلام جبلي مكائيل	1995	هەولير	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار	
51497832	9867761	زكيا حسين عبدالله	1959	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس	
51497834	9867761	مسعود حسين رشيد	1989	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس	سڕکراوە
51497835	9867761	اسيل حسين رشيد	1991	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس	
51497836	9867761	اديب حسين رشيد	1994	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس	سڕکراوە
51497837	9867761	مزكين حسين رشيد	1997	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس	سڕکراوە

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51500982	9883839	زكي حميد احمد	1983	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51500983	9883839	عائشة خضر عبدالله	1986	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51501025	9883851	حسين جامى فقو	1980	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51501026	9883851	فاطمة ستارخان فتاح	1986	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51497838	9867763	جبرائيل ميكائيل حمو	1958	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51497839	9867763	نوري كمال دينو	1962	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51497840	9867763	ناظيمة جبرائيل ميكائيل	1988	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51497841	9867763	مرز جبرائيل ميكائيل	1981	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51497842	9867763	علي جبرائيل ميكائيل	1991	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51497843	9867763	نرمين جبرائيل ميكائيل	1994	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51497844	9867763	ولي جبرائيل ميكائيل	1996	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51501083	9883870	عيماد سليمان ميرزا	1986	هەولێر	122309	مدرسة جالاك الاساسية المختلطة	حرير وباتاس
51501084	9883870	حميدة احمد احمد	1988	هەولێر	122309	مدرسة جالاك الاساسية المختلطة	حرير وباتاس

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
51501087	9883871	صادر جامى فقو	1986	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس
51501088	9883871	ملك صديق خليل	1988	هەولێر	122301	اعدادية خانزاد للبنات	حرير وباتاس

٣- لە تۆماری دەنگدەراندا ناوی کوردانی ڕۆژهەلات (ئێران) کە فۆرمی خۆراکیان هەیەو ناویان خزێنراوەتە نێو تۆمارەکەوە، نەسڕاونەتەوە.

٤- لە تۆماری دەنگدەراندا ناوی مردوان کە بەپێی داتاکانی وەزارەتی تەندروستی تەنها لە سالانی (٢٠٠٠-٢٠١٧) نزیکەی (٢١٨٩٥٦) کەس دەبێت و گوایە ئەوانەی دەنگدان دەیانگرێتەوە بە پێی تەمەن (١٢٥٣١٧) کەسن، ئەمە جگە لەوانەی کە لەسالانی (١٩٩٦-٢٠٠٠) مردوون لە هەرێم کە نازانرێت چەند کەسن، ئەگەر کەسێك لەو ماوەیەدا

مردبێت و تەمەنی تەنها یەك مانگ بوبێت و تەنها ناوی خرابێتە فۆرمی خۆراکەوە ئەوە ئێستا وەك دەنگدەر ئەژمار دەکرێت، هەروەها جگە لەوانەی لەساڵی (٢٠١٨)دا مردوون، ناویان لەفۆرمی خۆراکدا ماوەو نەسراوەتەوەو بەمەش ئۆتۆماتیکی ناویان لە تۆمارەکەدا هەیە، بەپێی داتای کۆمسیۆن تەنها (١٩٠٨) دەنگدەر ناویان لە تۆمارەکە دەرهێنراوە، ئایا کۆمسیۆن وەلامی چیە بۆ ئەو ژمارە زۆرەی مردوان کە ناویان لە تۆمارەکەدا هەیەو زەمانەت چیە کە لەکاتی دەنگداندا ئەو ناوانە بەمەبەستی ساختەکاری دەنگیان لەجیاتی نادرێت؟

کە ئەمە خشتەی ژمارەی مردوانە بەپێی ساڵ لەلایەن وەزارەتی تەندروستیەوە:

ژمارەی مردوان بە پێ ی پارێزگا لە سالانی ٢٠٠١- ٢٠١٧

ساڵ	هەولێر	دهۆك	سلێمانی	کۆی گشتی
2001	2265	1198	5231	8694
2002	2240	1297	5987	9524
2003	2500	2500	6730	11730
2004	3069	2987	6023	12079
2005	2820	2541	6432	11793
2006	3082	3510	6480	13072
2007	3365	3211	7057	13633
2008	3275	4957	6898	15130
2009	3495	5972	7084	16551
2010	4333	5359	7040	16732
2011	4997	6706	8275	19978
2012	8077	7037	8671	23785
2013	3283	1260	1341	5884
2014	4105	1678	2900	8683
2015	3450	4463	925	8838
2016	5725	6135	4674	16534
2017	2861	1785	1670	6316
کۆی گشتی	62.942	62.596	93.409	218.956

٥- لە تۆماری دەنگدەراندا ناوی ئەو هاولاتیانە نەسڕاوەتەوە کە لە هەرێمەوە گەڕاونەتەوە بۆ ناوچە کوردستانیەکانی دەرەوەی هەرێم، کە بەپێی مادەی (١٤٠) بۆ شارەکانی (موسل، قەزای مەخمور، کەرکوك، خانەقین و دیالە و سەلاحەدین و ناوچەکانی تر) گەڕاونەتەوە. ئەوانە بەپێی فۆرمی خۆراك ناویان لەنێو تۆمارەکەدا ماوەو نەسڕاونەتەوە.

٦- لە بەشی دووەمی پەیڕەوی ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠١٨ ی (پەیڕەوی ئامادەکردن و نوێکردنەوەی تۆماری دەنگدەران و خستنەڕووی تانەکان بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان-عێراق)دا لە برگەی (٣)ی لێهاتوویی دەنگدەردا هاتووە: دەنگدەر دەبێ (**تەمەنی هەژدە ساڵی تەواو کردبێت لەرۆژی دەنگداندا**)، واتە بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمان تا مێژووی ٢٠٠٠/٩/٣٠ دەتوانن دەنگ بدەن، بەڵام لەو تۆمارەدا سەرجەم لەدایکبووانی ساڵی (٢٠٠٠) داخل کراون و بۆ هەمووشیان رۆژی لەدایکبونیان (٢٠٠٠) دانراوە، ئەمە لەکاتێکدا دوورە لە راستیەوە ! مەبەستیش لەوەیە

کە ئەوانەی لە مانگەکانی (١٠-١١-١٢ ی ساڵی ٢٠٠٠) لەدایکبون بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمان تەمەنیان نەگەیشتۆتە ١٨ ساڵ و ناکرێ ناویان لە تۆماری دەنگدەراندا بێت و بەشداری دەنگدان بکەن.

٧-تا ئێستاش تۆماری دەنگدەرانی تایبەت، کە نیزکەی (١٨٤،٠٠٠) هەزار کەسە رێکنەخراوە و لەتۆمارە گشتیەکە جیانەکراوەتەوە. ئەمە لە کاتێکدا لە هەڵبژاردنەکانی رابردوو بەشێك لەوانە دووجار دەنگیانداوە، هەم لەکاتی دەنگدانی تایبەت و هەم لەکاتی دەنگدانی گشتی دا .

٨-ناوی دووبارەی ناوخۆ و گوماناوی لە تۆمارەکەدا نەسراوەتەوە. کاتێك وردبینی لە تۆمارەکە دەکرێت ژمارەیەکی زۆر ناوی دووبارەی تیایە، هەرچەندە کۆمسیۆن پێی وایە ئەم ناوانە لەیەکچوون نەك دووبارە، بەڵام لەراستیدا ناوەکان بەهەموو پێوەرەکانی (ناوی سیانی، ساڵ و شوێنی لەدایکبوون، کۆدی پارێزگاو کۆدی دەنگدانیشەوە) وەکو یەکن.

٩-ژمارەیەکی زۆر لە فۆرمی خۆراك ناوی ئەندامەکانی یەك ناوە، ئەمەش دەیسەلمێنێ کە ئەم فۆرمانە وەهمین و تەنها بەمەبەستی تر دروستکراون، چونکە فۆرمی خۆراك لەسەر بنچینەی ناو و ژمارەی ئەندامانی خێزان دروستکراوەو دەبێت ناوەکان یەك بگرنەوە، بەڵام لەم فۆرمانەدا بەم جۆرە نیە، ئاخۆ لەچ خێزانێکدا هەیە چەند ناوێك دووبارە ببنەوەو چەند ئەندامێکی خێزان یەك ناویان هەبێت! ؟ یاخود ئەندامانی خێزان هیچ کامیان ناوی باوك و باپیریان یەك نەگرێتەوە! ؟ ئەمەش چەند نمونەیەکە:

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
61017587	6507011	فرزاد قادر محمود	1978	سلیمانی	126510	ثانوية رۆژنكین للبنات	مركزالمدينة - 5
61017588	6507011	فرزاد شريف عمر	1972	سلیمانی	126510	ثانوية رۆژنكین للبنات	مركزالمدينة - 5
61017589	6507011	فرزاد ابوبكر فرهاد	1974	سلیمانی	126510	ثانوية رۆژنكین للبنات	مركزالمدينة - 5
61017590	6507011	فرزين امير احمد	1974	سلیمانی	126510	ثانوية رۆژنكین للبنات	مركزالمدينة - 5
61017591	6507011	فاروق اسماعيل عبدالله	1976	سلیمانی	126510	ثانوية رۆژنكین للبنات	مركزالمدينة - 5

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
61017617	6507019	كاوة خليل عبدالله	1973	سلیمانی	126510	ثانوية رۆژنكین للبنات	مركزالمدينة - 5
61017618	6507019	كاوة مسعود صابر	1973	سلیمانی	126510	ثانوية رۆژنكین للبنات	مركزالمدينة - 5
61017619	6507019	كاظم اسعد قادر	1975	سلیمانی	126510	ثانوية رۆژنكین للبنات	مركزالمدينة - 5
61017620	6507019	كاوة نجمالدين محمد	1976	سلیمانی	126510	ثانوية رۆژنكین للبنات	مركزالمدينة - 5
61017621	6507019	كامیز حسن كريم	1977	سلیمانی	126510	ثانوية رۆژنكین للبنات	مركزالمدينة - 5

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
61017592	6507012	فرزاد نبی فيضالله	1979	سلیمانی	126510	ثانوية رۆژنكین للبنات	مركزالمدينة - 5
61017593	6507012	هيشو فريدون عمر	1985	سلیمانی	126510	ثانوية رۆژنكین للبنات	مركزالمدينة - 5
61017594	6507012	فريشة محمد احمد	1980	سلیمانی	126510	ثانوية رۆژنكین للبنات	مركزالمدينة - 5
61017595	6507012	شوان محمد اسماعيل	1980	سلیمانی	126510	ثانوية رۆژنكین للبنات	مركزالمدينة - 5
61017596	6507012	شيروان عزت يونس	1977	سلیمانی	126510	ثانوية رۆژنكین للبنات	مركزالمدينة - 5

سڕکراوە

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار	
61017627	6507021	كاوة محمد احمد	1978	سليماني	126510	ثانوية رةنكين للبنات	مركزالمدينة - 5	سڕكراوە
61017628	6507021	شهين علي حسن	1981	سليماني	126510	ثانوية رةنكين للبنات	مركزالمدينة - 5	
61017629	6507021	ويدا حسن محمدخان	1976	سليماني	126510	ثانوية رةنكين للبنات	مركزالمدينة - 5	
61017630	6507021	علي محمد ويس	1980	سليماني	126510	ثانوية رةنكين للبنات	مركزالمدينة - 5	
61017631	6507021	نبى محمود قادر	1974	سليماني	126510	ثانوية رةنكين للبنات	مركزالمدينة - 5	
61017632	6507021	خبات علي اكبر	1980	سليماني	126510	ثانوية رةنكين للبنات	مركزالمدينة - 5	

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار	
61017686	6507033	محمد قادر كريم	1975	سليماني	126510	ثانوية رةنكين للبنات	مركزالمدينة - 5	سڕكراوە
61017687	6507033	سمر حاجي رسول	1975	سليماني	126510	ثانوية رةنكين للبنات	مركزالمدينة - 5	
61017688	6507033	محمود اكرم كاميل	1977	سليماني	126510	ثانوية رةنكين للبنات	مركزالمدينة - 5	
61017689	6507033	محىالدين نجمالدين علي	1977	سليماني	126510	ثانوية رةنكين للبنات	مركزالمدينة - 5	
61017690	6507033	محمد سهراب امين	1977	سليماني	126510	ثانوية رةنكين للبنات	مركزالمدينة - 5	

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار	
61017664	6507029	محمد حامل سعيد	1977	سليماني	126510	ثانوية رةنكين للبنات	مركزالمدينة - 5	
61017665	6507029	محمد مسعود سعدون	1973	سليماني	126510	ثانوية رةنكين للبنات	مركزالمدينة - 5	
61017666	6507029	محمد مراد رسول	1974	سليماني	126510	ثانوية رةنكين للبنات	مركزالمدينة - 5	
61017667	6507029	محمد محمود منصور	1974	سليماني	126510	ثانوية رةنكين للبنات	مركزالمدينة - 5	سڕكراوە
61017668	6507029	محمد كريم قادر	1978	سليماني	126510	ثانوية رةنكين للبنات	مركزالمدينة - 5	سڕكراوە

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
61017681	6507032	محمد عابد رسول	1973	سليماني	126510	ثانوية رةنكين للبنات	مركزالمدينة - 5
61017682	6507032	مهدى عبداللّٰه رسول	1960	سليماني	126510	ثانوية رةنكين للبنات	مركزالمدينة - 5
61017683	6507032	محمد محمود رسول	1973	سليماني	126510	ثانوية رةنكين للبنات	مركزالمدينة - 5
61017684	6507032	منو جير سيروان	1973	سليماني	126510	ثانوية رةنكين للبنات	مركزالمدينة - 5
61017685	6507032	محمد امير كرم	1974	سليماني	126510	ثانوية رةنكين للبنات	مركزالمدينة - 5

ژمارەی دەنگدەر	فۆرمی خۆراك	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنكەی دەنگدان	ناوی بنكە	بنكەی تۆمار
61017695	6507035	مسعود محمد علي	1971	سليماني	126510	ثانوية رةنكين للبنات	مركزالمدينة - 5
61017696	6507035	مينا قوباد اسعد	1969	سليماني	126510	ثانوية رةنكين للبنات	مركزالمدينة - 5
61017697	6507035	معصومة سعيد قادر	1972	سليماني	126510	ثانوية رةنكين للبنات	مركزالمدينة - 5
61017698	6507035	محمد قادر نوري	1973	سليماني	126510	ثانوية رةنكين للبنات	مركزالمدينة - 5
61017699	6507035	منصور غالب ناصر	1974	سليماني	126510	ثانوية رةنكين للبنات	مركزالمدينة - 5

ژمارەی دەنگدەر	فۆڕمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
61017659	6507028	محمد جعفر قادر	1971	سليماني	126510	ثانوية ڕۆنكين للبنات	5 - مركزالمدينة
61017660	6507028	محمد مسعود رحيم	1972	سليماني	126510	ثانوية ڕۆنكين للبنات	5 - مركزالمدينة
61017661	6507028	منصور مراد شريف	1975	سليماني	126510	ثانوية ڕۆنكين للبنات	5 - مركزالمدينة
61017662	6507028	مهران عمر قادر	1975	سليماني	126510	ثانوية ڕۆنكين للبنات	5 - مركزالمدينة
61017663	6507028	ميعتبا علي حسن	1976	سليماني	126510	ثانوية ڕۆنكين للبنات	5 - مركزالمدينة

ژمارەی دەنگدەر	فۆڕمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
61017676	6507031	محمد رضا سعيد	1976	سليماني	126510	ثانوية ڕۆنكين للبنات	5 - مركزالمدينة
61017677	6507031	مهداد احمد محمود	1975	سليماني	126510	ثانوية ڕۆنكين للبنات	5 - مركزالمدينة
61017678	6507031	محمد صديق فرهاد	1976	سليماني	126510	ثانوية ڕۆنكين للبنات	5 - مركزالمدينة
61017679	6507031	مكائيل رامي سيروان	1979	سليماني	126510	ثانوية ڕۆنكين للبنات	5 - مركزالمدينة
61017680	6507031	منصور سعيد اسعد	1979	سليماني	126510	ثانوية ڕۆنكين للبنات	5 - مركزالمدينة

ژمارەی دەنگدەر	فۆڕمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
61017196	6506923	احمد مصطفى عمر	1975	سليماني	126510	ثانوية ڕۆنكين للبنات	5 - مركزالمدينة
61017197	6506923	سهيلة فرزاد بهزاد	1973	سليماني	126510	ثانوية ڕۆنكين للبنات	5 - مركزالمدينة
61017198	6506923	سالار ناصر احمد	1973	سليماني	126510	ثانوية ڕۆنكين للبنات	5 - مركزالمدينة
61017199	6506923	سهيلة قادر غغ	1974	سليماني	126510	ثانوية ڕۆنكين للبنات	5 - مركزالمدينة

ژمارەی دەنگدەر	فۆڕمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
61017277	6506941	جمشيد عمر كريم	1974	سليماني	126510	ثانوية ڕۆنكين للبنات	5 - مركزالمدينة
61017278	6506941	جمال امير حمد	1973	سليماني	126510	ثانوية ڕۆنكين للبنات	5 - مركزالمدينة
61017279	6506941	جمال احمد نادر	1974	سليماني	126510	ثانوية ڕۆنكين للبنات	5 - مركزالمدينة
61017280	6506941	جمال كاميل حسن	1975	سليماني	126510	ثانوية ڕۆنكين للبنات	5 - مركزالمدينة
61017281	6506941	جمال قادر ابوبكر	1978	سليماني	126510	ثانوية ڕۆنكين للبنات	5 - مركزالمدينة

ژمارەی دەنگدەر	فۆڕمی خۆراک	ناوی سیانی	لەدایك بوون	پارێزگا	بنکەی دەنگدان	ناوی بنکە	بنکەی تۆمار
61017353	6506957	خليل علي مظفر	1980	سليماني	126510	ثانوية ڕۆنكين للبنات	5 - مركزالمدينة
61017354	6506957	خبات اسعد مصطفى	1974	سليماني	126510	ثانوية ڕۆنكين للبنات	5 - مركزالمدينة
61017355	6506957	خليل حسين قادر	1974	سليماني	126510	ثانوية ڕۆنكين للبنات	5 - مركزالمدينة
61017356	6506957	خليل رضا ناصر	1974	سليماني	126510	ثانوية ڕۆنكين للبنات	5 - مركزالمدينة
61017357	6506957	حسين قادر جليل	1974	سليماني	126510	ثانوية ڕۆنكين للبنات	5 - مركزالمدينة

لەگەڵ ڕێزدا

PAY INSTITUTE
For Education & Development

د.سەروەر عبدالرحمن عمر

سەرۆکی ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردەو گەشە پێدان

٢٠١٨/٩/٣

پاشکۆی (١٤)

نوسراوی دەستەی دادوەری هەڵبژاردنەکان بۆ ئەو سکاڵایەی ئینستتیوتی پەی تایبەت بە تۆماری دەنگدەران تۆماری کردبوو

إقليم كوردستان / العراق
مجلس القضاء
رئاسة محكمة تمييز إقليم كوردستان
الهيئة القضائية للانتخابات

Kurdistan Region - Iraq
Judicial Council

هەرێمی کوردستان / عێراق
ئەنجومەنی دادوەری
سەرۆکایەتی دادگای پێداچوونەوەی هەرێمی کوردستان
دەستەی دادوەری هەڵبژاردن

ژمارە/ ٩١٣

بەروار ٥/ ٩/ ٢٠١٨

بۆ/کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن وراپرسی / ئەنجومەنی کۆمسیاران

ب/داواکردنی بەرابیەکان

گشت بەرابیەکان بریارتان لـــە (٢٩ / ٨ /٢٠١٨) تایبەت بە سکالاو تانەی ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردە و گەشەپێدان مـــان بۆ بنێرن لەگەڵ را دەربرینی خۆتان بە هـاوپێچ وێنەیەك لە تانەکەتان بۆ دەنێرین ....لەگەڵ رێزدا .

سەرۆك
علي عـــولا أحمد

پاشکۆی (١٥)

یادداشتی (١٨) ڕێکخراوی کۆمەڵی مەدەنی کە ئینستتیوتی پەی ئامادەی کردبوو سەبارەت بە پێشێلکارییەکانی هەڵبژاردن

بەڕێزان/ سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان
فراکسیۆنەکانی پەرلەمانی کوردستان
کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و ڕا پرسی
بابەت/ پێشێلکاریی هەنگاوەکانی هەڵبژاردن

لە ڕووی یاساییەوە ڕۆژی (٢٠١٧/١١/٦) تەمەنی خولی چوارەمی پەرلەمانی کوردستان کۆتایی دێت، بۆیە پێویستبوو بەپێی یاسا بەلایەنی کەم بەر لە (٦٠) ڕۆژ، واتە دوو مانگ بەر لەتەواوبوونی وادەی پەرلەمان، ئەوەبوو هەریەك لە بەڕێزان (مەسعود بارزانی) بەناوی سەرۆکایەتی هەرێم لە ڕۆژی (٢٠١٧/٦/٨) و (د.یوسف محمد) بە ناوی سەرۆکایەتی پەرلەمانەوە (٢٠١٧/٥/٢٩) لە دوو نوسراوی جیادا داوایان لە کۆمسیۆن کرد ڕۆژی هەڵبژاردن دەستنیشانبکرێت، بەڵام بەهۆی دەسنیشان نەکردنی وادەی هەڵبژادن لەلایەن کۆمسیۆنەوە، هەر بەڕێز بارزانی لە (٢٠١٧/٧/١٩)بە نوسراوێك بۆ کۆمسیۆن ڕۆژی (٢٠١٧/١١/١)ی دەستنیشانکرد و کۆمسیۆنیش لە ڕۆژی (٢٠١٧/٨/١٤) وەڵامیدایەوەو کە لەکاتی دیاریکراودا ئامادەن هەڵبژاردنەکە ئەنجام بدەن. بەپێی یاسا دەبوایە تائێستا هەموو ئامادەکارییەکان بۆ هەڵبژاردنی خولی پێنجەمی پەرلەمان تەواو بوونایە و ئێستا بانگەشەی هەڵبژاردن دەستی پێبکردایە، بەڵام ئامادەکارییەکان لە وادەی یاسایی خۆیاندا نین. (جا هۆکارەکەی لەبەر سەرقاڵی کۆمسیۆنەوە بێت بە پرۆسەی ڕاپرسیەوە یا هەر هۆکارێکی تر).

ئەوەی تێبینی دەکرێت ئێوارەی ڕۆژی (٢٠١٧/١٠/٤) لە ماڵپەڕی کۆمسیۆن ڕاگەیاندنێك بە مێژووی (٢٠١٧/١٠/٢) بڵاوکراوەتەوەو تیایدا هاتووە:

١-ماوەی پێکهێنانی هاوپەیمانێتی نێوان لایەنە سیاسیەکان لە ڕێکەوتی (٢٠١٧/١٠/٣ تا ٢٠١٧/١٠/٦) دەبێت.

٢-ماوەی پێشکەشکردنی کاندید بۆ پەرلەمانی کوردستان لەڕێکەوتی (٢٠١٧/١٠/٩ تا ٢٠١٧/١٠/١٣) دەبێت.

٣-هەڵمەتی بانگەشەی هەڵبژاردن بۆ پەرلەمان لە (٢٠١٧/١٠/١٥ تا ٢٠١٧/١٠/٢٩) دەبێت.

لەهەمان نوسراودا هاتووە کە: "بەلەبەرچاوگرتنی کەمیی کات و ئەو وادانەی کە دیاریکراون جێگیرن و گۆڕانکارییان بەسەردا نایەت". جێگەی سەرنجە لەم بڕیارەدا یاسا شکێنی کراوەو پێوەرەکان لەبەرچاو نەگیراون، لێرەدا بەچەند خاڵێك دەیخەینەڕوو:

یەکەم: سەبارەت بە هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان:

١-پێشتر کۆمسیۆن پەیرەوی ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠١٧ ی دەرکردووە بەناوی (پەیرەوی ئامادەکردن و نوێکردنەوەی تۆماری دەنگدەران و خستنەڕووی تانەکان بۆ سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان و پەرلەمانی کوردستان-عێراق) کە ئەمەش بەلای کەمەوە دوو مانگی پێویستە، لە خاڵی (١)ی بەشی چوارەمی هەمان پەیرەوەدا

هاتووه كه دوای ئەوەی تۆماری دەنگدەران نویّ دەكرێتەوە و دەخرێتە روو بەمەرجێك بەلایەنی كەمەوە(١٥) رۆژ بەر لە پرۆسەی هەڵبژاردنەكان بێت، بەپێی ئەمە دەبێت تا (٢٠١٧/١٠/١٤) پرۆسەی نوێكردنەوەی تۆماری دەنگدەران تەواو بێت، ئەمە لەكاتێكدا كە تەنها (٦) رۆژی ماوەو كۆمسیۆنیش هیچ ئامادەكارییەكی نەكردووەو تا ئێستا نە رایگەیاندووەو نە هیچ بنكەیەكی بۆ ئەم مەبەستە كردۆتەوە. بەپێی ئەمە لەوە دەچێت كۆمسیۆن خۆی لەو پەیرەوە بواردبێت كە هیچ كاتێكی بۆ دانەناوە، دیارە ئەمەش نایاساییە.

٢-ماوەی پێكهێنانی هاوپەیمانیەتی كە (٣ تا ٢٠١٧/١٠/٦)ی بۆ تەرخانكراوە، ئەم كاتە كەمەو جگە لەوەی خودی كۆمسیۆن راگەیاندنەكەی رۆژێك درەنگتر بڵاوكردۆتەوە، ئەمەش كارێكی نایاساییە.

٣-ماوەی پێشكەشكردنی كاندید (٩ تا ٢٠١٧/١٠/١٣) ی بۆ تەرخانكراوە، ئەمەش پێچەوانەی یاسایە، چونكە لە برگەی (٢)ی مادەی (٢٢)ی یاسای ژمارە (١)ی سالی ١٩٩٢ ی هەڵبژاردنی پەرلەمانی كوردستاندا هاتووە: "لیستی پاڵێوراوەكان لەماوەی (١٥) رۆژ لەبەرواری راگەیاندنی وادەی هەڵبژاردن پێشكەش بە كۆمسیۆن دەكرێت و هەموو بەڵگەنامەیەكی پێوە دەلكێنرێ كە لەمادەی بیست و یەكەمدا داواكراون". ئەمە لەكاتێكدایە كە وادەی هەڵبژاردن لە (٢٠١٧/٨/١٤) لەلایەن كۆمسیۆنەوە راگەیەنراوە، كە نەك (١٥) رۆژ بەڵكو (٥٦) رۆژی بەسەردا تێپەڕیوە. جگە لەمە تەنها ماوەی (٥) رۆژ بۆ ئامادەكردن و پێشكەشكردنی لیستی ناوی كاندیدەكان دانراوە، ئەمەش كاتێكی كەمە و لەگەڵ هیچ ستانداردێكدا وێكنایەتەوە. جگە لەمە لە ماوەی تەنها یەك رۆژدا كۆمسیۆن كە تەنها رۆژی (٢٠١٧/١٠/١٤)ی لەبەردەمە چۆن دەتوانێت لیستی نزیكەی (٣٠) قەوارە سیاسی كە زۆرینەیان هەریەكەیان (١٠٠) كاندیدیان هەیەو لیستی كۆتاش كە هەریەكەی (٥) كاندید لەخۆدەگرێت پێداچوونەوەو راستاندنیان بۆ بكات؟ چونكە رۆژی (٢٠١٧/١٠/١٥) بانگەشەی هەڵبژاردن دەست پێدەكات!

٤-ماوەی بانگەشەی هەڵبژاردن (١٥ تا ٢٠١٧/١٠/٢٩) ی بۆ تەرخانكراوە، كە (١٤) رۆژ دەخایەنێت و ئەو ماوەیەش لەگەڵ پێوەرەكان وێك نایەتەوە.

٥-لە رۆژی (٢٠١٧/١٠/١٥) بە حیسابی كۆمسیۆن راستاندنی لیستی كاندیدەكان تەواو دەبێت، و تا كاتی هەڵبژاردن تەنها (١٥) رۆژ لەبەردەمدایە، كە ئەم كاتەش كەمە بۆ ئامادەكارییەكانی تایبەت بە چاپكردن و دابەشكردنی فۆرمەكانی پەیوەندیدار بە پرۆسەی هەڵبژاردن و چاپكردنی كارتی دەنگدان (كە پێویستە كوالیتی بەرز بێت) و دابەشكردنیان بەسەر بنكەكاندا.

دووەم: هەڵبژاردنی سەرۆكایەتی هەرێم:

١-بەپێی راگەیاندنی ژمارە (١٨)ی كۆمسیۆن كە لە ٢٠١٧/٩/١٧ دەرچووە، ماوەی تۆماركردنی كاندید بۆ سەرۆكایەتی هەرێم تا (٢٠١٧/١٠/٣) درێژ كراوەتەوە، كە ئەمەش نایاساییە، چونكە لە برگەی یەكەمی مادەی حەوتەمی یاسای ژمارە (١)ی سالی ٢٠٠٥ ی سەرۆكایەتی هەرێمدا هاتووە: "داوای خۆپاڵاوتن، لانی كەم، پێش (٣٠) رۆژ لەوادەی هەڵبژاردندا پێشكەش بە كۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردن كرابێت". بەلام ئەم وادەیە كەمترە و (٢٧) رۆژ دەكات نەك (٣٠) رۆژ و نایاساییە.

٢-تا كۆتایی هاتنی ئەم وادەیەش (٢٠١٧/١٠/٣) كاندیدێك خۆی تۆمار كردووە.

٣–له راگه‌یاندنی ژماره (٢٢) كه به مێژووی (٢٠١٧/١٠/٢) بڵاو كراوه‌ته‌وه باس له هه‌ڵبژاردنی سه‌رۆكی هه‌رێم و بانگه‌شه‌ی هه‌ڵبژاردن و رێكاره‌كانی نه‌كراوه. له‌كاتێكدا هه‌ردوو پرۆسه ده‌بێت هاوته‌ریب به‌ڕێوه بچن.

٤–ئه‌گه‌ر له حاڵه‌تێكدا هه‌ڵبژاردنی په‌رله‌مان بكرێت و سه‌رۆكایه‌تی هه‌رێم نه‌كرێت، په‌رله‌مانی نوێ ناتوانێت ده‌ست به‌كار بێت، چونكه به‌پێی برگه‌ی (٣) له ماده‌ی (١٠)ی یاسای ژماره (١)ی ساڵی ٢٠٠٥ ی سه‌رۆكایه‌تی هه‌رێمی كوردستان ده‌بێت سه‌رۆكی هه‌رێم بانگهێشتیان بكات بۆ یه‌كه‌م كۆبوونه‌وه‌و له‌به‌رده‌می سه‌رۆكی هه‌رێمدا سوێندی یاسایی بخۆن.

٥–په‌رله‌مانی نوێ ئه‌گه‌ر هه‌ڵبژێردرێت ناتوانێت یاساو بڕیار ده‌ربكات، چونكه به‌پێی برگه‌ی (١) له ماده‌ی (١٠)ی یاسای ژماره (١)ی ساڵی ٢٠٠٥ ی سه‌رۆكایه‌تی هه‌رێمی كوردستان پێویستی به مه‌رسوم هه‌یه و كه‌سیش نابێت مه‌رسوم ده‌ربكات.

٦–په‌رله‌مانی نوێ ئه‌گه‌ر هه‌ڵبژێردرێت ناتوانێت حكومه‌تی تازه پێكبهێنێت، چونكه به‌پێی برگه‌ی (١٢) و (١٣) له ماده‌ی (١٠)ی یاسای ژماره (١)ی ساڵی ٢٠٠٥ ی سه‌رۆكایه‌تی هه‌رێمی كوردستان پێویسته سه‌رۆك هه‌بێ مه‌رسوم ده‌ربكات.

ئه‌نجام:

پێویسته ئه‌م ڕاستیه بخه‌ینه ڕوو كه بۆ ئه‌وه‌ی هه‌ڵبژاردنێكی پاك و بێگه‌رد ئه‌نجام بدرێت و متمانه بۆ هاولاتیان بگه‌ڕێته‌وه‌و حزبه‌سیاسیه‌كانیش دان به ئه‌نجامه‌كانیدا بنێن، زوو به زوو ئه‌م هه‌نگاوانه بنرێن:

١–ستاندارته نێوده‌وڵه‌تیه‌كان له هه‌ڵبژاردندا له‌به‌رچاو بگیرێت و هه‌ڵبژاردنێكی پاك و بێگه‌رد به‌ڕێوه ببرێت.

٢–كۆمسیۆنی باڵای سه‌ربه‌خۆی هه‌ڵبژاردن و ڕاپرسی له‌په‌یڕه‌و و رێكاره‌كانیدا یاسا به‌ركاره‌كان له‌به‌رچاو بگرێت و لێیان لانه‌دات.

٣–كار به یه‌ك تۆماری ده‌نگده‌رانی یه‌كگرتووی پاگژ بكرێت، كه له ناوی دووباره‌و مردوو و ساخته پاك بكرێته‌وه و لایه‌نه په‌یوه‌ندیداره‌كان (ئه‌نجومه‌نی وه‌زیران، وه‌زاره‌ته‌كانی ته‌ندروستی و ناوخۆ و بازرگانی و پێشمه‌رگه و پلاندانان) مولزه‌م بكرێن به‌وه‌ی هاوكاری بكه‌ن له ئاماده‌كردن و پاك كردنه‌وه‌ی تۆماری ده‌نگده‌راندا.

٤–پێداویستیه مادی و مه‌عنه‌وییه‌كانی كۆمسیۆنی هه‌ڵبژاردن دابین بكرێت، و بودجه‌ی پێویستی بۆ ته‌رخان بكرێت.

٥–زه‌مینه‌سازی بۆ متمانه‌ی نێوان هێز و لایه‌نه‌كان له پرۆسه‌ی هه‌ڵبژاردندا دروستبكرێت له پێناو سه‌رخستن و په‌سه‌ندكردنی ئه‌نجامه‌كانی.

ئه‌گه‌ر كۆمسیۆن ئه‌م كارانه نه‌كات، پێویسته له‌لایه‌ن په‌رله‌مانه‌وه لێپێچینه‌وه‌ی له‌گه‌لدا بكرێت، ئه‌گه‌ر رێگریش له كاره‌كانی كراوه پێویسته كۆمسیۆن بیخاته ڕوو و لایه‌نی كه‌مته‌رخه‌م ئاشكرا بكات، هه‌ر بۆیه داواكارین له‌پێناو هه‌ڵبژاردنێكی پاك و بێگه‌ردا هه‌موو هه‌ولێك بخرێته گه‌ڕ بۆ ده‌رچونی هه‌رێمی كوردستان له‌م بارودۆخه چه‌قبه‌ستووه‌دا.

له‌حاڵه‌تی نه‌بوونی وه‌لامدا وه‌ك رێكخراوه‌كانی كۆمه‌ڵی مه‌ده‌نی ناچارین هه‌موو رێگه‌و فشارێكی مه‌ده‌نی بگرینه‌به‌ر و رای گشتیی ناوخۆ و ده‌ره‌وه‌شی لێ ئاگادار بكه‌ینه‌وه.

لەگەل رێزدا

١-ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردەو گەشە پیێدان (PAY)
٢- پە یمانگەی پەرە پێدانی یاسایی (ILDK)
٣-سەنتەری پەرە پێدانی دیموکراسی و مافی مرۆڤ (DHRD)
٤-رێکخراوی هاریکاری یاسایی ژنان (WOLA)
٥- رێکخراوی کوردستان بۆ هەموان (KEODD)
٦- ریکخراوی ستۆپ بۆ دژە گەندەلی
٧- پە یمانگای ناوین بۆ پەیوەندیە نێودەوڵەتیەکان
٨- رێکخراوی کوردۆ زانست بۆ دیموکراسیەت و مافی مرۆڤ
٩-رێکخراوی چاوی زانکۆ
١٠- ریکخراوی لیزا بۆ گەشە پێدانی مرۆیی
١١-ریکخراوی ریکان بۆ ئامادە کردنی سە رکردە
١٢- رێکخراوی گەیاندن بۆ چالاکیە دیموکرسیەکان و مافی مرۆڤ
١٣- ریکخراوی رونیا بۆ هوشیاری
١٤-تۆڕی لیدەر
١٥- پە یمانگەی کوردی بۆ دیالۆگ
١٦-رێکخراوی جوگرافیای گشتی کوردستان
١٧-ئینستتیۆتی برادۆست بۆ گەشە پێدان
١٨-رێکخراوی هەڵوێست

٢٠١٧/١٠/٩

پاشكۆی (١٦)

یادداشتی (٤٢) ڕێكخراوی كۆمەڵی مەدەنی كە ئینستتیوتی پەی ئامادەی كردبوو سەبارەت بە ئە نجامدانی هەڵبژاردنێكی پاك و بێگەرد

هەڵمەتێكی بەپەلە لەپێناو هەڵبژاردنێكی بێگەرد

بەڕێزان:

-سەرۆكایەتی پەرلەمانی كوردستان

-سەرۆكایەتی ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی كوردستان

-كۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و ڕاپرسی

-گشت لایەنە سیاسیەكانی كوردستان

لەسایەی دەسەڵاتی حزبە حوكمڕانەكانەوە، هەرێمی كوردستان ڕووبەڕووی قەیرانگەلێكی سیاسی و یاسایی و دارایی و كارگێڕی سەخت بۆتەوە، پەیوەندیی نێوان لایەنە سیاسیەكان ئاڵۆزی تێكەوتووە، دامودەزگا گشتیەكان پەكیان كەوتووە، پێشێلكارییەكی یاسایی زۆر دەكرێت، پرۆژەكان وەستاون، ماوەی سێ ساڵە بە نایاسایی موچەی فەرمانبەران بۆ چارەكێك كەمبۆتەوەو مانگانە لەكاتی خۆیدا ئەوەیشیان پێ نادرێت، هاوڵاتیان بژێویی ژیانیان پێ دابین ناكرێت، ئەمانەو دەیان گرفتی تر بەرۆكی خەڵكی كوردستانی گرتووە. ئەمە لەكاتێكدا ئەم دەسەڵاتە تەمەنی پەرلەمانیشی بۆ دوو خولی گرێدان درێژكردەوەو هەڵبژاردنەكانیشی دواخست. تاكە ڕێگە بۆ دەربازبوون لەم قەیرانانە ئەنجامدانی هەڵبژاردنێكی پاك و بێگەردە، لەسایەیدا پەرلەمانێكی هەڵبژێردراوی نوێ بێتە كایەوەو حكومەتێكی شەرعی دروستبكرێت. بۆ ئەم مەبەستە ئێمە وەك ڕێكخراوەكانی كۆمەڵی مەدەنی دەنگی خۆمان یەكخستووەو داواكارین لەپێناو هەڵبژاردنێكی بێگەرددا پێویستە ئەم ڕێكارانە بگیرێنەبەر:

یەكەم: لەئێستاوە بەچاودێری پەرلەمانی كوردستان ڕێكارەكانی هەڵبژاردنەكان دەستنیشان بكرێن، ئەمەش خۆی لەوەدا دەبینێتەوە كە سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیران و كۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەكان لەدانیشتنێكی پەرلەماندا ئامادەبن و ئامادەكاری و ڕێكارەكان دەستنیشان بكەن.

دووەم: ئەگەر بڕیارە یاسای هەڵبژاردنەكان (هەڵبژاردنی پەرلەمان) و (سەرۆكایەتی هەرێم) هەموار بكرێنەوە، پێویستە دەستوبرد لە هەمواركردنەكەدا بكرێت تا كات هەبێت بۆ ئامادەكاریی پێویست.

سێیەم: سەبارەت بە یانزە كورسیی (كۆتاكان)، پێویستە یاسای هەڵبژاردن هەموار بكرێتەوەو تەنها خودی پێكهاتەكان بۆیان هەبێت دەنگ بەنوێنەری كۆتاكان بدەن، ئەمەش بەوە دەكرێت كە لەتۆماری دەنگدەرانیشدا جیا بكرێنەوە. بۆ ئەوەی پێكهاتەكان نوێنەری ڕاستەقینەی خۆیان بنێرنە پەرلەمان.

چوارەم: ئەگەر بكرێت تۆماری دەنگدەران بە (بایۆمەتری)ی عێراق ڕێكبخرێت. بەمەش تۆمارەكە لەناوی مردووان و دووبارە پاك دەبێتەوە.

پێنجەم: ئەگەر كار بەبایۆمەتری نەكرێت، پێویستە ئەم تۆمارەی ئێستا هەیە پاك بكرێتەوە بە:

١-سڕینەوەی ناوی مردووان.

٢-سڕینەوەی ناوی دووبارەی نێو خودی هەرێم.

٣-سڕینەوەی ناوی دووبارەی هەرێم لەگەڵ ناوچە دابڕێنراوەكان.

٤-سڕینەوەی ناوی كوردانی پارچەكانی تر كە پەنابەرن یا بەهۆكاری تر نوسراون (ڕۆژئاوا و ڕۆژهەڵات و باكور).

٥-لیستی ناوی دەنگدەرانی تایبەت و گشتی لێک جیابکرێنەوەو دووبارە نەبێتەوە.
٦-لەدایکبووانی ساڵی ٢٠٠٠ بەپێی یاسا ناویان لەتۆماری دەنگدەراندا تۆمار بکرێت، کە لەیاساکەدا هاتووە دەڵێت: دەنگدەر ئەو کەسەیە کە لە رۆژی هەڵبژاردندا تەمەنی بووبێت بە (١٨) ساڵ.

شەشەم: بنکەکانی دەنگدان لەفرە وێستگەییەوە بکرێن بەیەک وێستگە، واتە لەبری ئەوەی لەبنکەیەکدا چەند وێستگەیەک لەچەند ژورێکی جیاجیادا هەبێت، هەموو سندوقەکانی بنکەکە لەیەک هۆڵدا دابنرێن، بەمەش بواری ساختەکاری کەمدەکاتەوەو چاودێریی باشتر دەکرێت.

حەوتەم: دەنگدان بە (عەد و فەرز)ی ئەلیکترۆنی بێت، یاخود بە(سمارت سکان) بێت، بەمەش بواری ساختەکاری کەمدەبێتەوە لەکاتی بژاردنی دەنگەکاندا.

هەشتەم: لەنێو کۆمسیۆندا (تالین سەنتەر) باشتر رێکبخرێت و مەرج و ستانداردە نێودەوڵەتیەکانی تیادا رەچاو بکرێت، بۆ ئەوەی لەکۆتایی کۆکردنەوەی دەنگەکاندا ساختەکاری نەکرێت.

نۆیەم:دەنگدەری تایبەت و گشتی لەیەک رۆژدا دەنگ بدەن، بەمەش بوار کەمدەبێتەوە بۆ دەنگدەرانی تایبەت کە لەهەڵبژاردنەکانی پێشوودا دووجار دەنگیانداوە.

دەیەم: هەوڵ بدرێت زۆرترین چاودێری نێودەوڵەتی (بەتایبەتی نەتەوە یەکگرتووەکان) بهێنرێن بۆ چاودێریی هەڵبژاردنەکان.

یانزەهەم: هەوڵ بدرێت زۆرترین چاودێری کیانە سیاسیەکان ئامادەبکرێن بۆ سەرجەم بنکەو وێستگەکان.

دوانزەهەم: لەئێستاوە ئامادەکاری بکرێت بۆ تۆمار کردنی زۆرترین کەس لە نوێنەرانی رێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی وەک چاودێر لە رۆژی هەڵبژاردندا.

سیانزەهەم: خشتەی کاتی جێبەجێکردنی ئەو رێکارانەی سەرەوە، بە هەماهەنگی لەگەڵ نەتەوە یەکگرتووەکان و رێکخراوە نێودەوڵەتیەکان، هەروەها بەهەماهنگی و هاوکاری کۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەکانی عیراق، و کاتی هەڵبژاردن دەستنیشان بکرێت و رێگە نەدرێت و هیچ هێز و لایەنێک بۆی نەبێت یاری بەکاتی دەنگدانەکان بکەن و بەپێی بەرژەوەندی خۆیان و دوور لە یاسا هەڵبژاردنەکان پێش یا دوای بخەن. ئەم رێکارانە ئەرکی کۆمسیۆنن، داواکارین بەئەرکی خۆی هەڵسێت، و هەق نیە رێگە بدرێت ئەم دەزگا گرنگە ئیرادەی حزبەکانی بەسەردا بسەپێنرێت و بەسیاسی بکرێت و ببێت بەدەسکەلای هێزە سیاسیەکان، خۆ ئەگەر ئەم رێکارانە نەگیرێنە بەر، نەهەڵبژاردنێکی پاک ئەنجامدەدرێت و نەنوێنەرانی شەرعیی خەڵک هەڵدەبژێردرێن و نەدۆخی ژیانی خەڵکیش لەمەی ئێستا تێی کەوتووە باشتر دەبێت، لەم دۆخەشدا کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان بێدەنگ نابن. ئەمرۆ تاکە شت کە ماوە ئومێدی لێ بکرێت ئەنجامدانی هەڵبژاردنێکی پاک و بێگەردە کە تاکە رێگەی چارەسەری سیاسیە، ئەمەش بەیەکڕیزیی خەڵکی کوردستان دەبێت، هەر بۆیە ئێمە وەک رێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی هەرچی رێگەو فشاری مەدەنی هەیە دەیگرینەبەر بۆ ئەوەی هەرێمی کوردستان لەم نەهامەتیە دەربازی بێت و شەرعیەت لەخەڵکەوە بۆ دامودەزگا گشتیەکان بگەڕێتەوەو کۆتایی بە نادادی بهێنرێت.

ناوی رێکخراوەکان:

١- ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردەو گەشەپێدان (PAY).
٢-رێکخراوی هاریکاری یاسایی ژنان (WOLA).
٣- پەیمانگەی پەرەپێدانی یاسایی.
٤- ریکخراوی ستۆپ بۆ دژە گەندەڵی.
٥- پەیمانگای ناوین بۆ پەیوەندیە نێودەوڵەتیەکان.
٦- رێکخراوی گەیاندن بۆ چالاکیە دیموکرسیەکان و مافی مرۆڤ.
٧- ریکخراوی رونیا بۆ هوشیاری.

٨-تۆڕی لیدەر بۆ پێگەیاندنی سەرکردە
٩-پەیمانگەی کوردی بۆ دیالۆگ.
١٠-ڕێکخراوی جوگرافیای گشتی کوردستان.
١١-ئینستتیۆتی برادۆست بۆ گەشەپێدان.
١٢-ڕێکخراوی کۆژین بۆ گەشەپێدان
١٣-ڕێکخراوی دۆستان لەگەرمیان
١٤-ڕێکخراوی فیوچەر
١٥-ڕێکخراوی پەرەپێدانی پەروەردەیی
١٦-ڕێکخراوی خوشکانی ئیسلامی
١٧-ناوەندی نیشتمانی بۆ مافی مرۆڤ
١٨-ڕێکخراوی ژیانی نوێ بۆ پاراستنی ژینگە و ژنان
١٩-ڕێکخراوی دابین بۆ گەشەپێدانی دیموکراسی و مافی مرۆڤ
٢٠-ڕێکخراوی خەڵك بۆ گەشەپێدان
٢١-ڕێکخراوی هەڵوێست
٢٢-ڕێکخراوی پایتەختی ئاشتی
٢٣-تۆڕی پاراستنی مافەکانی مرۆڤ لەدەڤەری ڕاپەڕین
٢٤- ئینستتیوتی برادۆست بۆ گەشەپێدان
٢٥-سەنتەری کوردستان بۆ بەهێزکردنی توانای کارگێڕی و بەڕێوەبردن
٢٦-ڕێکخراوی ئایندە بۆ پاراستنی ژینگە
٢٧-ڕێکخراوی هیوا بۆ هاوکاری منداڵی کەمدەرامەت
٢٨-ڕێکخراوی چرۆ بۆ گەشەپێدانی منداڵانی نەوجەوانان
٢٩-ڕێکخراوی ئاورینگ بۆ پێگەیاندنی کچان
٣٠-ڕێکخراوی ئەزمون
٣١- ڕێکخراوی بەسە (Enough)
٣٢-ڕێکخراوی دوارۆژ بۆ پێگەیاندنی کچان
٣٣-ڕێکخراوی گلێنە بۆ ئازادی و مافی مرۆڤ
٣٤-تۆڕی ستارت
٣٥-ڕێکخراوی سەروەریی هەلەبجە
٣٦-تۆڕی ڕێکخراوەکانی هەڵەبجە
٣٧- ڕێکخرای دیمەن بۆ پرسە کۆمەڵایەتیەکان
٣٨- ڕێکخراوی سکالا بۆ پرسەکانی ئافرەت
٣٩- ڕێکخراوی ماڵی سەرکەوتن بۆگەشەپێدانی توانا‌کان
٤٠ سەنتەری پەرەپێدانی دیموکراسی و مافی مرۆڤ (DHRD)
٤١- ریکخراوی ئاران بۆ پەرەبیدانی کلتوری مەدەنی
٤٢- ریکخراوی پێکەوە ژیان نوێ

٢٠١٧/١٠/٢٨

پاشکۆی (١٧)

یادداشتی زیاتر لە (٢٠٠) ڕێکخراوی کۆمەڵی مەدەنی و کەسایەتی کە ئینستتیوتی پەی ئامادەی کردبوو سەبارەت بە ئەنجامدانی هەڵبژاردن لە کاتی خۆیدا

کەمپینی
با ئیتر هەڵبژاردنەکانی کوردستان بەپێی یاساو لەکاتی خۆیاندا ئەنجام بدرێن

ڕۆژی (١٨/٣/٢٠١٨) لەشاری هەولێر لە هۆڵی فەرمانگەی ڕێکخراوە ناحکومیەکان، کەمپینێک بە بەشداری زیاتر لە (١٠٠) ڕێکخراوی کۆمەڵی مەدەنی و زیاتر لە (١٠٠) کەسایەتی ڕاگەیەندرا. لەکەمپینەکەدا ڕێکخراوەکان و کەسایەتیەکان یاداشتێکییان بە زمانەکانی (کوردی، عەرەبی، ئینگلیزی) ئامادە کردبوو بۆ (سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان،گشت فراکسیۆنەکانی پەرلەمان، سەرۆکایەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان، گشت لایەنە سیاسیەکانی هەرێمی کوردستان، کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و ڕاپرسی، نوێنەرایەتی و کونسوڵخانەکانی وڵاتان لە هەرێمیکوردستان)، داوایان دەکرد کاتی هەڵبژاردنەکانی هەرێم دیاری بکرێت و لایەنە یاسایی و سیاسیەکانی داواکەشیان ڕوونکردۆتەوە. لەبەشێکی داواکەشیاندا ئاماژەیان بۆ ئەوە کردبوو کە ئەگەر تا (٦/٤/٢٠١٨) کاتی هەڵبژاردنەکانی هەرێم دیاری نەکرێت ئاماژەیە بۆ ئەنجام نەدانی هەڵبژاردن لە کاتی خۆیدا و درێژکردنەوەی ماوەی جارێکی تری پەرلەمان و دەوامیدانە بە قەیرانەکان .

دەقی یاداشتەکە:

بۆ بەڕێزان/

-سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان

-گشت فراکسیۆنەکانی پەرلەمان

-سەرۆکایەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان

-گشت لایەنە سیاسیەکانی هەرێمی کوردستان

-کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و راپرسی

-نوێنەرایەتی و کونسوڵخانەکانی وڵاتان لە هەرێمی کوردستان

-نوێنەرایەتی نەتەوە یەکگرتووەکان لە هەرێمی کوردستان

بەڕێزان: ئەرکی هەمووڵایەکە بە پەلە کاتی هەڵبژاردن دیاری بکەن، و ئەم بێدەنگی و دەستی دەستی کردنەی لایەنەکان بەرامبەر یاسا دەیکەن رای بگرن:

یەکەم: لە رووی یاساییەوە:

١-بەپێی برگەی (١) لە مادده یەکەمی یاسای دابەشکردنی دەسەڵاتەکانی سەرۆکایەتی هەرێم بەسەر دامەزراوە دەستوریەکانی هەرێم، و پیادەکردنی برگەی (٢) لە ماددەی دەیەم لە یاسای سەرۆکایەتی هەرێم لەلایەن سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستانەوە دەبێت، کاتی هەڵبژاردن دیارییکرێت .

٢-بەگوێرەی یاسای درێژکردنەوەی تەمەنی پەرلەمان ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠١٧ تەمەنی پەرلەمان، درێژکراوەتەوە لە ٢٠١٧/١١/٦ بۆ ٢٠١٨/١١/٦ و تەمەنی پەرلەمان کەمتر لە هەشت مانگی ماوە.

٣—بەگوێرەیی یاسا دەبێت بەر لە ٢٠١٨/٩/٦ هەڵبژاردن ئەنجام بدرێت.

دووەم: کۆمسیۆن و تۆماری دەنگدەران:

بە گوێرەی پەیرەوی کۆمسیۆنی هەڵبژاردن (١٨٠) رۆژ پێویستە بۆ خۆئامادەکردن و ئەنجامدانی هەڵبژاردن، لە لایەکی ترەوە تا ئێستا تۆمارێکی دەنگدەرانی پاک نیەو هەمووڵایەک داوای پاک کردنەوەی دەکەن، تەنانەت لە لای هەندێک لایەن بووە بە مەرج بۆ ئەنجام دانی هەڵبژاردن، بەبێ ئەوەی سەرەتاکانی پاک کردنەوەی تۆمارەکە راگەیەنرابێت، یا بودجەی بۆ تەرخان کرابێت. بۆ ئەوانەی دەڵێن ئامادەین بۆ هەڵبژاردن و داوای پاک کردنەوەی ئەو تۆمارە دەکەن دەبوو هەموو رێگایەک بگرنە بەر بۆ دیاریی کردنی رۆژی هەڵبژاردن و تەرخان کردنی بودجەو پاک کردنەوەی تۆماری دەنگدەران.

١-بە گوێرەیی یاسایی ژمارە (٢)ی ساڵی ٢٠١٧، دەسەڵاتی سەرۆکی هەرێم دراوە بە سەرۆکی حکومەت.

٢-کەواتە بە گوێری یاسا دەبوایە لە ٢٠١٨/٣/٦ بریاری هەڵبژاردن بدرایەو کاتەکەی دیاری بکرایە، و بودجە تەرخان بکرایە تا کۆمسیۆنیش کاتی هەبێت بۆ ئەنجام دانی هەڵبژاردن.

٣-سەرۆکی پەرلەمان نامەی دەستلەکار کێشانەوی پێشکەش کردووە، بەگوێرەی پەیرەوی ناوخۆ دەبێت دوای دەست لەکارکێشانەوە یەکسەر سەرۆکی نوێ هەڵبژێردرێت، بۆیە دانیشتنەکانی ئێستای پەرلەمان لەرووی یاساییەوە بێ بنەمایە، جگە لەوەش ئێستا سەرۆکی پەرلەمان کاندیدە بۆ هەڵبژاردنی عێراق کە ئەمەش وا ئەکات لە دوای هەڵبژاردن پەرلەمانی کوردستان بە ناچاری دەست لەکارکێشانەوەی سەرۆکی پەرلەمان پەسند بکات، ئەمەش دووبارە ئەگەری پەککەوتنی پەرلەمان دەهێنێتە پێشەوە.

سێیەم: لە روویی سیاسییەوە:

١-لە ٢٠١٨/٥/١٢ هەڵبژاردنی ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق ئەنجام دەدرێت و دوای هەڵبژاردن حکومەتی نوێ دروست دەکرێت، کە دەبێت کورد هەوڵا بۆ مافەکانی بدات، لە کاتێکدا کورد لە ناوخۆی خۆی خاوەنی حکومەتێکە کە لایەنەکان تیاییدا کشاونەتەوەو تەنها یەکێتی و پارتی و تورکمانی تیایەو (١٣) پۆست بە وەکالەت بەڕێوە دەچێت.

٢-لە کاتێکدا هەڵبژاردنی عێراق بەر لە کوردستان ئەنجام دەدرێت، ئەگەر کاتی هەڵبژاردن لە ئێستادا دیاری نەکرێت ئەگەری ئەوە هەیە ئەو لایەنانەی دەنگیان کەم دەکەن لە هەڵبژاردنی عێراق، ئەوکات رێگری دروست بکەن بۆ دیاری کرنی کاتی هەڵبژاردن، بە پێچەوانەشەوە ئەوەی دەنگی زیاتر بهێنێت پەلەی هەڵبژاردنیەتی، ئەمەش ئەگەری گرژیی نێوان لایەنەکان زیاتر دەکات.

٣-لە کاتێکدا ئەگەر کورد یەک ریز نەبێت لەسەر بنچینەی بەرژەوەندییەکانی خەڵکی هەرێمی کوردستان، لە کۆی (٣٢٩) کورسی ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق تەنها (٥٦) کورسی بۆ هەرێمی کوردستان دانراوە بە کەرکوکیشەوە، کە (٢٠) لایەنی سیاسیی لە کوردستان رکابەریی لەسەر دەکەن، بێگومان رەوشەکە لەبەرژەوەندی خەڵکی کوردستان ناکەوێتەوە.

لەکۆتاییدا پێویستە بڵێین:

(پارتی دیموکراتی کوردستان)، کە سەرۆکایەتی پەرلەمان و حکومەت و کۆمسیۆنی هەڵبژاردنی بەدەستەوەیە، بەپێی یاسا دەسەڵاتەکانی سەرۆکی هەرێمیش کە پەیوەندیدارە بە دیاریکردنی رۆژی هەڵبژاردنەوە لەدەستی سەرۆکی حکومەتدایە، دوای ئەوەی بەڕێزیان نامەی فەرمییان لەم بارەیەوە بۆ پەرلەمان ناردووەو دوو جار لەگەڵا پەرلەمان و دوو جاریش لەگەڵا کۆمسیۆن کۆبونەتەوە، ئاخۆ هۆکار چیە تا ئێستاش نە بودجەی دیاریکردووە بۆ هەڵبژاردن و نە رۆژی هەڵبژاردنیشی پێ دیاریکراوە!؟

(یەکێتی نیشتمانی کوردستان) کە رایانگەیاندووە مەرجیان پاک کردنەوەی تۆماری دەنگدەران و هەڵبژاردنێکی پاک و بێگەردە، لەهەمان کاتدا لە سەرۆکایەتی پەرلەمان و سەرۆکایەتی حکومەت و سەرۆکایەتی کۆمسیۆن بەشدارن، تائێستاش بەکردەوە هیچ هەنگاوێکیان نەناوە بۆ تەرخانکردنی بودجەی هەڵبژاردن و دیاریکردنی رۆژی ئەنجامدانی هەڵبژاردن.

هەریەکە لە (بزوتنەوەی گۆڕان) و (یەکگرتووی ئیسلامی) و (کۆمەڵی ئیسلامی) کە دەڵێن ئامادەین بۆ هەڵبژاردن و تاکە مەرجیان پاک کردنەوەی تۆماری دەنگدەرانەو نوێنەریان لە کۆمسیۆن و پەرلەماندا هەیە، بەڵام هەنگاوی کرداریيان لەو بارەیەوە نەناوە کە دەبوایە لە (٢٠١٨/٣/٦)ەوە رۆژی هەڵبژاردن دەستنیشان بکرێت!

حزبە سیاسیەکانی تر کە هاتوونەتە سەر گۆڕەپانی سیاسیی کوردستان و خۆیان ئامادە کردووە کە لیستیان هەبێت بۆ پەرلەمانی ئایندەی کوردستان، وەک: (هاوپەیمانی دیموکراسی و دادپەروەری)، (نەوەی نوێ)، هەروەها لایەنەی سیاسیەکانی تری وەک (حزبی شیوعی) و (بزوتنەوەی ئیسلامی) و (حزبی زەحمەتکێشان) و (حزبی سۆسیالیست) و لایەنەکانی تر، هیچ هەنگاوێکی کرداری و هەڵوێستێکیان نەبووە کە کار بکەن بۆ ئەوەی هەڵبژاردنێکی پاک و بێگەرد لەکات و ساتی خۆیدا ئەنجام بدرێت.

ئێستا کە تۆماری دەنگدەران پاک نەکراوەتەوە، پێداویستیە لۆجستیکیەکان دابین نەکراون، یاسای هەڵبژاردن هەموار نەکراوە، بودجەی پێویست تەرخان نەکراوە، رۆژی هەڵبژاردن دەستنیشان نەکراوە، ئەگەر لەماوەی کەمتر لە مانگێک رۆژی هەڵبژاردن دیاری نەکرێت و بودجە تەرخان نەکرێت و ئەو هەنگاوانە نەنرێن، بە دڵنیاییەوە جارێکی تریش لەلایەن هێزە باڵادەستەکانەوە تەمەنی پەرلەمان درێژ دەکرێتەوەو هەڵبژاردنەکان دوادەخەنەوە، یا هەڵبژاردنێکی بێ سەروبەر ئەنجام دەدەن، بەمەش ئەم حکومەتە شکستخواردووە بەردەوام دەبێت، گرفت و قەیرانەکانی رووبەڕووی خەڵکی کوردستانیان کردۆتەوە لە بڕینی قوت و دروستکردنی دەیان

قەیرانی تر درێژەیان دەبێت، لە دواجاردا ئەم حکومەتە ناتوانێت لەبەردەم حکومەتی عێراقیدا مافەکانی خەڵک بەدەست بێنێت.

ئێمە وەک ڕێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی و ڕۆشنبیران و ئەکادیمیانی کوردستان، رایدەگەیەنین کە ئەو رەوشەی دەگوزەرێت، لە دواخستنی هەڵبژاردنە گشتیەکان و نەبەستنی کۆنگرەی حزبەکان و بەسەر چوونی ماوەی یاسایی دام و دەزگا شەرعیەکان و بوونی گەندەڵییەکی زۆر و قەیرانی دارایی دروستکراو و خراپی باری بژێویی خەڵکی کوردستان، لەگەڵ ڕێڕەوی سیاسەتی دەولیدا ناگونجێت و کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی لەگەڵ بوونی گۆڕانکاریدان و ئەمەش لەگەڵ خواستی خەڵکی کوردستاندا وێک دێتەوە.

بۆیە داوادەکەین پێویستە بۆ ڕێزگرتن لە یاسا، بۆ پاک کردنەوەی تۆماری دەنگدەران، بۆ دروستکردنەوەی حکومەتێکی نوێ، پەلە بکرێت لە دیاری کردنی رۆژی هەڵبژاردن، و هاوکات بودجەی پێویست بۆ هەلبژاردن تەرخان بکرێت بۆ ئەوەی کۆمسیۆن دەست بە هەنگاوە پراکتیکیەکان بکات و وەبشتوانرێت چاودێری و لێپرسینەوەی کارەکانی کۆمسیۆن بکرێت. ئەمەش بە تایبەت ئەرکی پێنج لایەنەکەیە کە کۆمسیۆنیان پێک هێناوە زۆرینەن لە پەرلەمان، چونکە تاکە بژاردە بۆ دەرچوون لەقەیرانەکان هەڵبژاردنێکی یاسایی پاک و بێگەردە. هەر لەم سۆنگەیەوە ئەم یاداشتە بەفەرمی ئاراستەی سەرجەم لایەنەکان دەکەین و چاوەڕێی وەڵامیان لێ دەکەین، بۆ ئەوەی بۆ کۆمەلانی خەڵکی کوردستان ئاشکرابێت کە کامە لایەن پەرۆشی چاکسازی و چارەسەرییەو بەڕاستی لەگەڵا هەڵبژاردندایەو کامە لایەنیشە نایەوێت هەڵبژاردن بکرێت و کێشەو قەیرانەکانی ئەم هەرێمە چارەسەر بکرێن.

لەگەڵ رێزدا

٢٠١٨/٣/١٨

***-ناوی رێکخراوەکان:**

1. **ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردەو گەشەپێدان (PAY)**
2. **پەیمانگەی پەرەپێدانی یاسایی (ILDK)**
3. **ئینستتیوتی ریفۆرم بۆ گەشەپێدان (RID)**
4. **سەنتەری پەرەرپێدانی دیموکراسی و مافی مرۆڤ (DHRD)**
5. **رێکخراوی هاریکاری یاسایی ژنان (WOLA)**
6. **پەیمانگەی کوردی بۆ هەڵبژاردن (KIE)**
7. **دەزگای ستاندەرد بۆ راگەیاندن.**
8. **تۆری هاوپەیمانی رێکخراوە ناحکومیەکانی کوردستان (کە ٢٧ رێکخراو لەخۆ دەگرێت)**
9. **تۆڕی رێکخراوەکانی هەڵەبجە (کە ٢٥ رێکخراو لەخۆ دەگرێت)**
10. **تۆڕی ستارت (کە ٣ رێکخراو لەخۆ دەگرێت)**
11. **تۆڕی لیدەر بۆ پێگەیاندنی سەرکردە (کە ٥ رێکخراو لەخۆ دەگرێت)**
12. **تۆڕی نەوەکانی ئاشتی (کە ١٠ رێکخراو لەخۆ دەگرێت)**
13. **تۆری بونیادی رێکخراوەکانی گەرمیان (کە ٧ رێکخراو لەخۆ دەگرێت)**
14. **تۆڕی دادپەروەری بۆ بەندییەکان (کە ٧ رێکخراو لەخۆ دەگرێت)**
15. **رێکخراوی ئایدیا بۆ دیموکراسی و هۆشیاری کۆمەلگە**
16. **ئەکادیمیایی ئینگلیزی کوردی بۆ پەروەردەو راهێنان**
17. **رێکخراوی هەڵوێست**

١٨. رێكخراوی كوردستان بۆ هەموان (KEODD)
١٩. رێكخراوی پایتەختی ئاشتی
٢٠. رێكخراوی ستۆپ بۆ دژە گەندەڵی (STOP)
٢١. رێكخراوی گەیاندن بۆ چالاكیە دیموكرسیەكان و مافی مرۆڤ.
٢٢. رێكخراوی ماڵی سەركەوتن بۆگەشەپێدانی تواناكان
٢٣. پەیمانگای ناوین بۆ پەیوەندیە نێودەوڵەتیەكان (NIIR)
٢٤. رادیۆی دەنگ
٢٥. ناوەندی نیشتمانی بۆ مافی مرۆڤ
٢٦. رێكخراوی سكالا بۆ پرسەكانی ئافرەت
٢٧. رێكخرای دیمەن بۆ پرسە كۆمەلایەتیەكان
٢٨. ئینستتیۆتی برادۆست بۆ گەشەپێدان (BID)
٢٩. رێكخراوی چاوی زانكۆ
٣٠. رێكخراوی كوردۆ زانست بۆ دیموكراسیەت و مافی مرۆڤ
٣١. رێكخراوی گەشەپێدانی ئابوری كوردستان (KEDO)
٣٢. پەیمانگای مێدیتریانە بۆ توێژینەوەی هەرێمایەتی
٣٣. رێكخراوی رونیا بۆ هوشیاری و تەندروستی
٣٤. رێكخراوی (wise) بۆ پەروەردەو فێركردن
٣٥. رێكخراوی لیزا بۆ گەشەپێدانی مرۆیی
٣٦. رێكخراوی دەڤەری برادۆست بۆ گەشت و گوزار
٣٧. رێكخراوی سەروەریی هەڵەبجە
٣٨. رێكخراوی نوێ بۆ پاراستنی ژینگە و مافەكانی ژنان
٣٩. رێكخراوی فیوچەر
٤٠. رێكخراوی جیوگرافیای گشتی كوردستان
٤١. رێكخراوی بێداری
٤٢. رێكخراوی هیوا
٤٣. رێكخراوی نیشتیمانی كورد
٤٤. نوێنەرایەتی سلێمانی رێكخراوی سروشتی كوردستان
٤٥. سەنتەری پەرەپێدانی لاوان
٤٦. رێكخراوی كورد-ماد بۆ گەشەپێدانی كولتوری و دیموكراسی
٤٧. گروپی دەواری خزمەت
٤٨. رێكخراوی ئاراستەی نوێ
٤٩. رێكخراوی پێكەوەژیان
٥٠. رێكخراوی بەسە Enough
٥١. رێكخراوی پەرەپێدانی پەروەردەیی
٥٢. رێكخراوی مروڤ دۆست بۆ گۆشەپێدانی كەلتوور
٥٣. رێكخراوی هۆشیاركردنەوەی كۆمەڵگا
٥٤. رێكخراوی كۆژین بۆ گەشەپێدان
٥٥. رێكخراوی چاو بۆ ئازادی و مافەكانی مرۆڤ
٥٦. ئینستتیونی لۆبی بۆ پەرەپێدانی دیموكراسی
٥٧. رێكخروای گەشەپێدانی خوێندكاران و گەنجان (SYEO)
٥٨. رێكخراوی ئاینده بۆ پاراستنی ژینگە

٥٩. ڕێکخراوی ئەمەك بۆ پرسی ئەنفال
٦٠. ڕێکخراوی هۆشیاری کۆمەڵگە
٦١. ڕێکخراوی دابین بۆ گەشەپێدانی دیموکراسی و مافی مرۆڤ
٦٢. ڕێکخراو دوارۆژ بۆ پێگەیاندنی ئافرەتی سەرکردە
٦٣. ڕێکخراوی پەرەپێدان بۆ تواناکانی گەنجان
٦٤. ڕێکخراوی ئەزموون AOCD
٦٥. ڕێکخراوی سینا بۆ توێژینەوەو پەرەپێدان
٦٦. سەنتەری بوار بۆ توێژینەوەی سیاسی وستراتیژی
٦٧. ڕێکخراوی فری پرێس بۆ داکۆکی و تازەگەری وراهێنان لەبواری میدیایی
٦٨. ڕێکخراوی سێلف کەیربۆ گەشەپێدان و هۆشیاری تەندروستی
٦٩. ڕێکخراوی دۆستایەتی بۆگەشەپێدان و هاوکاری مرۆیی
٧٠. ڕێکخراوی ئیلهام بۆگەشەپێدانی توانای منداڵان
٧١. ڕێکخراوی زار بۆ بەرگری لە ئازادییەکان
٧٢. ڕێکخراوی رایەڵا بۆ راهێنان و پەرەپیدانی مرۆیی
٧٣. ڕێکخراوی هەلمەتی دادپەروەری
٧٤. گروپی ئەڵوەن گرافی
٧٥. ڕێکخراوی جەستە بەخشان لەکوردستان
٧٦. یەکگرتووی خوشکانی ئیسلامی
٧٧. ڕێکخراوی داکۆکی لەزانکۆو پەیمانگاکان
٧٨. ڕێکخراوی دووربین بۆ پرسە سیاسی و ئابوریەکان
٧٩. ڕێکخراوی ژینگە دۆستانی گەریمان
٨٠. ڕێکخراوی ئاشتی و ماف
٨١. ڕێکخراوی ساریژ بۆ کاری خێرخوازی
٨٢. ڕێکخراوی چاوگەی هونەری
٨٣. ڕێکخراوی هەناسە بۆ پەرەپێدانی ژینگە
٨٤. ڕێکخراوی شلێر بۆ پەرەپێدانی گەشتوگوزاری ژینگەیی
٨٥. ڕێکخراوی هۆشیاریی لاوان
٨٦. ڕێکخراوی هیوای تەندروستی
٨٧. ڕێکخراوی هاریکاری مرۆیی
٨٨. سەنتەری کات بۆ هۆشیاری و راهێنانی لاوان
٨٩. ڕێکخراوی دەوەن بۆ ژینگە پاریزی
٩٠. ڕێکخراوی داهێنان بۆ هەمووان
٩١. ڕێکخراوی ماب
٩٢. ڕێکخراوی مافی مرۆڤی کوردستان
٩٣. ڕێکخراوی شەفافیەت بۆ دژە گەندەڵی
٩٤. ڕێکخراوی هەوڵ بۆ لیکۆلینەوە لە دیاردەکانی تاوان
٩٥. ڕێکخراوی چاودێر بۆ دیموکراسی و مافی مرۆڤ
٩٦. ڕێکخراوی ئاوان بۆ گەشەپێدانی کۆمەڵگە
٩٧. ڕێکخراوی کڵپە بۆ دیموکراسی و مافی مرۆڤ (KODDHR)
٩٨. ڕێکخراوی هزری گەنج بۆ گەشەپێدانی دیموکراسی و مافی مرۆڤ (HGODHRD)
٩٩. ڕێکخراوی پێگەی تاك

١٠٠. ڕێکخراوی دەریاچە بۆ پاراستنی ژینگەو سامانی ئاو

*-ناوی کەسایەتیەکان:
١. پەیمان عیزەدین- پارێزەر
٢. مەسعود عبدالخالق-سەرۆکی دەزگای ستاندارد
٣. د.سەروەر عبدالرحمن عمر- مامۆستای زانکۆ
٤. کەمال رەئوف- رۆژنامەنوس
٥. کاردۆ محەمەد- پەرلەمانتاری خولی پێشوو
٦. د.خامۆش عومەر- مامۆستای زانکۆ
٧. جەواد سەعید- راوێژکاری پەرلەمان
٨. د.دلێر ئەحمەد حەمەد- راوێژکاری پەرلەمان
٩. محەمەد شارەزوری- پەرلەمانتاری خولی پێشوو
١٠. جوتیار مەجید- پەرلەمانتاری خولی پێشوو
١١. د.دانا سەعید سۆفی- پەرلەمانتاری خولی پێشوو
١٢. خەمان زرار- پەرلەمانتاری خولی پێشوو
١٣. رازاو مەحمود فەرەج- پەرلەمانتاری خولی پێشوو
١٤. شەونم محمد غەریب- پەرلەمانتاری خولی پێشوو
١٥. عدنان عوسمان- پەرلەمانتاری خولی پێشوو
١٦. کەمال چۆمانی- نوسەر و رۆژنامە نوس
١٧. شوان سابیر مستەفا- مافناس و چالاکوانی مەدەنی
١٨. هیوا عەلی- چالاکوانی مەدەنی
١٩. شیلان عەلی- چالاکوانی کۆمەڵی مەدەنی
٢٠. هێمن ئەنوەر جەوهەر- چالاکوانی کۆمەڵی مەدەنی
٢١. شوخان رەزا- چالاکوانی کۆمەڵی مەدەنی
٢٢. ئومێد قەرەداغی- تویژەر و ماموستای زانکۆ
٢٣. بەهرە حەمەرەش- چالاکوانی مەدەنی و رۆژنامەنووس
٢٤. ئاریز دارا- راگەیاندنکار و چالاکوانی مەدەنی
٢٥. فەرمان رشاد- چالاکوانی مەدەنی
٢٦. داستان جەعفەر- چالاکوانی مەدەنی
٢٧. ئارام سەردار- راگەیاندنکار و چالاکوانی مەدەنی
٢٨. رێبین فەتاح – رۆژنامەنووس
٢٩. یونس حەمەد- چالاکوانی کۆمەڵی مەدەنی
٣٠. دەرون نەجیب- چالاکوانی کۆمەڵی مەدەنی
٣١. دێرین عەلی – چالاکوانی کۆمەڵی مەدەنی
٣٢. ئیبراهیم عەباس – چالاکوانی کۆمەڵی مەدەنی
٣٣. سێوە ڤاتح – چالاکوانی کۆمەڵی مەدەنی
٣٤. ئاسۆ قادر عبداللە- چالاکوانی کۆمەڵی مەدەنی
٣٥. جیهاد حویز محمود- چالاکوانی کۆمەڵی مەدەنی
٣٦. ئەحمەد جمیل کاوانی – مافپەروەر و چالاکوانی کۆمەڵی مەدەنی
٣٧. ئاکۆ عبدالمجید سعید- ماموستا
٣٨. د.ئیسماعیل نجم الدین- مامۆستای زانکۆ

٣٩. ئاسۆس نامق براخاس- مامۆستای زانکۆ
٤٠. فارس موراد حمشین- مامۆستاو چالاکوانی مەدەنی
٤١. باخان جەعفەر- چالاکوانی مەدەنی
٤٢. فتاح حسن قەلاتی- مامۆستاو چالاکوانی مەدەنی
٤٣. کاکەزیاد حمد عبدالله – چالاکوانی مەدەنی
٤٤. هۆگرعبدالرحمن سعید- چالاکوانی مەدەنی
٤٥. حیسام بەرزنجی- چالاکوانی مەدەنی
٤٦. هێمن ماممند- رۆژنامەنوس و چالاکوانی مەدەنی
٤٧. ماجد خەلیل- مامۆستای زانکۆ
٤٨. جێگر برادۆستی- چالاکوانی مەدەنی
٤٩. قارەمان خۆشناو- چالاکوانی مەدەنی
٥٠. ساکار عەزیز رەشید- مامۆستای زانکۆ
٥١. بەهرۆز جەعفەر- چالاکوانی مەدەنی
٥٢. ئەحمەد کاوانی- پارێزەر
٥٣. سەردار عەلی حسین-مافناس
٥٤. سەعید مەولود- مامۆستای زانکۆ
٥٥. ناجی عومەر اسماعیل- چالاکوانی مەدەنی
٥٦. لێزان ابوبکر- چالاکوانی مەدەنی
٥٧. فەریدە فەرهاد- مافپەروەر و چالاکوانی مەدەنی
٥٨. رێژنە مجید- چالاکوانی مەدەنی
٥٩. رێبین سەباح- پارێزەر و چالاکوانی مەدەنی
٦٠. بابان جەعفەر- چالاکوانی مەدەنی
٦١. م.سرتیپ خالص حسین- مامۆستای زانکۆ
٦٢. م.خۆشی عوسمان عەبدوللەتیف- مامۆستای زانکۆ
٦٣. د.حسین شفیق حسین- مامۆستای زانکۆ
٦٤. م.رێژین غریب نوری- مامۆستای زانکۆ
٦٥. م. شوان اسعد قادر مستەفا- مامۆستای زانکۆ
٦٦. م چرۆ عیمان عەبدوللەتیف - مامۆستای زانکۆ
٦٧. د کاوان صلاح الدین عوسمان - مامۆستای زانکۆ
٦٨. م.گۆنا عوسمان فارس- مامۆستای زانکۆ
٦٩. م.شاکر محمود احمد- مامۆستای زانکۆ
٧٠. بەناز حمە رشید حسن-مامۆستای زانکۆ
٧١. ئاراس مسعود اسماعیل- مامۆستای زانکۆ
٧٢. د.سەباح محمد بەرزنجی- پەرلەمانتاری خولی پێشوو و مامۆستای زانکۆ
٧٣. نزار لەتیف ئەحمەد- مامۆستای زانکۆ
٧٤. لانە عبدالحمید محمد نوری- مامۆستای زانکۆ
٧٥. ریباز کەمال غەریب- چالاکوانی مەدەنی
٧٦. سەروەت محمد عبدالکریم- چالاکوانی مەدەنی
٧٧. قەیسەر رەحمان- چالاکوانی مەدەنی
٧٨. ئیقبال غەفار- چالاکوانی مەدەنی
٧٩. فەرهاد قادر- چالاکوانی مەدەنی

٨٠. جەوهەر عەزیز- چالاکوانی مەدەنی
٨١. مەهدی عمر سالح- مامۆستای زانکۆ
٨٢. هیمن حسن محمد- مامۆستای زانکۆ
٨٣. هەڵەت رشید عبدالله- مامۆستای زانکۆ
٨٤. دیمەن ئەحمەد سەعید- مامۆستای زانکۆ
٨٥. دیلان جەمال قادر- مامۆستای زانکۆ
٨٦. فریاد مەعروف محمد- پارێزەر
٨٧. د.قارەمان نادر- مامۆستای زانکۆ
٨٨. زانا تەیفور- مامۆستای زانکۆ
٨٩. د.هۆشمەند عەلی مەحمود- مامۆستای زانکۆ
٩٠. د.ئاری ئەنوەر زبیر- مامۆستای زانکۆ
٩١. عەلی ئیلنجاغی- پێشمەرگەی دێرین
٩٢. حاکم پێشرەو سەید برایم- پێشمەرگەی دێرین
٩٣. د.ئەکرەم خامۆش- مامۆستای زانکۆ
٩٤. هونەر فازل رشید- مامۆستا
٩٥. سەرکەوت هادی حمە کریم- پێشمەرگەی دێرین
٩٦. عفان محمود احمد- مامۆستا
٩٧. هاوڕی محمد رسول- مامۆستای زانکۆ
٩٨. زەینەب عمر حمە احمد- مامۆستای زانکۆ
٩٩. شاکار نوری- رۆژنامە نوس
١٠٠. خێلان حسین- چالاکوانی مەدەنی
١٠١. نیان حکیم اسماعیل- مامۆستای زانکۆ
١٠٢. شیلان ئارام ئەکرەم- مامۆستای زانکۆ
١٠٣. جعفر حمە ئەمین- پێشمەرگەی دێرین

پاشکۆی (١٨)

یادداشتی ئینستتیوتی پەی بۆ پەرلەمانتاران سەبارەت بە بانگهێشتی کۆمسیۆنی هەڵبژاردنی هەرێمی کوردستان

تۆماری دەنگدەران کۆڵەکەیەکی گرنگ بۆ هەڵبژاردنێکی پاک:

پاش درێژکردنەوی ماوەی پەرلەمان بۆ دوو خولی گرێدان، ئێمە لە ئیسنتتیوتی پەی لە (٢٠١٨/٠١/٠٧) و راپۆرتێکی بەڵگەدارمان بڵاوکردەوە و ئاراستەی پەرلەمان، حکومەت و کۆمسیۆنی هەرێمان کرد، لە راپۆرتەکەدا بەڵگەمان لەسەر نزیکەی (٩٠٠.٠٠٠) هەزار ناوی (مردوو، دووبارە، ساختەو گوماناوی) خستەڕوو، ئامانج لە راپۆرتەکە راکێشانی سەرەنجی هەموو لایەنە پەیوەندیدارەکان بوو لەسەر کێشەی تۆماری دەنگدەران، لەگەڵ ئەوەی کارەکەی ئێمە نەیاری زۆر بوو و تۆمەتی چەواشەکاری و ساردکردنەوەی خەڵک لە هەڵبژاردنیان دایە پاڵمان، بەڵام راچڵەکین بوو بۆ بەشێکی زۆربەی لایەنە سیاسیەکان کە ئایا دەکرێت بەو تۆمارە هەڵبژاردن ئەنجام بدرێت؟ پاشان کۆمسیۆن هەوڵەکانی چڕکردەوە و وتەبێژی کۆمسیۆن رایانگەیاند: "ئەوان لیژنەیەکیان بۆ پاککردنەوی تۆمار پێکهێناوە و تا ئێستا زیاتر لە (٦٤٠.٠٠٠) هەزار ناوی (مردوو، دووبارە، گوماناوی) پولێن کردووە".

دوای ئەوەی سەرۆکی حکومەت وادەی هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستانی بۆ (٣٠ ئەیلول، ٢٠١٨) دیاریکردو کۆمسیۆنیش پەیرەوی ئامادەکردن و نوێکردنەوەی تۆماری دەنگدەرانی لە رۆژی (٢٠١٨/٠٥/١٥) خستە بواری جێبەجێکردنەوە، هەرچەندە دیارکردنی وادەی هەڵبژاردنی پەرلەمان بە بێ سەرۆکایەتی هەرێم، جێگەی پرسیارە و لە پشت ئەم کارەوە پێشێلی یاسا و پوکانەوەی دامەزراوەکانی هەرێم و چڕکردنەوەی دەسەڵاتە لەدەست چەند کەسێک بەهاوکاری سەرۆکایەتی پەرلەمان، ئێمە پێمان وایە دەبوو پەرلەمان، کۆمسیۆن، لایەنە سیاسیەکان، رێگەیان نەدایە تەنها هەڵبژاردن بۆ پەرلەمان بکرێت بەبێ سەرۆکایەتی هەرێم.

-دانیشتنی سبەی پەرلەمانی کوردستان:

هەفتەی رابردوو جێگری سەرۆکی پەرلەمان لەکۆتایی دانیشتی ژمارە (٣) دا لە (٢٠١٨/٠٧/٠٢) رایگەیاند: لە دانیشتنی داهاتووی پەرلەمان ئەنجومەنی کۆمسیارانی (کۆمسیۆنی سەربەخۆی هەڵبژاردن و راپرسی) بانگهێشت دەکرێن بۆ تاوتوێکردنی چەند بابەتێک کە پەرلەمانتاران پرسیاریان هەیە لەسەری، ئەمە لە کاتێکدا کە سێ جار ژمارەی یاسایی پەرلەمانتاران داوای بانگهێشتی کۆمسیارانیان کردووە، بەڵام سەرۆکایەتی پەرلەمان پێشێلی پەیرەوی کردووە لەبەجێگەیاندنی ئەرکەکانی، بەوەی کە نە بانگهێشتی کۆمسیۆنی کردووەو نە وەڵامی داوەکەی پەرلەمانتارانی داوەتەوە! ئێستاش بەپێی بەرنامەی کار، بریارە سبەی (٢٠١٨/٧/٩) ئەنجومەنی کۆمسیاران لە پەرلەمانی کوردستان وەڵامی پرسیارەکانی پەرلەمانتاران بدەنەوە، لەم پێناوەدا بەر لەکۆبوونەوەکە بە پێویستمان زانی ئەم چەند سەرەنجە بخەینە ڕوو:

١. بەچ یاسا و بڕیارێک هەڵبژاردنی (پەرلەمان) بەبێ (سەرۆکایەتی هەرێم) ئەنجامدەدەن؟ بەبێ ئەوەی هیچ رونکردنەوەیەکیشی لەبارەوە بدرێت!

٢. پەیرەوی ئامادەکردن و نوێکردنەوەی تۆماری دەنگدەران کە لە رۆژی (٢٠١٨/٠٥/١٥) وە کاری پێدەکرێت، چەندی لێ جێبەجێ کراوە و کەی تۆمارێکی نوێ بۆ بەرچاوی لایەنەکان پەیوەندیدارەکان ئامادە دەبێت؟

٣. دابینکردنی بودجە و ئامادەکردنی پێداویستیە هونەرییەکانی هەڵبژاردن گەیشتۆتە کوێ ؟

٤. دامەرزاندنی فەرمانبەران گەیشتۆتە کوێ و چی بەپێوەر دانراوە؟

٥. هاوكاری لایەنە پەیوەندیدارەكان لەگەڵ كۆمسیۆن چۆنە؟ پەرلەمان دەتوانێت چی بكات لە وچوار چێوەیە ؟

٦. كۆمسیۆن دەتوانێت چ بەڵێنك بدات بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردنێكی پاك و راگەیاندنی ئەنجامەكان لەكاتی خۆیدا؟

٧. كۆمسیۆن چۆن دەتوانێ متمانە ببەخشێتەوە بە هاوڵاتیان تا زۆرینەیان بەشداری پرۆسەی دەنگدان بكەن و چۆن دڵنیایان دەكاتەوە لەوەی كە ئەوەی لە هەڵبژاردنی ئەنجومەنی نوێنەران (٢٠١٨/٥/١٢) رویدا لە هەڵبژاردنی پەرلەمانی كوردستاندا دووبارە نابێتەوە؟

ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردەو گەشەپێدان
٢٠١٨/٠٧/٠٨

پاشکۆی (١٩)

سەردانی شاندێکی کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکانی هەرێم بۆ ئۆفیسی ئینستتیوتی پەی

ڕۆژی ٢٠١٨/٧/١٨ شاندێکی کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و ڕاپرسی هەرێم، بەمەبەستی گفتوگۆ لەسەر چەند پرۆژەیەکی کۆمسیۆن لەبارەی هەڵبژاردن و تۆماری دەنگدەران و بەشداری ڕێکخراوەکان لە پرۆژەکەدا سەردانی ئینستتیوتی پەی یان کرد .

شاندەکەی کۆمسیۆن کە پێکهاتبون لە بەڕێزان(شێروان شێروانی ئەندامی ئەنجومەنی کۆمسیاران و وتەبێژی کۆمسیۆن، حەمە سەعید عەلی، بەڕێوەبەری ئۆفیسی پارێزگای هەڵەبجە، کارزان کەریم، بەرپرسی هۆبەی یاسایی لە ئوفیسی پارێزگای هەولێر) و لەلایەن ستافی پەی پێشوازی کران. سەرەتا، شێروان شیروانی، ئامانجی سەردانەکەی ڕوونکردنەوە، کە بریتیە لە بەشداری پێکردنی ئەو ڕێکخراوانەی کۆمەڵی مەدەنی کە کار لەسەر پرسی هەڵبژردن دەکەن، ڕایگەیاند: کۆمسیۆن سەرقاڵی کارکردنە لەسەر دوو پرۆژە:

یەکەم: ئامادەکردنی پرۆژەیەک لەسەر یاسای هەڵبژاردن.

دووەم: لەرێگەی لیژنەیەکی تایبەتەوە کاردەرێت بۆ درووستکردنی تۆمارێکی بێ خەوش کە هەموو لایەک متمانەی پێبکات.

بۆ ئەم مەبەستەش داوای سەرەنج و بەشداری ڕێکخراوە تایبەتمەندەکانی بوارەکە دەکەن، پاشان، بابان جەعفەر، بەرێوبەری پرۆژەکانی پەی، سوپاسی شاندەکەی کرد بۆ بەسەرکردنەوەیان و لەسەر ئەو هەوڵە گرنگەی کۆمسیۆن و هاوبەشی نێوان کۆمسیۆن و ڕێکخراوەکان قسەی کرد، دواتر وتی: ئامادەن هەموو توانای خۆیان بخەنە خزمەت پرۆژەیەک کە خزمەت بە یاسایەکی دیموکاسیانە بۆ هەڵبژاردنەکان و هەبوونی تۆمارێکی پاک بکات، هەروەها باسی هەوڵەکانی رابردووی ئینستتیوتی پەی لەو چوارچێوەیەدا کرد. لەبەرامبەردا شاندەکە سوپاسی خۆیان ئاراستەی ئینستتیوتی پەی کرد لەپای ئەو هەوڵ و کۆششانەی کردویەتی لەپێناو پاککردنەوەی تۆماری دەنگاران و فشارەکانی بۆ ئەنجامدانی هەلبژاردنەکان لەوادەی خۆی. دواتر بەرێوەبەری ئۆفیسی پارێزگای هەڵەبجە، باسی لەکاری لیژنەکەیان کرد دەربارەی تۆماری دەنگدەران و ئەو قوناغانەی کە بڕیویانە و ئەو هەڵبژاردنانەی لەبەردەستیانە لەبارەی درووستکردنی تۆمارێکی پاکەوە.

پاشکۆی (٢٠)

یادداشتی ئینستتیوتی پەی سەبارەت بە هەڵبژاردن لە وادەی خۆی

هەوڵەکانی پشت پەردە بۆ دواخستنی هەڵبژاردن

لەساڵی ١٩٩٢ وە دواخستنی وادەی هەڵبژاردنەکان لە هەرێمی کوردستاندا بووە بە کلتور و هیچ هەڵبژاردنێک لەوادەی دیاریکراوی خۆیدا نەکراوە، ئەمەش رەنگدانەوەی خراپی لەسەر رەوشی دیموکراسی و بەدامەزراوەیی بوون و دەستاودەستکردنی دەسەڵات و متمانەی خەڵک هەبووە.

سەرباری ئەوەی دەبوایە هەڵبژاردنی خولی پێنجەمی پەرلەمانی کوردستان لە مانگی (١١)ی ساڵی ٢٠١٧ بکرایە، کەچی بۆ ساڵی ٢٠١٨ دواخرا و پەرلەمان ساڵێک تەمەنی خۆی درێژکردەوە، لەگەڵ ئەو درێژکردنەوەیەشدا کە بریارە لە (٢٠١٨/٩/٣٠) هەڵبژاردنی پەرلەمان (بەبێ سەرۆکایەتی هەرێم) ئەنجام بدرێت، کۆمسیۆن رێکارەکانی دیاریکردووە، بەپێی لیدوانی خۆیان تۆماری دەنگدەرانیان ئامادە کردووە، (سەرباری ئەو تێبینیانەی لەسەر تۆمارەکەش هەیە)، ناوی قەوارەکانیشیان تۆمارکردووەو ژمارەشیان پێداون، دەبوایە تا ئێستا لیستی کاندیدەکانیش پێشکەش بکرایەو پەسەندبکرایە، هەرچەندە ماوەی تۆماری لیستی کاندید رۆژانی (٧ تا ٢٠١٨/٧/١٤) بوو، کەچی ماوەکەی بۆ (٢٠١٨/٧/٢٥) درێژکرایەوە، بەڵام تا ئێستاش هیچ کام لە حزبە سەرەکیەکان (لە دەسەڵات و لە ئۆپۆزسیۆنیش) لیستی کاندیدیان پێشکەش نەکردووە، ئەمەش گومانی خستۆتە دڵی خەڵکەوە، کە لایەنە سەرەکیەکان بیانەوێت دیسانەوە هەڵبژاردن دوابخەن و جارێکی تریش تەمەنی پەرلەمان درێژ بکەنەوە.

بەپێی زانیارییەکان زۆربەی هێزە سیاسیەکان بەبیانووی جیاجیاوە ژێربەژێر لەهەوڵی دواخستنی هەڵبژاردندان، هیوادارین ئەم زانیاریانە راست نەبن و ئەو گومانە لە شوێنی خۆی نەبێت، بەڵام لەحاڵەتی ئەنجامنەدانی هەڵبژاردندا ناراستگۆیی ئەو هێزانە دەردەکەوێت کە لەلایەک ئەم حکومەتە بە شکستخواردوو ناودەبەن و لەهەمان کاتیشدا بەناراستەوخۆ تەمەنی درێژ دەکەنەوە، ئەگەر دوێنێ لەرێگەی درێژکردنەوەی یاسای دابەشکردنی دەسەڵاتەکانی سەرۆکایەتی هەرێمەوە شەرعیەتیان پێ دابێت، ئەمرۆش بە دواخستنی هەڵبژاردنەکان جارێکی تر شەرعیەت بەم حکومەتە دەبەخشنەوە.

زۆرینەی هێزە سیاسیەکان ئەم حکومەتە بەگەندەڵی و برینی قوتی خەڵکی تاوانباردەکەن، کەچی دەیانەوێت بەردەوام بێت، ئەم حکومەتە بۆتە حکومەتی بە وەکالەت و کەچی دەیانەوێت بەردەوام بێت، پەرلەمان ماوەی بەسەرچووەو تەمەنی درێژکراوەتەوەو سەرۆکیشی نیە کەچی دەیانەوێت بەردەوام بێت.

هێزە سیاسیەکان و بەتایبەتی ئەوانەی خۆیان بە ئۆپۆزسیۆن دەزانن و لەبارودۆخەکە نارازین، دەبوایە لەماوەی تۆمارکردنی هاوپەیمانیەتیدا بەرەیەک پێک بهێنن کەچی نەیان کرد! دەبوایە هەفتەیەک لەمەوبەر لیستی کاندیدەکانیان پێشکەش بکردایە، کەچی تا ئێستا هیچیان دیار نیە.

هەموو ئەمانە ئیزدیواجیەتی گوتاری هێزە سیاسیەکان دەردەخات، ئەگینا چۆن دەکرێت لەسەرەوە حکومەت بەگەندەڵ و پەرلەمان بە ماوە بەسەرچوو ناو ببەن و کەچی لەژێرەوەش وادە بۆ شەرعیەت دانەوەی درێژ دەکەنەوە!

دەبێت هەموو خەڵکی کوردستان لەخۆمان بپرسین کاتێک لایەنەکانی ناو حکومەت نایانەوێت هەڵبژاردن بکرێت لەبەر چی یە؟ ئایا هیچ دەسەڵاتێک ماوە لای ئەو دوو حزبە نەبێت؟ ئایا هیچ دامەزراوەیەکی هەرێم ماوە بە راستەوخۆ یان ناراستەوخۆ بە ویستی ئەوان کار نەکات؟ ئایا هیچ مەلەفێک هەیە لە هەرێم لە بەرژەوەندی ئەوان نەبێت لە(فرۆشتنی نەوت بە یاسایی و بەقاچاخ، پەکخستنی دامەزراوەکان، کردنی مووچە بە چارەک،

تەسلیمکردنی خاکی کوردستان، ئەنجامنەدانی هەڵبژاردن، سوکایەتی بە خۆپشاندەران)، کەواتە ئەگەر ئەوان لە هەوڵی نەکردنی هەڵبژاردنن بۆ درێژەدان بەو دەسەڵاتەیان، ئەی لایەنەکانی دەرەوەی دەسەڵات بۆچی ئەو دەستبارەیان لەگەڵ هەڵدەگرن!؟ ئەگەر هاوکاریان نین، کوا هەنگاوەکانیان؟ کوا هەڵوێست و کردارەکانیان؟!

لەهەر حاڵەتێکدا ئەگەر ئەم هەڵبژاردنە دوابخرێت، جگە لەوەی خەڵکی کوردستان باجەکەی دەدات، ئەو هێزانەش کە داوای دواخستنی دەکەن لە تەنازولاتی گەورە بێبەش نابن، بەڵام خەڵکی لەوە هۆشیار ترە کە باوەڕی بەو بیانوانە هەبێت کە دەیهێننەوە، ئەمە لەکاتێکدایە کە هێزە سەرەکیەکان زۆرینەی پۆستەکانی کۆمسیۆنیان بەدەستەوەیە، هەر لە کۆمسیارەوە، تا بەرێوەبەری گشتی، بەرێوەبەر و سەرۆکی بەش و فەرمانبەری هەمیشەیی و بە کاتیەکانیشەوە. بۆیە ئەگەر هەر ئامادەکارییەک نەکرابێت لەلایەن کۆمسیۆنەوە یاخود کەموکوڕییەک هەبێت بەر لە هەر کەس خودی ئەو لایەنە سەرەکیانە لێی بەرپرسیارن.

لەکۆتاییدا داوا لەلایەنە سیاسیەکان دەکەین هەڵبژاردن لەکاتی خۆیدا ئەنجام بدەن و لەسەر کۆمسیۆنیشە کە هەڵبژاردنێکی پاک و بێگەرد ئەنجام بدات و لەسەر خەڵکیش پێویستە بە دەنگدانی بەرچاو بەر بە ساختەکاری بگرن.

ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردەو گەشەپێدان
٢٠١٨/٧/٢١

پاشکۆی (٢١)
یادداشتی ئینستتیوتی پەی سەبارەت بە ئەنجامدانی هەڵبژاردن لە وادەی خۆیدا

هەوڵی لایەنە سیاسیەکان بەردەوامە بۆ دواخستنی هەڵبژاردن

هەرووەک پێشتر لە یاداشتێکدا هۆشداریمان دایە رای گشتی و رێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی کە لایەنەکان لەپشت پەردەوە لەهەوڵدان بۆ دواخستنی هەلبژاردنەکان، هەرچەندە زۆرینەی لایەنە سیاسیەکان بۆ پەردەپۆشکردن بەلێدوان و راگەیاندن ناراستەوخۆ وەلامیان دایەوە بەوەی رایانگەیاند کە لیستی کاندیدانیان ئامادەکردووەو لەگەل دواخستندا نین، بەلام پێشکەش نەکردنی کاندید لەلایە لیست و قەوارە سەرەکیەکانەوە و هەلۆێستی ئەمرۆی کۆمسیۆن ئەو گومانەی پشتراستکردەوە بەوەی کە بۆ جاری دووەم وادەی پێشکەشکردنی لیستی کاندیدانی درێژ کردەوە.

ئەوەی لەم رەوشەدا تیبینی دەکرێت ئەوەیە:

١-لایەنە سیاسیەکان راستگۆنین لەگەل ئەو پەیامانەی لە راگەیاندنەکان بەخەڵکی کوردستانی دەدەن و دوای ئەوەی دوو جاریش وادە دانرا بۆ پێشکەش کردنی لیستی کاندیدان، سەرەتا لە (٧ تا ٢٠١٨/٧/١٤) و دووەم جار لە (١٤ تا ٢٠١٨/٧/٢٥) کە ئەمرۆ دووا وادە بوو کەچی لە (٣١) قەوارە تەنها (٥)یان لیستی کاندیدانیان پێشکەشکردووە کە هیچ کامیان لە هێزە سەرەکیەکان نین و هەر بۆیە ئەمرۆ جارێکی تر بۆ رۆژی ٢٠١٨/٧/٢٩ درێژکرایەوە.

٢-کۆمسیۆنی هەلبژاردن و راپرسی نەیتوانیوە وەک پێویست بە ئەرکی یاسایی خۆی هەلسێ، لە بری ئەوەی یاسا جێبەجێ بکات و کاتێک قەوارەکان بەدەنگ داواکارییەکانیەوە نەچوون و لیستی کاندیدانیان پێشکەش نەکرد، کۆمسیۆن دەبوایە رای گشتی ئاگادار بکاتەوەو فشار بکات تا لایەنەکان پەیوەست بن بە یاساو بریارەکانەوە، کەچی سێ رۆژ پێش تەواو بوونی وادەکە کۆمسیۆن رایانگەیاند کە ماوەکە درێژ دەکەنەوە و ئەمرۆش لانی کەم دەبوایە تا تەواوبوونی وادەکە کاتژمێر (٣)ی ئێوارەیە چاوەرێیان بکردایە نەک کاتژمێر ١٠ ی بەیانی لەسر داوای لایەنە سیاسیەکان بریاری درێژکردنەوەی بدەن!

٣-دووبارە جەخت لە یاداشتی پێشوومان دەکەینەوە کە لە (٢٠١٨/٧/٢١) بلاومان کردەوەو هۆشداری ئەوەماندا کە لایەنە سەرەکیەکان لەهەوڵی دواخستنی هەلبژاردندان.

دیسانەوە رای گشتی و رێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی و کۆمەلانی خەلک ئاگادار دەکەینەوە کە دواخستنی هەلبژاردنەکان هەولێکی مەترسیدارە، درێژەدانە بەو رەوشە نالەبارەی خەلکی کوردستانی تێکەوتووە، درێژەدانە بە تەمەنی پەرلەمانی ماوە بەسەرچوو و تەمەنی حکومەتێک کە کۆلێک قەیرانی ئالاندۆتە گەردنی خەلکی کوردستانەوە. لێرەشەوە لەئەگەری دوواکەوتنی هەلبژاردن مافی هیچ هێز و لایەنێکی سیاسی نیە کە کەمتەرخەمن لە ئەنجامدنی هەڵبژاردن و لەهەوڵدان بۆ دواخستنی، رەخنە لەو حکومەت و دەسەلاتە شکستخواردووە بگرن کە بووەتە مایەی نەهامەتی بۆ خەڵکی کوردستان. هەر بۆیە رووبەرووبوونەوەی ئەم جۆرە هەولآنەو دروستکردنی فشار لەسەریان ئەرکی سەر شانی رێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی و رۆشنبیران و هەموو خەڵکی کوردستانە.

ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردەو گەشەپێدان
٢٠١٨/٧/٢٥

پاشکۆی (٢٢)

یادداشتی (٣٥) ڕێکخراوی کۆمەڵی مەدەنی کە ئینستتیوتی پەی ئامادەی کردبوو ئاراستەی سەرۆکایەتی کۆماری کرد سەبارەت بە ڕێگریکردن لە ساختەکاری هەڵبژاردن

ژمارەیەک ڕێکخراوی کۆمەڵی مەدەنی، یاداشتێکیان ئاراستەی سەرۆک کۆماری عێراق کرد و داوایان کرد دەسەڵاتە دەستوورییەکان بەرامبەر ئەو ساختەکارییەی کراوە لە هەڵبژاردنەکانی (٣٠ ی ئەیلول)ی پەرلەمانی کوردستاندا.

بۆ بەڕێز سەرۆك کۆماری عێراق
بابەت/داواکاری بەپەلە بۆ ڕێگری لە ساختەکاری و پەشێوی کۆمەڵایەتی

پاش سلاو و ڕێز...

بەپێی ئەو دەسەڵاتەی هەتانە پێویستە پارێزەری دەستور بن و ئەرکی سەرشانتانە لەهەموو ئەو پێشێلکارییە دەستوریانەی دێنە کایەوە دەنگتان هەبێت و هەڵوێستی ڕاشکاوانەتان بخەنە ڕوو.

لە هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستاندا کە ٢٠١٨/٩/٣٠ ئەنجامدرا، بەمەبەستی ئەنجامدانی ساختەکاری و وەدەستهێنانی دەنگی زیاتر لە هەڵبژاردنەکەدا، بە هەزاران ڕەگەزنامەی ساختە دروستکراوە، ئەمەش هەم ساختەکارییەکی گەورەیەو ناوبانگی هەرێمی کوردستان لە عێراق و ناوبانگی عێراق لە دنیادا لەکەدار دەکات و هەمیش بەها بۆ ڕەگەزنامەی عێراقی ناهێڵێتەوە، دروستکردنی ئەم ڕێژە زۆرەی ڕەگەزنامە بەساختە گرفت بەدوای خۆیدا دەهێنێت و ئاشتەوایی کۆمەڵایەتی دەخاتە مەترسییەوە، لەو وڵاتانەی کە یاسا تیایاندا سەرووەرە هێزە سیاسیەکان و لایەنە فەرمییەکان ڕێگری لەو ساختەکاریانە دەکەن کە هاوڵاتیان ئەنجامی دەدەن، لێرە بە پێچەوانەیە و هێزە سیاسیەکان هاوڵاتیان فێری ساختەکاری دەکەن، بێگومان ئەمەش کارەسات بەدوای خۆیدا دەهێنێت!

سەرجەم لایەنە سیاسیە بەشدار بووەکانیش بەبێ جیاوازی ئەو ڕاستیەیان نەشاردۆتەوە، کە ساختەکارییەکی بێشومار کراوە لەوانە:

- وتەبێژی یەکێتی نیشتمانی کوردستان بە فەرمی ڕایگەیاند کە:" پرۆسەی ئەنجامدانی هەڵبژاردنی ٣٠ی سێپتەمبەر لە هەولێر و دهۆکدا ساختەکاریدا بێ وێنە کراوە".
- بەرپرسی مەکتەبی هەڵبژاردنی پارتی دیموکراتی کوردستانیش باسی لەهەمان ساختەکاری کرد کە لە سلێمانی ئەنجامدراوە.
- هەریەک لە لایەنەکانی (بزوتنەوەی گۆڕان، کۆمەڵ ئیسلامی ، یەکگرتووی ئیسلامی و نەوەی نوێ) باسیان لە ساختەکارییەکی بێ شومار کرد کە لە سەرجەم هەرێمی کوردستاندا بەبێ جیاوازی ئەنجامدراوە. هەر لەم پێناوەشدا سەدان سکاڵا لەلایەن هێز و قەوارە جیاجیاکانەوە تۆمار کراوە. ئەمە جگە لە ڕاپۆرتی چاودێرانی نێودەوڵەتی و ڕێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی کە ئەم ڕاستیانەیان بە ڕاشکاوی و بە بەڵگەوە خستۆتە ڕوو، ئەمە جگە لەوەی (هاوپەیمانی بۆ دیموکراسی و دادپەروەری) وەک حزبێک بایکۆتی هەڵبژاردنەکانی کرد بەهۆی بێمتمانەی بە پرۆسەکە .

بۆیە ئێمە وەک ئەو ڕێکخراوانەی کە ناومان لە خوارەوە هاتووە داواکارین بەپێی ئەو پێگەیەی یاسا و دەستور بۆی دیاری کردوون، پێویستە لەسەر ئەو دۆخەی لە هەرێمی کوردستان هاتۆتە پێش هەڵوێستان

هەبێت، چونکە لەبەرئەنجامی نەبوونی هەڵوێست بەهۆی ئەم ساختەکاریەو دەرەنجامەکانیەوە مەترسیی شێواندنی ئاشتەوایی کۆمەڵایەتی لەگۆڕێدایە.

لەکاتی ڕەچاوەنەکردن و بەدەمەوە نەهاتنی ئەم داوایەو هەڵنەسانتان بەو ئەرکەی کە سوێندتان پێی خواردووە بەمەبەستی پاراستنی دەستور و ڕێگری کردن لەپێشێلکارییە دەستورییەکان، بەپێی یاسای سزادانی عێراقی و چەند یاسایەکی تری بەرکار،، وەکو هاوبەش لەو تاوانەی کراوە سەیر دەکرێن کە تیایاندا بکەر و هاوبەش و چاوپۆشیکەر لەتاوان، بەتۆمەتبار دەژمێردرێن.

لەگەڵ ڕێزدا

٢٠١٨/١١/١٤

<u>وێنەیەك بۆ:</u>

-ئەنجومەنی نوێنەرانی عیراقی فیدراڵ

-ئەنجومەنی وەزیرانی عیراقی فیدراڵ.

-دادگای فیدراڵی عیراق.

-ئەنجومەنی دادوەری عیراق.

-وەزارەتی ناوخۆی عیراق.

-نوێنەرایەتی نەتەوە یەكگرتووەكان لە عیراق.

-سەرجەم باڵوێزخانەكانە و نوێنەرایەتی وڵاتان لە عیراق.

<u>ناوی ڕێکخراوەکان:</u>

١. ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردە و گەشەپێدان (PAY).

٢. پەیمانگای پەرەپێدانی یاسایی (ILDK).

٣. ڕێکخراوی فیوچەر

٤. ڕێکخراوی هەڵوێست

٥. پەیمانگای ناوین بۆ پەیوەندی نێودەوڵەتی NIIR

٦. ئینستتیوتی برادۆست بۆ گەشەپێدان BID

٧. ڕێکخراوی سکاڵا بۆ پرسەکانی ژنان

٨. ڕێکخراوی دیمەن بۆ پرسە کۆمەڵایەتیەکان

٩. ڕێکخراوی گەیاندن بۆ چالاکییە دیموکراسیەکان و مافی مرۆڤ

١٠. ڕێکخراوی یەکگرتوی خوشکانی ئیسلامی کوردستان

١١. ڕێکخراوی پایتەختی ئاشتی

١٢. تۆڕی لیدەر بۆ پێگەیاندنی سەرکردە

١٣. پەیمانگەی بیرورِا بۆ توێژینەوەی زانستی.

١٤. پەیمانگەی ستراتیجی بۆ پرسی دبلۆماسی.

١٥. ڕێکخراوی مافی تۆ بۆ گەشەپێدانی کۆمەلایەتی.

١٦. ڕێکخراوی چالاکیە ڕۆشنبیریەکانی کەکۆن.

١٧. -ڕێکخراوی ڕێساز بۆ پەرەپێدانی توانا مرۆییەکان

١٨. ڕێکخراوی مایك میدیا
١٩. ڕێکخراوی ئیڤەرێست بۆ داکۆکی لە مافە گشتیەکان
٢٠. ڕێکخراوی شلێر بۆ پەرەپێدانی گەشتوگوزاری ژینگەیی
٢١. ڕێکخراوی هەناسە بۆ پەرەپێدانی ژینگە
٢٢. ڕێکخراوی نیو کوردستان بۆ پەیوەندییە نێودەوڵەتیەکان
٢٣. ڕێکخراوی گەشەپێدانی تواناکانی فێرخوازان
٢٤. ڕێکخراوی پێنوس بۆ پرسە پەروەردەییەکان
٢٥. ڕێکخراوی بسمەی ڕۆشنبیری
٢٦. ئەکادیمیایی ئینگلیزی کوردی بۆ پەروەردە و ڕاهێنان
٢٧. تۆری هاوپەیمانی ڕێکخراوە ناحکومیەکانی کوردستان
٢٨. ڕێکخراوی ئایدیا بۆ دیموکراسی و هۆشیاری کۆمەڵگا
٢٩. ڕێکخراوی ڕێگەی لاوان بۆ ڕاهێنان و هە لی کار
٣٠. ڕێکخراوی ستارە بۆ پەرەپێدانی زانستی
٣١. ڕێکخراوی هاریکاری یاسایی ژنان
٣٢. ڕێکخراوی کوردستان بۆ هەموان
٣٣. ڕێکخراوی ئاران بۆ پەرەپێدانی کلتوری مادەنی
٣٤. سەنتەری گەشەپێدانی چالاکی لاوان
٣٥. ڕێکخراوی ماڵی سەرکەوتن بۆ گەشەپێدانی تواناکان

پاشکۆی (٢٣)

یادداشتی ئینستتیوتی پەی سەبارەت بە پێشێلکارییەکانی کۆمسیۆنی هەڵبژاردن و راپرسی هەرێم

کۆمسیۆنی باڵا لەنێوان پەیوەستبوون بە یاساو پێشێلکاریدا

پێناس:

کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و راپرسی بەپێی یاسای ژمارە (٤) ی ساڵی ٢٠١٤ پێکهاتووەو کارەکانی دەکات، هەروەک لە مادەکانی دووەم و سێیەمی یاساکەدا هاتووە: "بەگوێرەی ئەم یاسایە دەستەیەک دادەمەزرێ لەژێر ناوی کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و راپرسی بۆ ئەوەی ببێتە تاکە دەسەڵات (السلطة الحصرية) کە رێکاری هەموو هەڵبژاردن و راپرسییە گشتییەکان ئەنجام دەدا لەسەر ئاستی سەرتاسەری کوردستان-عێراق. بارەگای سەرەکی کۆمسیۆن لەپاریزگای هەولێری پایەتەخت دەبێ و، بەگوێرەی پێویست نووسینگەکانی خۆی لەناوەندی پارێزگاکان و یەکە ئیدارییەکاندا دەکاتەوە. کۆمسیۆن دەستەیەکی پیشەیی سەربەخۆ و بێلایەنە و خاوەن کەسایەتی مەعنەویی خۆیەتی و ملکەچە بۆ چاودێری پەرلەمان و بەرپرسیاریشە لە بەرامبەریدا".

سەرنج:

لەئەنجامی وردبوونەوە لە ئیش و کارەکانی کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و راپرسی و بەراوردکردنیان بە یاساکەیان چەند تێبینییەک دێتە ئاراوە کە لەم خاڵانەدا کورتیان دەکەینەوە:

یەکەم: هەرچەندە ئەم کۆمسیۆنە وەک لە ناوی یاساکەیدا هاتووە (سەربەخۆ)یە، هەروەک لە برگەی (یەکەم)ی مادەی (پانزەهەم)دا هاتووە: " کۆمسیۆن بودجەیەکی ساڵانەی سەربەخۆی دەبێ بەگوێرەی رێنمایی و رێسا پەیرەوکراوەکان دەبێ و لەلایەن ئەنجومەنەوە پێشنیاز دەکرێ بە راوێژ لەگەڵ وەزارەتی دارایی و ئابووری و، پەرلەمان پەسەندی دەکات و دەخرێتە ناو بودجەی گشتی هەرێم". بەڵام بودجەی کۆمسیۆن لەژێر دەستی حکومەتەو دەبێت بۆ دابین کردنی چاوی لە وەزارەتی دارایی بێت، ئەمەش کاریگەریی لەسەر سەربەخۆییەکەی دەبێت.

دووەم: لە مادەی (سێیەم)ی یاساکەدا هاتووە کە ئەم دەستەیە (بێلایەن)ە، لەمەشیاندا لەگەڵ یاساکەدا یەک ناگرێتەوە چونکە کۆمسیۆن بەسەر پێنج حزبە سەرەکیەکەدا دابەشکراوە، (٩) ئەندامی ئەنجومەنی هەیە کە لە (٣) پارتی دیموکراتی کوردستان، (٢) یەکێتی نیشتمانی کوردستان، (٢) بزوتنەوەی گۆران، (١) یەکگرتووی ئیسلامی کوردستان و (١) کۆمەڵی ئیسلامی کوردستان پێکهاتوون. نەک هەر لە ئەنجومەندا بەڵکو لە بواری کارگێڕیشدا رەنگی داوەتەوە، بۆ نمونە لە (١٢) بەڕێوەبەری گشتیی کۆمسیۆندا (٤) پارتی، (٣)یەکێتی (٣) گۆران، (١)یەکگرتوو و (١) کۆمەڵ دابەشکراون. دیارە ئەمە سەبارەت بە جێگری بەڕێوەبەرە گشتیەکان و بەڕێوەبەر و جێگرەکانیان و تا دوافەرمانبەر رەنگی داوەتەوە، ئەمەش لەگەڵ یاساکە و پێوەری بێلایەنیدا ناگونجێت. ئەم رەوشەی لە کۆمسیۆندا دەگوزەرێت لەگەڵ ئە برگەیەشدا ناگونجێت کە بە زنجیرەی (ز) لە مادەی پێنجەمی یاساکەدا هاتووە سەبارەت بەو کەسانەی لە کۆمسیۆندا کار دەکەن: " ئینتیمای بۆ هیچ پارتێکی سیاسی نەبێ لەکاتی ئەندامیەتیدا لە ئەنجومەن". بەڵام هەموو ئەو کەسانەی لە کۆمسیۆن دانراون حزبەکان بۆ کاری خۆیان دایانناون. واتە کۆمسیۆنەکە تەنها بە ناو (کۆمسیۆنی سەربەخۆ)یە، بەڵام لە دەستنیشانکردی ئەنجومەنی کۆمسیۆن و دامەزراندنی سەرجەم فەرمانبەرەکانیدا (پێنج حزبەکە) کەسانی (سەربەخۆیان) داناوە نەک (سەربەخۆ).

سێیەم: لە بڕگەی (پێنجەم)ی مادەی (چوارەم)دا هاتووە: " بەڕێوەبردنی پرۆسەی تۆمارکردنی دەنگدەران و ڕێکخستن و نوێ کردنەوەی تۆمارەکانیان بۆ مسۆگەر کردنی مافی هەڵبژاردنیان". هەروەها لە بڕگەی (یەکەم)ی مادەی (شەشەم)یشدا هاتووە: " دامەزراندن و نوێکردنەوە و بژارد کردنی تۆماری دەنگدەران لەڕێی هەموو جۆرە شێوازێکی تازەی بەردەست، لەسەر لایەنە پەیوەندیدارەکانیش پێویستە هاوکاری و هەماهەنگی لەگەڵ ئەنجومەندا بکەن بۆ گەیشتن بەو مەبەستە". بەڵام تاکو ئێستاشی لەگەڵدابێت کۆمسیۆن هیچ هەنگاوێکی نەناوە بۆ دروستکردنی تۆمارێکی دەنگدەرانی پاک و بێ خەوش، ئەگەر هەڵبژاردن لە هەرێمی کوردستان بکرێت دەبێت بەهەمان تۆماری دەنگدەرانی کۆنی عیراقی بکرێت کە پێشتر پێی کراوە، لەکاتێکدا ئەم تۆمارە پڕە لە خەوش و بە سەدان هەزار دەنگی مردوو و دووبارەو چەند بارە و ساختەی تیادایە.

چوارەم: لە بڕگەی (دەیەم)ی مادەی (چوارەم)دا هاتووە " کارکردن بۆ درووستکردنی متمانە لە پرۆسەی هەڵبژاردندا لای گشت توێژەکانی کوردستان و چەسپاندنی ڕۆشنبیریی هەڵبژاردن لەڕێی درێژەدان بە پەیوەندی لەگەڵ گشت هاوبەشەکانی پرۆسەی هەڵبژاردنەوە". تا ئێستا هیچ هەنگاوێک نەنراوە و هیچ کارێک نەکراوە بۆ ئەوەی متمانە لای خەڵکی کوردستان دروست بکرێتەوە بە پرۆسەی هەڵبژاردنەکان. بەڵکو بەپێچەوانەی زۆربەی هەرە زۆری خەڵک و بەشێک لە لایەنە سیاسییەکانیش پێیان وایە هەڵبژاردن وەکو سیناریۆیەک وایەو شەرعیەت بە مانەوەی چەند کەسێک دەدات و پێشتر ئەنجامەکەی روون و ئاشکرایە.

پێنجەم: بەپێی بڕگەی (یەکەم) لە ماددەی (پێنجەم)ی یاساکەدا هاتووە: "ئەنجومەنی کۆمسیاران لە (٩) ئەندام پێک دێ کە لەلایەن پەرلەمانەوە بە زۆرینەی رەهای ئەندامانی هەڵدەبژێردرێن دوای ئەوەی لەلایەن لیژنەیەکی تایبەتەوە کە پەرلەمان پێکی دەهێنێ پێشنیاز دەکرێن، بەمەرجێک دوو ئەندامی ئەنجومەن بەلایەنی کەمەوە یاساناس بن هەروەها دەبێ نوێنەرایەتی ئافرەتان و پێکهاتەکان مسۆگەر بکرێ و ماوەی کارکردنی ئەنجومەنەکەش (٥) پێنج ساڵی ڕۆژژمێرییە". ئەوەی جێگەی سەرنجە ئەنجومەنی کۆمسیۆنی هەڵبژاردن بەپێی بڕیاری ژمارە (٣١)ی ساڵی ٢٠١٤، لە رۆژی ٢٠١٤/١٢/٣ وە دەستبەکار بوونە، بەپێی ئەمەش ماوەی زیاتر لە ساڵێکە لەرووی یاساییەوە ئەنجومەنەکە ماوەی بەسەر چووە، کەچی تا ئێستاش پەرلەمانی کوردستان بەدواداچوونی بۆ ئەم گرفتە یاساییە نەکردووە!

شەشەم: بەپێی بڕگەی یەکەمی ماددەی حەوتەم لە یاساکەدا یەکێک لە هۆکارەکانی کۆتایی هاتنی ئەندامێتی لە ئەنجومەن ئەوەیە کە وادەی ئەنجومەن تەواو بووبێت. بەپێی مێژووی دەستبەکار بوونی ئەنجومەنیش لە ئێستادا ماوەی ساڵێکە ئەنجومەن وادەی یاسایی بەسەرچووە، هەر بۆیە هیچ شەرعیەتێکی یاساییان نەماوە.

حەوتەم: هەر بەپێی بڕگەی (یەکەم) لە ماددەی (پێنجەم)ی یاساکەدا هاتووە لە ئەنجومەندا "دەبێ نوێنەرایەتی پێکهاتەکان مسۆگەر بکرێ". کەچی نوێنەرایەتی پێکهاتەکانیش لەلایەن هەردوو حزبی سەرەکی لە کوردستان پێشنیار کراون و دانراون، پارتی نوێنەری (تورکمان) و یەکێتیش نوێنەری (ئاسوری)ەکان!

هەشتەم: لەگەڵ دەستبەکار بوونی کابینەی نۆیەمی حکومەتی هەرێمدا (لە تەموزی ٢٠١٩) ئەندامێکی ئەنجومەنی کۆمسیاران لە بەشی پارتی دیموکراتی کوردستان، لە ئەندامێتی ئەنجومەن دەستی کێشایەوە کە ماوەی زیاتر لە ساڵ و نیوێکە، کەچی تا ئێستا شوێنەکەی پڕ نەکراوەتەوە. ئەمە جگە لەوەی ئەندامێکی تری کۆمسیۆن لە بەشی پارتی دیموکراتی کوردستان لە رۆژی ٢٠٢٠/١١/٣ بەهۆی نەخۆشی کۆرۆنا کۆچی دوایی کرد و شوێنەکەی ئەویش چۆڵەو پڕ نەکراوەتەوە. جگە لەمانە سەرۆکی کۆمسیۆنیش کە هەر لەسەر بەشی پارتی دیموکراتی کوردستانە نزیکەی ساڵێکە مۆڵەتی وەرگرتووە و لە کۆمسیۆن دەوام ناکات!

ئەنجام:

١-لاوازی پەرلەمانی کوردستان لە پرۆسەی چاودێری و بەدواداچووندا کاریگەریی نەرێنی و خراپی لەسەر کۆمسیۆنی هەڵبژاردن کردووە و زۆربەی ئیش و کارەکانی وەستاوەو وەک پێویست بەڕێوە ناچێت.

٢-خودی پەرلەمان کە لایەنی یاسادانەر و چاودێریشە بەسەر جێبەجێکردنی یاساوە، کەچی خۆی پێشێلی یاسای کۆمسیۆنی هەڵبژاردنی کردووە.

٣-ئەندامانی کۆمسیۆنی هەڵبژاردن پێیان وایە یاساکەیان نەگونجاوەو پێویستی بە گۆڕین و هەموارکردنەوە هەیە، هەرچەندە پرۆژەی هەمواریش هەیە بەلام پەرلەمان هەنگاوی بۆ نەناوە.

٤-لە کۆمسیۆنی هەڵبژاردن چەند پۆستێک هەیە بەپێی یاسا بۆیان دەستنیشانکراوە بەلام پڕنەکراونەتەوە.

٥- کۆمسیۆنی هەڵبژاردن گرفتی کەمیی میلاکی فەرمانبەریان هەیەو پێویستە بۆیان دابمەزرێت.

٦-ئەندامانی ئەنجومەنی کۆمسیۆنی هەڵبژاردن و سەرۆکەکەی ماوەی یاساییان بەسەر چووە، شەرعیەتی یاساییان نەماوەو بەنایاسایی کارەکانیان رایی دەکەن.

٧- کۆمسیۆنی هەڵبژاردن کە بەپێی یاسا لەرووی داراییەوە سەربەخۆیە، بەلام لە پراکتیکدا هیچ سەربەخۆییەکی دارایی نیە، چاوی لە دەستی وەزارەتی داراییە ئەگەر موچەیان پێبدات، یاخود بڕێکی کەم بودجەیان بۆ دیاری بکات. ٨- کۆمسیۆنی هەڵبژاردن بەحیساب لەرووی کارگێڕییەوە سەربەخۆیە، کەچی سەربەخۆییان لێ زەوت کراوەو لەلایەن هێزە سیاسیەکانەوە دەستێخستنی بەردەوام لەکاروباریاندا هەیەو هەموو فەرمانبەرێکیش ئەگەر پشکپشکێنەو ڕەزامەندی ئەوانی لەسەرنەبێت بۆیان دانامەزرێت.

٩-زۆرترین پێشێلکاری لە یاسای کۆمسیۆنی هەڵبژاردندا کراوە، لەکاتێکدا خۆیان دامەزراوەیەکن بۆ چاودێری و ڕێگری لە پێشێلکاری دامەزراون، ئەمەش خەوشێکی گەورەیە بۆ خودی کۆمسیۆن و پەرلەمان و سیستەمی حوکمرانیی هەرێمی کوردستان.

١٠-هەرچەندە، بوونی کۆمسیۆنی هەڵبژاردن دەتوانێ هەنگاوێکی باش و ئەرێنی بێت بۆ پێشخستنی بنەماکانی دیموکراسی و حوکمڕانیی شەفاف، بەلام لە ڕاستیدا ئەزموونەکە لە هەرێمی کوردستان لە ڕووی پراکتیکییەوە نەیتوانیوە سەرکەوتن بەدەست بهێنێ و لەژێر گوشار و کاریگەریی دەسەلاتی جێبەجێکردن و لایەنە سیاسییەکاندا بووە، ئەوەتا کۆمیسیۆنی بالای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان نەیتوانیوە سەرکەوتنی پێویست لە ئەرک و کارەکانیدا بەدەست بهێنێ و سەرۆک و ئەندامانی بالای ئەم کۆمیسیۆنە بە سیستەمێکی پشکپشکێنە لە لایەن حزبە سیاسییەکانەوە دیاری دەکرێن.

١١-وێڕای حەوت ساڵ تەمەنی کۆمسیۆنی هەڵبژاردن، تا ئێستاش نەیتوانیوە تۆمارێکی دەنگدەرانی پاک و بێگەرد بۆ هەرێمی کوردستان ئامادە بکات، ئەو تۆمارەی هەیە سەدان هەزار ناوی مردوو و دووبارەو ساختەو کوردانی پارچەکانی تری کوردستانی تیادایە کە بەپێی یاسا مافی دەنگدانیان نیە.

١٢-لەژێر سایەی کۆمسیۆنی هەڵبژاردندا زۆرترین گزی و ساختەکاری لە هەڵبژاردنەکاندا کراوە، هەڵبژاردنی ساڵی ٢٠١٨ ی پەرلەمانی کوردستان بە نمونە.

١٣-لەهەرێمی کوردستاندا دوو کۆمسیۆنی هەڵبژاردن هەیەو ئەمەش بارگرانییەکی دارایی دروستکردووە.

ڕاسپاردەکان:

یەکەم: ناکرێت لە هەرێمێکدا دوو کۆمسیۆن و دوو نوسینگە لەهەر پارێزگایەک و دوو نوێنەر و دوو تۆماری دەنگدەران و دوو یاسا و دوو جۆر تیم بۆ هەڵبژاردنەکانی هەبێت. هەر بۆیە پێشنیاری هەڵوەشاندنەوەی کۆمسیۆنی بالای سەربەخۆی هەڵبژاردن و ڕاپرس دەکەین و لەمەودووا هەڵبژاردنەکان لەلایەن کۆمسیۆنی بالای هەڵبژاردنەکانی عیراقەوە ئەنجام بدرێت و ئەو بارقورسیە داراییەش لەسەر هەرێم لادەچێت.

دووەم: لەئەگەری مانەوەو هەڵنەوەشاندنەوەی کۆمسیۆندا، باشتر وایە:

١-پەرلەمانی کوردستان لە زوترین کاتدا هەمواری یاساکەیان بکات و ئەو کەموکوڕیانەی لەیاساکەدا هەیە چاکیان بکات.

٢-پەرلەمانی کوردستان لە زووترین کاتدا کاربکات بۆ دانانی ئەنجومەنی نوێی کۆمسیاران.

٣-ئەگەر وەک پشکی لایەنە سیاسیەکانیش ئەندامانی ئەنجومەن دادەنرێن ناوی (سەربەخۆ) لە کۆمسیۆن بکرێتەوە.

٤-ژمارەی ئەندامانی کۆمسیۆن بۆ (٥) ئەندام کەم بکرێتەوە.

٥-پێویستە سەرۆکی کۆمسیۆن و بەرێوەبەری کارگێری بە دەوری لەنێوان ئەندامەکانەوە دابەش بکرێت تا یەک لایەنی سیاسی پاوانی نەکات.

٦-بودجەی کۆمسیۆن بە جیا و بەپێی پێویست دەستنیشان بکرێت تا بۆ رایی کردنی ئیش و کارەکانیان پەکیان نەکەوێت یا پەکیان نەخرێت.

٧-لە زوترین کاتدا کار بۆ دروستکردنی تۆمارێکی دەنگدەرانی پاک و بێگەردی دەنگدەران بکرێت.

٨-پرکردنەوەی تەواوی ئەو پۆستانەی بەتاڵن و بەپێی یاسا دیاریکراون.

٩-ئەنجامدانی کۆبوونەوەی وەرزی لە نێوان لیژنەی پەرلەمان و کۆمسیۆن بۆ ئەوەی بەچڕی و لە نزیکەوە ئاگاداری یەکتر بن.

ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردەو گەشەپێدان

٢٠ ی نیسانی ٢٠٢١

پاشکۆی (٢٤)

پەیامی ئینستتیوتی پەی لە (٣٠)ەمین ساڵیادی یەکەم هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستاندا

(٣٠) ساڵ لەمەوبەر و لە رۆژێکی وەک ئەمڕۆدا، یەکەم پرۆسەی دیموکراسی لە هەرێمدا بەڕێوە چوو و خەڵکی کوردستان بە ئومێدەوە بۆ داهاتوویەکی گەش، بەرەو سندوقەکانی دەنگدان هەنگاویان نا. بەڵام بەداخەوە، بەتێپەڕ بوونی کات ئەم خەونە ئاڵو والایە کاڵ بوویەوە، ئەو دامەزراوە باڵایە ساڵ بە ساڵ لاوازتر، دەستەمۆتر و فەرامۆشکراوتر، رۆژ لەدوای رۆژ سست تر، لە ئەنجامدانی ئەرکە یاساییەکانی کۆڵەوارتر و لەگەڵ هەڵکشانی تەمەنیدا لە چادێریی دەسەلاتی جێبەجێکردنیشدا بێ دەسەلاتتر بووە. خول لەدوای خول متمانەی لای دەنگدەرانی بەرەو نزمی دەچێت، بەڵگەی زەقیش بۆ ئەمە دابەزینی بەردەوامی رێژەی بەشداربووان و دەنگدەرانی و لەدەستدانی متمانەیەتی لای خەڵکی کوردستان.

بەپێی یاساو بڕیارە بەرکارەکان، پەرلەمانی کوردستان تاکە مەرجەعی سیاسی و دەستوورییە بۆ بڕیاردان لەسەر پرسە چارەنووسسازەکانی گەلی کوردستانی عیراق، بەلام لەبری ئەوەی کۆکەرەوەی خەڵکی کوردستان و دامەزراوەی چارەسەری قەیرانەکان بێت، خەریکە دەبێت بە دروستکەری قەیرانەکان.

پەرلەمانی کوردستان جگە لە خولی یەکەم کە بەهۆی شەڕی ناوخۆوە چەند ساڵێک پەکی کەوت، لە خولی چوارەمیشدا لەئەنجامی ململانێی سیاسی لەسەر یاسای سەرۆکایەتی، بەرامبەر خواستی چوار لایەن کە زۆرینەی پەرلەمانییان هەبوو، (پدک) رێگەی نەدا پرسەکە بەزۆرینەی یاسایی یەکلا بکرێتەوە، بۆیە بە زەبری هێز رێگری لە سەرۆکەکەی کرد و پەرلەمانی پەکخست. ئێستاش لە کۆتایی خولی پێنجەمدا، نزیکەی سێ مانگە پەرلەمان کۆنەبۆتەوەو جارێکی تر بەبیانووی پرسی هەمواری یاسای هەڵبژاردن و کاراکردنەوەی کۆمسیۆنی هەڵبژاردنەکان پەکخراوە، ئەگەر خولی رابردوو سەرۆک رێگری لێکرابێت کۆبوونەوەی پەرلەمان بکات، ئەمجارەیان سەرۆک رایدەگەیەنێت رێگەنادات کۆبوونەوەی پەرلەمان بکرێت.

لەم یادەدا کە پەرلەمان رووبەڕووی قەیرانێکی تر بۆتەوە، بەپێویستمان زانی لەپێناو روونکردنەوەی راستییەکان بۆ خەڵکی کوردستان، چەند راستییەک سەبارەت بانگەشەی هێز و لایەنە سیاسیەکانی کوردستان لەسەر ئەم بنەمایانەی خوارەوە بخەینە روو:

یەکەم: تەواوبوونی وادەی کۆمسیۆنی هەلبژاردن: لە هەرێمی کوردستاندا کۆمسیۆنی هەلبژاردنەکان بەرپرسیارە لە پرۆسەی هەڵبژاردن، ئەو ئەرکەش لەلایەن خودی پەرلەمانەوە بە یاسا بە کۆمسیۆن سپێردراوە. بەڵام ئەو کۆمسیۆنە لە (٢٠١٩/١٢/٣) تەمەنی یاسایی تەواو بووە، لە هەمان کاتدا شوێنی دوو کۆمسیار (لەسەر پشکی پارتی) چۆل بووە کە یەکێکیان سێ ساڵە بە پلەی وەزیر بۆتە وتەبێژی حکومەت و ئەوەی تریشیان دوو ساڵە کۆچی دوایی کردووە.

کەچی پەرلەمانی کوردستان دووای دوو سال و نیو لە چۆل بوونی کورسی و بەسەرچوونی ماوەی یاسایی تازە بەتازە قسە لەسەر کارا بوون و نەبوونی کۆمسیۆن دەکات. لەلایەکی ترەوە بەهەمان شێوە (پدک)یش دوای ئەو ماوە زۆرە لە بەسەرچوونی ماوەی یاسایی کۆمسیۆنەکەو چۆل بوونی دوو کورسیان، کە زۆرینەن لە پەرلەمان و بەرنامەی کاریش لە دەسەلاتی خۆیاندایە، تازە قسە لەسەر کاراکردنەوەی کۆمسیۆن دەکەن! ئەمانە دەریدەخەن کە بانگەشەی پەرلەمان و لایەنە سیاسیەکانی ناوپەرلەمان لە ئێستادا لەسەر کاراکردنەوەی کۆمسیۆن خەمساردی و سورنەبوونیان لەسەر هەلبژاردن دەسەلمێنی نەک پێچەوانەکەی.

دووەم: سەبارەت بە پاک کردنەوەی تۆماری دەنگدەران، لە نۆ ساڵی رابردوودا ئێمە وەک ئینستتوتی پەی، لەچەندین یاداشت و راپۆرتدا جەختمان لەسەر ئەوە کردۆتەوە کە دەبێت ئەو تۆمارە پاک بکرێتەوە، لەکاتێکدا کۆمسیۆن لەبەردەم پەرلەماندا بەرپرسیارە لە پاکردنەوەی تۆماری دەنگدەران، بۆیە ئەرکی پەرلەمان بوو

لەماوەی تەمەنی یاسایی کۆمسیۆندا کاری جدی کردبا بۆ پاک کردنەوەی تۆمارەکە، بەڵام نەیکرد. لەهەمان کاتدا کە کۆمسیۆن لە (٩) کۆمسیار پێکهاتووە، (٦)ی سەربە چوار لایەنی سیاسی (یەکێتی، گۆڕان، کۆمەل و یەکگرتوو)ن و (٣)ی سەربە پارتین، کۆی پۆستەکانی تریش تا دوا فەرمانبەری لەسەر هەمان بنەماو شێوەی پشک پشکێنە دابەشکراون. بەپێی یاساکەی، کۆمسیۆن ناتوانێ کۆبوونەوە بکات ئەگەر بە زۆرینە نەبێت. کەواتە چوار لایەنەکە زۆرینەن و هەر ئەوان دەیانتوانی تۆماری دەنگدەران پاک بکەنەوە. کۆبوونەوەکانی کۆمسیۆنیش بەپێی یاسا بە زۆرینە دەبەسترێت، زۆرینە واتە (٥) کورسی، لەکاتێکدا ئەو چوار لایەنە (٦) کورسان هەیەو دانەیەکیش زیادە. جگە لەمانە (کارگێریی هەڵبژاردن) لە نێو کۆمسیۆندا کە بەرپرسی راستەوخۆیە لە پاککردنەوەی تۆمارەکە بەرپرسەکەی هەر لای ئەم چوار لایەنەیە.

بەم شێوەیە دەبینین ئەو چوار لایەنەی زۆرینەی کۆمسیۆن و کارگێریی هەلبژاردن و هێزی یاساییان هەیە بۆ ئەنجامدانی کۆبوونەوە، کەچی ئەوانن گلەیی لەسەر تۆماری دەنگدەران دەکەن. بۆیە ئێمە پێمان وایە ئەو بانگەشەیان درەنگ وەختە و پێویستە لێپرسینەوەیان لەگەل بکرێ لەسەر پاک کردنەوەی تۆمارەکە نەک گلەییان لێ وەربگیرێ، چونکە ئەو کۆمسیۆنە دوو ئەندامی پارتی هەر تیا نەبووە و پارتی جدی نەبووە لە کاراکردنەوەی، کەواتە گەر بە گریمانە بلێین پارتی لەپێناو پاک نەکردنەوەی تۆماری دەنگدەران سور نەبووە لەسەر کاراکردنەوەی کۆمسیۆن، ئەی چوار لایەنەکەی تر بۆچی کەوتنە بەرەو ستراتیجی پارتی و هەوڵی پاککردنەوەیان نەدا!؟

سێیەم: بەپێی یاسای سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان، سەرۆکی هەرێم بەرپرسیارە لە داواکردن و ئەنجامدانی هەلبژاردنی پەرلەمانی کوردستان، بەرێزیشی لە ٢٠٢٢/٣/١ نوسراوی ناردووە بۆ پەرلەمان و داوای کردووە لە ٢٠٢٢/١٠/١ هەلبژاردنی پەرلەمانی کوردستان ئەنجامبدرێت، پێمان وایە ئەم نوسراوە تەنها بۆ دوورخستنەوەی لێپرسراوێتی یاساییە لەسەریان و هیچ سوربوونێکی تیا نیە لەسەر ئەنجامدانی هەلبژاردن. لەبەر ئەم خالانەی خوارەوە:

١-لەکاتێکدا پارتی لەدەستەی سەرۆکایەتی زۆرینەیە و گەورەترین فراکسیۆنی پەرلەمانیە، بەلام لەگەل گەیشتنی نوسراوەکەی سەرۆکی هەرێم سەرجەم کۆبوونەوەکان راگیران و پەرلەمان پەکی خرا.

٢-دووای پەکخستنی پەرلەمانیش لەکاتێکدا زۆرینەی دەستەی سەرۆکایەتی لای پارتیە و فراکسیۆنەکەی پارتی هیچ هەولێکیان نەدا بەمەبەستی تاوتوێی نوسراوەکەی سەرۆکی هەرێم و کاری جدی لەسەر ئامادەکاریەکانی هەلبژاردن. لەکاتێکدا پەیرەوی ناوخۆ ئەو مافەی داوە کە بەرنامەی کار بە زۆرینە دادەنرێ، لەلایەکی ترەوە پێشینەی یاسایی هەیە پەرلەمان لە ئەنجامدانی کۆبوونەوە بەبێ رەزامەندی سەرۆکی پەرلەمان لەسەر برگەیەکی بەرنامەی کار. کە لە پێشوودا پەرلەمانی کوردستان بەم شێوەیە کاریکرد بۆ وەرگرتنی پارێزبەندی لە پەرلەمانتار سۆران عومەر.

بەمەش دەردەکەوێت هەم نوسراوەکەی سەرۆکی هەرێم و هەم پەکخستنی پەرلەمان بە هەماهەنگی و رێککەوتنی یەکێتی و پارتی لە هەردوو سەرۆکایەتی کراوە. ئەو وتەیەی سەرۆکی پەرلەمان لەسەر ساختەکاری لەسەروبەندی هەلبژاردنەکانی ئەنجومەنی نوێنەران کردی و دواتر لەناو دانیشتنی پەرلەمان فراکسیۆنەکان داوای رونکردنەوەیان لێکرد، سەرۆکی پەرلەمان وتی: ئێوە مەبەستان ئەوەیە پێوەندی ئێمە لەدەستەی سەرۆکایەتی تێکبدەن، بەلام بەم قسانە تێکناچێت. بەم پەکخستنەی پەرلەمان پەیوەندییەکەیان بۆ پێشێلی یاساو کوشتنی دیموکراسی بە کردار سەلماند.

لەبری پەکخستن دەبوایە پەرلەمان چی بکردایە؟

١-دۆخی دارایی سلێمانی بەگشتی و موچە خۆران بەتایبەتی لە دۆخێکی خراپدایە، لەمەش خراپتر شێواندنی حەقیقەتی هۆکاری سەرەکی و ونکردنی لێپرساوی سەرەکی ئەم دۆخەیە. لەکاتێکدا دەبوایە پەرلەمان گفتوگۆ

و لێپرسینەوەکان ببەنە ناو پەرلەمان لەبری میدیا، بزانێ هۆکاری دواکەوتنی موچە چیە؟ بۆچی داهات کەمە؟ بۆچی داهات ناگەڕێتەوە؟ بۆچی باج لە سلێمانیەوە دەچێتە هەولێر؟ بۆچی ئەو پارەیەی لەهەولێرەوە دەنێردرێتە سلێمانی دابەشناکرێت؟ ئەی چۆن لە شەو و رۆژێکدا کێشەی موچە چارە کرا؟ ئەی پێشتر کێ ئەو پارەیەی راگرتبوو؟ ئایا سیولە نەبووە یا بڕیارەکە سیاسی بوو؟ حزب پارەکەی بردبوو و هێنایەوە یا لەهەولێرەوە پارە ناردرا؟

٢-ململانێی سیاسیی لایەنەکان لەسەر گازی سروشتی خەریکە لایەنەکان بەرەو شەڕی ناوخۆ ببات، لەبەردەم نێردەی ولاتان و کونسلەکان و میدیاکاندا هەرەشە ئاراستەی یەکتری دەکەن، لەکاتێکدا دەبوایە پەرلەمان بانگهێشتی ئەنجومەنی نەوت و گازی بکردایە کە دوو نوێنەری یەکێتی دووی پارتی یەکی گۆڕان ئەندامن تیایدا، لە پەرلەمان و پرسیار و لێپێچینەوەیان لەگەڵدا بکرایە کە ئاخۆ گاز دەفرۆشن؟ بەکێی دەفرۆشن؟ چۆنی دەفرۆشن؟ کەی دەیفرۆشن و تا چەند شەفافیەتی تیایە؟ هەر بە راستی دەیفرۆشن یا تەنها سەرقاڵکردنی خەڵکە؟

٣-هەموارکردنەوەی یاسای هەڵبژاردن بۆ فرە بازنە کارێکی باشە، بەڵام بۆچی؟

وەلامی ئێمە جیاوازە لەکەل وەلامی لایەنە سیاسیەکان. ئێمە پێمان وایە پەرلەمانتار دەبێ نوێنەری خەلکی ناوچەکەی خۆی بێت و بەدەنگیانەوە بچێت. ئەرکەکانی لەناوچەیەکی جوگرافیی تەسکدا کورت بکرێتەوە تا بەسەریان رابگات و سنورەکەش بیناسن. فرە بازنە دەبێتە مایەی ئەوەی پەرلەمانتاری پۆپۆلیست کەم بێتەوە، لەبەر ئەوەی پەرلەمانتار ئەگەر سنورێکی بچوکی خۆی هەبوو زەحمەت تر دەتوانێ بەم پۆپۆلیستیە هەلسێت کە لە بازنەیەکی فراواندا دەیکات، بێ ئەوەی ئیش بکات سەختە قەناعەت بە خەلک بکات. بەلام رای ئەو لایەنانەی کەدەلێن بۆ دیموکراسی باشە، یا کورسی لایەنێک کەم و زۆر دەکات، ئەمە جگە لە بیانوێک زیاتر هیچی تر نیە. چونکە لە کوردستان سەلماوە هەر لایەنێک زۆرینەش بێنێ ناتوانێ بەبێ لایەنەکەی تر حکومەت دروست بکات. لەبەر ئەمری واقیعی دوو زۆنی. کەواتە هەریەک لە یەکێتی و پارتی ئەگەر بەتەنها زۆرینەی پەرلەمانیش بەدەست بێنن ناتوانن بەبێ ئەوی تریان حکومەت پێکبێنن. خۆ ئەگەر لەبەر هەر دۆخێک توانیان بەبێ یەکتر حکومەتیش پێکبێنن، ئەوا ناتوانن هیچ یەکێکیان لەناوچەی زۆنی یەکتری حوکمرانی بکەن. هەموو بڕیارەکانی زۆنی سەوز لای یەکێتیە ئەگەر زۆرینەش نەبن لەناو حکومەتدا و بەپێچەوانەشەوە. جگە لەمانە، مێژووی سیاسی لە ١٩٩٢ تاکو ئێستا پێمان دەلێ ئەم دوو هێزە هیچ کامیان نایانەوێت ببنە ئۆپۆزسیۆن، تا بترسن لەوەی دەبن بە کەمینە یا زۆرینە. کەواتە لە بنچینەدا هیچ مەترسیەک لەسەر دیموکراسی نیە ئەگەر هێزێک ببێتە زۆرینە، لە راستیدا یەکێ لە خالەکانی دیموکراسی بۆ یەکلاکردنەوەی پرسی زۆرینە و کەمینەیە. لەبەر ئەوەی ئەوانە هەرچەندە بێنن هەر بەیەکەوە حکومەت دروست دەکەن، کەواتە شەڕی زۆرینە لەسەر دیموکراسی نیە وەک بانگەشەی بۆ دەکەن، بەلکو لەپێناو پشک و ئیمتیازات و کێکی دەسەلاتە. رونتر بلێیین پارتی و یەکێتی ئەگەر یەکێکیان چەند کورسیەکیش لەوەی تریان زیاتر بێنێت کێشە نیە چونکە دواتر کورسیەکانیان کۆ دەکەنەوە.

لێرەوە دوو هێزە سەرەکییەکە دوای وتارەکەی (جنین پلاسخارت) لە نەتەوە یەکگرتووەکان، تێگەیشتن کە فشاری ناوخۆیی و دەرەکی لەسەر دەسەلاتیان هەیە، بۆیە هەلمەتی راگەیاندنیشیان لە دژی یەکتری راگرت (کە مایەی خۆشحالّیە) و کۆبوونەوەکانیشیان پەیوەندی بەو فشارانەوە هەیە کە لەسەریانە. بۆیە لە ئێستادا دەیانەوێت دەست بە کۆبوونەوەکان بکەنەوە لە پەرلەمان، بەلام بەبێ کاراکردنەوەی کۆمسیۆن و هەمواری یاسای هەلبژاردن، دەیانەوێت ئاراستەکە بەرەو ئەو شوێنە بەرن کە بە بیانووی کارانەبوونی کۆمسیۆن و هەموار نەکردنی یاسای هەلبژاردنەوە تەمەنی پەرلەمانی کوردستان درێژ دەکەنەوە.

لەم رەوشە ناهەموارەدا، درێژکردنەوەی تەمەنی پەرلەمان بە کارێکی دیموکراتی و خزمەت بە خەلکی کوردستان نازانین، چونکە پەرلەمان بەمەبەست ئامادەکارییەکانی هەلبژاردن ناکات نەک بەهۆکارێک لەدەرەوەی ئیرادەدابێت. جگە لەمە زۆر کەس و لایەن قسەیان لەسەر چاکسازی و گەرانەوەی پارەو داهات دەکرد لەپەرلەمان، وەک دەسکەوتێکی ئەم خولە باسیان دەکرد، لەکاتێکدا کۆی ئەو پارانەی لەو خولەدا گەڕاوەتەوە ناکاتە کۆی موچە و نەسریەی پەرلەمان و پەرلەمانتاران ئەگەر بۆسالێک درێژ بکرێتەوە. چونکە پەرلەمانی کوردستان کاتێک کاتی زیادەی پێ دەدرێت چی کارێک دەکات؟ لەکاتێکدا لەماوەی تەمەنی ئاسایی خۆیدا کاری نەکردبێت، ئیتر بۆچی تەمەنی درێژ دەکەنەوە؟ کاتێک ماوە درێژ دەکرێتەوە کە کارێکی گرنگ هەبێت و لەکاتی بنچینەدا پێرانەگەیشتبێت. نەنگیە کاتی بۆ درێژ بکرێتەوە بەبیانووی تەواوکردنی کارە تەواونەکراوەکانی.

بۆیە پەرلەمانتاران چەند رێگەیەکیان لەبەردەمە:

١-لەدەرەوەی فشار و رێگریی لایەنە سیاسیەکان بە ئەرکە یاساییەکانی خۆیان هەلسن بۆ کاراکردنەوەی کۆمسیۆن و هەمواری یاسای هەلبژاردن و ئەنجامدانی هەلبژاردن لە زوترین کاتدا.

٢-راکێشانی کارتی هەرەشەی دەستلەکار کێشانەوەی زۆرینەی پەرلەمانتاران بەرامبەر هێز و لایەنە سیاسیەکان بۆ ئەوەی لە زوترین کاتدا بگەنە سازان و رێکەوتن بۆ ئەنجامدانی هەلبژاردن، وەک دروستکردنی فشارێکی دیموکراتی و جێبەجێکردنی ئەرکێکی یاسایی، بۆ سەلماندنی ئەو رایەی کە رێگری هەیە لە ئەنجامدانی هەلبژاردن و کاراکردنی پەرلەمانەوە.

لە کۆتایی ئەو بەدواداچوونەدا چاوەرێی هەلوێست و رۆلی جوامێرانە لە بەشێک لەو پەرلەمانتارانە دەکەین کە دەیانەوێ بەکردار نوێنەری گەل و پەرۆشی یاسا و پاراستنی دیموکراسی بن.

ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردەو گەشەپێدان

٢٠٢٢/٥/١٩

پاشکۆی (٢٥)

یادداشتی ئینستتیوتی پەی بۆ جێنین پلاسخارت نێردەی تایبەتی سکرتێری گشتیی نەتەوەیەکگرتووەکان لەعێراق کە لە مەترسییەك ئاگاداری دەکاتەوە

بەڕێزا/ جێنین پلاسخارت، نێردەی تایبەتی سکرتێری گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان لە عێراق
بابەت/ سەرنجێك سەبارەت هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان

پاش سڵاو و ڕێز...

ئێمە وەک ڕێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی، لە ڕابرووەدا لە چەندین یاداشت و بەیاننامە کێشە و چارەسەر و هەنگاوەکانی بەردەم ئەنجامدانی هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستانمان خستۆتە ڕوو. بەڕێزیشتان لە چەند مانگی پێشوودا دوو جار لەسەر ئاستی باڵا لەگەڵ هەموو هێزە سیاسییەکان کۆبوونەتەوە و بەرچاوتان ڕوونە لە ووردەکارییەکان، بۆیە پێویست ناکات جارێکی تر ئێمە کێشەوگرفتەکان بە ووردی باس بکەین، بەڵکو قسە لەسەر هەنگاوی چارەسەر کردن و ئەرکی ئێوە لەو چوارچێوەیەدا دەکەین.

بەڕێز خاتوو پلاسخارت... ڕوونە ئێستا کەمتر لە دوو مانگ ماوە بۆ ئەو وادەیەی سەرۆکی هەرێم دیاری کردبوو بۆ ئەنجامدانی خولی شەشەمی هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان، بەپێی یاساش کۆمسیۆن شەش مانگی پێویستە بۆ ئامادەکارییەکان، جگە لەوە کێشەی کارانەکردنەوەی کۆمسیۆن و هەمواری یاسای هەڵبژاردنیش وەک خۆی ماوەتەوە، کەواتە ئەوانە بەڵگەی بەهێزن کە هەڵبژاردن ناکرێت. هاوکات تەمەنی شەرعیەتی یاسایی هەر سێ دامەزراوەی (پەرلەمان ، حکومەت و سەرۆکایەتی هەرێم) کەمتر لە سێ مانگی ماوە. لە هەمان کاتدا بەهۆی بوونی کاری پێشینەی هێزە سیاسییەکان لە درێژکردنەوەی ماوەی پەرلەمان بە بیانووی جیاجیا (کە هیچ کام لە هەڵبژاردنەکانی هەر پێنج خولی ڕابردوو لەوادەی خۆیاندا ئەنجامنەدراون)، ئەوا بە دڵنیاییەوە هێزە سیاسییەکان تەمەنی ئەم خولەی پەرلەمان درێژ دەکەنەوە.

بەڕێز خاتوون... ئێمە پێمان وایە پەرلەمانی کوردستان و هێزە سیاسییەکان لە ڕابردوودا کاتێکی زۆریان لەبەردەم بوو بۆ چارەسەری کێشەکانی بەردەم هەڵبژاردن و ئەنجامدانی لە کاتی خۆیدا، بەڵام خەمساردانە هەنگاویان ناو لەسەرەتاوە کردیان بە بیانوو بۆ دواخستنی هەڵبژاردن و سەرکەوتووش بوون لەو هەنگاوەیان کە هەڵبژاردن لەکاتی خۆیدا نەکرێت، بۆیە ئێستاش ڕێگەدان بۆ درێژکردنەوەی ماوەی کارکردنی هەرسێ دامەزراوەکە بە بێ چارەسەری کێشەی کۆمسیۆن و یاسای هەڵبژاردن، خولانەوەیە لە بازنەی بۆشدا، بۆ نمونە ئەگەر ساڵێک زیاتر یان کەمتر تەمەنی کارکردنیان درێژیش بکرێتەوە، ئەوا ساڵی داهاتوو جارێکی تر هەمان کێشە (کاراکردنەوەی کۆمسیۆن و هەمواری یاسای هەڵبژاردن) دووبارە دەبنەوە بە لەمپەر بۆ ئەنجامنەدانی هەڵبژاردن و بیانوێک دەبن بۆ هێزە سیاسییەکان کە دووبارە هەڵبژاردن دوادەخەن و تەمەنی پەرلەمان درێژ دەکەنەوە. واتە درێژ کردنەوە بێ چارەسەری گرفتەکان هەنگاوێکی ترە بۆ ئەوەی هێزەکان خەم ساردتر بجوڵێنەوە لە داهاتوو وە هاوکاریان دەبێت درێژە بە چارەسەر نەکردنی ئەو گرفتە بدەن بۆ ئەنجامنەدانی هەڵبژاردن.

بۆیە بەڕێز پلاسخارت ئێمە داواکارین لە بەڕێزتان درێژکردنەوەی ماوەی کاری دامەزراوەکان پەنای بۆ نەبردرێت، ئەگەر لە پێشەکیدا گرفتەکان چارەسەر نەکرێن، یاخود هاوکات بەیەکەوە بکرێنە یەک پاکێج. واتە درێژکردنەوەی ماوەی کاری دامەزراوەکان، لەگەڵ دیاریکردنی وادەی هەڵبژاردن، کاراکردنەوەی کۆمسیۆنی هەڵبژاردن، هەمواری یاسای هەڵبژاردن، لە پێناو ئەنجامدانی هەڵبژاردنی بێت، نەک لەدوای درێژکردنەوەکە باس لە چارەسەرکردنی گرفتەکانی بەردەم هەڵبژاردن بکرێت.

بەداخەوە لە ماوەی دوو ساڵی ڕابردوودا هێزە سیاسییەکان بەمەبەست کاتیان بەفیڕۆدا بە مەرامی ئەنجامنەدانی هەڵبژاردن لە وادەی خۆیدا. هەر بۆیە لە ئێستادا ئەرکی بەرێزتانە هاوکاری درێژکردنەوەی تەمەنی پەرلەمانێک نەبن بەبێ چارەسەری کێشەکانی بەردەم هەڵبژاردن کە خواستی زۆرینەی خەڵکی کوردستان و بەشێک لە هێزە سیاسییەکانە. بە پێچەوانەوە هەوڵەکانی بەرێزتان لەم پرۆسەیەدا دەبێتە بەشێک لەو سیناریۆیەی هێزە سیاسییەکان کە دەیانەوێت درێژە بە دواخستنێکی تری هەڵبژاردنەکان بدەن لە ئاییندەدا.

لەگەڵ ڕێزدا

<u>وێنەیەک بۆ:</u>

-سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان.

-سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان.

-سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان.

-کۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردن و ڕاپرسی.

-سەرجەم هێز و لایەنە سیاسییەکان.

ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردەو گەشەپێدان

٢٠٢٢/٨/٧

پاشکۆی (٢٦)

یادداشتی (٦) ڕێکخراوی کۆمەڵی مەدەنی کە ئینستتیوتی پەی ئامادەی کردبوو سەبارەت بە ئەنجامدانی هەڵبژاردن لە وادەی خۆیدا

پێویستە نەریتی نایاسایی درێژکردنەوەی پەرلەمان کۆتایی پێ بهێنرێت

ئەمڕۆ ٢٠٢٢/١٠/٥ پەرلەمانی کوردستان پێشنیازە یاسایەکی بە ناونیشانی (یاسای بەردەوامبوونی خوولی پێنجەمی پەرلەمان کوردستان) بە واژۆی (٨٥) ئەندام لە فراکسیۆنەکانی (پارتی، یەکێتی، پێکهاتەکان و بەشێک لە پەرلەمانتارانی گۆڕان) خستبووە بەرنامەی کارەوەو خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کرد، لەهەمان کاتدا خەسڵەتی بەپەلەی دا بە پێشنیازە یاساکە تا لە زووترین کاتدا پەسەند بکرێت. کە مەبەست لە پێشنیازەکە درێژکردنەوەی تەمەنی پەرلەمان و دواخستنی هەڵبژاردنە، ئێمە وەک ڕێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی، وێڕای ئەوەی چەندین ڕاپۆرت و یادداشتمان ئاراستەی پەرلەمان و لایەنە سیاسییەکان کردووە، هۆشداریی ئەو مەترسییەمان خستبووە ڕوو کە لە ئێستادا دەگوزەرێت، ئەوەتا لە دوا کۆبوونەوەیدا نوێنەری نەتەوە یەکگرتووەکان ڕایگەیاندووە کە لایەنە سیاسییەکان ڕێکناکەون لەسەر هەڵبژاردن و هێشتا ناوچەی سەوز و زەرد ئەمری واقیعە، هەر لەم وتارەیدا هۆشداری دا بە سەرکردایەتی سیاسیی کوردستان و مەترسییەکانی دواخستن و ئەنجامنەدانی هەڵبژاردنی خستە ڕوو. کە پێمان وایە ئەمە هۆشدارییەکی مەترسیدارە، هەر لەم پێناوەدا لێرەدا ئەم چەند سەرنجە دەخەینە ڕوو:

١-یەکێک لە بیانووەکانی دواخستنی هەڵبژاردن (هەموارکردنەوەی یاسای هەڵبژاردنی پەرلەمان) و بیانووەکەی تریش (کارا نەبوونی کۆمسیۆن و پاک کردنەوەی تۆماری دەنگدەران)ە، هەردوو بیانوو ئەگەر گرفت بن و کۆسپ بن بۆ هەڵبژاردن، خودی پەرلەمانی کوردستان لێیان بەرپرسیارەو لەماوەی چوار ساڵی ڕابردوودا ئەم پرسە بوونی هەبووە و ئەرکی پەرلەمان بوو چارەسەریان بکات بەڵام پەرلەمان کەمتەرخەم بوو و هیچی نەکرد.

٢-لە ٢٠٢٢/٣/١ سەرۆکی هەرێم بە فەرمانێک وادەی هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستانی دیاریکرد تا لە ٢٠٢٢/١٠/١ ئەنجامبدرێت و ماوەی شەش مانگی دیاری کردبوو، ئەگەر لەو ماوەیەدا هەڵبژاردنیش ئەنجامنەدرا، بەڵام دەکرا لەو ماوەیەدا گرفتەکانی بەردەم هەڵبژاردن چارە بکرێن، کەچی ئەو ساتەش پەرلەمان لە بری ئەوەی گرفتەکان چارەسەر بکات و زەمینەسازی بۆ هەڵبژاردن بکات، نەک هەر بە ئەرکی خۆی هەڵنەستاو گرفتەکانی چارەسەر نەکرد، بەڵکو سەرۆکی پەرلەمان ڕایگەیاند کە ئامادە نییە هیچ کۆبوونەوەیەکی پەرلەمان بکات و بۆ ماوەی سێ مانگیش دانیشتنەکانی پەرلەمانی پەکخست.

٣-ئەنجامنەدانی هەڵبژاردنەکان لە هەرێمی کوردستاندا بەگشتی بووە بەنەریت کە لەوادەی خۆیاندا ئەنجامنەدرێن، ئەمەش نەنگییە بۆ هەرێم و ئەزموونەکەی و سەرکردایەتییە سیاسییەکەی، چونکە ئەوەی گوزەراوەو دەگوزەرێت لە درێژکردنەوەی ماوەی پەرلەماندا بەپێی یاسا و پەیرەو نایاساییە، بەتایبەت ئەگەر هۆکارێکی تەکنیکی، یا گۆڕینی یاسا یا هەر بیانوێکی تری باوەڕ پێکەری دەرەوەی ئیرادەی پەرلەمان نەبێت، لە ئێستادا هەم هیچ بیانویەک نیە لەدەرەوەی ئیرادەدا بێت و هەم لەکاتی دواخستنەکەشدا هیچ هەنگاوێک نەنراوە بۆ لابردنی کۆسپەکان تا لەوادەی دەستنیشانکراودا هەڵبژاردن بکرێت.

٤- هەمیشە دەبێت ڕۆڵی سەرۆکی پەرلەمان بێلایەن بێت، ئەرکی پاراستنی پەیرەو و یاسایە، بەڵام لەم پێشنیازە یاسایەدا خودی سەرۆکی پەرلەمان و دەستەی سەرۆکایەتیش بوونەتە لایەنگیر و ئیمزایان لەسەر پێشنیازەکە کردووە، ئەمەش بۆ یەکەمجارە لە مێژووی پەرلەمانی کوردستاندا سەرۆکی پەرلەمان ئیمزا بەسەر

پرۆژە یاسایەکی لەو شێوەیەدا بکات، لە خولەکانی رابردوودا پەرلەمانی کوردستان (سەرۆکی بەخۆوە بینیوە، هیچ کامیان ئەم کارەیان نەکردووە، ئەمەش دەریدەخات کە سەرۆک و دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان خۆیان بەشێکن لە سیناریۆی جێبەجێکردنی درێژکردنەوەی تەمەنی پەرلەمان.

٥-بۆ مێژوو لەم کردە نایاساییەی ئەنجامەدرێت کە ئەتکی دیموکراسی تیادا دەکرێت و هەست و شعوری دەنگدەرانی کوردستان لەبەرچاو ناگیرێت، لایەنە سیاسییەکانی (پارتی دیموکراتی کوردستان، یەکێتی نیشتیمانی کوردستان، بزوتنەوەی گۆڕان و یانزە نوێنەرکەی پێکهاتەکان) ئۆبالی سیاسیی ئەو لێپرسراوییەتییە مێژووییەیان دەکەوێتە ئەستۆ.

٦-پەرلەمانی کوردستان بەرزترین دامەزراوەی یاساییەو بەپێی بڕیاری خۆی "تاکە مەرجەعی سیاسی و دەستوورییە بۆ بڕیاردان لەسەر پرسە چارەنوسسازەکانی گەلی کوردستانی عیراق"، ناکرێت بەم شێوەیە بێ ئەرزش بکرێت و حیساب بۆ هیچ یاساو پەیرەوێک نەکرێت و بەم شێوازە هەڵسوکەوتی لەگەڵدا بکرێت، بۆیە ئەگەر هەموو لایەک نەیەنە دەنگ ئەوە گرفتەکە هەر بەردەوام دەبێت و دوای ئەمە جارانی تریش ئەم کارە نایاساییە دووبارە دەبێتەوە، لەبەر ئەوە پێویستە لەسەر چالاکوانان و یاساناسان و رێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی و رۆشنبیران لە ئاستیدا بێدەنگ نەبن و هەموو رێگەو فشارێکی مەدەنی بگرنە بەر.

٧-پێویستە بۆ رێگری کردن لەم پێشێلکارییە یاسایی و دەستورییە، تیمێکی پارێزەران ئامادەبکرێت و لە دادگای فیدرالی لە بەغدا سکالا لەسەر دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان تۆمار بکرێت.

لەگەل رێزدا

٢٠٢٢/١٠/٥

<u>ناوی رێکخراوەکان:</u>

١- ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردەو گەشەپێدان (PAY).

٢- رێکخراوی هەڵوێست.

٣-رێکخراوی (WOLA).

٤-سەنتەری پەرەپێدانی دیموکراسی و مافی مرۆڤ (DHRD).

٥-رێکخراوی پایتەختی ئاشتی.

٦-رێکخراوی کوردستان بۆ هەموان (KEODD).

پاشکۆی (٢٧)

یادداشتی ئینستیتیوتی پەی سەبارەت دواخستنی هەڵبژاردن

لەپێناو ڕێگریکردن لە دووبارە دواخستنەوەی هەڵبژاردندا پەرلەمانی کوردستان ناکرێت چیتر پەکی دانیشتنەکانی بخات!

پەرلەمانی کوردستان ناکرێت چیتر پەکی دانیشتنەکانی بخات!

پەرلەمانی کوردستان کە لە (٢٠٢٢/١١/٦) وادەی یاسایی بەسەردەچوو و دەبوایە هەڵبژاردنی بۆ خولی شەشەم ئەنجامبدرایە، کەچی لە دانیشتنی ڕۆژی (٢٠٢٢/١٠/٩) بەپێی یاسای ژمارە (١٢)ی ساڵی ٢٠٢٢ "تا کۆتایی وەرزی یاسادانانی پایزەی ساڵی ٢٠٢٣" تەمەنی خۆی درێژکردەوە. بیانوی پەرلەمان لەم درێژکردنەوەیەدا، کە لە هۆیەکانی دەرچواندنی یاساکەدا هاتووە، بریتی بوو لە:

١-ڕێگری کردن لە دروستبوونی بۆشایی یاسایی.

٢-گەرەنتیکردنی پاراستنی بەرژەوەندییە گشتییەکان.

٣-تەواوکردنی ڕێکسازییە یاسایی و کارگێری و هونەرییەکانی ئەنجامدانی هەڵبژاردنێکی پاک و بێگەرد.

٤-دەستەبەرکردنی تۆماری بایۆمەتری پاک و بێگەرد.

٥-ڕەخساندنی ژینگەیەکی سیاسی لەبار بۆ هێنانەدی یەکڕیزی و کۆدەنگی نیشتیمانی.

ئەمە لەکاتێکدا هەموو ئەو ئەرکانە لە ئەستۆی پەرلەمان بوون و لە چوار ساڵی تەمەنیدا ئەنجامی نەدابوون، کەچی لەو ڕۆژەوەی تەمەنی درێژکردۆتەوە تا ئێستا کە (٧٠) ڕۆژ تێپەڕیوەو خولی گرێدانەکە خەریکە کۆتایی دێت، جگە لەوەی چوار دانیشتنی کردووە، بەڵام هیچ کامیان پەیوەندیان بەم بابەتەوە نەبووە، هیچ پرۆژەیەکی ئامادەنەکردووەو هیچ ڕاپۆرتێکی پێشکەش نەکردووە، بەهیچ شێوەیەک بەلای ئەو پرسانەدا نەچووەو هیچ کۆبوونەوەیەکی لەمبارەیەوە ئەنجامنەداوە، نەک هەر ئەمە بەڵکو خولی گرێدان خەریکە کۆتایی دێت، کەچی سەرۆکایەتی پەرلەمان بەبیانوی جیاجیاوە پەکی دانیشتنەکانی خستۆتەوە، لەسەرەتای ساڵی تازەشەوە پشوی وەرزی پاییزە دەست پێدەکات و تا سەرەتای مانگی ئازاری ساڵی داهاتوو هیچ دانیشتنێکی ئاسایی ئەنجامنادرێت و ڕەوشەکە بەهەمان شێوە بەردەوام دەبێت.

ئەمە لەکاتێکدا وەک کاردانەوە بەرامبەر درێژکردنەوەی پەرلەمان، فراکسیۆنەکانی ئۆپۆزسیۆن (هەڵوێست)ی جیاجیایان نواند، سەرجەم ئەندامانی فراکسیۆنی یەکگرتوو و ئەندامێکی فراکسیۆنی گۆڕان نامەی دەستلەکارکێشانەوەیان پێشکەشکرد، سەرجەم ئەندامانی فراکسیۆنی کۆمەڵی دادگەری و چوار ئەندامی فراکسیۆنی گۆڕان و ئەندامێکی سەربەخۆکان بایکۆتی دانیشتنەکانیان کرد. کەچی لەبەرامبەردا سەرۆکی پەرلەمان لە دانیشتنی ڕۆژی (٢٠٢٢/١١/١٦) ڕایگەیاند: "لەمەودوا ناوی ئامادەنەبووان دەخوێندرێتەوەو ئەو ئەندامانەی بەناوی بایکۆتەوە ئامادەی دانیشتنەکان نابن، ماددەی (٢٢، ٢٣)ی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانیان بەسەردا جێبەجێ دەکەین". مەبەستی سەرۆکی پەرلەمان ئەوە بوو ئەگەر بەردەوام بن لەسەر بایکۆتکردن و ئامادەی دانیشتنەکان نەبن، ئەوا بە ئامادەنەبوو هەژمار دەکرێن و مافی ئەندامێتیان لێدەسەندرێتەوە. کەچی نەک هەر ئەو بەڵێنەی بەجێنەگەیاند بەڵکو بەبیانوی تروە دەستەی سەرۆکایەتی بەجۆرێک لە جۆرەکان پەرلەمانیان پەکخستووەو دانیشتنەکانیان ڕاگرتووە.

لەڕاستیدا بەپێی پەیرەوەکەی خۆی و ئەو یاسایانەی دەریکردوون، لەماوەی ئەو (٧٠) ڕۆژەی ڕابردوودا پەرلەمان پێویست بوو ئەم کارانەی بکردایە:

یەکەم: کاری پەلەی پەرلەمان ئەوەبوو هەروەک لە بڕگەی دووەمی ماددەی (١) دا هاتووە "پێویستە ڕێکسازییە یاسایی و کارگێڕیی و هونەرییەکانی ئەنجامدانی هەڵبژاردنێکی پاک و بێگەرد تەواو بکرێت و هەڵبژاردن ئەنجام بدرێت"، بۆ ئەم مەبەستەش دەبوایە:

١-پرۆژەی هەمواری یاسای هەڵبژاردنی ئامادەبکردایە و خوێندنەوەی بۆ بکردایەو کاری بۆ پەسەندکردنی بکردایە.

٢-کاری بۆ یەکڕیزی و کۆدەنگی نیشتمانی بکردایە.

٣-کۆمسیۆنی هەڵبژاردنەکانی کارابکردایەتەوە.

٤-هەنگاوی بنایە بۆ ئامادەکردنی تۆمارێکی دەنگدەرانی پاک و بێگەرد.

ئەوەی جێگەی تێڕامان و هەڵوەستە لەسەرکردنە پەرلەمان نەک هیچکام لەو ئەرکانەی ئەنجامنەدا، بەڵکو هیچ هەنگاوێکیشی نەنا بۆ ئەوەی ژینگەیەکی لەبار برەخسێنێ بۆ بەجێگەیاندنیان.

دووەم: بەپێی برگەی یەکەمی ماددەی (١)ی ئەو یاسایەی تەمەنی خۆیان پێ درێژکردەوە هاتووە کە: "خولی پێنجەمی پەرلەمانی کوردستان، تا کۆتایی وەرزی یاسادانانی پایزەی ساڵی ٢٠٢٣، لە سەرجەم کار و ئەرکەکانی، بەردەوام دەبێت". بەپێی ئەمەش لەژێر رۆشنایی مادەی (٥١)ی پەیرەوی ناوخۆی پەرلەماندا دەبوو لەو ماوەیەدا پەرلەمان (٣٣) دانیشتنی بکردایە سەبارەت لە پەسەندکردنی یاساو چاودێریکردنی دەسەلاتی جێبەجێکردن، بەلام پەرلەمان لەمەشیاندا کەمتەرخەم بوو و تەنها (٤) دانیشتنی ئەنجامداوە.

سێیەم: (هەڵوێست)ی فراکسیۆنەکانی ئۆپۆزسیۆن جیاجیایەو هەندێکیان جێگەی پرسیارە، پێویستە لە ئێستادا هەموو خەمێکیان ئەوە بێت ئامادەکاری بکرێ بۆ هەڵبژاردنێکی بێگەرد. چونکە بایکۆت بۆ بابەت یا ماوەیەکی دیاریکراوە، بەلام بابەتی درێژکردنەوەی پەرلەمان بەردەوام دەبێت تا کۆتایی ئەم خولە، ئایا کاردانەوەی بەشێک لە ئۆپۆزسیۆن و بەردەوامبوونی بەم شێوازە خزمەت بە پرسەکە دەکات؟

کاتێک لە رۆژژمێری کارەکانی پەرلەمان ورد دەبینەوەو هەڵسەنگاندن بۆ کارەکانی دەکەین، ئەگەر لە مانگی ئازاری ساڵی داهاتوو (٢٠٢٣)دا پەرلەمان کێشە دەستنیشانکراوەکانی چارەسەر نەکردبێت، دەگەینە ئەو ئەنجامەی بەم شێوازە پەرلەمان ناتوانێت ئامادەسازییەکان بکات و دیسانەوە لەوادەی دەستنیشانکراوی دواخراودا هەلبژاردن ئەنجام نادرێت و سەرلەنوێ پەرلەمان جارێکی تریش تەمەنی خۆی درێژ دەکاتەوە، چونکە بەپێی ئەو خشتەی کاتەی لەبەر دەمی پەرلەماندایە بۆ ئەنجامدانی هەموو کارە پەیوەندارەکانی هەلبژاردن تەنها دوو مانگی کارکردنی ناو خولی گرێدانی بەهارەیە، کە ئەمەش مکاتێکی زۆر کورتە.

لەکۆتاییدا، بۆ ئەوەی هیچیتر تەمەنی پەرلەمان درێژ نەکرێتەوە و لەوە زیاتر ئەزمونی هەرێم لەبەر چاوی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی و دۆستەکانی لەکەدارتر نەبێت، پێویستە:

١-پەرلەمانی کوردستان لە زووترین کاتدا کار بۆ ڕەخساندنی ژینگەیەکی سیاسی لەبار بکات لەنێوان لایەنە سیاسیەکان بۆ هێنانەدی یەکڕیزی و کۆدەنگیەکی نیشتیمانی.

٢-لایەنە سیاسیەکان لەئێستاوە هەموو خەمێکیان ئەوەبێت کە ئامادەکاری بکرێت بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردنێکی پاک و بێگەرد.

٣-سەرۆکایەتی پەرلەمان دانیشتنەکانی دەستپێبکاتەوەو تەنانەت پشووی خولی پاییزەش وەرنەگرن، پرۆژە یاسای هەمواری یاسای هەلبژاردن بخەنە بەرنامەی کارەوەو پەسەندی بکەن، کۆمسیۆنی هەلبژاردنەکان کارا بکەنەوەو بێ یاسایی کۆمسیۆنەکە کۆتایی پێ بهێنن و خەسڵەتی پەلە (صفە الاستعجال) بە پرۆژەیاساکان بدەن.

٤-بە هەماهەنگی لەنێوان کۆمسیۆنی هەڵبژاردن و سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران و بەچاودێری پەرلەمان بڕیار لە تۆمارێکی بایۆمەتری بێگەرد بدەن.

٥-له زووترین کاتدا سەرۆکی هەرێم وادەی هەڵبژاردنی خولی شەشەمی پەرلەمان دەستنیشان بکات.

خۆ ئەگەر ئەمانە نەکرێن، بەدڵنیاییەوە بارودۆخێکی نائاسایی رووبەڕووی هەرێم دەبێتەوە، چونکە بەو هەموو تێبینیانەشەوە کە لەسەر پەرلەمانی کوردستان هەیە، هیچ بژاردەیەکی تر لەدەرەوەی پەرلەمان نیە و ئەلتەرناتیڤێکی باشتر و گونجاوتر نە پێشنیازکراوەو نە هەیە. هەر بۆیە ناکرێ بەبیانووی لاوازی پەرلەمانی ئێستاوە ئەم پرۆسە گرنگە پشتگوێ بخرێ و زۆرینەیەکی خۆسەپێن لە حوکم کردن بەردەوام بن.

تێبینی: ئەگەر هەڵبژاردن بەپێی میکانیزمە کۆنەکە بکرێت ئەوا کۆمسیۆن شەش مانگی پێویستە هەروەک لە خشتەکەدا هاتووە، بەڵام ئەگەر گۆڕانکاری بکرێت و تۆماری بایۆمەتری بەکاربێت، ئەوکاتە پرۆسەکانی (کڕینی ئامێری ناسینەوەی زیرەک، تەندەرین، گرێبەست، هەمواری یاساو گونجاندنی لەگەڵ سیستەمی بایۆمەتری، راهێنانی فەرمانبەران و چەندین بابەتی تر) بەلای کەمەوە پێویستە ساڵێک لەبەردەمی کۆمسیۆندا بێت.

خشتەی خەملێنراو بۆ کارەکانی پەرلەمان لەپێناو ئامادەکاری هەڵبژاردن

مێژوو	ماوە	تێبینی
2022/12/21 تا 2022/12/31	(10) رۆژ	خولی گرێدانی پایزەیە، پێویستە پەرلەمان لە کۆبوونەوەکانی بەردەوام بێت، بەلام رایگرتووە.
2023/1/1 تا 2023/2/28	(2) مانگ	پشوی خولی گرێدانی پایزەیەو هیچ دانیشتنێکی ئاسایی ناکرێت.
2023/3/1	-	دەستپێکردنی دانیشتنەکانی خولی گرێدانی بەهارەیە.
2023/3/1 تا 2023/4/30	(2) مانگ	دەبێت لەو ماوەیەدا پەرلەمان سەرجەم ئەو ئامادەکاریانەی لەسەریەتی تەواویان بکات. 1-سازانی نێوان لایەنە سیاسیەکان. 2-هەمواری یاسای هەڵبژاردن. 3-کاراکردنەوەی کۆمسیۆن. 4-ئامادەکردنی تۆمارێکی بایۆمەتری بێگەرد.
2023/5/1-2023/5/15	(15) رۆژ	ماوەی یاسایی واژۆکردنی یاسای هەڵبژاردن لای سەرۆکی هەرێم.
2023/5/15	(1) رۆژ	دەستنیشانکردنی رۆژی هەڵبژاردن لەلایەن سەرۆکی هەرێم.
2023/6/1 تا 2023/11/29	(6) مانگ	ماوەی ئامادەکاریەکانی کۆمسیۆن بۆ هەلبژاردن.
2023/11/30	(1) رۆژ	رۆژی هەلبژاردنی خولی شەشەمی پەرلەمانی کوردستان.
2023/12/1 تا 2023/12/31	(1) مانگ	جیاکردنەوەی دەنگەکان و راگەیاندنی ئەنجامەکان.
2024/1/1	(1) رۆژ	یەکەم دانیشتنی دەستپێکی خولی شەشەمی پەرلەمانی کوردستان ئەنجامبدرێت.

ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردەو گەشەپێدان

٢٢/١٢/٢٠٢٢

پاشکۆی (٢٨)

یادداشتی ئینستتیوتی پەی سەبارەت مەترسییەکانی دواخستنی هەڵبژاردن

دواخستنی هەڵبژاردن ئەزمونی هەرێم رووبەڕووی مەترسیی زیاتر دەکاتەوە

بەپێی یاسا دەبوایە لە ئەیلولی ساڵی ٢٠٢٢ هەڵبژاردن بۆ خولی شەشەمی پەرلەمان ئەنجامبدرێت، بەڵام لە دانیشتنی رۆژی (٢٠٢٢/١٠/٩) پەرلەمان بەپێی یاسای ژمارە (١٢)ی ساڵی ٢٠٢٢ "تا کۆتایی وەرزی یاسادانانی پایزەی ساڵی ٢٠٢٣" تەمەنی خۆی درێژکردەوە و بۆ ماوەی ساڵێک هەڵبژاردنی دواخست، هەرچەندە بەپێچەوانانەی خولەکانی پێشوو کە تەمەنی خۆیان درێژ دەکردەوە هیچ هۆکارێکی سیاسی و یاسایی نەبوو لەدەرەوەی ویست و دەسەلاتی پەرلەمانی کوردستان. بەلام پەرلەمان بۆ درێژکردنەوەی تەمەنی خۆی لە هۆیەکانی دەرچواندنی یاساکەیدا چەند بیانوێکی هێناوەتەوە، کە بریتی بوون لە:

١-رێگری کردن لە دروستبوونی بۆشایی یاسایی.

٢-گەرەنتیکردنی پاراستنی بەرژەوەندییە گشتییەکان.

٣-تەواوکردنی رێکسازییە یاسایی و کارگێڕی و هونەرییەکانی ئەنجامدانی هەڵبژاردنێکی پاک و بێگەرد.

٤-دەستەبەرکردنی تۆماری بایۆمەتری پاک و بێگەرد.

٥-رەخساندنی ژینگەیەکی سیاسی لەبار بۆ هێنانەدی یەکرێزی و کۆدەنگی نیشتیمانی.

بەلام هۆکارە راستەقینەکانی درێژکردنەوەی تەمەنی پەرلەمان هیچ کام لەو بیانوانە نەبوون کە لە یاساکەدا ریزکراون، چونکە ئەو بیانوانەی هێنرابوونەوە دەرەنجام بوون نەک هۆکار، لە راستیدا هۆکارە هەقیقییەکان بریتی بوون لە:

١-خراپی رەوشی جەماوەریی لایەنە سیاسییە سەرەکییەکان و ترسیان لە هەڵبژاردن کە دەنگ و کورسیەکانیان کەم بێتەوە.

٢-ململانێی ناتەندروستی لایەنە سیاسییە بالادەستەکان و باوەڕ نەبوونیان بە دەستاودەستکردنی دەسەلات.

هەر ئەم هۆکارانەش بوونە مایەی ئەوەی پەرلەمان کەمتەرخەم بێت و بە ئەرکەکانی هەڵنەستێت، نەک هەر ئەمە بەڵکو سەرۆکایەتی پەرلەمان بەبیانوی جیاجیاوە پەکی دانیشتنەکانیشی خستوە.

بۆ ئەوەی هەڵبژاردن ئەنجامبدرێت، پێویست بوو هەریەک لە لایەنە پەیوەندارەکان بە ئەرکی یاسایی خۆیان هەڵسن، دەبوایە پەرلەمان بەو ئەرکانەی هەڵسێت کە لە چوار ساڵی تەمەنیدا لەئاستیاندا کەمتەرخەم بووە، لە ماوەی شەش مانگی دوای درێژکردنەوەی تەمەنی خۆیدا تەنها (٥) دانیشتنی ئەنجامداوە، کە هیچ کام لە دانیشتنەکان پەیوەندیان بە بابەتی هەڵبژاردنەوە نەبووە، هیچکام لەو ئەرکانە ئەنجامنەداوە کە پەیوەستن بوون بە هەڵبژاردنەوە، هیچ هەنگاوێکیشی نەناوە بۆ هێنانەدی ئامانجەکانی هۆکاری دەرچواندنی ئەو یاسایەی تەمەنی خۆی پێ درێژکردەوە.

هەروەک لە برگەی دووەمی ماددەی (١) ی یاسای درێژکردنەوەی تەمەنیدا هاتووە، کاری پەلەی پەرلەمان ئەوەبوو: "پێویستە رێکسازییە یاسایی و کارگێڕیی و هونەرییەکانی ئەنجامدانی هەڵبژاردنێکی پاک و بێگەرد تەواو بکرێت و هەڵبژاردن ئەنجام بدرێت"، بۆ ئەم مەبەستەش دەبوایە:

١-پرۆژەی هەمواری یاسای هەڵبژاردنی ئامادەبکردایە و خوێندنەوەی بۆ بکردایەو کاری بۆ پەسەندکردنی بکردایە. چونکە بەپێی لێدوانی فەرمی لایەنە سیاسییەکان بێت هیچ کۆسپێک نەماوەو لەسەر شێوازی چەند بازنەیی هەڵبژاردنەکە رێککەوتوون.

٢- یەک لەو ئەرکانەی دەبوایە پەرلەمان ئەنجامی بدات راستکردنەوەی ئەو پێشێلە یاساییە بوو کە لە چوار ساڵی تەمەنیدا کردویەتی ئەویش کاراکردنەوەی کۆمسیۆنی هەڵبژاردن و راپرسی بوو، کە لە (٢٠١٩/١٢/٢٠)ەوە ماوەی چوار ساڵە بەنایاسایی گوزەر دەکات و تەنها پەرلەمانیش لێی بەرپرسیارە.

٣-هەنگاوی بنایە بۆ ئامادەکردنی تۆمارێکی دەنگدەرانی پاک و بێگەرد. کە ئەمەشیان پەیوەندی بە خاڵی یەکەمەوە هەیە، چونکە ئەگەر کۆمسیۆن کارا نەکرێتەوە تۆمارێکی دەنگدەرانی بێگەرد نایەتە کایەوە، ئەگەر تۆماری دەنگدەرانێکی پاکیش نەبێت هەڵبژاردن ئەنجام نادرێت.

ئەوەی جێگەی تێڕامان و هەڵوەستە لەسەرکردنە پەرلەمان نەک هیچکام لەو ئەرکانەی ئەنجامنەدا، بەڵکو هیچ هەنگاوێکیشی نەنا بۆ ئەوەی ژینگەیەکی لەبار بڕەخسێنێ بۆ بەجێگەیاندنیان، زیاتر لەوەش پەرلەمان لەبری ئەوەی مەرجەعی چارەسەریی کێشەکان بێت، بەجۆرێک لە جۆرەکان بووە بەبەشێک لە هۆکاری ئاڵۆزییەکان.

ئەرکی سەرۆکایەتی هەرێم وێرای هەوڵدان بۆ سازان و لێک نزیکبوونەوەی لایەنەکان و ئامادەسازی بۆ هێنانەکایەی کەشێکی لەبار بۆ هەڵبژاردن. ڕاگەیاندنی وادەی هەڵبژاردن بوو بە شێوەیەکی فەرمی، بەپێی بەدواداچوونی ئێمە لەلایەن سەرۆکایەتی هەرێمەوە پرسوڕا بە لایەنە سیاسییەکان کراوە بۆ دەستنیشانکردنی ڕۆژی هەڵبژاردن، لەسەر ئەم بنچینەیەش وەک بەجێگەیاندنی ئەرکێکی یاسایی ڕۆژی (٢٠٢٣/١١/١٨) دەستنیشانکرا، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا چەند لایەنێکی سیاسی نارەزاییان دەربڕیوە لەسەر وادەکەو ڕایانگەیاندووە کە پرسیان پێنەکراوە.

ئەرکی لایەنە سیاسییەکانە ئامادەکاری بۆ هەڵبژاردن بکەن، نەک کەمتەرخەمی بنوێنن یا لەمپەر دروستبکەن. کە بەگشتی بەسەر دوو بەرەدا دابەش بوون:

یەکەم: ئەو لایەنانەی لە دەسەڵاتن، کە خۆیان لە (پارتی و یەکێتی و گۆڕان)دا دەبیننەوە، هەرسێ لایەن بەیەکەوە و بە هاوکاری پێکهاتەکان هەڵبژاردنیان دواخست و تەمەنی پەرلەمانیان درێژکردەوە، هەرسێ لایەن کەمتەرخەمن لە ئەنجامدانی هەڵبژاردن، پارتی کە لە ڕاگەیەنراوەکانیدا داوای هەڵبژاردن دەکات، زۆرینەی پەرلەمانی بەدەستەوەیە بەڵام چوار ساڵە کورسییە بەتاڵەکانی کۆمسیۆنی پڕنەکردۆتەوە، یەکێتی و گۆڕان داوای هەڵبژاردنێکی پاک بێگەرد و یاسایی دەکەن، بەڵام چوار ساڵە هیچ هەنگاوێکیان نەناوە بۆ هێنانەکایەی تۆمارێکی بێگەرد و هیچ زەمینەسازییەکیان بۆی نەکردوە. لەکاتێکدا هەم سەرۆکی پەرلەمان لەسەر پشکی یەکێتییەو هەم ئەگەر کۆمسیۆن کارا بکرابوایە کۆمسیارەکانی ئەم دوو لایەنە زیاتر بوون لە لایەنەکانی تر، ئەمە جگە لەوەی سەرۆکی فەرمانگەی هەڵبژاردن بەدەستی بزوتنەوەی گۆڕانەوەیە. دەبوایە ئەو لایەنانە ئەو پرسیارە لەخۆیان بکەن: ئەگەر کۆمسیۆن کارا نەبێت چۆن ئەو تۆمارە دێتەکایەوە کە خوازیارن؟ کێ ئەو هەڵبژاردنە پاکە ئەنجام بدات کە داوای دەکەن؟

دووەم: ئەو لایەنانەی وەک ئۆپۆزسیۆن خۆیان نمایش کردووە و لەبەرامبەر درێژکردنەوەی تەمەنی پەرلەماندا هەڵوێستیان وەرگرت، ئەوانیش بەسەر دوو بەرەدا دابەش بوون:

١-ئەوانەی دەستیان لە ئەندامێتی پەرلەمان کێشایەوە، وەک (فراکسیۆنی یەکگرتوو و دوو ئەندامی بزوتنەوەی گۆڕان).

٢-ئەوانەی بایکۆتی دانیشتنەکانی پەرلەمان و کۆبوونەوەی لیژنەکانیان کردووە (فراکسیۆنەکانی کۆمەڵ و نەوەی نوێ، چەند ئەندامێکی گۆڕان و سەربەخۆکان).

بەڵام ئەم دوو بەرەیەی ئۆپۆزسیۆنیش کەمتەرخەمن بەبێ جیاوازی، چونکە هیچ هەوڵ و یادداشت و خۆپیشاندان و فشارێکی جددیان نەبینرا کە داوای هەڵبژاردن بکەن.

کەواتە بەپێی ئەو ڕەوشەی دەگوزەرێت، ئەگەر لە ڕۆژژمێری کارەکانی پەرلەمان ورد بینەوەو هەڵسەنگاندنی بۆ بکەین، خەمساردی پەرلەمان و نەبوونی هیچ ئامادەکاریی و ڕێکارێک، تا ئێستا شەش مانگ بەسەر درێژکردنەوەی تەمەنیدا تێپەڕیوەو هیچ کام لە کێشە دەستنیشانکراوەکانی چارەسەر نەکردبێت، نە بوونی هەڵوێستی جددی لایەنە سیاسییەکان بۆ ئەنجامدامی هەڵبژاردنێکی یاسایی دروست لە وادەی دیاریکراودا، دەگەینە ئەو ئەنجامەی بەم شێوازەی ئێستای پەرلەمان ناتوانێت ئامادەسازییەکان بکات، ئەگەر وا بڕوات دیسانەوە لەوادەی دەستنیشانکراوی دواخراودا هەڵبژاردن ئەنجام نادرێت و جارێکی تریش تەمەنی خۆی درێژ دەکاتەوە، بوە درێژکردنەوەیەش هەم ژیان و گوزەرانی خەڵک خراپتر دەبێت و هەم ئەزموونی هەرێمیش دەکەوێتە بەر مەترسیی زیاترەوە.

بۆیە ئەگەر هەڵبژاردن لەوادەی دیاریکراودا ئەنجامنەدرێت و پەرلەمان بە ئەرکەکانی خۆی هەڵنەستێت، لێپرسراو دەبێت لەو قەیرانانەی ڕووبەرووی هەرێم دەبنەوە:

١-هەرێمی کوردستان دەکەوێتە بۆشایی یاساییەوە.

٢-حوکمرانیی هەرێم متمانەی خۆی بەتەواوی لەسەر ئاستی نێودەوڵەتی لەدەستدەدات و ئەزمونەکەی لەلایەن دۆست و هاوپەیمانەکانیەوە لەکەدارتر دەبێت.

٣-پەرلەمان بە یاسا تەمەنی خۆی درێژکردۆتەوەو بیانووی درێژکردنەوەکەشی تەنها بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردن بوو، کە لەو ماوەیەدا ئامادەکارییەکان نەکرابێت و هەڵبژاردن ئەنجامنەدرێت، ئەمەش دەری دەخات لە بنچینەدا مەبەست لە درێژکردنەوەی تەمەنی پەرلەمان ئەنجامدان و ئامادەکاریی هەڵبژاردن نەبووە.

٤-کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی و نەتەوەیەکگرتووەکان جەخت لە سەر ئەنجامدانی هەڵبژاردن دەکەنەوە، بە دواخستن و ئەنجامنەدانی سۆز و پاڵپشتی دۆست و هاوپەیمانەکان کەم دەبێتەوەو تێروانینێکی نێگەتیڤانەتر لەسەر هەرێم دروست دەبێت. بەمەش هەرێمی کوردستان وردەوردە پاڵپشتی دۆستەکانی لەدەست دەدات.

٥- بڕیاری دادگای فیدراڵی سەبارەت بە نایاسایی بوونی درێژکردنەوەی تەمەنی پەرلەمان دەردەچێت، چونکە ئەوەی تێبینی دەکرێ تا ئێستا دادگاکە موراعاتی هەرێمی کردووە کە بڕیارەکەی دژی درێژکردنەوەی تەمەنی پەرلەمان دەرنەکردووە. بەدەرچوونی بڕیارەکەش ئەوەندەی تر هاوکێشەکان ئاڵۆزتر دەبن و بە زیانی هەرێم دەشکێنەوە.

٦-لە ئەگەری دواخستنێکی تری هەڵبژاردندا هەرێم کێشەی بودجەو موچەی فەرمانبەرانی بۆ دروست دەبێ، چونکە عیراق لەسەر بنەمای یاسایی هەڵسوکەوت لەگەڵ هەرێم دەکات، کاتێکیش هەرێم بکەوێتە بۆشایی یاساییەوە گرفت دروستدەبێت.

بۆ ئەوەی هیچیتر تەمەنی پەرلەمان درێژ نەکرێتەوە و لەوە زیاتر ئەزمونی هەرێم لەبەر چاوی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی و دۆستەکانی لەکەدارتر نەبێت، پێویستە:

١-لایەنە سیاسییەکان هەموو خەمێکیان ئەوەبێت کە ئامادەکاری بکرێت بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردنێکی پاک و بێگەرد.

٢-سەرۆکایەتی پەرلەمان دانیشتنەکانی دەستپێبکاتەوە، لە زووترین کاتدا کۆمسیۆن کارا بکاتەوەو هەمواری یاسای هەڵبژاردن پەسەند بکات.

٣- بەچاودێری پەرلەمان و هەماهەنگی نێوان کۆمسیۆنی هەڵبژاردن و سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، بڕیار لە تۆمارێکی بایۆمەتری بێگەرد بدرێت و کاری لەسەر بکەن.

خۆ ئەگەر ئەمانە نەکرێن، سەرباری ئەو هەموو قەیرانە ناوخۆیی و دەرەکییانەی بەرۆکی هەرێمیان گرتووە، بەدڵنیاییەوە بارودۆخێکی نائاسایی تر رووبەرووی هەرێم دەبێتەوە، لایەنە بەرپرسەکان ئۆباڵی ئەو لێپرسراوییەتییە مێژووییەیان دەکەوێتە ئەستۆ، بە پلەی یەکەمیش لەرووی یاساییەوە دەکەوێتە ئەستۆی پەرلەمانەوە، بەتایبەت لە ئێستادا کە وێڕای نیگەرانیی هاوپەیمانەکانی، لەلایەن نەیارانی هەرێمەوە جولەیەک لە ئارادایە بۆ بچوککردنەوەو لەقالبدانی حوکمرانییەکەی، ئەگەر وابڕوات رۆڵی لایەنە سیاسییە سەرەکییەکان کەمتر نابێت لە نەیارەکانی. دەبێ ئەو راستییەش بزانرێت بەو هەموو تێبینیانەوە کە لەسەر پەرلەمانی کوردستان و هەڵبژاردنەوە هەیە، تا ئێستاش لەلایەن هێزە سیاسییەکانەوە هیچ بژاردەیەکی تر لەدەرەوەی پەرلەمان وەک ئەلتەرناتیڤێکی باشتر و گونجاوتر پێشنیازنەکراوە و نییە. هەر بۆیە بەدیلی هەڵبژاردن تەنها هەڵبژاردنە، ناکرێ بەبیانووی لاوازی پەرلەمانی ئێستاوە ئەم پرۆسە گرنگە پشتگوێ بخرێ و زۆرینەیەکی خۆسەپێن لە حوکم کردن بەردەوام بن.

ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردە و گەشەپێدان

٢٠٢٣/٤/١٥

پاشکۆی (٢٩)

پەیامی ئینستتیوتی پەی لە (٣١)ەمین ساڵیادی یەکەم هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستاندا

پەرلەمانی کوردستان، دامەزراوەیەکی بە بارمتەگیراو

لە (٣١)ەمین ساڵیادی یەکەم هەڵبژاردنی هەرێمی کوردستان، ئەمڕۆ لە بارودۆخێکی ناهەمواردا، پەشێوی و گرژی پەرلەمانی گرتەوە، لەدەرەوەی پەیرەو و یاساکاندا هەڵسوکەوتی لەگەڵدا کرا. جێگەی داخە ئەم دامەزراوە گرنگە لەلایەن هێزە باڵادەستەکانەوە بەجۆرێک بەبارمتە گیراوە، لەبری ئەوەی رۆڵ بگێڕێت لە چارەسەریی پرسە نیشتیمانیەکان و بەدامەزراوەیی کردنی هەرێمدا، کەچی لایەنێک بۆ وەدەستخستنی دەسکەوتە بچوکە حزبیەکانی بەکاری دەهێنێت و ئەوەی تریشیان هەرکات بیەوێت بەئارەزووی خۆی پەکی دەخات. دوای (٣١) ساڵ ئەزموون، دەبوایە ئێستا ئەم پەرلەمانە لەهەرەتی بەهێزی و گەشەسەندنیدا بوایە نەک بەم شێوازە ئەتک و بێبایەخ بکرێت.

بەپێی یاسا دەبوایە لە ئەیلولی ساڵی ٢٠٢٢ هەڵبژاردن بۆ خولی شەشەمی ئەنجامبدرێت، کەچی لە دانیشتنی رۆژی (٩/١٠/٢٠٢٢) پەرلەمان بە یاسایەک "تا کۆتایی وەرزی یاسادانانی پایزەی ساڵی ٢٠٢٣" تەمەنی خۆی درێژکردەوە و هەڵبژاردنی دواخست، بۆ درێژکردنەوەکە چەند بیانوێکی هێناوەتەوە، وەک: رێگری کردن لە دروستبوونی بۆشایی یاسایی، گەرەنتیکردنی پاراستنی بەرژەوەندییە گشتییەکان، تەواوکردنی رێکسازییە یاسایی و کارگێڕی و هونەرییەکانی ئەنجامدانی هەڵبژاردنی، دەستەبەرکردنی تۆماری بایۆمەتری پاک و بێگەرد رەخساندنی ژینگەیەکی سیاسی لەبار بۆ هێنانەدی یەکڕیزی و کۆدەنگی نیشتیمانی.

بەڵام لەراستیدا هۆکارە راستەقینەکانی درێژکردنەوەکە لەوکاتەدا هیچ کام لەو بیانوانە نەبوون کە لە یاساکەدا ریزکرابوون، چونکە ئەو بیانوانەی هێنرابوونەوە دەرەنجام بوون نەک هۆکار، هۆکارە هەقیقییەکان بریتی بوون لە: خراپی رەوشی جەماوەریی لایەنە سیاسییە سەرەکییەکان و ترسیان لە هەڵبژاردن کە دەنگ و کورسیەکانیان کەم بێتەوە، هەروەها ململانێی ناتەندروستیان و باوەڕ نەبوونیان بە دەستاودەستکردنی دەسەڵات. هەر ئەم هۆکارانەش بوونە مایەی ئەوەی پەرلەمان کەمتەرخەم بێت و بە ئەرکەکانی هەڵنەستێت.

ئەوەبوو بینیمان دوای حەوت مانگ و نیو لە درێژکردنەوەی تەمەنی، پەرلەمان هیچ کام لەو ئەرکانەی جێبەجێنەکرد، نە رێگری کرد لە دروستبوونی بۆشایی یاسایی، نە گەرەنتی پاراستنی بەرژەوەندییە گشتییەکانی پێکرا، نە رێکسازییە یاسایی و کارگێڕی و هونەرییەکانی ئەنجامدانی هەڵبژاردنی تەواو کرد، نە تۆمارێکی بایۆمەتری پاک و بێگەردی دەستەبەر کردو نە هیچ ژینگەیەکی سیاسی لەباری رەخساند بۆ هێنانەدی یەکڕیزی و کۆدەنگی نیشتیمانی. بەپێچەوانەوە نەک هەر ئەوانەی نەکرد بەڵکو دەستەی سەرۆکایەتی ماوەیەکی زۆر دانیشتنە ئاساییەکانیشیان پەکخست.

لە گوتاری سیاسی هیچ کام لە لایەنەکاندا ئەوە نابینرێت کە دژ بە ئەنجامدانی هەڵبژاردن بن، بەڵام لە هەمان کاتدا لە کردارییاندا هیچ هەنگاوێک نەبینراوە کە جددی بن لەسەر ئەنجامدانی پرۆسەکە. بۆیە ئەوانەی بەرپرسیاری سەرەکیی هاتنەکایەی ئەم رەوشەن، پەرلەمانی کوردستان و سەرجەم لایەنە سیاسییەکانن، هەریەکەو بەپێی قورسایی خۆیان ئۆباڵە مێژووییەکەیان دەکەوێتە ئەستۆ. چونکە ئەوەی لە چەند مانگی رابردوو و بەتایبەت رەوشی دانیشتنەکەی ئەمرۆ رویانداوە، لە بەڕێوەچوونی کۆمیدیایەکی سیاسی بترازێ هیچی تر نەبوو! کە هەردوو لایەنی سەرەکیی پارتی و یەکێتی لێی بەرپرسیارن! ئەگەر وانیە:

١-بۆچی بەر لە درێژکردنەوەی تەمەنی پەرلەمان بە سازان چارەسەری گرفت و ناکۆکییەکانیان نەکرد؟ تا ماوەی درێژکراوە تەنها بۆ کارە تەکنیکییەکانی کۆمسیۆن بوایە بەمەبەستی هەڵبژاردن.

٢-بۆچی پەرلەمان لە چوار ساڵی رابردوودا هیچ هەنگاوێکی نەنا بۆ کاراکردنەوەی کۆمسیۆن؟ هێچنا راستەوخۆ دوای درێژکردنەوەی تەمەنی خۆی بەرلە حەوت مانگ کۆمسیۆنی کارا نەکردەوە؟ چونکە نەنگییەکی گەورەیە بۆ پەرلەمان و لایەنە سەرەکیەکانی نوێنەریان لەو کۆمسیۆنەدا هەیە کە ماوەی چوار ساڵە بەنایاسایی بەڕێوەی دەبەن!

٣-بۆچی لە چوار ساڵی رابردوودا نە پەرلەمان و نە هیچکام لە لایەنەکان بەبێ جیاوازی، هیچ هەنگاوێکیان نەنا بەمەبەستی دروستکردنی تۆمارێکی بایۆمەتریی پاک و بێگەرد؟ کەچی لەکاتی بەسەرچوودا باسی لێوە دەکەن؟

٤-بۆچی پەرلەمان ئەو ماوە زۆرەی لەبەردەم بوو کاری نەکرد لەسەر سازانی لایەنەکان بۆ هەمواری یاسای هەڵبژاردن تا بەم شێوەیە بە چارەسەرنەکراوی نەمێنێتەوە؟

٥-ئەگەر دوو لایەنە سەرەکییەکە مەبەستیان ئەنجامدانی هەڵبژاردن بووا بۆچی ئەو هەموو کاتەیان لەبەردەست بوو بەفیرۆیانداو رێکارەکانیان دەستنیشان نەکرد و هەنگاویان بۆ نەنا؟ تا وەکو ئێستا ئیحراجی بەردەم دادگای فیدراڵی نەبن لەسەر یاسایی بوون و نەبوونی هەنگاوی درێژکردنەوەکەی تەمەنی پەرلەمان؟

جگە لەمانە، ئەو دانیشتنەی ئەمرۆ (٢٢/٥/٢٠٢٣) بەڕێوە چوو، بەبێ ئەوەی ئەزموون لە هەڵەو ترازانەکانی رابردوو وەربگرن، بەشێوازێکی کۆمیدیانە مێژوویان دووبارە کردەوە، چونکە ئەوەندەی دەست شکاندنەوەی نێوان هەردوو لایەنی پارتی و یەکێتی تیادا بوو، مەبەست و نیەتی چارەسەریی لێ بەدی نەدەکرا. هەر لە دانانی بەرنامەی کار و زیادکردنی برگەیەک بەبێ رەزامەندی سەرۆک، تا دەگاتە شێوازی بەڕێوەچوونی دانیشتنەکە کە ئاژاوەو پەشێوی باڵی بەسەردا کێشابوو، لەلایەکی تریشەوە لە کەشێکی گوماناویدا، دوای دواخستن و هەڵگرتنی دانیشتنەکە لەلایەن سەرۆکەوە، بەمەبەستی تێپەڕاندنی بابەتەکە لەلایەن جێگری سەرۆکەوە لەبارێکی نائارامی دەرەوەی پەیڕەودا، درێژە بە دانیشتنەکە دەدرێت و رایدەگەیەنێ گوایە بە دەنگی (٥٨) ئەندام کۆمسیۆنیان کارا کردۆتەوە، لەکاتێکدا ئەو ژمارەیەی رایگەیاند لەگەڵ راستیدا وێک نایەتەوە، چونکە ئەوەندە ئەندامە لەنێو هۆڵدا لەگەڵ بابەتەکە نەبوون!

ئەوەی لە ئێستادا دەگوزەرێت دەرەنجامی خەمساردی و بێباکیی یەکێتی و غروریی پارتیە کە لەپێناو وەدەستخستنی چەند ئیمتیازێکی بچوکی حزبیانەوە هەرێمیان بەم سەرەنجامە گەیاندوە، ئەم دوو هێزە دەبێت لەو راستیە تێبگەن کە: ئەگەر لە زووترین دەرفەتدا بەخۆدا نەچنەوە و سازان لەسەر کۆی پرسەکان نەکەن، هەڵبژاردن لەوادەی دیاریکراودا ئەنجامنەدرێت و پەرلەمان بە ئەرکەکانی خۆی هەڵنەستێت، لێپرسراویەتی ئەو قەیرانانەیان دەکەوێتە ئەستۆ کە رووبەرووی هەرێم دەبنەوە و زۆر دەسکەوتی گەورەتر لەدەست دەدەن، چونکە:

یەکەم: هەرێمی کوردستان دەکەوێتە بۆشایی یاساییەوە.

دووەم: حوکمرانیی هەرێم متمانەی خۆی بەتەواوی لەسەر ئاستی نێودەولەتی لەدەستدەدات.

سێیەم: ئەزمونی هەرێم لەلایەن دۆست و هاوپەیمانەکانیەوە لەکەدارتر دەبێت.

چوارەم: سۆز و پالپشتی دۆست و هاوپەیمانەکان کەم دەبێتەوەو تێروانینێکی نێگەتیڤانەتر لەسەر هەرێم دروست دەبێت. بەمەش هەرێمی کوردستان وردەوردە پاڵپشتی دۆستەکانی لەدەست دەدات.

پێنجەم: بڕیاری دادگای فیدراڵی سەبارەت بە نایاسایی بوونی درێژکردنەوەی تەمەنی پەرلەمان دەردەچێت، ئەو موراعات کردنەی کراوە لە درێژکردنەوەو دواخستنی بڕیارەکە کۆتایی دێت.

شەشەم: لە ئەگەری دواخستنێکی تری هەڵبژاردندا هەرێم کێشەی بودجەو موچەی فەرمانبەرانی بۆ دروست دەبێ، چونکە عیراق لەسەر بنەمای یاسایی هەڵسوکەوت لەگەڵ هەرێم دەکات، کاتێکیش هەرێم بکەوێتە بۆشایی یاساییەوە گرفت دروستدەبێت.

بۆ ئەوەی هیچیتر تەمەنی پەرلەمان درێژ نەکرێتەوە و لەوە زیاتر ئەزمونی هەرێم لەبەر چاوی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی و دۆستەکانی لەکەدارتر نەبێت، پێویستە:

١-بۆ ئەوەی لێکترازانی زیاتر دروستنەبێت، ئەرکی سەرۆکایەتی هەرێم و دەسەلاتی دادوەرییە کە بڕیاری کاراکردنەوەی کۆمسیۆن بەم شێوازەی ئێستا رایی نەکەن.

٢-پارتی و یەکێتی بەتایبەت و لایەنەکانی تر بەگشتی، لەزووترین کاتدا کۆبوونەوەیەکی لوتکە بکەن و پێداچوونەوە بەکۆی پرسە ناکۆکەکاندا بکەن و سازانی لەسەر بکەن.

٣-پەرلەمانی کوردستان لە زووترین کاتدا کۆبێتەوە، بەشێوەیەکی یاسایی کۆمسیۆن کارا بکاتەوە، یا بڕیارێک دەربکات بەوەی ئەنجامدانی هەڵبژاردنەکە بسپێرێت بە کۆمسیۆنی هەڵبژاردنەکانی عیراق.

٤-هەنگاوی دووەمی پەرلەمان ئەوەیە هەمواری یاسای هەڵبژاردنەکان بکات.

٥-بەپێی یاساو ستاندارتی نێودەوڵەتی، هەڵسوکەوت لەگەڵ پرسی پێکهاتەکاندا بکرێت و لە کێشمەکێشمی بەکارهێنان و ئیستیغلالکردن دوور بخرێنەوە.

٦-کۆی لایەنەکان و دامەزراوە فەرمییەکان ئامادەکاری بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردنێکی پاک و بێگەرد بکەن.

٧-تۆماری بایۆمەتری عیراق بەکاربهێنرێت و نوێ بکرێتەوەو هەڵبژاردنی پێ ئەنجام بدرێت.

ئەگەر ئەمانە نەکرێن، سەرباری ئەو هەموو قەیرانە ناوخۆیی و دەرەکییانەی هەن، بەدڵنیاییەوە بارودۆخێکی نائاسایی تر رووبەڕووی هەرێم دەبێتەوە، لایەنە بەرپرسەکان ئۆباڵی ئەو لێپرسراوییەتییە مێژووییەیان دەکەوێتە ئەستۆ، بە پلەی یەکەمیش لەرووی یاساییەوە دەکەوێتە ئەستۆی پەرلەمانەوە، بەتایبەت لە ئێستادا کە وێرای نیگەرانیی هاوپەیمانەکانی، لەلایەن نەیارانی هەرێمەوە جولەیەک لە ئارادایە بۆ بچوککردنەوەو لەقالبدانی حوکمرانییەکەی، ئەگەر وابڕوات رۆڵی لایەنە سیاسییە سەرەکییەکان کەمتر نابێت لە نەیارەکانی. بەمەش ئۆباڵی شکستەکان و لێپرسراویەتیی مێژوویان دەکەوێتە ئەستۆ.

ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردەو گەشەپێدان

٢٠٢٣/٥/١٩

پاشکۆی (٣٠)

نامەی ئینستتیوتی پەی بۆ دەستەی سەرۆکایەتی و پەرلەمانتارانی خولی پێنجەمی پەرلەمانی کوردستان

دوای بڕیارەکەی دادگای فیدراڵی سەبارەت بەنادەستوری بوونی پەرلەمان بەتەمای چین؟

تکایە یاسای چاکسازی کە خۆتان دەرتان کردووە لەسەر خۆتانی جێبەجێ بکەن

بەڕێز/ سەرۆکی خولی پێنجەمی پەرلەمانی کوردستان

بەڕێز/ جێگری سەرۆکی خولی پێنجەمی پەرلەمانی کوردستان

بەڕێز/ سکرتێری خولی پێنجەمی پەرلەمانی کوردستان

بەڕێزان/ ئەندامانی خولی پێنجەمی پەرلەمانی کوردستان

پاش سلاو و ڕێز...

دەرچوونی بڕیاری دادگەی فیدراڵی سەبارەت بە نادەستوری بوونی درێژکردنەوەی تەمەنی پەرلەمانی کوردستان، لەلایەک جێگەی نیگەرانی و لەلایەکی تر مایەی دڵخۆشیە، جێگەی نیگەرانیە بەوەی نەدەبوو دوای سی و یەک ساڵ ئەزموون و حوکمرانی، بەم شێوازەی ئێستا دامەزراوە یاساییەکانی هەرێم، بەتایبەت بەرزترین دامەزراوەی وەک پەرلەمان بکەوێتە بەر تانەو تەشەری بەغداو بە نادەستوری دابنرێت، ناوبانگی هەرێم و حوکمرانیەکەی لەبەر چاوی هاوڵاتیانی خۆی و دۆست و هاوپەیمانەکانی لەکەدار بکرێت، هۆکاری سەرەکی بڕیارەکەش خودی پەرلەمانە کە بووە مایەی ئەوەی ساڵێکی تەمەنی بە نادەستوری هەژماربکرێت و هەرێمیش بخاتە بۆشایی یاساییەوە.

لەلایەکی ترەوە مایەی دڵخۆشی و پێشوازی لێکردنە، چونکە بڕیارەکە دەرەنجامی خەمساردی لایەنە سیاسییەکان (بەتایبەت پارتی و یەکێتی)ە، چونکە نە پەرلەمان و نە ئەو دوو هێزە گوێیان لە هاوار و تکای خەلکانی دڵسۆز و یاساناس نەگرت، هەر بۆیەش لە بەغداوە وەستێنران! ئەگەر گوێیان بگرتایە، هەڵوەستەیەکیان لەسەر هۆشدارییەکانی نێردەی نەتەوە یەکگرتووەکان و کونسلخانەکان بکردایە، ئەگەر گوێیان لە ڕێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی بگرتایە لە بری تاوانبارکردنیان! ئەگەر بەرژەوەندی خەڵکی هەرێمیان لەبەرچاو بگرتایەو تۆزێک ڕاستگۆبوونایە لەگەڵ ئەو دروشمانەی بەناوی دیموکراسیەوە بانگەشەیان بۆ دەکرد! چی پێویستی دەکرد بەغدا بێت و مێژی یارییەکی ساڵێ قلب بکاتەوە بەسەر پەرلەماندا؟ ئەگەر پەرلەمان بەپێی یاسا و پەیرەو کاری بکردایەو ئەرکەکانی خۆی جێبەجێ بکردایە، ئەگەر لە ساڵی ٢٠١٩ وە کۆمسیۆنی هەڵبژاردنەکانی کارا بکردایەتەوە، چۆن دادگەی فیدراڵی دەیتوانی بڕیارێکی لەم شێوەیەی لەسەر دەربکات و بە ناچاری بیوەستێنێ! وێرای ئەوەی

پارتی و یەکێتی و گۆڕان و هاوپەیمانەکانیان لە شەو و ڕۆژێکدا بەیەکەوە تەمەنی پەرلەمانیان درێژکردەوە، کەچی لەگەڵ ئەو هەموو نزیککەوتنەوەشیان لەیەکتری، نەیانتوانی لەماوەی ساڵێکدا لەسەر هەڵبژاردن ڕێکبکەون، چونکە ئەگەر لەسەر هەڵبژاردن ڕێک بکەوتنایەو بە بیانوی جیاجیای بێ بنەما پەکی دانیشتنەکانی پەرلەمانیان نەخستایە؟ سەرەنجامیان بەم ڕۆژە نەدەگەیشت؟ هەموو ئەمانە هۆکاری دەرچوونی بڕیارەکەی دادگەی فیدراڵی و بەنادەستوری ناساندنی پەرلەمان و دروستبوونی بۆشایی یاسایین لە هەرێمی کوردستان و بەرپرسیاری یەکەمیش پارتی و یەکێتی و خودی پەرلەمانی کوردستانن.

ئەگەر بەهۆی ئەو بڕیارەوە هەستی تاکێکی کورد بریندار بوبێت، دەبێ لەو ڕاستیە تێبگەین کە بڕیارەکەی دادگە پەرلەمانی هەڵنەوەشاندۆتەوە وەک هەندێک کەس و لایەن بۆ جولاندنی هەست و سۆزی خەڵکی بانگەشەی بۆ دەکەن، بەڵکو دادگا هەڵەیەکی ڕاستکردۆتەوەو یاسایەکی پەرلەمانی هەڵوەشاندۆتەوە کە بەنادەستوری تەمەنی خۆی پێ درێژکردبوویەوە. واتە بڕیارەکە نەک پەرلەمانی بچوک نەکردۆتەوەو لە هەیبەتی نەداوە، بە پێچەوانەوە گەورەیی پەرلەمانی دەرخستوەو و سەنگ و ئیعتیباری بۆ گێڕاوەتەوە. بۆیە نەک جێگەی داخ نیە بەڵکو خەڵکی کوردستان دەبێت سوپاسگوزار بن کە بەو بڕیارە چونکە مافێکی زەوتکراویا بۆ گێڕدرایەوە و بەپێی یاساو پەیرەو چوار ساڵ جارێک مافی دەنگدانیان هەیە. کەواتە خودی پەرلەمان و بڕیارە نایاساییەکانی خۆیەتی بوونەتە هۆی هەڵوەشاندنەوەی نەک بڕیاری دادگا.

پوختەی بڕیارەکە ئەوەیە لە (٢٠٢٢/١١/٦)ەوە درێژکردنەوەی تەمەنی پەرلەمانی بەنادەستوری داناوە، هەموو ئەو کارانەی پوچەڵ کردۆتەوە کە پەرلەمان لەو ڕێکەوتە بەدواوە کردوونی، وەک: درێژکردنەوەی تەمەن، سوێندخواردنی ئەندامانی تازە، دەرکردنی یاساو بڕیار، ئیمتیازی پەرلەمانتاران، هەر هەموویان دەبێ هەڵوەشێنەوە.

ئەوەی جێگەی سەرنج و سەرسوڕمانە، پێنج ڕۆژ بەسەر دەرچوونیدا تێپەڕیوە، کەچی تا ئێستا پەرلەمان هیچ هەڵوێستێکی لە بەرامبەر ئەو بڕیارە چارەنوسسازە دەرنەبڕیوە کە لە دژی دەرچووەو کۆتایی بەتەمەنی خولەکەی هێناوە! نە قبوڵی کردووەو نە ڕەتی کردۆتەوە! سەرۆکایەتی پەرلەمان و فراکسیۆنەکان کەوتوونەتە سوڕی متبوون و بێدەنگیەوە کە شەرمێکی سیاسیی گەورەیە، ئەگەر دادگا غەدری لێکردوون دەبێ ڕەتی بکەنەوە، ئەگەر غەدریش نیە دەبێ بەفەرمی پێشوازی لێبکەن و ڕێکارەکان دەست پێبکەن.

تاکە ڕێگە لەبەردەمی پەرلەماندا جێبەجێکردنی بڕیارەکەو دەست پێکردنی هەنگاو و ڕێکارەکانە، ئەرکی سەر شانیانە بۆ ڕاستکردنەوەی خەمساردی و پێشێلکاری و ئەو هەڵانەی کردیان، تا ڕەوشەکە لەوە ئاڵۆزتر نەکەن، بۆ ئەوەی تەنگژەو قەیرانی زیاتر بۆ خەڵکی کوردستان نەخولقێنن و هەرێم ڕووبەڕووی کێشەی زیاتر نەکەنەوە. کێشەی زیاتر بۆ موچەو بودجەی خەڵکی کوردستان دروست نەکەن، لێرەوە بوەستن و بەردەوام نەبن لەسەر ئەو پێشێلکاری و کارە ناپەیڕەویانەی کردوویانە، دواجار هەوڵی هێنانەوە سەر ڕێچکەی ئاسایی و یاسایی دامەزراوەکانی هەرێم بدەن، پەیوەست بن بە بڕیارەکەی دادگە و یاساکانی خۆیانەوەو ئەم هەنگاوانە بنێن:

١-پەرلەمانی کوردستان لە (٢٠٢٢/١١/٦)ەوە تەمەنی یاسایی بەسەر چووە، دەستەی سەرۆکایەتی و ئەندامەکانی لەو ڕێککەوتەوە هیچ سیفەتێکی پەرلەمانییان نەماوە. ئەوەی لە پەرلەماندا سیفەتی یاسایی هەبێت و کارە کارگێڕییەکانی ناو دامەزراوەکە ڕایی بکات تەنها سەرۆکی دیوانە.

٢- لەسەرەتای ئەم هەفتەیەوە دەستەی سەرۆکایەتی و سەرجەم ئەندامان سەردانی پەرلەمان بکەن، دوای دەستلەکار ترازانیان وەک ئەندامی پەرلەمان، ئەوانەی خوازیارن خانەنشین بکرێن لەلایەن سەرۆکی دیوانەوە نوسراویان بۆ بکرێت بۆ وەزارەتی دارایی و بەڕێوەبەریتی خانەنشینی بۆ ڕایی کردنی مامەڵەکانیان، ئەوانەشی نایانەوێت خانەنشین بن نوسراویان بۆ بکرێت بەمەبەستی گەڕانەوە بۆ سەر کاری پێشوویان.

٣-لە ئەگەرێکدا پەرلەمان ئەو نوسراوەی نەکرد، پێویستە لە ماوەی هەفتەیەکدا ئەو پەرلەمانتارانەی پەرۆشی چاکسازی و سەروەریی یاسان، خۆیان بەتاک دوای مامەلەکانیان بکەون و بەپێی یاسا ئەنجامی بدەن.

٤-لەسەر دەستەی سەرۆکایەتی و ئەندامان پێویستە پەیوەست بن بە یاسای ژمارە (٢)ی ساڵی ٢٠٢٠ یاسای (چاکسازی لە مووچە و دەرماڵە و بەخشین و ئیمتیازاتەکان و خانەنشینی لە هەرێمی کوردستان) کە ئەم خولەی پەرلەمان خۆیان دەریانکردووە، یاساکە لەسەر خۆیان جێبەجێ بکەن و پێشێلی نەکەن، لە دوای (٢٠٢٢/١١/٦)ەوە لە وەرگرتنی موچەو ئیمتیازاتەکانیان پەیوەست بن بەیاساکەوە، لەو ڕێککەوتەوە بە خانەنشین هەژمار بکرێن و جیاوازی موچەکانیان بگێڕنەوە بۆ خەزێنەی گشتی، چونکە بەپێی بڕیارەکەی دادگەی فیدراڵی ماوەی شەش مانگ موچەی زیادەیان وەرگرتووە. سەبارەت بەوانەش کە لە چەند مانگی رابردوودا خانەنشین کراون، ئەوانیش خۆیان بەدوای مامەڵەکانیانەوە بن بەپێی یاسای چاکسازی.

٥-ئەوانەی لەدوای ڕێکەوتی (٢٠٢٢/١١/٦)ەوە بۆ جێگرتنەوەی پەرلەمانتارە دەستلەکارکێشاوەکان لەماوەی نادەستوریبوونی پەرلەماندا سوێندیان خواردووە، بەپەرلەمانتار هەژمار ناکرێن و هیچ ئیمتیازێکی پەرلەمانتاریش نایانگرێتەوە، بۆیە بەزووترین کات نوسراویان بۆ بکرێت بە مەبەستی گەڕانەوەیان بۆ سەر کاری پێشویان.

٦-بەپێی یاسا کاتێک پەرلەمانتاران خانەنشین دەکرێن موچەی شەش مانگیان وەک ئیکرامیە پێدەدرێت کە بڕی (٥٢.٠٠٠.٠٠٠) پەنجاو دوو ملیۆن دینارە، بۆ ئەوەی بار قورسی لەسەر ئەندامان دروست نەبێت، پێشنیار دەکەین ئەو بڕە پارەی بەزیادەوە لە موچە وەریانگرتووە لەو ئیکرامیەیە لێیان بگێڕدرێتەوە. ئەمە لەکاتێکدا سەرۆکی پەرلەمان و سکرتێر و (٨) ئەندامی تر بەهۆی ئەوەی لە خولەکانی پێشوو پەرلەمانتار بوونە، ئیکرامیەیان وەرگرتووەو بەپێی یاسا لەم خولەدا ناتوانرێت دووبارە بۆیان خەرج بکرێتەوە.

٧-لە نزیکترین ماوەدا ئەندامانی خولی پێنجەمی پەرلەمان خانو و شوقەکانی پەرلەمان ڕادەست بکەنەوە تا لە ئێستاوە بۆ ئەندامانی خولی شەشەم نۆژەن بکرێتەوەو ئامادە بکرێت.

٨- ئەركی هەریەک لە دامەزراوە فەرمیەکانی: (دیوانی چاودێری دارایی)، (دەستەی دەستپاکی) و (داواکاری گشتی)یە کە چاودێری و بەدواداچوون بۆ پرۆسەکە بکەن، بۆ ئەوەی هەم یاسای چاکسازی پەرلەمان و هەم بریاری دادگای فیدرالی سەبارەت بە ئیمتیازی پەرلەمانتاران جێبەجێبکرێت.

داواکارین دەستەی سەرۆکایەتی و پەرلەمانتارە بەڕێزەکان، بەوانەشەوە کە پەرلەمانیان بەجێهێشتبوو و بایکۆتیان کردبوو، یا ئەو بەڕێزانەی نامەی دەستلەکارکێشانەوەیان پێشکەشکردبوو و دەنگیان لەسەر نەدرابوو، لە زووترین کاتدا ئەم هەنگاوانە بگرنە بەر، بەپێچەوانەوە ئێمە وەک ئینستتیوتی پەی چاودێری هەنگاوەکانیان دەکەین، وێرای دەستخۆشی لەوانەی هەنگاوەکە جێبەجێ دەکەن، ناوی ئەو ئەندامانەش بۆ رای گشتی ئاشکرا دەکەین کە پەیوەست نەبن بەو یاسایەی خۆیان دەریان کردووە.

هەر بۆ بەرچاو روونی بەڕێزیشتان، لە لیستێکی هاوپێچدا بڕی ئەو بودجەیە دەخەینە روو کە بەپێی بڕیاری دادگەی فیدراڵی و یاسای چاکسازی کە پێویستە بۆ خەزێنەی گشتی بگێڕدرێتەوە.

لەگەڵ رێزدا

ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردە و گەشەپێدان
٢٠٢٣/٦/٢

وێنەیەک بۆ:

-بەڕێز سەرۆکی هەرێمی کوردستان، بۆ بەرچاو رونیتان تکایە.

-بەڕێز سەرۆکی حکومەتی هەرێمی کوردستان، بۆ بەرچاو رونیتان تکایە.

-بەڕێز دادگای فیدراڵی عیراق، بۆ زانیاریتان تکایە.

-بەڕێز نوێنەری نەتەوە یەکگرتووەکان لە عیراق، هەر بۆ زانیاریتان تکایە.

-بەڕێز دیوانی چاودێری دارایی هەرێمی کوردستان، بۆ بەدواداچوون تکایە.

-بەڕێز دەستەی دەستپاکی هەرێمی کوردستان، بۆ بەدواداچوون تکایە.

-بەڕێز سەرۆکایەتی داواکاری گشتی هەرێمی کوردستان، بۆ بەدواداچوون تکایە.

-بەڕێز وەزیری دارایی و ئابوری حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ زانیاریتان تکایە.

-بەڕێزان لایەنە سیاسیەکانی خاوەن ئەندام لە پەرلەمانی کوردستان بۆ بەرچاو روونیتان تکایە.

پاشکۆی (٣١)

یادداشتی ئینستتیوتی پەی سەبارەت بە وەرگرتنی موچەی نایاسایی سەرۆکایەتی و پەرلەمانتارانی خولی پێنجەمی پەرلەمانی کوردستان

سەرۆکایەتی و ئەندامانی پەرلەمان بە نایاسایی موچە و مینحە و نەسریە وەردەگرن

دوابەدوای بڕیارەکەی دادگەی فیدرالی سەبارەت بە نادەستورییبوونی درێژکردنەوەی تەمەنی پەرلەمان، ئینستتیوتی پەی لە ٢-٦-٢٠٢٣ یادداشتێکی ئاراستەی دەستەی سەرۆکایەتی خولی پێنجەمی پەرلەمانی کوردستان و سەرجەم فراکسیۆنەکان کرد و وێنەیەکیشی بۆ هەریەک لە سەرۆکایەتی هەرێم و ئەنجومەنی وەزیران و وەزیری دارایی و دەستەی دەسپاکی و داواکاری گشتی و دیوانی چاودێری دارایی و نوێنەری نەتەوەیەکگرتووەکان لە هەرێمدا ناردبوو، کە ناوەرۆکی یادداشتەکە بریتی بوو لە چۆنیەتی پابەند بوون بە بڕیارەکەی دادگەو یاسای چاکسازی و هەنگاوە پێویستەکان کە دەبوو بنرێن.

لە ئێستاشدا بەپێی بەدواداچوونمان، ئەو راستیەمان بۆ ئاشکرا بووە کە هەرسێ سەرۆکایەتیەکە (چمنیا) بەشێوەیەکی ناراستەوخۆ پەیوەستبوونی خۆیان بە بڕیارەکەوە دەربڕیوە سەبارەت بە نادەستورییبوونی درێژکردنەوەی تەمەنی پەرلەمانی کوردستان. بە نمونە:

-سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان هەر دوای دەرچوونی بڕیارەکە، لەلایەن راوێژکارەکانییەوە لێدوان درا کە ئەم خولەی پەرلەمان لەرووی یاساییەوە کۆتایی هاتووە، هەروەها شاندێکی تایبەتی سەرۆکایەتی هەرێم لە (٨-٦-٢٠٢٣) سەردانی دادگای فیدرالی و کۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەکانی عیراقی کرد بەمەبەستی تێگەیشتن لە چۆنیەتی بڕیارەکە و تەفسیر کردنی و رێکارەکانی ئەنجامدانی هەڵبژاردن. دوابەدوای ئەمەش شاندێکی دادگەی فیدرالی و کۆمسیۆنی هەڵبژاردنەکانی عیراق بە ئامادەبوونی نوێنەری نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ هەمان مەبەست سەردانی سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستانیان کرد. ئەمەش وەک ئامادەکارییەک بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان لە رێگەی کۆمسیۆنی هەڵبژاردنەکانی عیراقەوە وەک هەوڵێک بۆ تێگەیشتنی بڕیارەکەی دادگا و جێبەجێکردنی لە هەرێمی کوردستان.

- ئەنجومەنی وەزیران بەپێی یاسا و پەیرەو بۆی هەبوو پرۆژە یاسا بنێرێتە پەرلەمان، پرسیار وەڵام بداتەوە و وەزیر بنێرێتە لیژنەکان، بەڵام لەراستیدا هەموو ئەم پرۆسانەی راگرتووە، نەک هەر ئەمە بەڵکو بەپێی رێککەوتنی حزبەکان بڕیاربوو هەندێک ئالوگۆڕ لە وەزیرەکاندا بکرێت، کە رێککەوتنی سیاسی لەسەر کرابوو و بە فەرمی لە کۆبوونەوەی ئەنجومەنی وەزیران خرابووە بەر باس، بەڵام ئەمەشیان راگیرا، چونکە پێیان وایە ئەم خولەی پەرلەمان لە رووی یاساییەوە بوونی نەماوە. کەواتە حکومەتیش ناراستەوخۆ دانی بە بڕیارەکەی دادگەی فیدرالیدا ناوە، هەر بۆیەش بەم شێوەیە هەڵسوکەوت لەگەل پەرلەماندا دەکات.

- پەرلەمانی کوردستان (٢٨) ڕۆژە هیچکام لەو ئەرکانەی بەپێی یاساو پەیرەو بۆی دیاریکراون ئەنجامی نەداون، دانیشتنەکان کۆتاییان هاتووە، کۆبوونەوەی لیژنەکان وەستاون، هیچ بەدواداچوونێکی بۆ دەسەڵاتی جێبەجێکردن نەکردووە، هیچ پرسیار و لێپرسینەوەیەک نەکراوە، هیچ شاندێک ڕووی لە پەرلەمان نەکردووە و هیچ شاندێکی پەرلەمانیش سەردانی هیچ شوێنێکی کردووە، هیچ نوسراوێکیش لە پەرلەمانەوە بەمەبەستی بەدواداچوونی کاروباری هاوڵاتیان نەکراوە. لە پاڵ هەموو ئەمانەشدا ماڵپەڕە فەرمیەکەشی ماوەی مانگێکە بێ هەواڵ و چالاکییە. کەواتە خودی پەرلەمانیش ناراستەوخۆ دانی بە بڕیارەکەدا ناوە.

لەو پێناوەدا ئینستتیوتی پەی، بۆ ئەوەی ناوەرۆکی یادداشتی یەکەممان کە لە (٢-٦-٢٠٢٣) ئاراستەمان کردبوو بچێتە جێبەجێکردنەوە، هەروەها ڕونتر لە هەڵوێستی لایەنە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستان بگەین، لە (٢٠-٦-٢٠٢٣) وەک قۆناغی دووەم نوسراوێکی تایبەتمان بە ناوەرۆکی جیاواز، بەپێی ئەرک و دەسەلاتی هەریەکێکیان بۆ: ئەندامانی دەستەی سەرۆکایەتی و سەرجەم فراکسیۆنەکانی خولی پێنجەمی پەرلەمان، سەرۆکایەتی هەرێم، سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، وەزیری دارایی، دەستەی دەسپاکی و داواکاری گشتی و دیوانی چاودێری دارایی و نوێنەری نەتەوەیەکگرتووەکان ناردووە، بۆئەوەی بە هەموو لایەک بگەینە ئەو ئەنجامەی کە لەم بارودۆخە ئابوریيە سەختەدا، پێویستە خاڵێک دابنرێت بۆ ڕێگریکردن لەگەندەڵی و بەهەدەردانی سامانی گشتی، کە ڕێگە دروستەکە ئەوەیە یاسای ژمارە (٢)ی ساڵی ٢٠٢٠ی چاکسازی بەسەر پەرلەمانتارانی خولی پێنجدا جێبەجێ بکرێت، لە (٦-١١-٢٠٢٢)ەوە کە بەهۆی درێژکردنەوەی تەمەنیەوە پەرلەمان یاساییبوونی خۆی لەدەستداوە، لەوساتەوە موچەکانیان بەپێی یاسای چاکسازی ئەژمار بکرێت. چونکە ئەگەر پەرلەمانێک خۆی ئامادەنەبێت ئەو یاسایانەی دەریکردوون بەسەر خۆیدا جێبەجێیان بکات، ئەی چۆن چاوەڕێی ئەوەدەکات خەڵکی جێبەجێیان بکەن!

ئەوەی جێگەی سەرسوڕمانە، ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی داراییش، کە هەمیشە باس لە چاکسازی دەکەن، لەکاتێکدا بەهۆی نەبوونی بودجەوە ئێستا کە کۆتایی مانگی شەشە هێشتا موچەی مانگی پێنجیان دابەش نەکردووە، کەچی لە هەنگاوی یەکەمیاندا بە نایاسایی نەسریە و مینحەی فراکسیۆنەکان و دەستەی سەرۆکایەتیان خەرج کرد و لە هەنگاوی دووەمیشدا موچەو ئیمتیازاتەکانی پەرلەمانتارانی خولی پێنجەمیان وەک خۆی خستۆتەوە خشتەی موچەوە کە ئەمەش پێشێلێکی تری یاسا بەرکارەکانە.

لەم پێناوەدا، بۆ ئەوەی یاسا سەروەر بێت و دامەزراوە فەرمییەکان بگەڕێنەوە سەر ڕێچکەی خۆیان، داواکارین لە ڕێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی، میدیاکاران، چالاکوانان، یاسا ناسان، پارێزەران، هەموومان بەیەکەوە ببینە گروپی فشار بۆ جێبەجێکردنی ئەو خواستە یاسایی و جەماوەرییە.

لە کۆتاییدا تا ڕێکەوتی ٢-٧-٢٠٢٣ چاوەڕێی ناوەرۆکی نامەکانمان دەبین، لە دوای ئەو کاتەوە بەگەیشتن و نەگەیشتنی وەڵامەکان هەنگاوی دواترمان ڕادەگەیەنین.

ئینستتیوتی پەی بۆ پەروەردەو گەشەپێدان

٢٥-٦-٢٠٢٣

پاشکۆی (٣٢)

یادداشتی ئینستتیوتی پەی سەبارەت بە بڕیارەکەی دادگەی ئیتیحادی

بڕیارەکەی دادگەی ئیتیحادی لەنێوان هەڕەشەو دەرفەتدا

لەئەنجامی ململانێی نێوان هێزە سیاسییەکانی هەرێم (بەتایبەت پارتی و یەکێتی) و کەمتەرخەمیان لە ئاست بەجێگەیاندنی ئەرکەکانیان، سەبارەت بە (یاسای هەڵبژاردن) چەند سکاڵایەک ئاراستەی دادگەی ئیتیحادی کران، دوای تاوتوێکردن و بەڕێوەچوونی چەندین دانیشتن، لە ڕۆژی (٢٠٢٤/٢/٢١)دا دادگای ئیتیحادی بڕیاری خۆی لەبارەی ئەو سکاڵایەوە دەرکرد کە (یەکێتیی نیشتمانی کوردستان) لەسەر سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان، سەرۆکی هەرێم و سەرۆک وەزیرانی هەرێم تۆماریکردبوو. سکاڵاکار داوای لە دادگای فیدراڵی کردبوو حوکم بدات بە نادەستوری بوونی ماددەکانی (١، ٩، ١٥، ٢٢، ٣٦)ی یاسای ژمارە (١)ی ساڵی ١٩٩٢ی هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستانی هەموارکراو، کە تایبەت بوون بە: ژمارەی ئەندامانی پەرلەمان، کورسی کۆتاکان، بازنەی هەڵبژاردن، تۆماری دەنگدەران و لیستی پاڵێوراوان. لە ئەنجامدا لە گرنگترین بڕیارەکانی دادگەی ئیتیحادی بریتی بوون لەمانەی خوارەوە، کە دەکرێت هەندێکیان بە تەکنیکی و ئەوانەی تریش بە سیاسین پۆلێن بکرێن:

١-تانە لە ماددەی (١) ی یاساکە دراوە کەتیایدا هاتبوو "پەرلەمانی کوردستان لە ١١١ ئەندام پێکدێت"، سکاڵاکار نوسیویە هیچ پێوەێک نیە بۆ دانانی کورسیەکان، بۆ ئەمەش پشتی بە برگەی (١)ی ماددەی (٤٩)ی دەستوری عیراق بەستووە کە هاوشێوەی ئەنجومەنی نوێنەران بێت: "یەک کورسی بۆ سەد هەزار کەس لە دانیشتوان". لەئەنجامدا دادگە بڕیاریدا بە کەمکردنەوەی ڕێژەی کورسیەکان بۆ (١٠٠) کورسی، لەکاتێکدا دیار نیە ئاخۆ دادگەی ئیتیحادیش لەکەمکردنەوەی کورسیەکان پشتی بە چ پێوەرێک بەستووە! ئەگەر بەپێی دەستور بوایە هەر سەد هەزار کەس لە دانیشتوان کورسییەکی بۆ دەستنیشان بکرایە، دەبوایە بکرێت بە (٦١) کورسی گشتی، چونکە بەپێی دوا ئاماری بەڕێوەبەریتی گشتی ڕەگەزنامەی هەرێم ژمارەی دانیشتوانی هەرێم بریتییە لە (٦١٠٣٢٧٤) کەس. جگە لەمە دانانی ژمارەی (١٠٠) کورسیش لەگەڵ کاری پەرلەمانی و ڕاسپاردنی کوتلەی گەورەو پێکهێنانی حکومەتدا وێکنایەتەوەو ئەگەری دروستبوونی کێشەی هەیە.

٢-تانە لە مادەی (٩) ی یاساکە دراوە سەبارەت بە گۆڕینی جوگرافیای هەڵبژاردنی هەرێم لە یەک بازنەییەوە بۆ فرە بازنەیی، کە لە چوار بازنە کەمتر نەبێت، ئەم خاڵەشیان کارێکی بەجێیەو بەهۆیەوە نوێنەرایەتی ناوچەکان باشتر بەرجەستە دەبێت و بواری گزی و ساختەکاریش کەمتر دەبێتەوە. بەڵام ئەو چوار بازنەییەی لەلایەن دادگەی ئیتیحادیەوە هێنرایە کایەوە، دەکرا لە پەرلەمانی کوردستانیش بکرێت، لەکاتێکدا هەموو لایەنەکان ڕازی بوون لەسەری.

٣-تانە لە مادەی (١٥) ی یاساکە دراوە سەبارەت بە پێداچوونەوەو ڕێکخستنی تۆماری دەنگدەران، ئەمەیان کارێکی یاسایی و لەجێیەو جێگەی دەستخۆشیە، ساڵانێکە دەبوایە خودی پەرلەمان و حکوەتی هەرێم پێی هەڵسن. لەکاتێکدا ئامادەکردنی تۆمارێکی پاک و بێگەرد ئەرکی کۆمسیۆنی هەڵبژاردن و ڕاپرسی هەرێمە، ئەو کۆمسیۆنە لە ساڵی (٢٠١٥) دروستبووە، ڕاپرسیەک و تەنها یەک هەڵبژاردنی ئەنجامداوە، هەردووکیانی بە تۆماری دەنگدەرانی کۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەکانی عیراق کردووە، بە تەکلیف وەری گرتووە، لەکاتێکدا (٩) کۆمسیاری بە پلە وەکیل وەزیر و (١٢) بەڕێوەبەری گشتی و (٥١٨) فەرمانبەری هەیە، ماوەی (٩) ساڵە مانگانە نزیکەی (٩٠٠) ملیۆن دیناری وەک موچەی نەسریە بۆ خەرج دەکرێت، کەچی تا ئێستاشی لەگەڵدابێت نەتوانراوە تۆمارێکی دەنگدەرانی بێگەرد دروستبکەن، کە ئەو کاتە کۆمسیۆنەکە هیچ کێشەیەکی یاسایی و سیاسی نەبوو، پرسیار ئەوەیە کۆمسیۆنێک کە نوێنەری لایەنی سکاڵاکاری تیادایە، بودجەو توانای مرۆییان هەبووە، بۆچی لەو

ماوە دوور و درێژەدا هیچ کاریگیان لەسەر ئەو تۆمارە نەکرد؟ کەچی ئێستا ئەو داوایە لە بەغدا دەکەن؟ ئەوە چ باوەڕ بوونێکە بە کۆمسیۆنی هەڵبژاردنەکانی کوردستان و چ بەهەدەردانێکی داهاتی هەرێمە؟

٤- تانە لە مادەی (٢٢) ی یاساکە دراوە سەبارەت بە نادەستوری دانانی لیستی هەڵبژاردن کە ڕێگە بە لیستی تاکەکەسیش بدات، بە مەرجی پاراستنی ڕێژەی ژنان. لایەنە سیاسییەکان دەیانتوانی لە پەرلەمانی کوردستاندا کار لەسەر ئەو بابەتە بکەن.

٥- تانە لە مادەی (٣٦) ی یاساکە دراوە سەبارەت کورسی کۆتاکان، سکاڵاکار داوای دابەشکردنی کورسی کۆتاکانی کردووە بەسەر پارێزگاکاندا، بەلام دادگا بڕیاریدا بە لابردنی هەر (١١) کورسی کۆتا. بەپێی بڕیارەکە بوونی کورسی کۆتا نادەستورییە، ئەمەش لەگەڵ دەستور و یاسا و واقیعدا وێک نایەتەوە، بەتایبەتی کۆتای مەسیحییەکان، چونکە لەلایەک سیانزە ساڵ بەر لە دەرکردنی دەستوری هەمیشەیی عیراق کۆتای مەسیحییەکان لە ساڵی ١٩٩٢ وە لەپەرلەمانی کوردستاندا هەبووە و لە مادەی (١٤١) ی دەستوریشدا هاتووە: "کارکردن بەو یاسایانەی کە لە هەرێمی کوردستان لە ساڵی ١٩٩٢ وە دەرکراوە بەردەوام دەبێت، بەهەمان شێوە ئەو بڕیارانەش کارپێکراون کە لە حکومەتی هەرێمی کوردستان دراون – لەوانەش بڕیارەکانی دادگا و گرێبەستەکان، بە مەرجێک پێچەوانەی دەستوور نەبێت". لەلایەکی تریشەوە بەپێی یاسای ئەنجومەنی نوێنەرانی عیراق، (٩) کورسی کۆتا لە ئەنجومەنەکەدا هەیە، کە پێنج لەوانە بۆ مەسیحییەکان تەرخان کراوە، بەمەش ئەو پرسیارە دێتەکایەوە: ئاخۆ نادەستوریبوونی کۆتای مەسیحییەکان لەکوێدایە؟ دادگای فیدراڵی ئەگەر سیستەمی کۆتای کوردستان بە پێچەوانەی دەستوری عێراق دەزانێ، دەبوایە پێشتر کۆتا لەعێراقدا هەڵوەشێنێتەوە، ئینجا بڕیار لەسەر نادەستوری بوونی کۆتا لە کوردستان بدات. کە بڕیارەکەیشی دەرکرد، دەبوایە ئەلتەرناتیڤێکی بۆ مافی پێکهاتەکان پێشنیاز بکردایە و ڕەچاوی کێشە سیاسی، کولتوری، کۆمەڵایەتی و ئاینییەکانی کردبایە، بە جۆرێک چارەسەری یاسایی بکردایە بەبێ ئەوەی مافەکانیان بەیەکجاری فەرامۆش بکات. لەلایەکی ترەوە دەبوایە سکاڵاکاران ئەوەیان بە ئەگەر وەربگرتایە لەکاتی هەڵوەشاندنەوەی کورسی کۆتاکاندا کاریگەری لەسەر پرسی بەیەکەوە ژیان دەبێت کە چەندین ساڵە لە هەرێمدا بەرقەرارە، کاریگەری لەسەر دۆخی شاری کەرکوک دەبێت کە شاری بەیەکەوە ژیانەو کورد تیایدا زۆرینەیە و خواستی سەرکردایەتی کوردستانە کە بگەڕێنرێتەوە سەر هەرێم. ئەو شەڕەی لە بەغدا کردیان دەکرا لە کوردستان بیانکردایە، ئەو لایەنانەی ملیان نەدەدا کورسی پێکهاتەکان دابەش بکرێ، سەری کێشا بۆ نەهێشتنی یەکجارەکی کورسیەکان وەدەرنانیان لە پەرلەمانی کوردستان. ئەگەر لە کوردستان چارەسەر بکرابوایە و لە دوو پارێزگەدا چڕ نەکرابونایەوە سەری نەدەکێشا بۆ ئەوەی ڕەت بکرێنەوەو نەمێنن.

٦-جگە لەمانە دادگا بڕیاری لە نادەستوریبوونی بڕگەی (٢) لە مادەی (٥٦) یاساکە داوە، کە پەرلەمان دەسەڵاتی بڕیاردانی لە پرسە چارەنوس سازەکانی خەڵکی کوردستاندا نەبێت. لەکاتێکدا ئەم بابەتە لە داواکەدا نەهاتووە، بەپێی ئەمە دەبێت بڕیاری ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠٠٥ی پەرلەمانیش هەڵبوەشێنرێتەوە کە تیایدا هاتووە" پەرلەمانی کوردستان تاکە مەرجەعی سیاسی و دەستووری یە بۆ بڕیاردان لەسەر پرسە چارەنووسسازەکانی گەلی کوردستانی عیراق". بەپێی ئەم بڕیارە بێت ئیتر لەمەودوا دامەزراوەی پەرلەمان لەبایەخی کەمتریش دەبێتەوەو هیچیتر مەرجەعی خەڵکی کوردستان نابێت! لەکاتێکدا خەباتی سیاسی بەشێکی گەورەی لایەنە سیاسییەکان لە هەرێمدا ئەوە بووە پەرلەمانی کوردستان ببێت بە مەرجەعی باڵا، بۆ نمونە لە پرسەکانی تایبەت بە سەرۆکایەتی هەرێم، دەستور، پەیوەندییەکانی نێوان هەرێم و فیدراڵ و چەندانی تر لەژێر سەقفی پەرلەماندا یەکلایی بکرێنەوە. لەهەمووشی گرنگتر هەمیشە زۆرینەی پەرلەمان و سەرۆکایەتییەکەی لای ئەو هێزانە بووە کە پارتی نەبوون، چونکە سەرۆکایەتی حکومەت لای پارتی و پەرلەمانیش لای لایەنەکانی تر بووە. لە ئێستادا کە مەرجەعیەتی باڵا لە پەرلەمانی کوردستان وەردەگیرێتەوە، ئەو هێز و لایەن و کەسایەتیە سیاسی و

ڕۆشنبیرانەی چەندین ساڵە شەڕی ئەوەیان دەکرد پەرلەمان مەرجەعی باڵای چارەسەرکردنی پرسە چارەنوسسازەکان بێت، لانی کەم بەپێی بانگەشەکانی رابردوویان، دەبوو ئەگەر ئیدانەی ماددەکانی تریش ناکەن، ئیدانەی ئەو ماددەیەیان بکردایەو بهاتنایەتە دەنگ، چونکە گورزەکە بەر ئەوانە کەوتووە، کەچی جگە لەوەی سەبەبکارن، بێدەنگیشن.

پەیامەکانی پشت ئەم بڕیارە زۆر لەوە گەورەترە تا لە پرسی یاسای هەڵبژاردندا بچوک بکرێتەوە، چونکە جیا لەبڕیارەکانی دیکە کاریگەریی بەرچاوی لەسەر پێگە و چارەنوسی هەرێمی کوردستان دەبێت و لێکەوتەکانی ئایندەی قەوارەی سیاسی هەرێم دیاری دەکات. ئەوەش دەگەیەنێ کە تەنها ڕکابەرەکانی کورد پەنا نابەنە بەردەم دادگای باڵای ئیتیحادی بۆ بەرزکردنەوەی داوا دژ بە حکومەتی هەرێم، بەڵکو لایەنە سیاسییەکانی کوردستانیش ئەوەندە ناکۆکن! داوا لەسەر سەرۆکایەتییەکانی هەرێم بەرز دەکەنەوە بۆ بە نادەستوری ناساندنی یاساکانی پەرلەمانی کوردستان! ڕاستییەکی تاڵە لایەنەکانی هەرێم ئەوەندە ناتەبا بن، دامەزراوەکانی ئەوەندە ناکارا بن، پەنا بۆ دادگای باڵای ئیتیحادی ببرێت! دادگایەک (بەو پێکهاتەی ئێستای) چارەنوسی داواکاریەکانیان دیاری بکات و وەک پارێزەری مافە دەستورییەکانی گەلانی عێراق لێی بڕوانرێت.

لەڕاستیدا ئەم بڕیارەی دادگای ئیتیحادی، درێژە پێدەری کۆمەڵێک بڕیار و یاسا و هەنگاوە کە لە ڕابردودا دراون بۆ لەقاڵبدان و بچوک کردنەوە و دوو کەرتکردنی قەوارەی هەرێم، ئاماژەن بۆ ئەو خواستەی کە چیتر هەرێمی کوردستان وەک قەوارەیەکی سیاسی نەمێنێ، بەڵکو وەک یەکەیەکی کارگێڕی و هاوشێوەی هەریەک لە پارێزگاکانی تری عێراق ئەژمار بکرێت. ئەو هەنگاوە مەترسی ئەوەی لێدەکەوێتەوە لەمەودوا پەرلەمان نەتوانێت بە ڕۆڵی تەشریعی خۆی هەڵسێ و نەتوانێ هیچ یاسایەکی بنچینەیی چارەنوسساز لە هەرێمی کوردستان دەربکات، چونکە ئەگەر تۆزقاڵێک بە دڵی دەسەڵاتدارانی بەغدا نەبێت دادگەی ئیتیحادی هەڵی دەوەشێنێتەوە. ئەمەش وادەکات پەرلەمان لە دامەزراوەیەکی یاسادانانەوە ببێت بە دامەزراوەیەکی بێ ڕۆڵ و کاریگەر، کاتێکیش دامەزراوەی تەشریعی ڕۆڵی نەمێنێ، ئۆتۆماتیکی سیستەمەکە لە لامەرکەزی سیاسییەوە دەبێت بە لامەرکەزی ئیداری، ئەمەش سەرەتای نەمانی فیدرالیەتە. چونکە نیەتێک هەیە لە عیراقدا کە دەوڵەتەکە ببێتەوە بە مەرکەزی و فیدرالیەت هەڵوەشێتەوە، ئەو ڕاستیەش لەمەوە سەرچاوە دەگرێ کە تا ئێستا ڕێگری لە پێکهێنانی هەرێمێکی تری شیعی یا سوننی دەکرێت و بە ئاشکرا بەر بەو هەوڵانە دەگیرێت کە لە خواروو و ناوەراستی عیراقدا هەن، کە ئەمەش پێچەوانەی دەستورە. بۆ بەجێگەیاندنی ئەم مەرامە و داخستنی دەرگەی پێکهێنانی هەرێمی تر، دەخوازن بە هەڵوەشاندنەوەی هەرێمی کوردستان دەست پێبکەن.

بەڵام ئایا لە هۆکاری بنەڕەتی ئەم ڕوداوانە تەنها نەیارەکانی بەغدان؟ یان لەئەستۆی ئەو لایەنانەیە کە سکاڵایان تۆمار کردووە؟ یاخود، بنچینەی هەڵەکان خودی هەرێمە و دوای چارەسەرنەکردنی کێشەکانی وەکو برینی موچە، سیستەمی هەڵبژاردن و ڕێک نەکەوتن لەسەر کۆتا و چەندانی تر؟ دەبێ ئەو ڕاستیە بزانرێت بەشێکیان جگە لەوەی ویستێکی نێودەوڵەتی و هەرێمایەتی و عێراقیان لە پشتەوەیە، بەشەکەی تری دەرەنجامی بنبەستی سیاسیی هەرێم و نەمانی شەرعییەتی دامەزراوەکانی و پشتگوێ خستنی دەنگە دڵسۆزەکان بوو، خەسڵەتەکانی بێ ئاگایی و گەندەڵی و نادادی و نەبونی حکومەتێکی نیشتمانی یەکگرتوو و دەسەڵاتێکی ڕەشید لە هەرێمی کوردستان هۆکاری سەرەکین. سەرباری ئەوەی بەشێکی هێزە سیاسییەکان تاکڕەوانە هەنگاویان دەنا، لە بری ئەوەی ململانێکانیان ببەنە ناو پەرلەمان، کەچی بۆ دەستشکانەوەی یەکتر هانایان بۆ بەغدا برد، لەکاتێکدا عیراق بۆخۆی بەدەست دەیان کێشەی دەستوری و سیاسییەوە دەناڵێنێ! هێزە سیاسییەکان دەرەقەتی ململانێکانی خۆیان نەدەهاتن لەناو پەرلەمان و حکومەت، بەغدایان بە فریادڕەس زانی تا ململانێکانیان بۆ یەکالا بکاتەوە. لەناو ئەو بەرداشەشدا هاوڵاتیانی هەرێم و ئەزمونەکەی زەرەرمەندی یەکەم بوون. کە ناچار کران بۆ مافەکانی قوت و ژیانیان هانا بۆ بەغدا ببەن. ئێستاش لایەنە سیاسییەکان بەناچاری ئەبێ رازی بن بەوەی

بەسەریاندا سەپێنراوە، چونکە ئەم بڕیارە بە پێی ماددەی (٩٤)ی دەستور پابەند کارە، قابیلی تانەو پێداچوونەوە نیەو تەنها دەبێ جێبەجێ بکرێت.

ئەگەر دەسەڵاتی هەرێم نیشتمانیانە و دڵسۆزانە کاری بکردایە، خەڵکی بە هی خۆیانیان دەزانی و هانایان بۆ هیچ لایەنێکی تری دەرەکی نەدەبرد! ئەگەر لە هەرێمدا دەستور پەسەند بکرایە، ئێستا نە دەستوری عێراق لە هەموو ڕویەکەوە دەکرایە مەرجەعیەتی یاسایی بۆ کوردستان و نە بەغداش دەبووە قیبلەگای چارەسەر، بەڵام لایەنە سیاسییەکان، ئەوەندەی سەرقاڵی بابەتی لاوەکی و بەرژەوەندی حزبی بوون، نەپەرژانە سەر بەجێگەیاندنی بڕیارە ستراتیژییەکانی تایبەت بە بەرژەوەندی خەڵکی کوردستان.

یەکێکی تر لە هۆکارەکان سیاسەتی نادروستی هێزە سیاسییەکانە لەهەمبەر شەرعیەتی دامەزراوەکان و بێبایەخ کردنیان، کە مامەڵەکردن لەگەڵ پەرلەمان لەلوتکەی ئەو بێ ئەرزش کردنەدا خۆی دەبینێتەوە، بۆیەش بەرپرسیاری یەکەم لەو پاشاگەردانیە مێژووییەی ڕووی لە ئەزمونەکە کردووە، خولی پێنجەمی پەرلەمان و سەرۆکایەتیەکەی بوون، کە جێبەجێکاری ئەو سیاسەتە قێزەونە وێرانکەرە بوون. چونکە هیچکام لە گرفتەکانی هەمواری یاسای هەڵبژاردن، بژارکردن و پاک کردنەوەی تۆماری دەنگدەران، دۆسیەی کۆتاکان، نوێکردنەوەی دامەزراوەو دەستەکانی وەک کۆمسیۆنی هەڵبژاردن، دەستەی دەستپاکی، دیوانی چاودێری دارایی ئەوەندە قورس نەبوون تا پەرلەمان نەتوانێ چارەسەریان بکات، لاوازی و دەستەمۆیی و بێ ئیرادەییان وای کرد لەئاست بەرپرسیارێتی و بەجێگەیاندنی ئەرکە سەرەتاییەکانی پەرلەمان و ئەو سوێندە یاساییەدا نەبن کە خواردبوویان!

ئەو پاشاگەردانی و گەرەلاوژەیەی لە هەرێمدا دەگوزەرێت، ئاسۆی بینینی لای تاکی کورد لێڵ کردووە، تا ئاستێک دۆست و دوژمنی لێتێکەڵ ئەبێت و سەرکەوتن و شکست لە یەک جیا ناکاتەوە. پارتی و یەکێتی، وەک دوو هێزی سەرەکی، لەبری پاراستنی شوناسی کورد و سەروەریی نیشتمان، خەریکی پاراستنی بەرژەوەندییە تایبەتییەکانی خۆیانن، دەبێ لەو ڕاستیە بگەن، ئەو شێوازە حوکمرانیەی تا ئێستا لە هەرێمدا پەیرەویان کردووە شکستی خواردوە، بەردەوامبوون لەسەری هەم کۆتایی بە ئەزمونەکە دەهێنێت و هەم لەبەردەم مێژوودا تۆمەتبار دەبن بە لەباربردن و بەفیرۆدانی خەبات و قوربانیدانی قۆناغێکی بزوتنەوەی ڕزگاریخوازی کوردستان، بۆ دەرباز بوون پێویستمان بە لێبوردەیی و بنیاتنانی سیستمێکی سەردەمیانەی نوێ هەیە، پێویستە ئەو مەترسیانەی ببنە هۆی ڕاچڵەکینی سەرکردایەتی کوردستان و بیکەن بە دەرفەتێک بۆ دەرچوون لەو میحنەتانەی بەسەر خەڵکی کوردستان و ئەزمونەکەیاندا هێناوە.

ئینستتیۆتی پەی بۆ پەروەردەو گەشەپێدان

٢٠٢٤/٣/٤

پاشکۆی بەڵام(٣٣)

یادداشتی ئینستتیوتی بۆ سەرۆکی هەرێمی کوردستان

نامەیەکی کراوە بۆ بەڕێز نێچیروان بارزانی سەرۆکی هەرێمی کوردستان

با هیچی تر هەڵبژاردن دوانەخرێ تا شەرعیەتی هەرێم نەکەوێتە ژێر پرسیارەوە

پاش سڵاو و ڕێز...

بەپێی یاسای ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠٠٥ ی سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان، بەڕێزتان لەسەر ئاستی ناوخۆ و دەرەوەش نوێنەرایەتیی هەرێم دەکەن و بە ناویەوە دەدوێن، ئەرکی بەڕێزیشتانە هەماهەنگی لە نێوان دەسەڵاتە فیدرالیەکان و دەسەڵاتەکانی هەرێمدا بکەن. بە پێی هەمان یاسا کاتێ هەرێمی کوردستان و سیستەمە سیاسییەکەی، یان ئاسایشی گشتی، یان دامودەزگا دەستوورییەکانی بکەونە مەترسییەوەو هەڕەشە لە بوونیان بکرێت، بەڕێزتان بەرپرسن لە پاراستنیان. لە هەمان کاتدا مولزەمیشن بەوەی هەڵبژاردنەکان لەکاتی خۆیاندا بکرێن و زەمینەی لەبار بۆ ئەنجامدانیان بڕەخسێنرێت.

لە ئێستاشدا پرۆسەی سیاسی لە هەرێمی کوردستان بە دۆخێکی هەستیارو مەترسیداردا گوزەر دەکات، ئەم دۆخەی خولقاوە لەبنەڕەتدا وەک پیلان بە هەماهەنگی و ژێر بەژێری دەوڵەتە هەرێمییەکان و بە ئاگاداری عیراق بەرێوە دەچێت بۆ گێڕانەوەی هەرێمی کوردستان بۆ چوارگۆشەی سفر، کە ناکرێ ئەو ڕاستیەش فەرامۆش بکرێت خودی هێزە سیاسییە خۆماڵیەکان (بەتایبەتی پارتی و یەکێتی) ڕێگەخۆشکەر و هۆکاری سەرەکین، چونکە کارتی بیانویان بەدەستەوە داوە! ئەگەر پێشتر یەکێتی بیانووی جیاجیای هەبووبێت بۆ دواخستنی هەڵبژاردنەکان، ئەوەتا ئێستا پارتی بە بیانوی جۆراوجۆرەوە ڕاستەوخۆ بایکۆتی کردووە، ئەم سیاسەتەش هەرێم دەخاتە بەردەم ترازان و تێکچونی پەیوەندییەکان، تا ئەگەری پێکدادان و توندوتیژی و دەستێخستنی زیاتری عیراق و دەوڵەتە هەرێمیەکان لە ناوخۆی هەرێم.

بەردەوام بوونی ئەم ڕەوشە دەبێتە مایەی ئەوەی چارەنوسی حکومەتی هەرێم خۆی لە کەرتبووندا ببینێتەوە، لەوەش خراپتر دوای ئەم قۆناغە ئەگەری هەموارکردنەوەی دەستور لەعیراقدا دەبێتە دیفاکتۆ، ئەو کاتەش کورد توانای ڕێگریکردنی نابێت و پەشیمانی داد نادات، بەمەش شتێک بەناوی کیانی سیاسی یەکگرتوو لەباشوری کوردستاندا نامێنێ.

بۆ دەرباز بوون لەو دۆخە ترسناکە، ئەرکی بەڕێزتانە وەک سەرۆکی هەرێم دەسەڵاتی خۆتان بەکار بێنن و بەرپرسیارێتی مێژووییتان لەبەرچاو بگرن، بە سیاسەتێکی ژیرانەوە هەڵسوکەوت لەگەڵ یەکەیەکەی ڕووداو و لایەنەکاندا بکەن، بە جۆرێک نە قەوارەی هەرێم زیانمەند بێت و ئەزمونەکە بکەوێتە بەردەم هەڕەشەوە، نە هەڵبژاردنیش بکەوێتە تونێلێکی داخراوەوە. بۆ ئەمەش پێویستە

زەمینەیەکی لەبار بۆ هاوڵاتیان و لایەنە سیاسیەکان برەخسێنرێت بۆ پرۆسەی هەڵبژاردن، تا هەم خەڵکی بەشداری بکەن و متمانەیان پێی هەبێت، هەم لایەنە سیاسیەکانیش دوای هەڵبژاردنەکە ئەنجامەکانی قبوڵ بکەن، نەک کێشەی لێ بکەوێتەوە.

هەرچەندە لە رابردوودا بەڕێزتان بەئەرکی یاسایی خۆتان هەڵساون بەوەی چوار جار و بە چوار مەرسومی جیاواز وادەی هەڵبژاردنتان دەستنیشانکردووە، کە بریتیبوون لە (٢٠٢٢/١٠/١)، (٢٠٢٣/١١/١٨)، (٢٠٢٤/٢/٢٥)، لە سێ وادەی یەکەمدا هەڵبژاردن دواخرا، بەپێی ئەو رەوشەی دەگوزەرێت لەوەناچێ دوا وادەش کە (٢٠٢٤/٦/١٠)ە هەڵبژاردن ئەنجامبدرێت.

بەڕێز سەرۆکی هەرێمی کوردستان...

ناکرێ بانگەشەی دیموکراسیەت بکەین، کەچی هیچکام لە هەڵبژاردنەکان لە ساتی خۆیاندا ئەنجامنەدرێن و هەمیشە دوابخرێن، هەر جارەی بە بیانو و هۆکارێک، هەرجارەی لایەنێک بۆ سەپاندنی مەرجەکانی خۆی، پەکی پرۆسەکە بخات و هەرێم بخرێتە بۆشایی یاساییەوە، چونکە لە غیابی پەرلەمان و ئەنجومەنی پارێزگاکاندا، غیابی یاسا دێتەکایەوە، دامەزراوەکانی تریش پەکیان دەکەوێت و هەرێم زیانمەند دەبێت، بۆیە دەبێت ئەو دامەزراوانە کارا بکرێنەوە، جگە لەوەی هەرێم پێویستی بە شەرعیەتە، پێویستیشی بەو دامەزراوانە هەیە، جگە لەوەی هەڵبژاردن پێویستیەکی دیموکراسیە، دەستەبەری پاراستنی قەوارەکەشە، چونکە بە هەڵبژاردن جارێکی تر دامەزراوەکان نوێ دەبنەوەو دەستبەکار دەکەنەوە، بۆیە ئەگەر هەر هەنگاوێک دەگیرێتەبەر دەبێ لەپێناو دەستەبەری ئەمجارەی ئەنجامدانی هەڵبژاردندا بێت.

ئەگەر ئەم رەوشەی دەگوزەرێت بەردەوامبێت، تەواوی پرۆسەی سیاسی لە هەرێم و هاوڵاتیانی رووبەڕووی تەنگژەیەکی تر دەبنەوە، بەرەو تونێلێک دەربردرێن کە کۆتاییەکەی نەک هەر روون نیە، بەڵکو مەترسیداریشە، دوور نیە هەرێمی کوردستان بکەوێتە قەیرانێکی ترەوە کە چارەسەرکردنی ئەستەم بێت. لەبەر ئەوە چاکتر وایە هەوڵبدرێ دەرچەیەکی سیاسی و یاسایی بدۆزرێتەوە و هەرێم و خەڵکەکەی لەو تەنگژە پڕ مەترسیە دەرباز بکرێن، بەجۆرێک کەمترین زیانی لێ بکەوێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی هەرێم...

لەم پێناوەدا داوا لە بەڕێزتان دەکەین بە رۆڵی خۆتان هەڵسن، لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارە ناوخۆیی و نێودەوڵەتیەکان و هێزە سیاسیەکانی هەرێمی کوردستان، بۆ ئەوەی هەردوو تەوەر و ئاراستە بەیەکەوە هاوتەریب بەڕێوە بچن، هەم هەرێم پارێزراو بێت و هەم هەڵبژاردنیش ئەنجامبدرێت. بۆ ئەم مەبەستە پێویستە لەسەر ئاستی دەرەکیدا راوێژ لەگەڵ یۆنامی و نوێنەرانی کونسولخانەکاندا بکرێت و هاوپەیمانەکان وەک پاڵپشت بخرێنە سەر خەت، دانوستان لەگەڵ عیراقی فیدراڵدا بکرێت بۆ چارەسەری گرفتەکان، لەپێناو قوتی هاوڵاتیاندا پەیوەندییەکانی هەرێم و بەغدا بۆ قۆناغێکی ئاسایی بگێڕنەوە. لەسەر ئاستی ناوخۆشدا، کۆبوونەوەیەکی لوتکەی حیزبەسیاسیەکان ئەنجام بدرێت، راوێژ و پرسوڕایان پێ بکرێت، کۆدەنگییەک بهێنرێتە کایەوەو هەمووان بەیەکەوە هەرێم و قەوارەکەی لە غیابی شەرعیەت دووربخەنەوە، پێویستە دەرچەیەک بدۆزنەوە بە ئاراستەی پاراستنی ئەزمونەکە و گەشەپێدانی، کە لەسایەیدا هاوڵاتیان ئاشت بکرێنەوە، لەپاڵیشیدا هەڵبژاردنیش بە تونێلێکی نادیار و

داخراو نەسپێردرێت، کە ئەمە تاکە دەستەبەری مانەوەی هەرێم و حکومەتە یەکگرتووەکەیەتی. بە پێچەوانەوە هەرێم دەکەوێتە قۆناغی پیلانگێرییەکی خۆبەخۆی ناوخۆی ترسناک، کە نە دۆخی کوردستان نە دۆخی ناوچەکەش بەرگەی قەیرانێکی تر ناگرێت، بۆیە ئەرکی یاسایی، سیاسی، مێژوویی و ئەخلاقیی بەڕێزتانە هەرێم لەم دۆخە نەخوازراوە دوور بخەنەوە تا تەڕو وشکی تیادا نەسوتێنرێت، چونکە دواتر پەشیمانی دادی کەس نادات. تکایە با نەوەی ئەمڕۆی کوردستان سەرگەردان نەبن و نەوەکانی داهاتوش نائومێد نەکرێن و تۆمەتبارمان نەکەن بەوەی خودی کورد خۆی هۆکاری پێچانەوەی خوانی بەتەمەنترین ئەزموون و قەوارەی خۆی بووە لە مێژوودا!

لەگەڵ ڕێزماندا

ئینستتیۆتی پەی بۆ پەروەردەو گەشەپێدان
٢٠٢٤/٤/٢

لە بڵاوکراوەکانی دامەزراوەی پەی بۆ پەروەردە و گەشەپێدان

یەکەم: بە زمانی کوردی:

١- خستنەڕووی ١٠١ گیروگرفتی پەروەردەیی لەپێناو چارەسەرکردنیان، نامەیەکی کراوە بۆ بەڕێز وەزیری پەروەردە، هەولێر، ٢٠١٤.

٢- گرفتەکانی خوێندنی باڵا و گەڕان بەدوای چارەسەردا، خستنە رووی (١٤٠) گرفت، لە نامەیەکی کراوەدا بۆ وەزیری خوێندنی باڵا، هەولێر، ٢٠١٤.

٣- دیاردەی وازهێنان لە خوێندن لە هەرێمی کوردستاندا، گرفت و چارەسەر، هەولێر، ٢٠١٤.

٤- چاودێریی و هەڵسەنگاندنی کارەکانی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی یەکەم، (٦/١١/٢٠١٣-٦/١١/٢٠١٤)، هەولێر، ٢٠١٤.

٥- کاری هاوبەشی نێوان رێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی و دامودەزگەکانی خوێندنی باڵا لە هەرێمی کوردستان، هەولێر، ٢٠١٥.

٦- چاودێریی و هەڵسەنگاندنی کارەکانی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی دووەم، (١/٩/٢٠١٤-٢٨/٢/٢٠١٥)، هەولێر، ٢٠١٥.

٧- چاودێریی و هەڵسەنگاندنی کارەکانی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی سێیەم، (١/٣/٢٠١٥- ٣١/٨/٢٠١٥)، هەولێر، ٢٠١٥.

٨- چاودێریی و هەڵسەنگاندنی کارەکانی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی چوارەم، (١/٩/٢٠١٥- ١٢/١١/٢٠١٥)، هەولێر، ٢٠١٥.

٩- چاودێریی و هەڵسەنگاندنی کارەکانی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی پێنجەم، (١/٩/٢٠١٥-٢٩/٢/٢٠١٦)، هەولێر، ٢٠١٦.

١٠- چاودێریی و هەڵسەنگاندنی کارەکانی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی شەشەم، (١/٣/٢٠١٦- ٣١/٨/٢٠١٦)، هەولێر، ٢٠١٦.

١١- چاودێریی و هەڵسەنگاندنی کارەکانی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی حەوتەم، (١/٩/٢٠١٦-٢٨/٢/٢٠١٧)، هەولێر، ٢٠١٧.

١٢- چاودێری کردنی پەرلەمان لە ڕوانگەی ئەندامانی پەرلەمانی کوردستانەوە، راپۆرتی هەشتەم، هەولێر، ٢٠١٧.

١٣- تۆماری دەنگدەرانی هەرێمی کوردستان لەنێوان بێگەردی و ساختەکاریدا، راپۆرتی نۆیەم، هەولێر، ٢٠١٧.

١٤- چاودێریی و هەڵسەنگاندنی کارەکانی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی دەیەم، (١/٣/٢٠١٧- ١٥/١١/٢٠١٧)، سلێمانی، ٢٠١٧.

١٥- ڕەوشی خوێندنی پیشەیی لە پارێزگاکانی سلێمانی و هەڵەبجە، سلێمانی، ٢٠١٧.

١٦- خوێندنی ناحکومی لەنێوان کوالیتی و بازرگانیدا، سلێمانی، ٢٠١٧.

١٧- چاودێریی و هەڵسەنگاندنی کارەکانی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی یانزەهەم، (٦/١١/٢٠١٧- ٦/٣/٢٠١٨)، هەولێر، ٢٠١٨.

١٨- چاودێریی و هەڵسەنگاندنی کارەکانی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی دوانزەهەم، (٦/٣/٢٠١٨- ٦/١١/٢٠١٨)، هەولێر، ٢٠١٨.

١٩- پەروەردە لەبەردەم ئالنگاری و گرفتی چارەنەکراودا، هەولێر، ٢٠١٩.

٢٠- خوێندنی باڵا لەبەردەم ئالنگاری و گرفتی چارەنەکراودا، هەولێر، ٢٠١٩.

٢١- راپۆرتی چاودێری بۆ هەڵبژاردنی خولی پێنجەمی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی یەکەم، دەنگدانی تایبەت، سلێمانی، ٢٠١٨.

٢٢- راپۆرتی چاودێری بۆ هەڵبژاردنی خولی پێنجەمی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی دووەم، دەنگدانی گشتی، سلێمانی، ٢٠١٨.

٢٣- هەڵسەنگاندنێك بۆ کارەکانی خولی چوارەمی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی سیانزەهەم، (٦/١١/٢٠١٣-٦/١١/٢٠١٨)، هەولێر، ٢٠١٩.

٢٤- راپۆرتی چاودێریی و هەڵسەنگاندنی کارەکانی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی یەکەم لە خولی پێنجەم، هەولێر، ٢٠١٩.

٢٥- راپۆرتی چاودێریی و هەڵسەنگاندنی کارەکانی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی دووەم لە خولی پێنجەم، هەولێر، ٢٠٢٠.

٢٦- راپۆرتی چاودێریی و هەڵسەنگاندنی کارەکانی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی سێیەم لە خولی پێنجەم، هەولێر، ٢٠٢٠.

٢٧- راپۆرتی چاودێریی و هەڵسەنگاندنی کارەکانی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی چوارەم لە خولی پێنجەم، هەولێر، ٢٠٢٠.

٢٨- راپۆرتی چاودێریی دەستەسەربەخۆکانی هەرێمی کوردستان لەنێوان پەیوەستبوون بە یاساو پێشێلکاریدا، راپۆرتی پێنجەم، هەولێر، ٢٠٢١.

٢٩- راپۆرتی چاودێریی و هەڵسەنگاندنی کارەکانی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی شەشەم لە خولی پێنجەم، سلێمانی، ٢٠٢٠.

٣٠- راپۆرتی هەڵسەنگاندنی ئەدای ئەندامانی پەرلەمان، راپۆرتی حەوتەم، خولی پێنجەمی هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان، هەولێر، ٢٠٢١.

٣١- راپۆرتی پرۆژەی چاودێریی و هەڵسەنگاندنی کارەکانی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی هەشتەم لە خولی پێنجەم، سلێمانی، ٢٠٢٠.

٣٢- راپۆرتی هەڵسەنگاندنی ئەدای ئەندامانی پەرلەمان، راپۆرتی نۆیەم، خولی پێنجەمی هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان، سلێمانی، ٢٠٢٢.

٣٣- راپۆرتی پرۆژەی چاودێریی و هەڵسەنگاندنی کارەکانی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی دەیەم لە خولی پێنجەم، سلێمانی، ٢٠٢٢.

٣٤- چاودێریی جێبەجێکردنی سیاسەت و رێوشوێنەکانی باجی خانوبەرە لە هەرێمی کوردستان. هەولێر، ٢٠٢٣.

٣٥- راپۆرتی چاودێریی و هەڵسەنگاندنی کارەکانی پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتی یانزەهەم لە خولی پێنجەم، سلێمانی، ٢٠٢٣.

٣٦- راپۆرتی هەڵسەنگاندنی ئەدای ئەندامانی پەرلەمان، راپۆرتی دوانزەهەم، خولی پێنجەمی هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان، سلێمانی، ٢٠٢٣.

٣٧- پەرلەمانی کوردستان لە کوێوە بۆ کوێ؟ راپۆرتێکی بەراوردکارییە سەبارەت بە کاری پەرلەمانی لەنێوان هەر پێنج خولی پەرلەمانی کوردستاندا (١٩٩٢-٢٠٢٣)، راپۆرتی سیانزەهەم، سلێمانی، ٢٠٢٣.

٣٨- پەرلەمانی کوردستان لەدوای درێژکردنەوەی تەمەنی چی کردووە؟ راپۆرتی چواردەهەم، سلێمانی، ٢٠٢٣.

٣٩- دۆخی سەروەریی یاسا لە هەرێمی کوردستاندا، راپۆرتی پانزەهەم، سلێمانی، ٢٠٢٣.

٤٠-خانەنشینی نایاسایی، راپۆرتی شانزەهەم، سلێمانی، ٢٠٢٤.

٤١-لە هەرێمی کوردستاندا ئەزموونی دواخستنی هەڵبژاردن دەوڵەمەندترە لە ئەنجامدانی، راپۆرتی حەڤدەهەم، سلێمانی، ٢٠٢٤.

دووەم: بە زمانی عەرەبی:

١- تقرير مراقبة وتقيم اعمال برلمان كوردستان، التقرير الاول، (٦/١١/٢٠١٣-٦/١١/٢٠١٤)، اربيل، ٢٠١٤.

٢- تقرير مراقبة وتقيم اعمال برلمان كوردستان، التقرير الثاني، (١/٩/٢٠١٤-٢٨/٢/٢٠١٥)، اربيل، ٢٠١٥.

٣- تقرير مراقبة وتقيم اعمال برلمان كوردستان، التقرير الثالث، (١/٣/٢٠١٥- ٣١/٨/٢٠١٥)، اربيل، ٢٠١٥.

٤- تقرير مراقبة وتقيم اعمال برلمان كوردستان، التقرير الرابع، (١/٩/٢٠١٥- ١٢/١١/٢٠١٥)، اربيل، ٢٠١٥.

٥- تقرير مراقبة وتقيم اعمال برلمان كوردستان، التقرير الخامس، (١/٩/٢٠١٥-٢٩/٢/٢٠١٦)، اربيل، ٢٠١٦.

٦- تقرير مراقبة وتقيم اعمال برلمان كوردستان، التقرير السادس، (١/٣/٢٠١٦- ٣١/٨/٢٠١٦)، اربيل، ٢٠١٦.

٧- تقرير مراقبة وتقيم اعمال برلمان كوردستان، التقرير السابع، (١/٩/٢٠١٦-٢٨/٢/٢٠١٧)، اربيل، ٢٠١٧.

٨- تقرير الرقابة علي البرلمان من وجه نظر نواب برلمان كوردستان، التقرير الثامن، اربيل، ٢٠١٧.

٩- سجل الناخبين في اقليم كوردستان بين النقاء والاحتيال، التقرير التاسع، اربيل، ٢٠١٧.

١٠-تقرير مراقبة وتقيم اعمال برلمان كوردستان، التقرير العاشر، (١/٣/٢٠١٧- ١٥/١١/٢٠١٧)، السليمانية، ٢٠١٧.

١١-تقرير مراقبة وتقيم اعمال برلمان كوردستان، التقرير الحادي عشر، (٦/١١/٢٠١٧- ٦/٣/٢٠١٨)، اربيل، ٢٠١٨.

١٢-تقرير مراقبة وتقيم اعمال برلمان كوردستان، التقرير الثاني عشر، (٦/٣/٢٠١٨- ٦/١١/٢٠١٨)، اربيل، ٢٠١٨.

١٣-   تقيم اعمال الدورة الرابعة لبرلمان كوردستان، التقرير الثلاثة عشر، (٦/١١/٢٠١٣-٦/١١/٢٠١٨)، اربيل، ٢٠١٩.

١٤-تقرير الرقابة على انتخابات الدورة الخامسة لبرلمان كوردستان، التقرير الاول، التصويت الخاص، السليمانية، ٢٠١٨.

١٥-تقرير الرقابة على انتخابات الدورة الخامسة لبرلمان كوردستان، التقرير الثاني، التصويت العام، السليمانية، ٢٠١٨.

١٦-   تقرير مراقبة وتقيم اعمال برلمان كوردستان، التقرير الاول للدورة الخامسة، (٦/١١/٢٠١٨-٣١/٨/٢٠١٩)، اربيل، ٢٠١٩.

١٧-   تقرير مراقبة وتقيم اعمال برلمان كوردستان، التقرير الثاني للدورة الخامسة، (١/٠٩/٢٠١٩-٢٩/٠٢/٢٠٢٠)، اربيل، ٢٠٢٠.

١٨-   تقرير مراقبة وتقيم اعمال برلمان كوردستان، التقرير الثالث للدورة الخامسة، (١/٠٣/٢٠٢٠-٣١/٠٨/٢٠٢٠)، اربيل، ٢٠٢٠.

١٩-تقرير مراقبة وتقيم اعمال برلمان كوردستان، التقرير الرابع للدورة الخامسة، (١/٩/٢٠٢٠-٣١/١٢/٢٠٢٠)، اربيل، ٢٠٢٠.

٢٠-تقرير مراقبة الهيئات المستقلة في اقليم كوردستان بين الالتزام بالقوانين والانتهاكات، التقرير الخامس، اربيل، ٢٠٢١.

٢١-تقرير مراقبة وتقيم اعمال برلمان كوردستان، التقرير السادس للدورة الخامسة، (١/٠٣/٢٠٢١-٣١/٠٨/٢٠٢١)، اربيل، ٢٠٢١.

٢٢-   تقرير تقييم اداء اعضاء البرلمان، التقرير السابع، الدورة البرلمانية الخامسة (١ آذار ٢٠٢٠ لغاية ٢٨ شباط ٢٠٢١)، اربيل، ٢٠٢١.

٢٣-   تقرير مراقبة وتقيم اعمال برلمان كوردستان، التقرير الثامن للدورة الخامسة، (١/٩/٢٠٢١-٢٨/٢/٢٠٢٢)، السليمانية، ٢٠٢٢.

٢٤-تقرير تقييم اداء اعضاء البرلمان، التقرير التاسع، الدورة البرلمانية الخامسة (١ آذار ٢٠٢١ لغاية ٢٨ شباط ٢٠٢٢)، السليمانية، ٢٠٢٢.

٢٥-   تقرير مراقبة وتقيم اعمال برلمان كوردستان، التقرير العاشر للدورة الخامسة، (١/٣/٢٠٢٢-٣١/٨/٢٠٢٢)، السليمانية، ٢٠٢٢.

٢٦-   مراقبة تنفيذ سياسات واجراءات ضريبة العقار في اقليم كوردستان، اربيل، ٢٠٢٣.

٢٧-   تقرير مراقبة وتقيم اعمال برلمان كوردستان، التقرير الحادي عشر للدورة الخامسة، (١/٩/٢٠٢٢-٢٨/٢/٢٠٢٣)، السليمانية، ٢٠٢٣.

٢٨-   تقرير تقييم اداء اعضاء البرلمان، الثاني عشر، الدورة البرلمانية الخامسة (١ آذار ٢٠٢٢ لغاية ٢٨ شباط ٢٠٢٣)، السليمانية، ٢٠٢٣.

٢٩- برلمان كوردستان من اين الى اين؟ تقرير مقارن حول النشاط البرلماني خلال الدورات البرلمانية الخمسة (١٩٩٢-٢٠٢٣)، التقرير الثلاثة عشر، السليمانية، ٢٠٢٣.

٣٠- ما الذي قام به برلمان كوردستان بعد تمديد مدته القانونية؟ التقرير الرابعة عشر، السليمانية، ٢٠٢٣.

٣١- وضع سيادة القانون في إقليم كوردستان، التقرير الخامسة عشر، السليمانية، ٢٠٢٣.

٣٢- التقاعد الغير القانوني ، التقرير السادسة عشر، السليمانية، ٢٠٢٤.

٣٣- في إقليم كردستان تجربة تأجيل الانتخابات أكثر من إجرائها، التقرير السابعة عشر، السليمانية، ٢٠٢٤.

سێیەم: بە زمانی ئینگلیزی:

1- Monitoring and Evaluating, For the Kurdistan Parliaments Work, The first report,(6/11/2014-6/11/2014), Erbil, 2014.

2- Monitoring and Evaluating, For the Kurdistan Parliaments Work, Second report, (1/9/2014-28/2/2015), Erbil, 2015.

3- Monitoring and Evaluating, For the Kurdistan Parliaments Work, Third Report, (1/3/2015-31/8/2015), Erbil, 2015.

4- Monitoring and Evaluating, For the Kurdistan Parliaments Work, Fourth Report, (1/9/2015-12/11/2015), Erbil,2015.

5- Monitoring and Evaluating, For the Kurdistan Parliaments Work, Fifth report, (1/9/2015-29/2/2016), Erbil,2016.

6- Monitoring and Evaluating, For the Kurdistan Parliaments Work, Sixth Report, (1/3/2016-31/8/2016), Erbil,2016.

7- Monitoring and Evaluating, For the Kurdistan Parliaments Work, Seventh Report, (1/9/2016-28/2/2017), Erbil,2017.

8- Monitoring parliament by members in kurdistan Parliament, Eighth report, Erbil,2017.

9- Voters Registration Records between Transparency and Fraud, , Ninth Report, Erbil,2017.

10- Monitoring parliament by members in kurdistan Parliament, Tenth report, (1/3/2017-15/11/2017), Sulaymaniyah,2017.

11- Monitoring and Evaluating, For the Kurdistan Parliaments Work, Eleventh report, (6/11/2017-6/3/2018), Erbil,2018.

12- Monitoring and Evaluating, For the Kurdistan Parliaments Work, Twelfth report, (6/3/2018-6/11/2018), Erbil,2018.

13- Monitoring Report on The Fifth Session of the Parliament of Kurdistan, , first report, Sulaymaniyah,2018.

14- Monitoring Report on The Fifth Session of the Parliament of Kurdistan, , Second report, Sulaymaniyah,2018.

15- Monitoring and Evaluating, For the Kurdistan Parliaments Work, Thirteenth report, (6/11/2013-6/11/2018), Erbil, 2019.

16- Monitoring and Evaluating, For the Kurdistan Parliaments Work, The first report,(6/11/2018-31/8/2019), Erbil, 2019.

17- Monitoring and Evaluating, For the Kurdistan Parliaments Work, The second report,(1/9/2019-29/2/2020), Erbil, 2020.

18- Monitoring and Evaluating, For the Kurdistan Parliaments Work, The third report,(1/3/2020-31/8/2020), Erbil, 2020.

19- Monitoring and Evaluating, For the Kurdistan Parliaments Work, The Fourth report,(1/9/2020-31/12/2020), Erbil, 2020.

20- Independent Boards of Kurdistan Regional Government Between Commitment to the law and violations, , Fifth report, Erbil, 2021.

21- Monitoring and Evaluating, For the Kurdistan Parliaments Work, Sixth report,(1/3/2021-31/8/2021), Sulaymaniy, 2021.

22- MPs Performance Assessment Report, Seventh Report, 5th Parliamentary Session, (1/3/2020-28/2/2021), Erbil, 2021.

23- Monitoring and Evaluating, For the Kurdistan Parliaments Work, Eighth report,(1/9/2021-28/2/2022), Sulaymaniy, 2022.

24- MPs Performance Assessment Report, Ninth Report, 5th Parliamentary Session, (1/3/2021-28/2/2022), Sulaymaniy, 2022.

25- Monitoring and Evaluating, For the Kurdistan Parliaments Work, Tenth report,(1/3/2022-31/8/2022), Sulaymaniy, 2022.

26- Real Estate Tax policy monitoring in Kurdistan Region Government- Iraq, Erbil, 2023.

27- Monitoring and Evaluating, For the Kurdistan Parliaments Work, Eleventh report,(1/9/2022-28/2/2023), Sulaymaniy, 2023.

28- MPs Performance Assessment Report, Twelfth Report, 5th Parliamentary Session, (1/3/2022 -28/2/2023), Sulaymaniy, 2023.

29- Kurdistan pariament from where to where? its a comparative on parliamentary work between the five rounds of kurdistan parliament (1992-2023), Thirteenth Report, Sulaymaniy, 2023.

30- What did the Kurdistan Parliament do after extending its legal term? Forteenth Report, Sulaymaniy, 2023.

31- The status of the rule of law in the Kurdistan Region. Fifteenth Report, Sulaymaniy, 2023.

32- Illegal retirement, Sixteenth Report, Sulaymaniy, 2024.

33- In the Kurdistan region The Experience of Postponing Elections is More Plentiful than Holding Them, Seventh Report, Sulaymaniy, 2024.

PAY FOUNDATION
For Education & Development

دامەزراوەی پەی بۆ پەروەردە و گەشەپێدان

دامەزراوە پەی بۆ پەروەردە و گەشەپێدان لە(٢٦ی تشرینی دووەمی٢٠١٣) لەلایەن فەرمانگەی رێکخراوە ناحکومیەکانی هەرێمی کوردستان و لە (٢٠٢٢/٢/٢٠) لە فەرمانگەی رێکخراوە ناحکومییەکانی عیراق لە بەغدا تۆمارکراوە، رێکخراوێکی ناحکومی سەربەخۆی قازانج نەویستە، کەسایەتییەکی یاسایی سەربەخۆی هەیە، لەڕووی کارگێڕی و داراییەوە سەربەخۆیە، بەنیگایەکی گەش بینانە کاردەکات بۆ سودی گشتی لەپێناو فەرمانڕەواییەکی پێگەیشتوو لە هەموو بوار و ئاستەکاندا. مەبەستیەتی، لەرێگای توێژینەوەی زانستی و ستراتیژی، بەشدارییەکی درووست بکات بۆ باشترکردنی باری پەروەردەیی، یاسایی، تەندروستی، ئابووری، و سەرجەم بوارە جیاجیاکانی سیستەمی فەرمانڕەوایی، تا هاوکارێکی راستەقینە و پردێک بێت بۆ بەستنەوەی کۆمەڵە مەدەنیەکان بەیەکتری بۆ هێنانە کایەی کۆمەڵێکی مەدەنی، ئاسودەی، بەختەوەر لە هەرێمی کوردستان.

کورتەیەک لەسەر پرۆژەکانی دامەزراوەی پەی

١. پرۆژەی کاری هاوبەشی نێوان رێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی و دەزگاکانی خوێندنی باڵا لە هەرێمی کوردستان.

٢. پرۆژەی چاودێری پەرلەمانی کوردستان.

٣. پرۆژەی چاودێریکردنی کارەکانی وەزارەتی پەروەردە.

٤. پرۆژەی چاودێریکردنی کارەکانی وەزارەتی خوێندنی باڵا.

٥. پرۆژەی چاودێریکردنی کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و راپرسی.

٦. پرۆژەی چاودێریکردنی دەستە سەربەخۆکان لە هەرێمی کوردستان.

٧. پرۆژەی چاودێریی جێبەجێکردنی سیاسەت و رێوشوێنەکانی باجی خانووبەرە لە هەرێمی کوردستان.

لە بڵاوکراوەکانی دامەزراوەی پەی بۆ پەروەردەو گەشەپێدان

ژمارە (١٠٧)